

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL GÜVENİN BOYUTLARI

Ali ÖZTÜRK

DOKTORA TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Tayfun AMMAN

ARALIK - 2022

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL GÜVENİN BOYUTLARI

DOKTORA TEZİ

Ali ÖZTÜRK

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

“Bu tez 30/12/2022 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Mehmet Tayfun AMMAN	Başarılı
Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN	Başarılı
Prof. Dr. Bünyamin BEZCİ	Başarılı
Doç. Dr. Mehmet Ali AYDEMİR	Başarılı
Doç. Dr. Recep YILDIZ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Ali ÖZTÜRK

30/12/2022

ÖNSÖZ

Entelektüel olarak dünyaya zihinsel dokunma heyecanı kazandıran, her daim “*bir işi bitirince, diğerine koyul*”mayı hatırlatan danışman hocam Prof. Dr. M. Tayfun AMMAN’a, ümitsizlik anında ümidi yeşerterek akademik yolculuğun istikamet üzere olduğunu yaşayarak gösteren Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN hocama, tez süresinde eleştirileri ile yeni ufuklar kazandıran Prof. Dr. Bünyamin BEZCİ hocama, araştırmaya farklı pencereden bakmamı sağlayan Doç. Dr. Recep YILDIZ hocama ve Doç. Dr. Mehmet Ali AYDEMİR hocama bu çalışmanın tamamlanmasındaki katkıları ve hiçbir zaman esirgemedikleri destekleri için sonsuz teşekkür ediyorum

Tez boyunca sabahlara kadar beni diri tutan Etiyopya Yirgacheffe kahvesini yaratan, yaşatan ve bana sevdiren Allah’a şükürler olsun. Üzerimdeki haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim en güvenli limanım sevgili eşime, aileme ve de insanlığa dair umudumu diri tutan, temiz bir dünya için iyiliğe ve güzelliğe çağıran tüm ses sahiplerine de şükranlarımı sunuyorum.

Ali ÖZTÜRK

30/12/2022

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. Güvenin Kavramsallaştırılması	8
1.1.1. Güvenin Bileşenleri	12
1.1.2. Güvensizliğin Bileşenleri.....	14
1.2. Güvenin Kökenleri ve Türleri	17
1.2.1. Güvenin Kökenleri	17
1.2.1.1. Eğilim.....	18
1.2.1.2. Deneyim.....	20
1.2.2. Güvenin Türleri.....	23
1.2.1.3. Özelleşmiş Güven	25
1.2.1.4. Genelleşmiş Güven	30
1.2.1.5. Kurumsal Güven	34
1.3. Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Güven.....	39
1.3.1. Klasik Dönem Güven Tartışmaları	45
1.3.1. Çağdaş Dönem Güven Tartışmaları.....	51
BÖLÜM 2: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	65
2.1. Araştırmanın Modeli	65
2.2. Araştırmanın Temel Problemi ve Hipotezleri	65
2.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	67
2.5. Güvenin Ölçülmesi	69
2.6. Veri Toplama Araçları ve Soru Formunun Tanıtılması.....	74
2.7. Verilerin Analizi	78

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN BULGULARI	80
3.1. Sosyo-Demografik Göstergeler	80
3.2. Özelleşmiş Güvenin Boyutları	90
3.2.1. Özelleşmiş Güven Ölçeğine İlişkin Bulgular	91
3.2.2. Özelleşmiş Kişi ve Gruplara İlişkin Bulgular	95
3.3. Genelleşmiş Güvenin Boyutları	104
3.3.1. Genelleşmiş Güven Ölçeğine İlişkin Bulgular	104
3.3.2. Genel Güven Sorusunun Değerlendirilmesi	107
3.3.3. Genelleşmiş Kişi ve Gruplara İlişkin Bulgular	109
3.4. Kurumsal Güvenin Boyutları	123
3.4.1. Kurumsal Güven Ölçeğine İlişkin Bulgular	124
3.4.2. Kurumlara İlişkin Bulgular	127
SONUÇ	135
KAYNAKÇA.....	145
EK	162
ÖZGEÇMİŞ	180

KISALTMALAR

- akt.** : Aktaran
CATI : Computer Aided Telephone Interview
NATO : North Atlantic Treaty Organization
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
TBMM : Türkiye Büyük millet Meclisi
vb. : Ve benzeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Modern-öncesi ve Modern Kültürlerde Güven ve Risk Ortamları	54
Tablo 2: Türkiye’de İBBS yada (NUTS)’a Göre Sınıflandırılmış Bölgeler.....	68
Tablo 3: Örneklem Dağılımı.....	69
Tablo 4: Özelleşmiş (Stratejik) Güven Ölçeği Güvenirlirlik Tablosu.....	76
Tablo 5: Kurumsal Güven Ölçeği Güvenirlirlik Tablosu	77
Tablo 6: Genelleşmiş Güven Ölçeği Güvenirlirlik Tablosu	78
Tablo 7: Katılımcıların Genel Özellikleri (Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim) ...	80
Tablo 8: Aylık Hane Gelir Dağılımı Ortalama Tablosu	82
Tablo 9: Gelir düzeyi algısı	82
Tablo 10: Meslek Dağılımı.....	83
Tablo 11: Hayatınızın en uzun süresi nerede geçti?	84
Tablo 12: İkamet edilen evin sahiplik durumu	84
Tablo 13: Aynı Mahallede Yaşama Yılı Ortalama Tablosu	85
Tablo 14: Aynı mahallede yaşama yılı	85
Tablo 15: Kültürel kimliğiniz nedir	86
Tablo 16: Siyasi parti, STK gibi kurum / kuruluşlarda üyelik durumu	86
Tablo 17: Siyasi parti üyeliği.....	87
Tablo 18: Arkadaşlarla siyasi olayları tartışma sıklığı	87
Tablo 19: Dünya görüşü	88
Tablo 20: Dindarlık düzeyi.....	89
Tablo 21: Cinsiyete Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar T Testi Tablosu.....	91
Tablo 22: Yaşa Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu.....	92
Tablo 23: Eğitim Düzeyine Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu	93
Tablo 24: Gelir Düzeyine Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu	93
Tablo 25: Dindarlık Durumuna Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu.....	94

Tablo 26: En Uzun Yaşanılan Yere Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu.....	94
Tablo 27: Özelleşmiş Kişi ve Gruplara Güven Maddelerine İlişkin Yüzde Dağılımı...	95
Tablo 28: Aileye Güven ile Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Gelir ve Dindarlık Düzeyi Arasında Ki-Kare Tablosu	98
Tablo 29: Akrabaya Güven ile Yaş Arasında Ki-Kare Tablosu	100
Tablo 30: Hemşehrilere Güven ile Yaş ve Gelir Düzeyi Arasında Ki-Kare Tablosu .	102
Tablo 31: Komşulara Güven ile Yaş Arasında Ki-Kare Tablosu	102
Tablo 32: Genelleşmiş Güven Ölçeğinin Puanlarına Göre İstatistik Tablosu.....	104
Tablo 33: Cinsiyete Göre Genelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar T Testi Tablosu.....	105
Tablo 34: Yaşa Göre Genelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu.....	105
Tablo 35: Eğitim Düzeyine Göre Genelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu.....	105
Tablo 36: Gelir Düzeyine Göre Genelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu	106
Tablo 37: Dindarlık Durumuna Göre Genelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu.....	106
Tablo 38: Sizce Genelde İnsanların Çoğuna Güvenilebilir Mi? Yoksa Başkalarıyla Herhangi Bir İlişki Kurarken Veya Bir İş Yaparken Hiçbir Zaman Dikkati Elden Bırakmamak Mı Gerekir?	107
Tablo 39: Sizce genelde insanlar ne kadar güvenilirlerdir?	108
Tablo 40: Genel Güven Sorusunun Üç ifadeye soruluşu	108
Tablo 41: Genelleşmiş Kişi ve Gruplara Güven Maddelerine İlişkin Yüzde Dağılımı	109
Tablo 42: Genel Güven ile Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Gelir ve Dindarlık Düzeyi Arasında Ki-Kare Tablosu	112
Tablo 43: Erkeklerle Güven ile Cinsiyet Arasında Ki-Kare Tablosu.....	117
Tablo 44: Kadınlara Güven ile Cinsiyet Arasında Ki-Kare Tablosu.....	117
Tablo 45: Ekonomik Geliri Yüksek Olan İnsanlar ile Gelir Düzeyi Arasında Ki-Kare Tablosu.....	118

Tablo 46: Dindar Kişilere Güven ile Dindarlık, Eğitim ve Gelir Seviyesi Arasında KiKare Tablosu.....	118
Tablo 47: Gençlere Güven ile Yaş Arasında Ki-Kare Tablosu	120
Tablo 48: Orta Yaşlılara Güven ile Yaş Arasında Ki-Kare Tablosu	120
Tablo 49: Yaşlılara Güven ile Yaş Arasında Ki-Kare Tablosu	120
Tablo 50: Eşcinsellere Güven ile Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum ve Eğitim Seviyesi Arasında Ki-Kare Tablosu	122
Tablo 51: Kurumsal Güven Ölçeğinin Puanlarına Göre Betimsel İstatistik Tablosu..	124
Tablo 52: Cinsiyete Göre Kurumsal Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar T Testi Tablosu.....	124
Tablo 53: Yaşa Göre Kurumsal Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu.....	125
Tablo 54: Eğitim Düzeyine Göre Kurumsal Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu	125
Tablo 55: Gelir Düzeyine Göre Kurumsal Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu	126
Tablo 56: Dindarlık Durumuna Göre Kurumsal Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu.....	126
Tablo 57: Kurumlara Güven Maddelerine İlişkin Yüzde ve Ortalama Dağılımı	127
Tablo 58: Genel Anlamda Devlete Güven ile Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Gelir ve Dindarlık Düzeyi Arasında Ki-Kare Tablosu.....	129
Tablo 59: Mahkemelere Güven ile Yaş, Eğitim ve Arasında Ki-Kare Tablosu.....	132
Tablo 60: Siyasi Partilere Güven ile Yaş, Eğitim ve Gelir seviyesi Arasında Ki-Kare Tablosu.....	133
Tablo 61: Diyanete Güven ile Yaş, Eğitim Seviyesi Arasında Ki-Kare Tablosu.....	134
Tablo 62: Özelleşmiş Grup Ve Kişilere Güven (Minimum/Maksimum).....	162

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 1:** Güven Literatüründe Simmel'in İzini Sürmek..... 48
- Şekil 2:** Dindarlık, Yaş ve Devlete Güven İlişkisini Gösteren Çoklu Uyum Analizi.. 132

ÖZET

Başlık: Türkiye’de Toplumsal Güvenin Boyutları

Yazar: Ali ÖZTÜRK

Danışman: Prof. Dr. M. Tayfun AMMAN

Kabul Tarihi: 01/12/2022 **Sayfa Sayısı:** ix (ön kısım) + 161 (ana kısım) + 19 (ek)

Bir toplumun uyum ve düzen içerisinde varlığını devam ettirebilmesi için bireylerinin kendilerine ve içerisinde bulunduğu toplumun diğer üyelerine ve de bununla birlikte toplumsal yapıyı idame ettiren kurumlara güvenebilmesi gerekir. İnsan hayatı boyunca sürekli etkileşim halinde olduğu yakın çevresinden, genel olarak insanlardan ve parçası olduğu kurumlardan kendisine zarar gelmeyeceğinin güvencesini arar ve bu güvencenin tesisi içerisinde olur. Bu amaçla bu çalışma özelleşmiş, kurumsal ve genelleşmiş güvenin toplumsal tezahürlerini anlamak, ölçülenme düzeyleri belirlemek, sosyo-kültürel temellendirilmesi üzerine çıkarımlar üretmeyi hedeflemektedir. Evreni Türkiye olan bu çalışmada %95 güven aralığı ve 0,3 hata payı ile evreni temsiliyeti sağlayabilmek için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 1’deki 12 ilden 1084 kişi ile görüşülmüştür. Elde edilen veriler analiz edildiğinde Türkiye’de merkezden çevreye doğru bir güven azalması söz konusudur. Toplumsal güvenin boyutları; özelleşmiş güvenin yüksek, kurumsal güvenin orta ve genelleşmiş güvenin düşük düzey şeklinde bir görünüm arz etmektedir. En çok güvenilen özelleşmiş kişi ve gruplar; aile, yakın arkadaş ve uzun süre tanınan insanlardır. En çok güvenilen kurumlar; ordu, polis ve genel anlamda devlettir. En çok güvenilen genelleşmiş kişi ve gruplar ise; eğitim seviyesi yüksek olan insanlar, yaşlılar ve gençlerdir. Türkiye’de en güvenli liman ailedir. Tüm değişkenlerde aileye güven yüksek düzeyde temsil edilirken aynı zamanda aile, Türkiye’de güvenin de en güçlü kaynağıdır. Eğitim seviyesi üniversite ve üzeri olanların diğer eğitim seviyesindeki insanlara kıyasla, 18-32 yaş arasındaki gençlerin diğer kuşaklara nazaran ve evlilere kıyasla bekarların genel olarak kişi, grup ve kurumlara güvenme konusunda temkinli bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Araştırma Türkiye’de güven araştırmalarında ilk kez genel bir çerçeve sunması, toplumsal güven ve güvensizlik boyutlarını ortaya koyması bakımından literatüre katkı sunabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güven, Toplumsal Güven, Özelleşmiş Güven, Genelleşmiş Güven, Kurumsal Güven, Sosyal Sermaye

ABSTRACT
Title of Thesis: Dimensions of Social Trust in Turkey
Author of Thesis: Ali ÖZTÜRK
Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Tayfun AMMAN
Accepted Date: 01/12/2022 Number of Pages: ix(pre text)+161(main body)+19 (add)
In order for a society to continue its existence in harmony and order, its individuals must be able to trust themselves and other members of the society in which they live, as well as the institutions that maintain the social structure. A person seeks the assurance that one will not be harmed by their close environment, people in general and the institutions one is a part of, and is in the establishment of this assurance. For this purpose, this study aims to understand the social manifestations of specialized, institutional and generalized trust, to determine its measurement levels, and to produce inferences on its socio-cultural foundation. In this study, the universe of which is Türkiye, 1084 people from 12 provinces in the Statistical Regional Units Classification (NUTS) Level 1 were interviewed in order to represent the universe with a 95% confidence interval and 0.3 margin of error. When the data obtained are analyzed, there is a decrease in trust from the center to the periphery in Türkiye. Dimensions of social trust presents an appearance as high level of specialized trust, medium level of institutional trust and low level of generalized trust. Most trusted private individuals and groups are family, close friends and long-known people. The most trusted institutions are army, police and the state in general. The most trusted generalized people and groups are people with higher levels of education, the elderly and the young. The safest shelter in Türkiye is the family. While trust in the family is represented at a high level in all variables, family is also the strongest source of trust in Türkiye. Compared to people with university or higher education level, young people between the ages of 18-32 compared to other generations and compared to married people, it is seen that single people generally have a cautious attitude towards trusting people, groups and institutions. It is thought that the research can contribute to the literature in terms of presenting a general framework for the first time in trust studies in Türkiye and revealing the dimensions of social trust and insecurity.
Keywords: Trust, Social Trust, Specialized Trust, Generalized Trust, Institutional Trust, Social Capital

GİRİŞ

Çeşitli ağlarla karşılıklı bağımlılıkların olduğu ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle dünyanın “küresel köy”e dönüştüğü bir çağda yaşıyoruz. Zamanın ve mekânın sıkıştığı bu çağda, dünyanın herhangi bir yerindeki ufak gelişmeler farklı kıtalardaki insanları harekete geçirmeye, sevindirmeye ya da üzmeye, tedirgin etmeye veyahut korkutmaya yetebiliyor. Dolayısıyla insan ilişkileri varlığını kırılgan bir zeminde devam ettirmeye çalışıyor. İnsanlar, aile üyeleri ya da diğer kişilerle iletişimde karşıdakinden kendisine bir zarar gelmeyeceğine inanmak ister. Klasik dönemden bugüne düşünürler insanların birbirleriyle uyum içinde yaşayabilmeleri ve ortaya çıkan sorunları birlikte çözebilmeleri için çeşitli bakış açıları geliştirmeye çalıştılar. Zaman ilerledikçe oluşan her yeni durum için yeni bakış açılarına gerek duyulur. Risklerle kuşatılmış günümüzün modern dünyası da güvenin inşası, muhafazası ve sürdürülmesi konusunda ortak bir zemin arıyor. Böyle bir zeminde ontolojik ihtiyaç olan ve toplumsal hayatın her alanına doğrudan ya da dolaylı bir biçimde etki eden güven, her zamankinden daha fazla önem kazanıyor.

Toplumun en küçük yapı taşı olarak kabul edilen aile kurumundan, vatandaşlarını huzur içerisinde yönetme iddiasında olan devlete kadar, bütün kurumlar için önemli kavramlardan biri olan ‘güven’, kırılgan ve kaygan yapısı dolayısıyla düşünürler tarafından her daim tartışılmalıdır. Nitekim siyasetten ekonomiye, felsefeden psikolojiye, ilahiyattan sosyolojiye kadar birçok disiplin son yıllarda güven konusu daha çok ele almaktadır. Eşlerin, iş arkadaşlarının, mahalle sakinlerinin ya da vatandaşların birbirine güvenebilme kapasiteleri ailenin, şirketin, yerel yönetimin ya da devletin geleceğini belirlemektedir. Bu nedenle akademinin teori geliştirmesi ve hükümetlerin politika uygulamaları gelecek için hayati durumdadır. Şirketler, kurumlar ve akademik disiplinlerin varlıklarını daha sağlıklı bir zeminde sürdürmeleri için de durum aynıdır.

Güven olgusu her ne kadar somut ilişkilerle inşa edilebilir ya da kaybolabilir olsa da yapısında barındırdığı soyut duygu gereğince tanımlanması zor kavramlardan biridir. Tanımlanmasındaki güçlüğü yanı sıra, mevcut tanımlar üzerinde birliğin olmaması da güven çalışmalarını etkilemektedir. Farklı bakış açıları ile yapılmış tanımlamalar, beraberinde farklı disiplinlerin kendi yöntemleri ile güven konusunu çalışmayı getirmiştir. Toplumsal ve kurumsal tüm alanlarda güvene duyulan ihtiyacın her geçen gün artarak devam etmesi de güven araştırmalarının sayısını arttırmaktadır. Teorik

tartışmaların ve uygulamalı araştırmaların yetersiz olmasıyla birlikte güven merkezli çalışmalar işletme ve iktisat ağırlıkta olmak üzere sağlık ve eğitim bilimleri (daha çok ‘örgütsel güven’ şeklinde) alanlarında sınırlı kalmıştır. Bu durumun yanı sıra son zamanlarda yapılan sosyolojik olarak temel problematiği güven olan çalışmaların sayısı artsa da henüz yeterli seviyeye ulaşmamıştır. Ülkemizde güven çalışmaları genel anlamıyla sosyal sermaye tartışmaları bağlamında ele alınmış ve “güven” bu çalışmalarda sosyal sermayenin bileşenlerinden biri olarak kabul edilerek değerlendirilmiştir.

Türkiye’de sosyoloji alanında doktora düzeyinde sınırlı sayıda güven teması çalışılmıştır. Bu çalışmalar şu şekildedir: Mehmet Ali Aydemir’in (2011) “Toplumsal İlişkilerin Sosyal Sermaye Değeri (Topluluk Duygusu Ve Sosyal Sermaye Üzerine Bir Araştırma)” 1511 kişi ile Konya üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada, yakın toplumsal ilişkilerin değeri sosyal sermaye potansiyelini ve güvenme tutumunu olumlu düzeyde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak bu çalışmada genel anlamıyla güven duygusunun da aile üyeleri ve komşularla paylaşılan özel alana sıkıştığı görülmektedir. Çalışmanın önemli bir diğer sonucu olarak da yakın sosyal ilişkiler barındıran ülkemiz gibi toplumların güven analizi, sosyal hayatın koşulları, yapısal özellikleri ve değer yargılarından bağımsız yapılamayacağıdır. Bir diğer çalışma Erhan Tecim (2011) tarafından “*Sosyal Güven Oluşumunda Dinin Etkisi*” başlığıyla gerçekleştirilmiştir. Konya’da 1299 kişi ile yapılan anketle tamamlanan araştırmada; “dinin güven oluşumunu artırdığı, dini yapıların sosyal güven oluşumunda olumlu etkilerinin olduğu ve dindar insanlara daha çok güvenildiği bulgularına ulaşılmıştır”. İslam Can’ın (2015) “*Liderler, Kurumlar Ve Süreçler Bakımından Türkiye’de Siyasal Güven: Sosyolojik Nicel Bir Araştırma*” isimli çalışması da parlamentoda bulunan dört siyasi partinin her birini temsil ettiği düşünülen dört büyükşehirde (AK Parti’yi Konya; CHP’yi İzmir, MHP’yi Adana ve BDP-HDP’yi Diyarbakır) 1250 anket uygulanarak gerçekleşmiştir. “Araştırmada güvenilir siyasi liderin; dürüst, sözünde duran, ahlaklı, çalışkan, tutarlı, cesur ve namuslu olması niteliklerinin öne çıkması; ahlaki değerleri önemseyen, toplumun inançlarından kaynaklı beklentileri karşılayan ve karakterli lider profilinin, toplumun güven duyduğu lider tipini oluşturduğu anlaşılmaktadır”. Kurumlara güven durumunda ise “Cumhurbaşkanlığı, ordu, TBMM, Diyanet İşleri Başkanlığı ve hükümete güven düzeyinin yüksek çıktığı görülmektedir. Siyasetçiler, siyasi partiler, milletvekili ve dini cemaatlere güven düzeyi ise düşük seviyelerde seyretmektedir”. Çalışma ayrıca demokratikleşme ve ekonomik

gelişim olmak üzere temelde iki süreç üzerinden Türkiye’de siyasal güven analizi yapılmaktadır.

Bir diğer çalışma “*Sağlık Sisteminde Hekim Hasta İlişkisi Ve Güven Unsuru*” başlığıyla Günnur Ertong (2011) tarafından hastalarla yapılan 229 anket ve 39 mülakat uygulanarak Mersin’de gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaya göre hekimlere duyulan güven yüksek seviyededir. Hastaların hekime ve “sağlık sistemine duyulan güven, cinsiyet, yaş, medeni durum ve ekonomik duruma göre farklılaşmamaktadır. Hastalar hekimlere inanmakta ve onların mesleki becerilerine saygı duymaktadırlar. Ancak mesleki hataların olabileceği konusunda da bazı şüpheler mevcuttur. Uzmanların bilgisine karşı gelişen şüphecilik, tıbbi hatalara yönelik medya ilgisinin artması güvenin azalmasında etkili olmuştur”.

Fatma Ceyda Baş’ın (2017) “*Sosyal Medya Davranışının Oluşumu: Çevrimiçi Ortamlarda Güven, Sosyal Sermaye Ve Saygınlık İlişkisi*” başlıklı çalışması “Dokuz Eylül Üniversitesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Karatay Üniversitesi” ve Selçuk Üniversitesi’nde 1064 öğrenciye anket uygulanarak yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilere göre; “sosyal medyaya güvenin e-sosyal güven üzerinde doğrudan etkisinin yanı sıra, e-sosyal sermaye oluşumunda da e-sosyal güven üzerinden dolaylı etkisi olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, saygınlık ve e-sosyal sermaye tutum üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir”.

Yukarıda aktarılan çalışmaların odak noktası, topluluk duygusu, din-güven ilişkisi, siyasal güven, hasta-hekim güven ilişkisi ve sosyal medyada güven oluşumu gibi güven konusunun özel alanları ile ilgilidir. “Türkiye’de Toplumsal Güvenin Boyutları” başlıklı bu çalışma yukarıda bahsedilen çalışmalardan farklı olarak özelleşmiş alandan, genelleşmiş ve kurumsal alana kadar kişi, grup ve kurumlara karşı güven tutumunu analiz etmektedir. Çalışmanın bir diğer özgün yanı ise araştırmanın evreninin Türkiye olmasıdır.

Bu çalışma, kavramsal ve kuramsal çerçevenin tartışıldığı birinci bölüm, araştırmanın metodolojisinin açıklandığı ikinci bölüm ve son olarak bulguların analizi olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

Kavramsal ve kuramsal çerçeve olarak ifade edilen birinci bölümde, ilk olarak güven ve güvenle ilgili kavramlar ele alınmıştır. Güven kavramının kökeni ve güven olgusundan

ortaya çıkan kavramlar açıklandıktan sonra güvenin açıklık, şeffaflık, bütünlük, inanmak gibi belirtilen bileşenlerine değinilmiştir. Bununla birlikte içerisinde yaşadığımız enformasyon çağında küresel ağlarla karşılıklı bağımlılıkların olduğu günümüz modern toplumunda güveni tehdit edip ortaya çıkan risk, korku gibi kavramlar da güvensizliğin bileşenleri olarak incelenmiştir. Daha sonra, güven konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için, güvenin kökenleri değerlendirilmiştir. Güvenin kökenleri iki başlıkta incelemiştir. Birincisi, insanların tecrübe ettikleri ya da tecrübe eden kişilerden edindikleri izlenimlerle diğer insan ve kurumlarla karşılaşmaları sonucu oluşan güven/güvensizlik durumunu belirten *deneyim/tecrübe*dir. İkinci ise insanın genel anlamda bakış açısını, bireye, dünyaya dair takındığı genel iyi(mser)/kötü(mser) niyetini belirten *eğilim/yatkınlık*tır. Güvenin kökenlerinden sonra, güvenin akademide tartışılan türleri incelenmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi güven kavramının tanımında başlayan birliğin ve netliğin sağlanamaması, güvenin türlerinin sınırlandırılması konusunda da devam etmektedir. Bu çalışmada toplumsal güven durumunu ve toplumsal güvenin boyutlarını veren özelleşmiş güven, genelleşmiş güven ve kurumsal güven incelenmiştir. Özelleşmiş güven derken, insanın gündelik hayatında etkileşimde olduğu, iletişim kurduğu aile, akraba, arkadaş, komşu, inanç, kültür vb. unsurlarla arada bir bağın bulunduğunu düşündüğü aynı dinden olan, aynı siyasi görüşü paylaşan, aynı etnik kökenden insanlara olan güven kastedilmektedir. Genelleşmiş güven ise özelleşmiş güvenin dışında kalan, genel olarak insanlara, kendisinden olmayan ya da farklı olanlara karşı duyduğu güvene göndermede bulunmaktadır. Kurumsal güven ise düzen ve uyum amacı ile oluşturulan sistemsel yapılara güven olarak düşünülebilir. Birinci bölümün bir diğer başlığın altında sosyal ve beşeri bilimlerde güven tartışması yapılmaktadır. Bu kısımda ilk olarak güven konusu, genel olarak disiplinler bir bakış açısı ile felsefede, ilahiyatta, siyasette, iktisatta ve psikolojide nasıl ele alındığına ve açıklandığına değinilmiştir. Daha sonra klasik dönem güven tartışmaları ele alınmıştır. Klasik dönemde Tocqueville, Toennies, Durkheim, Simmel, Weber ve Luhmann gibi düşünürlerin toplumsal düzen arayışlarındaki güven görüşleri değerlendirilmiştir. Modern dönemde güven kuşkusuz biçimde sosyal sermaye teori ile birlikte değerlendirilmelidir. Bunun için sosyal ve beşeri bilimlerde güven tartışmasının son kısmında çağdaş güven tartışmaları ele alınırken sosyal sermaye bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır. Modernliğin güven üzerinden okumasını yapan Giddens'ın görüşlerinden sonra sosyal sermaye güven ilişkisi tartışılmıştır. Sivil katılım

ve sosyal ağlarla bir arada yaşama tecrübesini geliştiren tutum ve normlara göndermede bulunan sosyal sermaye kavramının önemli isimlerinden Bourdieu, Putnam, Coleman ve Fukuyama'nın görüşleri ve bu isimlere yöneltilen eleştirel bağlamında güven konusu değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü araştırmanın metodolojini içermektedir. Bu bölümde araştırmanın modeli, temel problematiği ve alt soruları açıklanmıştır. Araştırmanın evreni ve örnekleme dair bilgiler aktarılmıştır. Metodoloji bölümünde, çokça tartışmalı bir konu olan “güvenin ölçülmesi” konusu analiz edilmiştir. Burada uluslararası geçerliliği olan ve akademi tarafından sıkça kullanılan Dünya Değerler Araştırması ve Dünya Bankası'nın “*Sizce genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla bir ilişki kurarken veya iş yaparken çok dikkatli olmak mı gerekir?*” sorusu çerçevesinde bir tartışma yapılmıştır. Bu bölümde daha sonra araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve soru formunun tanıtılmıştır. Son olarak elde edilen veriler değerlendirilirken kullanılan program ve yapılan analizler aktarılmıştır.

Çalışmanın bulgularını içeren üçüncü bölümde ise saha araştırmasından elde edilen veriler analiz edilmiştir. İlk olarak sosyo demografik göstergeler değerlendirilmiştir. Daha sonra özelleşmiş güven, genelleşmiş güven ve kurumsal güven ölçeklerle ve her güven türünü temsil eden kişi, grup ve kurumlarla olan güven tutumlarına yönelik veriler tartışılmıştır. Son olarak genel güven sorusunun farklı türlerinin sahadan alınan veriler üzerinden karşılaştırması yapılmıştır.

Çalışmanın verilerin genel bir değerlendirmesi yapılarak Türkiye'deki toplumsal güvenin boyutları analiz edilmiştir. Önceki araştırmalarla elde edilen veriler tartışılarak sonraki çalışmalar ve kamu politikalar için öneriler getirilmiştir.

Araştırmanın Konusu

Türkiye'de toplumsal güvenin boyutlarını özelleşmiş, genelleşmiş ve kurumsal güven düzleminde eğitim, medeni durum, dindarlık, gelir, meslek gibi sosyo kültürel göstergeler bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmesi bu araştırmanın konusunu teşkil etmektedir. Bu konu kapsamında güven kavramının derinlemesine analizi yapılmış ve güven hakkındaki teorik tartışmalar ele alınmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma güvenin sosyolojik doğasını ve sosyal dönüşüm üzerindeki önemini değerlendirmeyi, buna bağlı olarak güveni özelleşmiş, genelleşmiş ve kurumsal düzlemde sosyo-ekonomik göstergeler üzerinden açıklamayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Güven, kişiler arasında, gruplar arasında ve hatta devletler arasındaki ilişkilerde belirleyici rol oynayan, önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel ölçekte yapılan araştırmalarda ortaya çıkan genel kanı, gün geçtikçe dünya üzerinde güven kaybının yaşandığı yönündedir. Bu araştırmalar ve ülkemizdeki diğer az sayıdaki çalışmalar da dünya üzerindeki eğilimin Türkiye’de de benzer şekilde genel güven düzeyinin düşük düzeyde olduğu yönündedir. Bu durumda günümüzde güven konusu her zamankinden daha fazla önem arz etmektedir. Bu araştırmanın önemi ise Türkiye evreni üzerinden bir perspektif sunarak, ihmal edilen güven konusunu yaş, eğitim, gelir, dindarlık düzeyi gibi değişkenler üzerinden toplumsal güveni özelleşmiş, genelleşmiş ve kurumsal boyutlarıyla birlikte incelemiş olmasıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada temel felsefesi açısından uygulamalı; amacı açısından açıklayıcı, betimleyici; süre açısından kesitsel; analiz birimi toplum olan nicel yöntem tercih edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

-Evreni Türkiye olan bu araştırmanın katılımcıları 18 yaş ve üzeri ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmanın sebebi 18 yaşından küçük olan katılımcıların araştırmalarda yer alabilmesi velilerin ya da resmi temsilcilerinin yazılı iznini gerektirmesidir.

-Araştırma konusu açısından nicel araştırma yönteminin kullanılması uygun kabul edilmiştir. Araştırmaya katılanların anket sorularına doğru cevap verdikleri kabul edilmiştir ve kullanılan anket sorularının ölçümünü yapmak istediğimiz olgunun niteliklerine uygun olduğu kabul edilmiştir.

-Bu araştırma modern insanın şimdiğe kadar çok az tanık olduğu distopik bir dönem olan COVID-19 pandemisinin gölgesinde gerçekleşmiştir.

-Resmi makamlarca kısıtlamaların olduğu COVID-19 döneminde yüz yüze görüşmenin mümkün olmadığı düşünülmüş ve Bilgisayar Destekli Telefon Görüşmesi CATI (Computer Aided Telephone Interview) ile verilerin toplanmasına karar verilmiştir.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

*İnsanlar güven üzerine yaşarlar
ve toplum olmak güvenmekle başlar.*

1.1. Güvenin Kavramsallaştırılması

Gündelik hayatın her alanında bulunan güven, insan ilişkilerinin olmazsa olmaz bir unsurudur. Toplumsal düzende birlikte yaşamının sürdürülebilmesi güven olmadan mümkün değildir. Nasıl ki her toplumda farklı biçimlerde çeşitli çatışmalar yaşandığı halde son noktada birlikte yaşama devam edebiliyorsa, insanları bütünleştiren unsurların, çatıştıran unsurlardan baskın olduğunu kabul etmek gerektiği gibi birlikte yaşamının devam ettiği her yerde güvenin de güvensizliğe baskın olduğunu söylemek mümkündür. İleride açıklanacağı üzere güven, gerek mikro insan ilişkilerinde gerekse makro kurumsal ilişkilerde her zaman karşımıza çıkan insani bir tutumdur.

Türk Dil Kurumu güveni; “korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat” olarak açıklıyor. Evrimsel ve uzun bir semantik geçmişi olan güven kavramı, Antik Yunan’da kökü *pistis* ve *apista* sözcükleriyle; Roma İmparatorluğu’nda ise *fides/fiducia* sözcükleri ile temsil edilmiştir. Ortak Hint-Avrupa dillerinde ise *bheidh* kökünden türetilmiştir. Bu terim ikna, itimat, inanç, inanma ve güvenilirlik gibi anlamları kapsamaktadır (Morgner, 2013, s. 511).

Luhmann ise güveni, işleyen bir toplumu sürdürmenin merkezi ve insanların işbirliği yapma kapasitesinin muazzam bir şekilde genişletilmesini mümkün kılan bir mefhum olarak görmektedir (Dunn, 1984, s. 281). Hobbes’a göre ise güven, iyilik beklediğimiz veya umduğumuz kişinin şüpheden uzak inanma durumudur (2019, s. 30).

Güven kavramsallaştırması, sosyal bilim teorisinin temel yapı taşlarından biri olarak kabul edilir (Bauer ve Freitag, 2017, s. 16). Ancak güven gibi karmaşık bir fenomenin anlaşılması için, güvenin birçok yönünü ve seviyesini ele alan/tartışan teori ve araştırma metodolojisini gerektirir (Rousseau, vd., 1998, s. 393). Güven teorisi sosyolojiden, psikolojiye, iktisattan siyasete kadar birçok disiplinde konu edilmiştir ve çeşitli açılardan tanımlanmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır.

Genel olarak başkalarının bir kişinin veya grubun refahına katkıda bulunacağı veyahut en azından onlara yönelik zararlı eylemlerden kaçınacağı beklentisi olarak tanımlanabilen

güven, her şeyden önce, diğer insanların eylemleri ve niyetleriyle ilgili olumlu bir beklenti durumudur (Möllering, 2001; Offe, 1999). Yapılan bir saha araştırmasında ise katılımcılara "Güven duygusu kavramı nasıl tanımlanabilir?" sorusu yöneltmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde araştırmaya katılan kişiler güven kavramını; 1) dürüst olma, 2) sözünde durma, 3) emanete sahip olma, 4) tutarlı olma, 5) samimi olma ve 6) yalan söylemek gibi davranış biçimleri çerçevesinde değerlendirmişlerdir (Bayar ve Girgin, 2019, s. 65). Benzer biçimde güven; düzen, dürüstlük ve işbirliği çerçevesinde ortak normlara dayanan davranışların sergilendiği bir toplulukta, diğer üyelere yönelik olarak ortaya çıkan bir beklenti olarak da tanımlanmaktadır (Fukuyama, 2005, s. 24)

Güvenden söz edebilmek için öncelikle ortak kuralların olduğu, iyi niyetli ve dayanışmacı davranışların sergilendiği bir topluluğun olması gerekmektedir. Böyle bir toplulukta güven bir başkasının davranışına ilişkin nerede, ne zaman, nasıl davranacağınıza dair iyimser bir beklenti durumudur (Lewicki et al., 1998, s. 439). İyimser beklenti halinin yaygın olduğu bütünleşmiş, uyum içinde ve istikrarlı bir toplumda insan ilişkileri de güvene dayanmaktadır (Başak, 2010, s. 56).

Gelişen ve değişen dünyada toplumları daha iyi analiz edebilmek, sorunlara çözüm önerisi getirebilmek amacıyla çeşitli disiplinlerde güven üzerine araştırmalar yapılmıştır. Ana hatları ile bu araştırmalar hem toplum hem de birey için yüksek düzeyde bir güvenin yararlı olduğunu göstermektedir (Gunnarson ve Loxbo, 2012, s. 171). Güvenin yüksek olduğu toplumlarda ekonomik başarıyı, bilgi teknolojisinin benimsenmesini ve bireylerin sağlığını desteklediği sonucuna varılmıştır (Ljunge, 2014, s. 176). Yine yüksek güven güven toplu eylem sorunlarının önlenmesine veya çözülmesine yardımcı olarak resmi ilişkilerde işlem maliyetini azaltmaktadır (Nannestad, 2008, s. 428).

Güven, bir birey için endişe durumunun ortadan kalkmasını sağlar. Özel hayatın birçok alanının ve ekonomik ilişkilerinin önemli bir unsurunu güven oluşturmaktadır (Dağ ve Yıldız, 2018, s. 268). Yüksek güvenin sağlandığı ülkelerde hükümetlerin başarılı politikaları, zenginlik (kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla) ve gelir eşitliği biçiminde kendini gösterir (Delhey ve Newton, 2005, s. 311). Yüksek düzeyde güvene sahip olan toplumların da yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip oldukları söylenebilir (Etang,

Fielding, ve Knowles, 2012, s. 1815). Dinesen'in (2013) yaptığı çalışmadan hareketle de, güvenen insanların daha fazla güvenilirlik gösterdiği ifade edilebilir.

Güven üzerine kavramsal tartışmalar kaçınılmaz olarak *güvensizlik* kavramı üzerine de düşünülmesini gerekli kılar. Luhmann'ın ifadesiyle “*Günümüz dünyasında güven, güvensizlik dışında mevcut olamaz*” (1979). Bilindiği gibi güven üzerinde mutabık bir tanım neredeyse imkansız, aynı şekilde evrensel bir güvensizlik tanımı yapmak da zordur. Güven ortamının oluşmasını sağlayan unsurların etkisinin azaldığı ve korku, risk, belirsizlik gibi durumlar görüldüğünde güvensizlik ortaya çıkar. Lewicki, Mcallister gibi araştırmacılar yaptıkları çalışmalarda güvensizliğin güvenin karşıtı olarak konumlandırılmasına, aşk ve nefret duygularının birlikte var olabildiğini söyleyerek karşı çıkmaktadırlar. Bununla beraber güvenin “*iyi*”, güvensizliğin de “*kötü*” olarak okunmasını da eleştirmektedirler. Düşük güvensizliğin, yüksek güven ile ve yüksek güvensizliğin de düşük güven ile aynı olmadığını dile getirirler (Lewicki ve diğerleri, 1998). Bu bağlamda sosyal ilişkilerin çok boyutlu ve karmaşık olmasından dolayı insanın tutum ve davranışlarına dair tekdüze açıklamaların yeterli olmadığı söylenebilir.

Sosyal bilimlerde güven konusu son yıllarda giderek daha merkezi bir konu haline gelmiştir (Festenstein, 2019, s. 446). Önderman, güvensizliğin yaygın olduğu bir toplumsal ortamda, işbirliğinin ve dolayısıyla toplumsal dayanışmanın yüksek bir düzeyde olmasının mümkün olmadığını dile getirir (1999, s. 158). Her ne kadar güven, toplu eylem sorunlarının çözülmesinde yardımcı olsa da güvenin kırılgan doğası itibarı ile güven kaybının ve düşük güven ortamının oluşması gerçekleşmesi muhtemel bir durumdur. Lewicki'e göre ümit edilen beklentilerin olmasına dair geliştirilen tutumlarda güven durumu; korkulan, kaçınılan beklenti tutumlarında ise güvensizlik durumu ortaya çıkar (1998, s. 439). Diğer bir ifadeyle güven ve güvensizlik her ikisi de belirli beklentileri beraberinde getirir. Ancak güven beklentileri, diğer insanlardan yararlı ve zararlı davranışları öngörür. İnsan ilişkileri tekdüze ve tek boyutlu olduğu kabul edilemez. Özellikle modern toplumsal düzende karmaşık ve çok boyutlu bir sosyal hayat söz konusudur. Buradan hareketle insan ilişkilerinin her zaman tutarlı ve dengeli bir gelişim gösteremeyeceğini söylenebilir. Sosyal ilişkilerin ortaya çıkan ve gelişen bu doğası göz önüne alındığında tam anlamıyla şeksiz bir güven ortamından ya da olumlu bir beklentinin hiç olmadığı güvensizlik durumundan bahsedemeyiz (Lewicki vd., 1998, s. 444).

Günümüzde risklerle bağlantılı olarak oluşan korku kültürü ve belirsizlik; güvensizlik düşüncesini arttırmakta “ve insanların yaşamlarında önemli bir yer tutmaktadır. Toplum üzerinde etkili olan risk konuları belirsiz ve güvensiz bir ortam oluşmasına neden olurken aynı zamanda toplumun üzerinde bir korku kültürü oluşmasına da yol açmıştır”. Bu durum beraberinde riskleri ve belirsizliği de içinde taşımaktadır. Toplumda herkesi etkiler duruma gelen yeni durum, ortaya güven sorununu da çıkarmıştır. “İnsanların coğrafi anlamda yaşadıkları mekânlarda yoğunluk arttıkça yeni tehlikeler de insan hayatını risk altında bırakmıştır” (Ertürk, 2018)

Anlaşılabileceği üzere güven genlerle taşınan insani bir nitelik değildir. Doğduğumuz andan itibaren sosyalleşme sürecinde duyduğumuz, gördüğümüz ve son noktada bizi mutlu kılan davranış biçimleri adım adım güveni inşa ederken aksine üzen, acı veren hayal kırıklığına uğratan yaşanmışlıklarımız da güvensizliğin tohumlarını eker (Füzér, 2016, s. 134). Dolayısı ile içinde yaşadığımız toplum ve özellikle de direkt içinde bulunduğumuz ilişki ağları güven ya da güvensizlik ortamı olarak zihinlerimizde şekillenir. Sonu iyi ve olumlu olan ilişkiler başkalarına güvenen bir insan olmamızı, olumsuz deneyimlerimiz ise güvensiz bir kişilik geliştirmemize yol açar. Bu anlamda güven ve güvensizliğin önemi, kırılganlığı ve tehlikeleri günümüz dünyasında giderek daha merkezi bir konu haline gelmiştir (Festenstein, 2019, s. 446).

Geleneksel toplumda kişisel tecrübelerimiz hayal gücümüzü ve korkularımızı şekillendirir. Oysa içinde yaşadığımız modern toplumda karşılaştığımız korkuların çoğu kendi kişisel tecrübelerimizden kaynaklanmıyor. Batı toplumlarında yaşayan insanlar, geçmişe kıyasla, hastalık, acı ve ölüm gibi deneyimlerin oldukça uzağında; bunun yanında kişisel güvenlik de görülmedik ölçüde artmış durumda; ve korku giderek hayatımıza daha çok yayılmaktadır (Furedi, 2001, s. 8). Yaygın olan sosyal güvensizlik “önce biz” fikrinin gerilemesine, “önce ben”in ön plana çıkmasına sebep olmaktadır (Önderman, 1999, s. 150). Kalabalıkların toplum olarak bir arada yaşayabilmeleri, asgari bir güven düzleminde buluşabilmelerine bağlıdır. Güven düzeyinin düşük olduğu durumlarda birey, Frederiksen’e göre sadece başkalarına karşı kayıtsız olmakla kalmaz, ötekine karşı korku veya hoşgörüsüzlüğü ifade eden bir dizi eğilim de gösterebilir (2011).

Güveni kavramsallaştırma girişiminde, güven ve güvensizlik durumlarını ortaya çıkaran unsurlara değinmek gerekir. Her ne kadar güvensizlik kavramının kendi başına, güven

oluşumundan bağımsız bir yapı olarak güvenin karşıtı biçiminde değerdendirilmesi gerektiğini düşünen Furedi (2001), Lewicki vd. (1998) gibi yazarlar olsa da güvensizliğin güvenin bir parçası olduğunu düşünen Can (2015, s. 55) gibi yazarlar da vardır. Bu farklı bakış açıları ışığında güven ve güvensizlik ortamı hangi şartlarda ortaya çıkar, bu konuların değerdendirilmesinin yapılması gerekir.

Meydana gelen güven ve güvensizlik durumlarındaki değışim rastgele değildir. Güven düzeylerindeki değışim daha çok insanların ekonomik, kültürel ve politik koşullarındaki önemli değışikliklerden kaynaklanır (Sasaki, 2019, s. 6). Bu anlamda bireyden genele ve kurumsala doğru güven (ya da güvensizlik) durumunu oluşturan (ya da devam etmesini sağlayan) unsurların görünür kılınması için güvenin ve güvensizliğin bileşenleri ele alınacaktır.

1.1.1. Güvenin Bileşenleri

Bir toplumda güvenin tesis edilmesi ya da bir kişinin başka bir kişiye güvenmesi için bazı durumların sağlanmış olması gerekmektedir. Bu durumlar güvenin unsurları, güvenin elementleri, güvenin gereksinimleri gibi farklı şekilde bazı sosyal bilimciler tarafından kavramsallaştırılmıştır. Bu çalışmada güven unsurlarını, bir araya gelmeleri durumunda yüksek güven ortamını ifade etmesi bakımından *güvenin bileşenleri* olarak kabul edilip kullanılması tercih edilmiştir.

İlişki ister asimetrik ister simetrik olsun, güven her zaman bir şekilde veya bir biçimde mevcuttur. Bundan dolayı güven ihtiyacı, bir başkasına güvenmenin veya bağımlılığın gerekli olduğu herhangi bir sosyal durumda bulunabilir. Bu anlamda güven, belirli bir sosyal adrese, yani bir kişiye atıfta bulunan ilişkisel bir terim olarak ortaya çıkar. (Morgner, 2013, s. 516).

Güvenin inşa edilmesi ve güven ortamından bahsedilebilmesi, için bazı unsurların var olması gerekir. Yapılan araştırmalar farklı toplumlarda güvenin oluşabilmesi için farklı bileşenlerin bir arada olması gerektiğini göstermiştir. Bir bakıma güven, başkasının davranışına ilişkin iyimser bir beklenti halinde olmaktır. Yani kişinin nerede, ne zaman ve nasıl davranacağı başkası dolayısıyla belirlenir. Bu anlamda güven, karşılıklı toplumsal bir etkileşim halidir. (Lewicki, McAllister, ve Bies, 1998, s. 439). Luhmann sistem kuramında güven üzerine değerdendirme yaparken *itimat, emin olma ve tanıdık*

kavramlarını ihmal edilemeyeceğini dile getirir. Yine Luhmann'a (1998) göre güven tanıdık bir dünyada inşa edilir. Tanıdık olmadığımız dünyalar dahi tanıdık dünyalar perspektifinden anlamlandırılır.

Vodicka'e (2006, s. 28-29) göre *tutarlılık, şefkat, iletişim ve yeterlilik* unsurlarının birleşiminin olduğu durumlarda güven duygusu gelişir. Volken'e (2009, s. 61) göre ise *deneyim, ahlak ve dayanışma* olmak üzere güvenin üç unsuru vardır. Buradan hareketle, bir toplumun yüksek güven düzeyine ulaşabilmesi sosyal olarak kabul görmüş ahlaki değer sistemini temsil edebilmesine ve grup dayanışması konusunda kapsayıcı olabilmesine bağlıdır. Desportes (2006:2) de güvenilirlik, sadakat, işbirliği ve memnuniyet kavramlarının yakın birlikteliğinden güvenin oluşabileceğini ifade eder.

Simmel'e göre güven, güvenen kişi ile güvenilen kişi arasında öznelerarası eşzamanlı bir ilişkidir. Bu ilişki duygusal 'inanç' ile birlikte önceden var olan bilgi üzerine inşa edilmiş bir gelecek beklentisidir.(Simmel ve Wolff, 1950). Beklenti içerisindeki bireyin, sağlıklı bir güven ortamı tesis edebilmesi için “dürüstlük, yetkinlik, tutarlılık ve tahmin edilebilirlik, açıklık, sadakat, yardımseverlik” gibi unsurlara ihtiyacı vardır (Bayar ve Girgin, 2019, s. 60).

Yapılan bir araştırmada katılımcılara "Güveni etkileyen unsurlar nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde güven durumunu etkileyen unsurlar, s. “1) borcuna sadık olma, 2) yanında olma, 3) inancılı olma, 4) yapmacık olmama, 5) ihlâs sahibi olma, 6) adil olma, 7) doğal olma, 8) birtakım değerlere sahip olma ve 9) empatik davranışlar gösterme” biçiminde sıralanmıştır (Bayar ve Girgin, 2019, s. 64,65).

Karşılıklılık kavramı güven durumunun oluşumunda etkili olan bir diğer bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Başlangıçta bireylerin karşılıklı olarak güvene dayalı bir eylemde bulunmaları zamanla güvenin artması ve daha sonra karşılıklılığın güçlenmesi şeklinde faydalı bir döngüyü başlatabilir. Ancak karşılıksız güven, ilişkiye ciddi zarar verebilir, güvenin artma, hatta devam etme olasılıklarını zayıflatabilir. İster bireye ister bir topluluğa, kuruma ya da devlete olsun tek yönlü güven durumu, sağlıklı güven ortamı için yeterli değildir. Bununla birlikte karşılıklı güven durumu zamanla yüksek güven seviyesini beraberinde getirir (Pillutla, Malhotra, ve Murnighan, 2003, s. 448).

Güvenin de güvensizliğin de yayılma eğiliminde olduğuna dair bir kanaat vardır. İnsanlar birbirleri ile vakit geçirdiklerinde gayri resmi olarak birbirleriyle yakınlaşmaya ve buna bağlı olarak birbirlerine güvenmeye ya da birbirlerinden uzaklaşmaya ve buna bağlı olarak da birbirlerine güvenmemeye başlarlar. Kişisel deneyimlerde insanların iyi niyetleriyle işbirliği yapma becerisi ne kadar yüksekse kişisel anlamdan kurumsal birliklere güvenme eğilimi de o kadar yüksek olur (Kohn, 2008, s. 104). Aksi durumda, karşılıklı olarak iyi niyet inancının oluşmadığı, tutarlı bir iletişim zemininin sürdürülemediği toplumlarda yüksek güven ortamından bahsetmek zorlaşır. Düşük güven düzeyinin zamanla da güvensizliğin görünür olmasına neden olacak bileşenler bu süreçte ön plana çıkar.

1.1.2. Güvensizliğin Bileşenleri

Güven ortamının inşasında etkili olan unsurlardan bahsedildiği gibi bu başlıkta da hangi durumlarda güvensizlikten bahsedilebilir değerlendirilecektir. Kişilere ya da kurumlara ilişkin güvenin tesisi ve sürdürülebilmesi zaman unsuru ile yakından ilişkilidir. Bu anlamda güvenin inşası belli bir süreci kapsamaktadır. '*Güvenin Bileşenleri*'nde de ifade edildiği gibi; bir kişinin ya da bir kurumun güvenilir olduğuna dair kanaatin oluşması için yeterli bir süre 'güven' tecrübesi gereklidir. Ancak zamanla kazanılan, oluşturulan güvenin kaybı için kısa bir süre yeterlidir.

Asayişin sağlandığı ve uzunca bir süredir olumsuz bir durumun yaşanmadığı bir toplumda bir terör eyleminin gerçekleşmesini sonrasında asılsız olduğu ortaya çıkan bir canlı bomba ihbarı bile bütün güven ortamını sarsabilir. Asılsız ihbar sonucu oluşan, çantayla gezinme fikri ile karşıdan kendisine doğru gelen çantalı kişinin canlı bomba olma ihtimali arasındaki gerilimin giderilmesi zaman alır. Bu sürede sokakta insanlar kalabalık ortamlardan uzak durur, sosyal temastan kaçınır ve sosyal mesafe iyice açılır. Bireylerde oluşan güvensizlik ve toplumsal yalıtılmışlık tehlikeli yabancılarla dolu bir dünya imgesinin canlanmasına neden olur (Furedi, 2001, s. 169).

Bilgi, görüntü ve ürünlerin yerküre üzerinde hızla hareket ettiği günümüz dünyasında güvenin olduğu gibi güvensizliğin bileşenleri de bu hareketten etkilenmektedir. Dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan herhangi bir gelişmenin yönüne göre güvenin ya da güvensizliğin etkisi zamansal olarak değişebilir ve bununla birlikte toplum üzerindeki etkisi de genişleyebilir. Sınırların ortadan kalktığı bu düzende daha ziyade “tanıdık”lığın

sağladığı rahatlıktan uzaklaşarak, riskin tedirginliğini içselleştiren ve sürekli ihtimaller arasında tercih yapmaya zorunlu kılınan bireyler ortaya çıkmaktadır (Can, 2015, s. 61).

Bireysel ve toplumsal güvensizlik durumunun ortaya çıkmasına korku, şüphe, tehdit, risk gibi unsurlar neden olmaktadır. Furedi'ye (2001) göre beklenmedik ve öngörülemeyen bir durumla karşılaşıldığında **korku** ortaya çıkar. Bu anlamda korku ile güven arasında asimetrik bir ilişki vardır. Gerek ailede fertler arasında gerekse kurumsal anlamda olsun bu durum değişmez. Korkunun baskın olduğu toplumda güven kültürünün oluşması zordur. Sosyal hayatı en çok etkileyen korkulardan biri de **suç korkusudur**. Karasu'ya göre suç korkusu, bireyin içinde yaşadığı toplumda suç oluşturan veya suç sayılan eylemlerden korkması ya da bunlardan normalin üzerinde endişe duymasıdır (Karasu, 2017, s. 44). Demirbaş (2020, s. 37) ise suç korkusunu, suçun toplum içerisinde oluşturduğu güvensizlik duygusu şeklinde tanımlamaktadır.

“Suç korkusu, kişinin bir suçun mağduru olacağına ilişkin yaşadığı korku veya endişe olarak tarif edilmektedir. Bireyin yaşam biçimini etkilediği gibi toplumsal düzeni de bozan bir durum olan suç korkusu bu nedenle geniş kapsamlı, karmaşık ve bir o kadar da önemli bir sorundur. Özellikle kalabalık kentlerde suç korkusu mekânsal kaynaklı olmasının yanı sıra sosyal, psikolojik pek çok faktöre bağlıdır. Birey tehlike ve tehdit altında olmasa bile suç korkusu hissedebilmektedir. Bu da suç korkusu kavramını kentsel bir fenomen haline getirmektedir. Suç korkusu kentlerdeki güvenli yaşamı tehdit eden suç ile ilişkili ama kısmen de suçtan bağımsız bir olgudur. Yapılan araştırmalara göre suç oranlarının artışı ile suç korkusunda artış saptanırken, suç oranlarındaki azalma, suç korkusunda aynı paralelde bir azalmaya neden olmamaktadır” (Çolpan Erkan ve Sevin, 2018, s. 315).

Suç ve suç korkusu bireylerin temel ihtiyaçlarından biri olan güven duygusu tatmin edilemediği durumlarda ortaya çıkmaktadır (Şenol ve Gülver, 2020, s. 25). Suç korkusunun şehir hayatında neden olduğu tedirginlik ve güvensizlik hissi, bireylerin yaşamını zorlaştırmakta, hayat kalitesinin düşmesine neden olmaktadır (Karasu, 2017, s. 44).

Bir diğer güvensizliğin bileşeni olan **risk** kavramı en genel ifade ile bir eylemin karşılığında eylemi gerçekleştiren bireyi bekleyen bir tehdittir. Riskleri üreten unsurların tam olarak bilinmemesi, risklerden korunmanın yollarının muğlaklığından dolayı

mevcut durumda insanlık güven problemi ile karşı karşıya gelmiştir (Ertürk, 2018, s. 281, 285). Elmas’a (2013, s. 11) göre modern toplumsal yaşamın ideolojik, siyasi ve ekonomik amaçlarıyla doğrudan ilgili olan ‘risk’, günlük hayatımızdaki yiyeceğimizin içinde zararlı hangi katkı maddelerin olup olmadığını düşünmemizden, karşımızdaki ötekine ‘Acaba bana zarar verir mi?’ endişesiyle korkarak yaklaşmamıza kadar toplumsal, ekonomik ve siyasi yaşamın hemen her alanında son derece belirleyici olabilmektedir.

Toplumsal düzen içerisinde **tehdit** unsuru tıpkı risk unsuru gibi bireysel, toplumsal ve kurumsal anlamda hayatın her alanında davranış geliştirme ve karar alma aşamalarını etkilemektedir. Risk, bireyin gerçekleştirdiği eylemler sonrasında ortaya çıkacak olumsuz sonuçların olma ihtimaline, tehdit ise ‘*mücadele edilebilir ve muhtemel zararlarına karşı hazırlık yapılabilir*’ olan tehlikeli durumlara göndermede bulunur. Tehditlerin bilinebilirliği bakımından kontrolü ve bu anlamda tehditlerle mücadele mümkündür. Fakat risklerin muhtemel etkileri teknik olarak kısmen ölçülebilse de toplumsal boyuttaki etkileri tam olarak kestirilemediği için risklerin değerlendirmesini yapmak tehditlerin değerlendirmesini yapmaya göre daha zordur (Elmas, 2013). Risk- güven ilişkisine dair Rousseau (1998, s. 395) eylemler kesin bir netlik ve risk olmaksızın gerçekleşebiliyorsa güvene gerek duyulmayacağını ifade eder. Lewicki (1998) ise güveni, risklerin aşıldığı bir mekanizma biçimi olarak tanımlar. Risk toplumunda güveni tehdit eden unsurların artması şüpheye, güvensizliğe ve o toplumda düzensizliğe sebebiyet verebilir.

Ulrich Beck’in kavramsallaştırdığı endüstri çağında belirsizliğin, korkunun ve tehditin şekillendirdiği *Risk Toplumu*, kişisel veya sistemsel olarak güvensizliğin belirgin olarak hissedildiği bir yapı olarak görülür. Güvenin olduğu gibi güvensizliğin bileşenleri de iç içe geçmiş ve birbirlerini etkilemektedir. Yukarıda sözü edilen bu bileşenler birbirlerinden bağımsız olarak değerlendirilemez. Kişi davranış ve tutumlarında kurum ve devletler ise karar ve uygulamalarında güvensizliğin giderilmesi için risk, korku, tehdit, şüphe gibi güveni düşürecek durumlarda dikkatli pozisyon almalıdır. Bununla birlikte güven ortamını sağlayan unsurlar insan hayatının ilk yıllarından itibaren¹ kazandırılarak bireyden topluma ve devlete bir güven ortamı inşa edilebilir.

¹ Psikoloji – Güven ilişkisinin inceleneceği bölümde değinilecek olan Erikson’un psikososyal gelişim kuramının ilk evresi olan “Temel güvene karşı güvensizlik” dönemine gönderme yapılmıştır.

1.2. Güvenin Kökenleri ve Türleri

Güvenin kökenlerine yönelik yaklaşımlar doğrudan güven türleri hakkında bir açıklamaya kapı aralamaktadır. Diğer bir yandan kökeninden bağımsız güven türlerine dair (ya da türlerinden bağımsız kökenine dair) açıklamalar bütünün görünür kılınıp anlaşılmasında yetersiz kalabilmektedir.

Güven türlerinde değişiklik gösterse de güvenin kökeninde yatkınlığın, eğilimin, kültürün daha etkili olduğunu ifade edenlere (Helliwell vd., 2021; Misztal, 1996; Erikson, 1993; Uslaner, 2002, 2008) karşılık, tecrübe ve deneyimin daha ön planda olduğunu dile getiren (Gunnarson ve Loxbo, 2012; Delhey ve Newton, 2005) yazarlar vardır. Sosyal bilimlerde olduğu gibi güven teorisinde de siyah beyaz ayrımlardan ziyade gri tonların varlığı söz konusudur. Örneğin Uslaner (2015, s. 98), güvenin yalnızca deneyime dayanan tek boyutlu bir olgu olamayacağını düşünür ve kültürel yatkınlığın öneminden bahseder. Buradan hareketle güven teorisinde kültürün de hayattan elde edilen tecrübenin de yeri çok önemli olduğu ifade edilebilir. İnsan gündelik hayat içerisinde karşılaştığı durumlarda farkında olmadan bazen üyesi olduğu sosyal yapının dünya görüşü çerçevesinden bazen de geçmişte yaşadığı bir olayın tecrübesinden hareketle strateji geliştirir. Bu bağlamda bir sonraki başlıkta güvenin kökenleri ve türleri detaylı bir biçimde değerlendirilecektir.

1.2.1. Güvenin Kökenleri

Tutum ve davranışların arka planında bazen bilinmeyen hatta doğrudan farkında olunamayan etmenler bulunur. İnsanın yaşadığı dönem, aile hayatı, içinde bulunduğu sosyal ortam, aldığı eğitim vb. olaylara yaklaşımını ve gelişen olaylar karşısında karar alma mekanizmasını belirler. Güven olgusu da bireyin dünyaya gelmesinin ardından annesi ile olan ilişkisi ile başlayan ve sonrasında yaşadığı tecrübelerle devam eden bu süreçte oluşur. Güven basit bir terim olarak hayatımızın her alanında yer alır. Ancak konu bu terimi bilimsel bir kavram formunda ele alıp akademik olarak tanımlanmasına geldiğinde iş biraz karmaşıklaşır. Güvenin kavramsallaştırılması bölümünde de dile getirildiği gibi evrensel kabul görmüş ve üzerinde mutabık kalınmış bir güven tanımlaması söz konusu değildir. Hal böyle iken güvenin kökeni hakkında da bu durum

çok farklı değildir. Yapılan araştırmalar ve ortaya konulan çalışmalara bakıldığında bu konuda farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir.

Tecim'e göre bu yaklaşımlar iki ayrı grupta toplanabilir. Birincisi, güvenin kökenlerinde temellerini bireysel özelliklerde arayanlar; ikincisi ise sosyal yapı / kültür içerisinde arayanlardır (2011, s. 21). Freitag ve Traunmüller'e göre ise güven, temel olarak sosyal çevrenin bir değerlendirmesidir ve bu nedenle sosyal etkileşim güvenilirlik deneyimlerine dayanır. İkinci bakış açısına göre güven ya doğuştan ya da yaşamın erken dönemlerinde öğrenilen genel bir eğilimdir ve bu nedenle de öncelikle kişisel bir yatkınlıktır. Güvenin nasıl ortaya çıktığına dair bu açıklamanın, öncelikle doğrudan sosyal çevreye dayandığı açıktır (2009, s. 787).

Amerika'da 2000 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada güvenin kökenine dair bulgular aranmıştır. Araştırmaya katılanlara göre genel ahlak duygularının, dünyaya bakışta etkili olduğunu söyleyenlerin oranı %72, hayat tecrübelerinin etkili olduğu söyleyenlerin oranı ise %28 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Uslaner, 2008).

Bu çalışmada güvenin kökenine dair yaklaşımlardan ön plana çıkan ve güvenin ontolojik doğasını açıklamada geçerli olduğu düşünülen iki yaklaşım incelenecektir. Bu yaklaşımlardan birincisi güvenin kökeninde bireyin dünyaya bakışı, erken yaşlardan itibaren içerisinde bulunduğu aile, sosyal yapı, kültürün şekillendirdiği insanın doğasındaki yatkınlık olduğunu iddia eder. İkinci yaklaşım ise güvenin kökeninde bireyin dünyaya geldiği erken dönemle başlayan deneyim ve hayatı boyunca yaşadığı tecrübelerin olduğunu iddia eder. İlk yaklaşımda güven tutumu değişime daha dirençli iken ikinci yaklaşım, yaşanan deneyimler sonucunda bu tutumun değişmesinin mümkün olduğunu savunur.

1.2.1.1. Eğilim

Sosyal bir varlık olan insan toplumun ürettiği kültürün içerisinde kültürel öğelerle şekillenerek büyür. Diğer insanlarla, hayvanlarla ya da tabiatla olan etkileşimi o kültürün kazandırdığı perspektif ile gelişir. Tarihsel tecrübe içerisinde bir toplum tehditlerin, saldırıların ortasında varlığını devam ettirmeye çalışıyorsa bu toplumun üyeleri kendilerinden olmayanlara karşı mesafeli durur. İnanç-kültür ilişkisi bağlamında düşünüldüğünde de "insan günahkardır" temelindeki dini inanç bir toplumda yaygınsa o

toplumun üyeleri kendi içlerinde ve kendinden olmayanlarla iletişimleri, bu inancın insana bakışı gölgesinde olacaktır. Diğer yandan insanın doğası gereği iyi olduğuna dair yaygın görüşün olduğu bir toplumda ise güven ortamının oluşması daha kolaydır.

Uslaner güvenin, erken yaşta ebeveynlerden öğrenildiğini dile getirir (2015b, s. 63) Ona göre insanın, içinde yaşadığı kültürde dünyanın iyi bir yer olduğu ve daha iyi olacağına dair bir eğilim, diğer insanların dünyayı daha iyi bir hale getirmeleri konusunda da yardımcı olacağına dair inanç varsa güven bu olgular temelinde inşa edilir (Uslaner, 2008, s. 108). Yapılan bir araştırma da Uslaner'in güven, aile, kültür fikrini destekler nitelikte. Anne, baba ve öğrenci üzerine yapılan bir araştırma; gençlerin güven seviyelerindeki değişimin %75'inin ebeveynlerinin diğer insanlara güvenme eğilimi ile açıklanabileceğini göstermektedir (Katz ve Rotter, 1969).

Güvenin kökeninin erken çocukluk döneminde atıldığı varsayımından hareket ederek bu dönemdeki kazanımların yaşamın daha sonraki aşamalarında bir takım tutum ve yönelimleri etkileyebileceği söylenebilir. Yüksek güven kültürüne sahip ailelerde yetişen çocuklar komşuları ve arkadaşları ile daha kolay pozitif duygusal ilişkiler geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda göçmenlere ve yabancılara karşı da daha olumlu tutumlar sergileyebilirler. Ayrıca bu kurumlarla ilişkiler kişisel bir temele sahip olduğunda bireyler sosyal ve politik kurumlara daha fazla güvenebilirler (Jagodzinski ve Manabe, 2004).

Nannestad'a göre genelleşmiş güvenin kökeninde iyimserlik ya da kötümser dünya görüşü bulunur. Bu durum dini değerler ve dünya görüşü ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. Bu değerler ve normlar yaşamın erken dönemlerinde öğrenilir ve büyük ölçüde stabildir. Genelleşmiş güven, sosyalleşme süreçleri yoluyla aktarılan kültürel normlar tarafından belirlenir (2008, s. 425). Uslaner'e de, dünyaya yönelik bakış açısında belirleyici olan bu güven, ahlaki güven olarak tanımlanır (2015b, s. 61). İyimser bakış açısına yatkın insanlar diğer insanların kendilerine yönelik tutumlarında olumlu bir düşünceye sahip olurlar (Yamagishi ve Yamagishi, 1994). Bu durumu Uslaner şu şekilde ifade eder, s. *"İyimserlik, yalnızca yaşam deneyimlerinin bir toplamı değil, bir dünya görüşüdür."* İyimser insanlar birisine güvenlerini kaybederlerse, güvenmeleri boşa çıkarsa, tekrar denemekten vazgeçmezler (Uslaner, 1999, s. 138). Bu tür insanların güven düzeyleri diğer insanlara göre daha yüksektir. Ancak kötümserliğe yatkın insanlar, dünyaya düşmanca bakar ve güvensizlik temelinde insanlarla iletişim kurarlar. İnsan doğasına

yönelik inanç da bu bakış açısını şekillendirir. İnsanın doğası gereği iyi ya da kötü olduğuna dair inanç, iyimser ya da kötümser davranışla ya güveni inşa eder ya da güvensizliği sürdürür (Kwiatkowska vd., 2018, s. 140).

Güvenin kökenine dair kültürel açıklamada, güven, erken dönemde sosyalleşme yoluyla ebeveynlerden çocuklarına geçirilen kalıcı bir kültürel özellik olarak görülür. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çeşitli etnik grupların güven seviyesinin, büyük ölçüde, büyükanne ve büyükbabalarının ana ülkelerindeki güven seviyesi ile yakın ilişkide olduğunu gösteren bir saha araştırması bu açıklamayı destekler niteliktedir. (Dinesen, 2013, s. 115). Wrightsman da insanın doğası gereği güvenilir olup olmadığına, ahlaki ve sorumlu davranıp davranmadığına dair oluşan inançların çocukluk döneminden ve kişiliğindeki yatkınlıktan kaynaklandığını dile getirir (Wrightsman, 1991). Tecim ve Aydemir de bireysel bir özellik olarak psikolojik yatkınlık sürecinin güven eğilimine etkisini ifade etmektedirler (2015, s. 654).

Aile içerisinde güven ihtiyacı karşılanmış ve insan doğasına yönelik iyimser bakış açısına sahip bireyler dışa dönük bir pozisyonda olabilirler. Ancak yapılan bazı çalışmalar da göstermektedir ki güçlü aile bağları olan bireyler zayıf aile bağları olan bireylere göre yabancılara karşı daha düşük düzeyde güven duymaktadırlar (Ermisch ve Gambetta, 2010). Güçlü aile bağları grup içi yüksek güvenin oluşmasını sağlarken, diğer insanlara karşı güvensizliğe sebep olabilir. Çünkü her zaman aynı durum geçerli değildir. Kanada'da dindarlık ve sosyal güven üzerine yapılan bir araştırmaya göre Sihler'de aile içi güven düzeyi yüksekken, genelleşmiş güven düzeyi düşük olduğu gözlemleniyor. Ancak yine aynı araştırmaya göre Menonitlerin ise aile içi güven düzeylerinin de genelleşmiş güven düzeylerinin de benzer oranda yüksek olduğu görülmüştür (Dilmaghani, 2017). Buradan hareketle aile kültürü dışa kapalı bir yaklaşımla güveni inşa ediyorsa başkalarına karşı mesafeli ve sınırlı ilişki üzerinden güven-güvensizlik durumu oluşturur. Dışa açık bir aile kültüründe ise bireylerin ötekine dair daha yüksel düzeyde güvenme eğilimi söz konusudur.

1.2.1.2. Deneyim

Kültürün kökenine dair ilk açıklama insanın doğası gereği doğuştan itibaren kazandığı eğilim ve parçası olduğu sosyal yapının kültürel kodları üzerinden güvenme/güvenmeme pratiğidir. İkinci açıklama ise insanın karşısındaki insana ya da kuruma güvenmesi ya da

güvenmemesi gerektiğini geçmiş deneyimlerinden çıkartmasıdır. Bir kişi geçmişte daha az güvenme / güvenilirlik deneyimi yaşamışsa, hayatının sonraki aşamalarında güvensizlik durumu ile karşı karşıya kalabilir.

Geçmişte, güven ile ilgili olumlu deneyimler daha fazla ise iyimser bir şekilde yeni insanlarla iş yapma riski alınabilir. Eğer deneyimlerde durum tam tersi ise karamsar bir yaklaşımla bu riskten kaçınılır. Dolayısıyla deneyimler güven duygusuna dair beklentileri şekillendiriyor. Bu sıradan hayatta karşılaşılan sıradan yaşam deneyimlerden elde edilen bilgiler, başkalarının güvenilirliğini değerlendirme kapasitesini içermektedir (Hardin, 2002, s. 113-114).

Gunnarson ve Loxbo (2012:174) güvenin öncelikle bir yatkınlık olarak algılanamayacağını, aksine güvenin bir kişinin sahip olduğu deneyimlerin sonucu olduğunu iddia eder. Bireyler genel olarak insanlara güvenip güvenilmeyeceğine dair çıkarımları deneyimlerin sonucu oluştururlar. Geçmişte kötü muameleye tabi tutulan bir kişi, kendisine iyi davranılmış bir kişiden daha fazla düzeyde güvensizlik hissi duymaktadır.

Kişilere güven, kişilerle geçmişte yaşanan deneyimlerden kaynaklanır. Bir insan başka biri için "beni asla hayal kırıklığına uğratmadı, her zaman yetkin ve tutarlı davrandı" şeklinde bir ifade kullandığı zaman, dile getirilmesi gereken soru şudur, s. Güven oluşturmak için bir kişiyle ne kadar zaman diliminde ne kadar deneyim yeterlidir? Unutulmaması gereken konu ise deneyime dayalı güven oluşturmak için güvenilen kişinin davranışının yeterince ("güvenin bileşenleri"nde dile getirildiği gibi) açık ve şeffaf olması ve güvenen kişinin de bunu uzun bir süre izleyebilecek durumda olması gerektiğidir (Offe, 1999, s. 56).

Küresel endüstri çağının belirgin karakterlerinden birinin uzmanlaşma olduğu modern toplumsal yapı içerisinde deneyim temelli güven inşa etmek, geleneksel dönemden farklılık göstermektedir. Geleneksel dönemde bir kişinin gündelik hayatında iletişim kurduğu insanlar bellidir ve iletişim türleri yüz yüzedir. Aynı zamanda bu insanların sayısı sınırlı ve kısmen sabittir. Ancak içerisinde yaşadığımız çağda sıradan bir gündeki kafede kahve, ulaşım da trafik, AVM'de alışveriş, restoranda yemek, telefon bankacılığında müşteri hizmetleri ikiliklerinde karşılaşılan insanların pek çoğu ile etkileşim süresi kısa ve tekrar karşılaşma ihtimali düşüktür. Geçmişte mahalle bakkalının

mahalleli ile etkileşim süresi karşısında, bugün süpermarkette yapılan bir alışverişte kasiyerin müşteri ile “(alışveriş tutarını kastederek) ... lira ... kuruş, poşet ister misiniz?” ile sınırlı olan etkileşim süresi dikkat çekicidir. Burada anlatılmak istenen geçmişin ya da şimdinin iyi veya kötü olduğuna dair romantik bir nostalji değildir. Geçmişte daha uzun süreci kapsayan ve çok kez tekrarlanan deneyimler sonucunda güven durumu oluşurken bugün insanlar, kısa süreli ve az tekrarlanan deneyimler üzerinden gruplayarak ve etiketleyerek genelleseyici bir tavırla güvenme ya da güvenmeme tutumu takınabiliyor. Bir iki örnek üzerinden bütün bir dine, şehre, etnik yapıya, meslek grubuna mensup insanları yaşanan deneyimin içeriğine göre genelleyip güven hakkında fikir oluşturulabilir.

Güvenin köklerinin, iyimserlik olduğu düşünülen ve kültürel bakışın önemli olduğunu dile getiren Uslaner, bireyin yaşamındaki erken deneyimlerin de etkili olduğunu kabul eder (2008, s. 108). Hardin de güvenme kapasitesinin ve güvenilir olmanın değerini anlamanın deneyim veya öğrenme yoluyla gelişebildiğini düşünmektedir (2002, s. 134). Bireylerin doğrudan etkileşimle elde ettikleri deneyimlerinden yola çıkarak insanların genel olarak güvenilir mi yoksa güvenilmez mi olduğuna karar verip vermediklerini veya daha sabit bir yatkınlığın güvenilirlik değerlendirmelerini yönlendirip yönlendirmediğini inceleyen araştırmalar yapılmıştır. Philadelphia’da 2.517 yetişkinin, ülke çapında da 1.003 yetişkinin katıldığı iki araştırmanın verilerinden hareketle yapılan çalışmada deneyimlere dayalı bir beklentinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Deneyim güvenme ya da güvenmeme tutumunda belirleyici bir unsurdur (Glanville ve Paxton, 2007). Midwestern Üniversitesi’nde 194 katılımcının dahil olduğu Paxton ve Glanville (2015) tarafından deneysel yöntemle gerçekleştirilen araştırma sonucu ise katılımcıların karşılaştıkları deneyimler sonrasında güven konusundaki konumlarını tekrar formüle ettiklerini göstermiştir.

Gunnarson ve Loxbo tarafından 2002-2005 yılları arasında yapılan bir diğer araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen bu araştırma, genel güvenin kökenleri üzerine kurumsal teorilere dayanarak, okuldan elde edilen bireysel deneyimlerin güveni olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebildiğini ifade etmektedir. Bu araştırmada, eğer öğrenciler öğretmenlerini iletişim kuramaz, adaletsiz davranan biri olarak algılar, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde güven eksikliği olduğunu düşünürlerse ve akran etkileşimleri çatışmalı ise bu durumlar öğrencilerin güven duygularını olumsuz etkilediği ortaya çıkmaktadır. Okul atmosferinin açık, dürüst, adil, katılımcı ve samimi

olarak algılandığı zamanlarda ise öğrenciler daha yüksek güven düzeyinde bir tutum içerisinde oldukları görülmektedir (2012, s. 172).

Deneyim güven-güvensizlik çapının genişlemesine ya da daralmasına neden olabilir. Bir kişinin tanıdığı kişilerin güvenilirliğinin (ya da güvenilmezliğin) tanımadığı başkalarını da kapsayacak şekilde genişleyebileceğine dair bir değerlendirme de söz konusu olabilir. (Marschall ve Stolle, 2004, s. 129). Kişinin bireysel deneyimleri üzerinden değil özellikle heterojen gruplar arasındaki sosyal etkileşim ve olumlu deneyimler üzerinden güvenin gelişmesini sağlanabilir (Marschall ve Stolle, 2004, s. 130). Buradan hareketle deneyimleyerek sonuca varılan güvenme durumunun genelleme yaparak değiştirilebildiği ya da kuvvetlendirilebildiği ifade edilebilir. Hardin, bu durumu “... kararımı büyük ölçüde diğer insanlarla geçmişteki karşılaşmalarımdan genelleme yaparak veririm. Bu anlamda, yeni insanda beklediğim güven düzeyi daha biz tanışmadan öğrenilmiştir” şeklinde dile getirir (Hardin, 2002, s. 113). Diğer taraftan kişi kendi deneyimi üzerinden bir davranış geliştirdiği gibi, başka bir ifade ile kişi, doğrudan kendi deneyimlerinden olduğu kadar başkalarının deneyimlerinden de dolaylı olarak kendi güven tutumunu belirleyebilir, şekillendirebilir (Hardin, 2002, s. 125). Bir kişi daha önce bir etnik yapıya, dine vb. dahil bir insanla iletişim kurmadığı halde, olumsuz deneyimleri dinleyerek güvenmeme ya da olumlu deneyim sonucunda güvenme düşüncesinde olabilir. Gadamervari ifadeyle oluşan bu “ön yargı” bazen, deneyimden elde edilen çıktıdan daha kuvvetle güvenme durumunu belirleyebilir.

Volken (2009, s. 55) her türlü güvenin temelini deneyim olduğunu dile getirirken, kökeninde deneyim olan güven biçimini Uslaner (2015b, s. 61), 'stratejik güven' olarak adlandırıyor. İnsanlar, kurumsal anlamda ayrımcılığa ya da haksız muameleye maruz kaldıklarında, kurumların adaletsiz olduğu sonucuna varacaklardır. Kurumlar da insanlar tarafından yönetildiğinden, son tahlilde (gerek stratejik, gerek ahlaki güven durumu olsun) diğer insanlara da güvenilemeyeceğini düşüneceklerdir (Dinesen, 2013, s. 116).

1.2.2. Güvenin Türleri

Güven literatüründe pek çok farklı güven türü ifade edilmiştir. Aynı güven türünün farklı yazarlar tarafından farklı isimlendirmeleri de söz konusudur. Örneğin, genel güven, genelleşmiş güven olarak adlandırılan güven türünü Uslaner (2015b) bir yorumlamaya getirerek *ahlaki güven* olarak ifade etmektedir. Bu anlamda pek çok güven türünden

bahsedilebilir. Hatta bazı yazarlar güveni ana kategorilere ayırıp alt güven türlerinden de bahsetmişlerdir. Rousseau vd. çok seviyeli güven (bireysel, grup, firma ve kurumsal), kurumlar içi ve kurumlar arasında güven, multidisipliner güven, güvenin çoklu nedensel rolleri (sebebi, sonuç ve moderatör olarak güven), örgütsel değişime bağlı güven, caydırıcılık temelli güven, ilişkisel güven, hesaba dayalı güven olarak farklı durum ve ilişkiler üzerinden güveni türlerine ayırmıştır (1998, s. 393-399). Füzér (2016:134) ise güveni temel güven, kişilerarası güven, genel kişilerarası güven, soyut sistemlere güven ve soyut sistemlerin temsilcilerine kurumsal kişilerarası güven olarak güveni türlerine ayırır. Demircan ve Ceylan'a (2003) göre ise güven türleri şu şekildedir, s. Genel güven, kişiliğe dayalı güven, sürece dayalı güven şeklindedir. Coleman da güvenmek için; güvenin değerinin güvensizliğin değerinden daha büyük olması gerektiği üzerinden "hesaba dayalı güven" tanımlaması yapar (Bolle ve Kaehler, 2006, s. 369). Freitag ve Bauer'e (2013) göre kimliğe dayalı güven, Delhey vd.'e (, 2011) göre de grup içi/grup dışı güven, Stolle'e (2002) ve Hardin'e (2002) göre ise rasyonel güven şeklinde ifade edilen güven türleri vardır.

Güven konusunda kişinin kendi eylem tercihleri üzerinde etkisi olan başkalarının eylem seçimlerine ilişkin beklentiler ifade edilir (Dasgupta, 1988, s. 65). Beklenti içerisindeki birey, eylem ve tutumları ile bir yanda kişisel olarak aşına olduğu insanlara duyduğu daha özel güven ile diğer yanda büyük çoğunluğu kişisel olarak tanınmayacak, özel alanın dışında kalanlara duyulan daha genel bir güven arasında kendi güven dünyasını inşa eder (Sturgis ve Smith, 2010, s. 75)

İnsanlar aslında tanımadıkları kişilerle genel olarak tanıştıkları ve güvendikleri kişilerdeki güvenleri birbirinden ayırırlar (Freitag ve Trautmüller, 2009, s. 788). Bu ayırım iki farklı güven türüne göndermede bulunur. Bunlar genelleşmiş ve özelleşmiş güvendir. Ve başkalarına dair çok farklı olan iki inanç biçimidir; biri çok geniş bir kapsamda diğeri ise çok dar bir kapsamdadır. (Uslaner, 2015b, s. 62). Freitag ve Trautmüller literatüründe de öncelikli olarak sosyal kapsamlarına ilişkin iki farklı güven türü tanımlanır; özelleşmiş güven ve genel güven (2009, s. 784). Yine Simmel'in güven teorisi de kişisel ve genelleşmiş (veya kişisel olmayan) güveni analiz etmek için teorik bir çerçeve sağlar (Misztal, 1996, s. 49-50).

Genel anlamda konuşulduğunda güvenin türlerinden bahsederken “birçok çeşidinden söz etmek mümkündür. Bu çeşitlilik, güvenin var olduğu düşünülen ortamdaki durumuna, yoğunluğuna ve yönelişine göre artış göstermektedir. Literatürde çoğunlukla yer alan güven çeşitleri; sosyal güven ve kısmi/sınırlandırılmış güven ve siyasal güven şeklindedir” (Can, 2019, s. 50). Başak’a (2010, s. 53)göre “sosyal bilimler literatüründe güven üçlü bir tasnife tabi tutulmuştur; stratejik / kısmi / bireylerarası güven, genelleşmiş / ahlaki güven ve kurumsal/sisteme” güvendir.

Genel olarak herkese/herhangi birine dair duyulan güven ile bizzat tanıdığımız kişilere duyulan güven arasında bir ayrım yapılmaktadır (Sturgis ve Smith, 2010, s. 74). Putnam bilinen tanınan kişilere duyulan güven tipini “yoğun”, Uslaner “stratejik” güven olarak ifade ederken, kişinin şahsen tanımadığı kişilere olan güveni ise Putnam “seyrek”, Uslaner ise “ahlaki” güven olarak adlandırır. Yoğun güven, söz konusu sosyal aktörle ilgili önceki deneyimlere dayanan stratejik bir rasyonel risk hesaplama meselesidir. Daha önce hiç tanışmadığımız insanlara duyulan seyrek güven ise kişiye ilişkin sosyal bir değer açısından veya ahlaki standartlar çerçevesinden değerlendirmeye daha yakın olarak düşünülmelidir (Sturgis ve Smith, 2010, s. 75).

Bu çalışmada özelleşmiş ve genelleşmiş güvenle birlikte ele alınacak bir diğer güven türü de kurumsal güvendir. Politik/siyasi güven, sisteme güven şeklinde de adlandırılan kurumsal güvenin kişilerin kısmi ve genel güven durumlarını etkileyen ve aynı zamanda da bu durumlardan etkilenen bir yapısı söz konusudur. Özelleşmiş ve genelleşmiş güvenin birlikte yüksek düzeyde olması, başarılı demokrasilerin ve ekonomilerin (Putnam vd., 1993, s. 2000, s. Coleman, 1988, s. Fukuyama, 2005) gelişmesine ve kurumsal güven ile istikrarın sağlanmasına katkı sağlarlar. Giddens (1994, s. 81-82) ise kişilere duyulan güvenin görünür bağlılıklar kapsadığını, kurumsal güvenin buradan hareketle sisteme karşı beslenen inancı içerdiğini ifade eder.

1.2.1.3. Özelleşmiş Güven

Güven bireyin kendisinde başlayıp doğadaki diğer tüm varlıklara kadar uzanan çok geniş bir tutum biçimidir. İnsanlar cansız varlıklara; paraşütle atlayan kişi paraşütün ipinin kopmayacağına inandığı için güvenir. Diğer yandan bir Müslüman kendisini yaratan ve

yaşatan Rabbinin sözüne² güvendiği için de ona dua eder. İşe giden bir insan da havaya güvenip güneşli bir günde yağmur yağmayacağını düşünerek yanına şemsiye almayabilir. Geçimini hayvancılıkla sağlayan bir çiftçi de hayvanlarına güvendiği için taksitle alışveriş yapabilir. Sayısızca örneklerle insan hayatının her alanında güvenin merkezi bir konumda olduğu ifade edilebilir. Bu anlamda ele alınacak güvenin türleri de değerlendirilirken mikro alandan makro alana doğru bu çalışmanın da ana hatlarını belirten bir kategorileştirmeye gidilecektir.

Değerlendirilecek ilk güven türü özelleşmiş güvendir. Özelleşmiş güven derken, birey tarafından sınırları belirlenmiş aile, akraba, arkadaş, tanıdık, aidiyet hissedilen gruplar ve üyelerinden oluşan alan içerisindeki bireylerle olan güven durumu kastedilmektedir. Bu şekilde ifade edilen güven pek çok farklı bilim insanı tarafından farklı şekillerde kavramsallaştırılmıştır. Gunnarson ve Loxbo (2012, s. 174) aile, komşular gibi yakın insanlara olan güven için grup içi güven-kişisel güven ifadesini kullanır. Benzer biçimde bu bölümde özelleştirmiş güven olarak değerlendirilecek güven türünü Ham ve Woo (2015, s. 324) “belirli güven” veya “grup içi güven” olarak isimlendirir.

Deneyimlenebilir ilişki sınırları içerisindeki güven türünü Uslaner (2008, s. 102) ve Hardin (1992, s. 154) stratejik güven olarak tanımlar. Güvenin kökenleri bölümünde de ele alındığı gibi stratejik güvenin kökeni deneyimdir. Yabancılardan ziyade yakın arkadaş, akraba, komşularla günlük etkileşim üzerinden gerçekleşen güvenme durumunu Etang vd. (2012, s. 1823) deneyimsel(?) güven olarak ifade eder. Somut kişilerle geçmişteki deneyimlerle ilgili olan, insanların dürüstlük sözlerini yerine getirme durumlarında oluşan güven ise özel güven olarak açıklanır (Berggren ve Jordahl, 2006, s. 143). Bahry vd. (2005, s. 522) özel güven için aile üyeleri, arkadaşlar ve benzer geçmişte sahip diğerleri gibi daha yakın bir çevreyle daha derin bağlar gerektiğini ifade eder.

Dostluk, ortaklık, aile ilişkileri, akrabalar, belirli dini veya etnik topluluklar gibi üyeler arasında işbirliği kuralı dışında normlar uygulayan topluluklar arasında oluşan güven türünü de Füzér (2016:135) kişilerarası güven olarak açıklar. Gür (2017, s. 90) bu bölümde değerlendirilmeye çalışılan güven durumunu bir kişinin aile bireyleri, dostları, iş arkadaşları ve komşusu gibi tanıdığı insanlara karşı duyduğu güven duygusu şeklinde betimleyerek kişiselleştirilmiş güven olarak tanımlar. Xia vd.’de (2021:3) daha önce

² “Bana dua edin, Ben de duanızı kabul edeyim” (Mu'min 60-65)

etkileşimde bulunan taraflar (komşular, meslektaşlar, arkadaşlar, akrabalar vb.) arasında oluşan güveni kişiselleştirilmiş güven olarak tanımlar.

Bu çalışmada genel olarak farklı tarzdaki güven adlandırmaları da kapsayacak şekilde *özelleşmiş güven* tanımlaması kullanılmıştır. Daha önce de aktarılan yakın bağlamlı bu farklı isimlendirmeler için özelleşmiş güven tanımlamasının kabul edilmesinin sebebi; bireyin güvenme ya da güvenilme (diğer yandan güvenmeme veya güvenilmeme) durumlarında deneyim/eylem aktör/fail ilişkisinin kategorik olarak belirgin olmasıdır. Bireyin hakkında bilgi sahibi olduğu kişi ya da gruplarla inanç, görüş, duygu gibi birlikteliklerin, aile, arkadaşlık, din, ideoloji gibi özel alanlarla sınırlanması, oluşan güvenme ya da güvenmeme durumunu özelleşmiş güven şeklinde ifade edilmesini gerekli kılmıştır.

Özelleşmiş güven konusunda tartışılabilir iki husus var. Birincisi özelleşmiş güvenin güvenmek, inanmak, itimat etmek üzere kabul görerek olumlanmasıdır. İkincisi ise, özelleşmiş güvenin genelleşmiş güvene karşı olumsuz etkisi olduğu görüşüdür.

İlk olarak özelleşmiş güven kimi yazarlar tarafından bildiğimiz insanlara güvenmek olarak ifade edilir (Delhey ve Newton, 2005, s. 324). Uslaner, bunu kendimiz gibi insanlara inanmak (2008, s. 104) ve kendimiz gibi olan insanlara inanmamız gerektiği fikrini düşünmek ve bunu deneyimlerimize yansıtmak (2002, s. 21) olarak sunar. Can ise özelleşmiş güvenin, yabancılara şüpheyile bakıldığı ve onlara güvenilmediği, kişinin sadece kendinden olanlara duyduğu güven olarak tanımlandığını ifade etmektedir. Kapsamı da; aile, arkadaşlar, komşular ve iş arkadaşlarıdır, çünkü bu kişiler, kişisel olarak yakinen tanınan ve sağlam bağlara sahip olunan insanlardır (Can, 2019, s. 46). Boesten (2014) özelleşmiş güveni, birbirleri hakkında derin bilgisi olan, yakın ilişkiler ağlarındaki bir grubun üyeleriyle olan güven ilişkilerini tanımlamak için kullanır. Aktarılan bu tanımlamalardaki eleştirdiğimiz durum, özelleşmiş güvenin doğrudan olumlu bir şekilde değerlendirilmesi ve aile, akraba, arkadaş, komşulara güvenildiği kabulünü dile getirmesidir. Bu çalışmada bir ideal tip olarak özelleşmiş güven kavramsallaştırması kullanılmaktadır. Bizatihi özelleşmiş güvenin olumlu ya da olumsuz bir durumu söz konusu değildir. Örnek vermek gerekirse, sıcaklık üzerinden gidilebilir. Aslında sıcaklık ifadesi genel kanının aksine nötrdür. +45 derece yüksek sıcaklığı, -45 derece de düşük sıcaklığı belirtir. Burada da yüksek özelleşmiş güven ve düşük özelleşmiş güven

üzerinden bir değerlendirme yapılabileceğini, aksi halde özelleşmiş güvenin kendisinin doğrudan sıkı ilişkiler kurulan yakın insanlara güvenmek olarak tanımlamak şayet “özelleşmiş güvensizlik” tanımlaması yapılmıyorsa eksik bir değerlendirme olacaktır.³ Böyle bir ayırım yapılmadığı için kavramsallaştırma bir bulgusal çıktıya göndermede bulunamaz.

Karşı çıktığımız ikinci konu; özelleşmiş güven düzeyinin yüksek olmasının her zaman olumsuz bir durum olarak kabul görmesi ve devamında genelleşmiş güven düzeyini düşürdüğü fikridir. Uslaner’e (2002, s. 28) göre özelleşmiş güven, insanları grup içi veya grup dışı olarak sınıflandırmak için “ait misiniz, değil misiniz” biçiminde grup kategorilerini kullanır. Özelleşmiş güvenenler, kendi grup içi hakkında olumlu görüşlere ve ait olmadıkları gruplara karşı olumsuz tutumlara sahiptir. Kendi gruplarındaki diğerlerine olan inançları belirli koşullarla sınırlı değildir. Ancak toplumdaki diğer insanlara karşı, çoğuna değilse de birçok kişiye karşı temkinlidirler. Aynı şekilde Uslaner, özelleşmiş güven seviyesi yüksek olanların yabancılara karşı temkinli olduğunu dile getirir. Ona göre genelleşmiş güvenenler dünyayı misafirperver bir yer olarak, özelleşmiş güvenenler ise düşmanca bir yer olarak görürler (2002, s. 34). Can (2019, s. 46) da özelleşmiş güvende yabancılara şüpheyile bakıldığını ve onlara güvenilmediğini aktarır. Putnam (1993) da özelleşmiş güvenin, yani aile ve arkadaşlar gibi tanıdığınız insanlara duyulan güvenin atomize edici olduğunu, toplumu kendilerinden farklı olanlardan uzaklaştırdığını geliştirmeyeceğini dile getirir. Acedo-Carmona ve Gomila (2014) buna

³ Son yıllarda “Güvensizlik” çalışmaları güven çalışmalarının ana akımından ayrılarak farklı boyutta ele alınmaya başlanmıştır. “Türkiye’de Toplumsal Güvenin Kuşaklararası Boyutları” adlı bu çalışmada düşük güven durumu ile güvensizlik arasında ilişki kurularak değerlendirme yapılmaktadır. Yine bu çalışma her alanda tam anlamıyla güvenden arınmış bir güvensizliğin ya da tam tersi durumun gerçekleşmesinin mümkün olmadığı insani bir kabul üzerinden yola çıkmıştır. Güvensizlik çalışmaları, klasik güven çalışmalarının klasik söylemlerine karşı çıkarak, güvensizliği her zaman güvenin karşısına konumlandırmazlar. Her iki durumun da bir arada olabileceğini savunurlar (Lewicki vd., 1998). Her ne kadar literatürde “özelleşmiş güvensizlik” şeklinde bir kavramsallaştırma olmasa da özelleşmiş güven durumunda aile, akraba, arkadaş, komşu gibi yakın ilişkiler üzerinden geliştirilen ölçeklerle yüksek güven, düşük güven bulguları üzerinden değerlendirilmesinin mümkün olması gibi, geliştirilecek olan özelleşmiş güvensizlik ölçeği ile de yüksek güvensizlik ve düşük güvensizlik çıktıları analiz edilebilir. Yakın ilişki sınırları içerisindeki insanlarla oluşan güvensizliğin nedenleri ve sonuçları üzerine değerlendirme yapılabilir. Bu çalışmanın, bu konuda yapılan ve yapılması önerilen çalışmalardan farkı “güvensizlik” merkezli bir araştırma olmamasıdır. Güvensizlik çalışmaları için bkz:

Bijlsma-Frankema K, Sitkin SB, Weibel A (2015) *Distrust in the balance: The emergence and development of intergroup distrust in a court of law. Organ Sci* 26:1018–1039.

Hardin R (2004) *Distrust Russell Sage Foundation, New York.*

Lewicki RJ, McAllister DJ, Bies RJ (1998) *Trust and distrust: New relationships and realities. Acad Manage Rev* 23:438–458

Schul Y, Mayo R, Burnstein E (2008) *The value of distrust. J Exp Soc Psychol* 44: 1293–1302

karşıt olarak özelleşmiş güven seviyesinin yüksekliğinin, sosyal grubun uyum sağlayan sağlam ve uzun süreli bağlar yarattığını, iş birliğini teşvik ettiğini, toplumu güçlendirmede çok önemli bir faktör olduğunu dile getirir. Yine Herreros ve Criado (2003) özelleşmiş güvenin, genelleşmiş güvenin kurulmasında anahtar bir role sahip olduğunu dile getirmiştir. Freitag ve Traunmüller de (2009) özelleşmiş güvenin genelleştirmiş güvene yayılmasının yabancılarla ve güvenilir siyasi kurumlarla olumlu ilişkileri teşvik edebileceğini dile getirmişlerdir. Onlara göre ancak gerekli bir temel olarak özelleşmiş güvenin üzerine genelleşmiş güven inşa edilebilir. Aktarıldığı gibi kimi yazarlara göre özelleşmiş güven düzeyinin yüksek olmasının olumlu kimi yazarlara göre de olumsuz bir durum olarak kabul edilmesi söz konusudur. Newton (2001) ise bu iki görüşün dışında her iki güven türünün birbirinden bağımsız olduğunu ve birbirlerine karşı etkilerinin bilinemeyeceğini ifade eder. Bu değerlendirmelerin ve tanımlamaların bir kısmı belirli bir toplumsal bağlam içerisinde geçerli olabilir diğer bir ifadeyle araştırma çıktıları o örneklem içerisinde geçerli olabilir. Ancak farklı toplumsal durumlarda etkileşimin düzeyinin ve yönünün de farklı olacağını belirtilmesi gerekir. Bu üç farklı yaklaşıma karşı olarak ülkelerin sosyal yapılarına göre özelleşmiş güvenin genelleşmiş güvene etkisinin farklılık göstereceğini iddia ediyoruz.

Özelleşmiş güven ile genelleşmiş güven arasında doğru ya da ters orantı olduğuna dair görüşten ziyade toplumlardan toplumlara bu durumun değişebildiği görüşünü savunmaktayız. Gelişen olaylar ve değişen toplumsal dinamiklerle birlikte aynı sosyal düzenin farklı zamanlarında da özelleşmiş güven ile genelleşmiş güven arasındaki etkileşim farklılık gösterebilir.

Maryam Dilmaghani'nin 2016'da Kanada'da dindarlık ve sosyal güven üzerine yaptığı araştırma sonuçları üzerinden özelleşmiş güven ile genelleşmiş güven arasında sabit, doğrusal bir ilişki olmadığı söylenebilir. Araştırmaya göre Menonitlerin aile üyelerine ve komşulara güven ile genelleştirmiş güven seviyesi belirgin biçimde yüksektir. Menonitlerin güven biçimlerine bakıldığında özelleşmiş güvenin yüksek olması genelleşmiş güvenin de gelişmesine katkı sağlayabilir. Ancak dini inancı olmadığını söyleyenler Kanada'da aileye en düşük güven seviyede güvenirken, genelleşmiş güven seviyesi Kanada ortalamasından yüksek olması nasıl açıklanacaktır? Dikkat çekici bir diğer konu ise aile üyelerine en yüksek oranda güvenen dini grup olan Yahudiler ile dini inancı olmayanların genelleşmiş güven seviyesi yaklaşık olarak aynı ve Kanada

ortalamasının üstünde olmasıdır. Dilmaghani (2017, s. 2) dini bağlılığın birden çok boyutu olduğunu ve her bir boyuta ait bağlılık derecesinin kişiler arasında farklılık gösterdiğini aktarmaktadır.

İnsanın ailesine, arkadaşlarına, komşularına güvenmesinin tartışmasız biçimde olumsuz bir yanı yok. Hatta Birleşik Krallıkta 100 binden fazla katılımcı ile yapılmış bir araştırmaya göre 100'den fazla değişken arasından depresyon için en güçlü koruyucu faktör olarak başkalarına güvenmek ortaya çıkmaktadır (Wood, 2020). Çocukluktan itibaren anne ile karşılaşmaya çalışılan güven ihtiyacının toplumsal anlamda da karşılığını bulması gerekir. Diğer yandan aile gibi özelleşmiş güven unsurlarının tek güvenilecek liman olarak algılanması toplumsal güvenin gelişmesini etkileyebilir. Ancak tekinsiz bir dünya da risk ve tehditlerin yoğun olduğu bir toplum da insanı özelleşmiş güven alanında sınırlandırabilir. Burada özelleşmiş güven seviyesinin düşük olması sonuç olarak karşımıza çıkar.

1.2.1.4. Genelleşmiş Güven

Bu çalışmada özelleşmiş, genelleşmiş ve kurumsal güvenden oluşan güven kavramını betimlemek için toplumsal güvenin Türkiye üzerinden değerlendirmesi yapılmaktadır. Deneyimlenebilen yakın ilişkiler temelli farklı tanımları yapılan ve özelleşmiş güven şeklinde değerlendirilen ilk güven türünden sonra da tartışılacak genelleşmiş güven ifadesi de farklı yazarların farklı tanımlarını kapsayacak şekilde tercih edilmiştir. Bu bölümde farklı isimlendirmelere tabi tutulan genelleşmiş güvenin özelleşmiş güvenden farkı, literatürde kabul gören ve tartışılan tanımlamaları, genelleştirmiş güvene etki eden unsurları, ülkeler bazında farklı kültürlerdeki farklı görünimleri, kurumlarla ve kurumsal güven ile olan ilişkisi değerlendirilecektir. Daha sonrasında genelleşmiş güven merkezli güvenin ölçülmesi konusunda eleştirel bir perspektifte güveni ölçme yaklaşımları tartışılacaktır.

Genelleşmiş güven, Gür'e (2017, s. 89) göre “sosyal güven”, Bjørnskov (2007, s. 2) ile Ham ve Woo'ya (2015, s. 322) göre “genel güven”, Tecim'e (2011:28) göre “ötekine olan genel güven” şeklinde ifade edilmiştir. Genelleşmiş güven, her ne kadar Uslaner'e göre net bir sınırı olmayan, geniş bir kavram (2015b, s. 61) olarak ifade edilse de Uslaner'in kendisi de dahil olmak üzere pek çok yazar farklı genelleşmiş güven hakkında tanımlamalara gitmiştir. Uslaner genelleşmiş güveni kendisinin *ahlaki güven* tanımlaması

ile birlikte değerlendirir. Ona göre ahlaki güven, insanların nasıl davranması gerektiğine dair bir durumdur (Uslaner, 2008, s. 103). Hardin (1992, s. 154) ise ahlaki güveni, dünyanın iyimser görüşüne ve onu kontrol etme yeteneğine dayanan bir değer olarak ifade eder. Ahlaki güvenin ardındaki temel düşünce “Bir toplumda, dürüst davranışların düzenli beklentilerini oluşturacak şekilde bir grup ahlaki değerleri paylaştığı zaman, güven ortaya çıkar.” (Fukuyama, 2005) düşüncesidir. Bu anlamda genelleşmiş güvende "çoğu insana güvenilebilir" inancı, bütünüyle olmasa da büyük oranda ahlaki güvene dayanır. Diğer bir ifadeyle genelleşmiş güven, insanların tanımadıkları kişilere sahip oldukları iyimserlik ve koşulsuz inançtır. Deneyimde bazı temelleri olsa da iyimserlik ve dünya üzerinde kontrol duygusu, genelleşmiş güven için deneyimden daha önemlidir. (Uslaner, 2002, s. 21). Nitekim Uslaner'e göre genelleşmiş güven düzeyi yüksek insanlar genellikle iyimserdir. Güvensiz insanlardan daha mutludurlar, kendi kaderlerini kontrol edebildiklerinden emindirler, yabancılarla olan ilişkilerini tehdit yerine fırsat olarak kabul ederler ve kendilerinden farklı insanlara karşı hoşgörülüdürler (Kohn, 2008, s. 123). Benzer biçimde Miller ve Mitamura da (2003, s. 62) genelleşmiş güvenin, diğer insanların iyi niyetinin varsayılan beklentisi olarak tanımlandığını aktarırken, Dinesen de (2013, s. 114) bu güven durumuna inançlarımızın da etkisi olabileceğini dile getirir.

Özelleşmiş güven, yakın sosyal aralıktaki güven ve bireyin günlük etkileşimlerinden kişisel olarak tanıdığı insanlara (örneğin arkadaşlar, komşular ve iş arkadaşları) karşı sergilenirken (Freitag ve Bauer, 2013, s. 26) “ilk kez tanıştığınız insanlara güven” ve “çoğu insana güven” de genelleşmiş güveni yansıtır (Freitag ve Bauer, 2013, s. 33). Daha önce etkileşimleri olan bireyler arasındaki güven durumu özelleşmiş güven iken yabancılar için oluşan güven türü genelleşmiş bir güvendir (Xia et al., 2021, s. 3). Ortaya çıkan yabancılar karşı güven başka bir deyişle genelleşmiş güven, doğrudan bilgiye sahip olunmayan insanlara kadar genişletilerek, özelleşmiş güvenden temel olarak ayrılır (Bjørnskov, 2007, s. 2). Freitag ve Traunmüller'e (2009, s. 784) göre genelleşmiş güven, genel olarak insanlara yönelik, yabancıların da dahil olduğu, yakın tanıdıkların ötesinde sokakta rastgele karşılaşılan, başka ülke vatandaşları gibi olanları kapsayan oldukça soyut bir tutumu içerir. Can (2019, s. 52) ise bu kavramın tanımlamasını, yabancılar da dâhil insanların genel olarak tüm insanlara güven duyması olarak yapar.

Literatürde diğer genelleşmiş güven tanımları şu şekilde karşımıza çıkar, s. Gür'e (2017, s. 89) göre genelleşmiş güven, bir insanın kişisel olarak tanımadığı insanlara karşı

duyduğu güven duygusudur. Berggren ve Jordahl'e (2006, s. 143) göre ise sınırları belirlenmemiş, tanımadığınız veya hakkında bir şey bilmediğiniz çoğu kişiye güvendir. Gunnarson ve Loxbo (2012, s. 173) grup dışı güven tanımlamasını kullanırlar, ve onlara göre genelleşmiş güven, farklı din ve milletlerden ilk kez bir araya gelen insanlara karşı güvendir. Diğer bir açıdan genelleşmiş güven, yüz yüze etkileşimin sınırlarının ötesine uzanan ve her tür kamusal alanda karşılaşılan (Gunnarson ve Loxbo, 2012, s. 173) insanlarla ilgili 'başkalarına güvenme' eğilimidir. (Charron ve Rothstein, 2016, s. 59) Toplumsal düzeyde genelleşmiş güvenin yararlı etkilerine dair pek çok açıklamanın temel teorik kökeni, genelleşmiş güvenin iş birliğine zemin oluşturduğu ve güven temelli iş birliğinin toplumun refahı için merkezi olduğu iddiasına dayanmaktadır (Nannestad, 2008, s. 428). Gerek toplumsal gerekse bireysel düzeyde genelleşmiş güven, iş birliğine katılım için önemli bir rol oynar. Güvenenler yalnızca daha sık karşılıklı yarar sağlayan ilişkilere girmezler aynı zamanda genellikle sosyal olarak daha aktif, ilgili, hoşgörülü ve azınlık hakları ve ifade özgürlüğü gibi liberal hakları desteklemeye daha yatkın olurlar (Stolle, 2002, s. 399). Yüksek düzeyde genelleşmiş güven, vatandaşların birbirleriyle iş birliği yapmaya ve sivil faaliyetlere katılmaya hazır olma potansiyellerini gösterir. Genelleşmiş güven tutumları, yüz yüze etkileşim sınırlarının ötesine uzanır ve kişisel olarak tanımadığımız insanları kapsaması daha önce de dile getirilmişti. Bu güven tutumları iş birliği yapılacak partnerin zaten bilindiği belirli kişisel ortamların ötesine geçtiğinde genelleşir. Hatta akrabalık ve dostluk sınırlarının ve tanıdıklık sınırlarının da ötesine geçerler. Bu anlamda genelleşmiş güvenin kapsamı, kişinin kişisel olarak tanıdığı kişilere yönelik güven kapsamından ayırt edilmelidir (Stolle, 2002, s. 397).

Genelleşmiş güven de dahil olmak üzere bütün güven türlerinin, güvenin kökenleri bölümünde de dile getirildiği gibi Glanville ve Paxton tarafından (2007, s. 231) erken çocuklukta oluşan içsel bir psikolojik eğilimden kaynaklandığı dile getirilir. Çocukluk döneminde oluşan eğilimle başlayarak, yerel çevrede, özellikle de ailede ve mahallede gelişen kişisel deneyimler, genelleşmiş güvenin yaratılmasında da önemli rol oynar (Gunnarson ve Loxbo, 2012, s. 182). Bu anlamda genelleşmiş güven kişinin tanıdığı kişilerin güvenilirliğinin, tanımadığı başkalarını da kapsayacak şekilde genişletilebileceğine dair inancın genişlemesini içerir. Genişleme süreci, aynı zamanda kişinin daha önce yakından tanımadığı farklı sosyo-ekonomik, etnik, dini veya ırksal geçmişe sahip bireylerle iyi deneyimler edinmiş olması nedeniyle de mümkün olabilir

(Marschall ve Stolle, 2004:129). Güven üretim kapasitesinin genişlemesi, toplumsal düzen içerisinde genellikle yüzyıllar öncesine dayanan tarihi ve kültürel deneyimlere dayanan uzun vadeli sosyal organizasyon deneyimiyle bağlantılıdır (Stolle, 2002, s. 404). Uzun yıllara yayılan toplumsal mekanizmaların da zemin hazırladığı güvenme(me) pratiklerinin deneyimi, değişim konusunda dirençlidir. Diğer bir ifadeyle söylenecek olursa genelleşmiş güven düzeyinin ciddi değişimi kısa zaman dilimlerinde gerçekleşmez. Uslaner (2015b, s. 63) bu durumu, “*genelleşmiş güven istikrarlı bir değerdir. Zaman içinde çok fazla değişmez*” şeklinde ifade eder.

Genelleşmiş güven, tanıdık dünyanın ötesine geçen ve bir bireyin kendisinden talep ettiği tüm olasılıklar hakkında her şeyi bilmesinin mümkün olmadığı karmaşık bir toplumun işleyişi için gerekli olan güvene atıfta bulunur (Boesten 2014) ve karmaşık toplumlarda sosyal etkileşimleri yürütmek için ihtiyaç duyulan bu güven biçimi (Stolle, 2002, s. 399) özellikle son yıllarda, hem sosyal sermayenin temel sivil bileşeni olarak, hem de başlı başına bir çalışma alanı olarak sosyal bilimler alanında en önemli konulardan biri haline gelmiştir (Delhey vd., 2011, s. 786). Küresel ölçekte bireyler, gruplar ve kendi içlerindeki zamansal değişimleri hakkında veri sunan araştırmalar (Nannestad, 2008, s. 418) bize küresel bir perspektif kazandırır. Genelleşmiş güvenin yaygınlığını, karşılıklılık normları ve sivil katılım ağları üzerinden ölçülebilirliğini değerlendiren Putnam (1993), genelleşmiş güvenin ABD’de en azından 1970’lerden bu yana hızla ve sistematik olarak azaldığını ifade eder. ABD’den güven tutumları hakkında 1972’den beri uzun vadeli veriler toplayan General Social Survey (GSS) verileri de insanların 40 yıl öncesine göre bugün birbirlerine daha az güvendiğini gösteriyor (Ortiz-Ospina ve Max, 2016). Edelman 2017 Edelman Güven Barometresi ise, tüm dünyada güvenin krizde olduğunu ortaya koyuyor (2017). Bugün dünyanın dört bir yanındaki güven tutumlarının küresel karşılaştırmaları, zamana bağlı değişme özelliği gösterse de ülkeler arası heterojenliğe işaret ediyor. Bir uçta, Norveç, İsveç ve Finlandiya gibi ülkelerde, Dünya Değerler Araştırması’na katılanların %60’ından fazlası insanlara güvenilebileceğini düşünüyor. Diğer uçta ise Kolombiya, Brezilya, Ekvador ve Peru gibi ülkelerde %10’dan daha azı durumun böyle olduğunu düşünüyor (Ortiz-Ospina ve Max, 2016). Araştırmalar rutin olarak İskandinav ülkelerinde çok yüksek genelleşmiş güven düzeyinin, Batı ve Orta Avrupa’nın Katolik ülkelerinde daha düşük düzeyin ve Güney Avrupa’da en düşük düzeyin kaydedildiğini göstermektedir (Stolle, 1998). Farklılık ne kadar büyükse, şüphe

ve güvensizlik de o kadar büyük olabilir. Bu nedenle, daha homojen toplumlar, daha fazla güvenir ve yukarıda da ifade edildiği gibi bu durumun tersi de geçerlidir. Modern toplumdaki temel toplumsal ayrılıkların sınıf, din, dil ve etnisite etrafında şekillendiği ölçüde bu hatlara bölünmüş toplumların genelleşmiş güven düzeyinin daha düşük olması beklenir (Delhey ve Newton, 2005, s. 312). Güney Kore ve Tayvan gibi etnik homojenliği yüksek toplumlar daha yüksek genelleşmiş güven düzeyine sahip olma eğilimindeyken, Vietnam ve Singapur gibi etnik homojenliği daha az olan toplumlar daha düşük genelleşmiş güven düzeyine sahiptir (Tan ve Tambyah, 2011).

Stolle'e (2002:409) göre genelleşmiş güvenin toplumsal ve kurumsal mekanizmalar olmak üzere iki önemli kaynağı vardır. Toplumsal anlamda uyum ve kurumsal anlamda istikrar genelleşmiş güven düzeyi ile ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle söylenecek olursa, bir toplum, genel olarak insanlara ne kadar çok güvenme eğilimindeyse, siyasi kurumlara da o kadar çok güvenme eğilimindedir ve bunun tersi de geçerlidir. Genelleşmiş *güvenin varlığı*, daha iyi hükümet (Putnam, 1993), daha az yolsuzluk (Uslaner, 2002), ekonomik kalkınma (Fukuyama, 1995; Zak ve Knack, 2001) ve demokratik istikrar (Inglehart, 1999) ile pozitif ilişkilidir. İlave olarak genelleşmiş güven sosyo politik anlamda Paxton'a (2002) göre, önemli ölçüde demokratikleşme düzeyi ile, Putnam'a göre (1993) başarılı ve istikrarlı hükümet ile, Fukuyama'ya (2005) göre, ekonomik anlamda kalkınma ile sosyal ve politik alan için önemli bir bileşen olarak görülür. Daha spesifik olarak, siyasi alanda, genelleşmiş bir güven, vatandaşların sosyal ve politik gruplarda güçlerini birleştirmelerine ve vatandaşların inisiyatiflerinde daha kolay bir araya gelmelerine olanak tanır. Sosyal alanda, genelleşmiş güven, çeşitli toplumlarda yaşamı kolaylaştırır, hoşgörü eylemlerini ve ötekiliğin kabulünü teşvik eder (Stolle, 2002, s. 398).

1.2.1.5. Kurumsal Güven

Toplumsal güvenden bahsedebilmek için özelleşmiş ve genelleşmiş güvenin yanı sıra kurum-güven ilişkisinin de değerlendirilmesi gerekir. Bu amaçla bu çalışma saha araştırma kısmında ölçülen ve Araştırmanın Bulguları başlıklı üçüncü bölümde detaylı olarak analiz edilen genel olarak "kurumsal güven" ölçeği ve kavramsallaştırılmasıyla özel olarak farklı kurumların güven ile ilişkisini kapsamaktadır. Bu bölümde ise sosyolojik olarak kurum ve kurumsal güven tanımlamaları tartışılacak, kurumsal güveni etkileyen, oluşmasını sağlayan kaynaklar değerlendirilecektir. Sonrasında önceki

bölümde değerlendirilen genelleşmiş güven ve kurumsal güven etkileşimi üzerinden güven-kurum ilişkisi ele alınacaktır. Son olarak devlet, siyaset, hükümet gibi kurumlar üzerinden güven-demokrasi tartışması yapılacaktır.

Kurumları Nooteboom (2007), “etkinleştiren ve kısıtlayan, eylemi koşullandıran, normatif içeriğe sahip olan ve yaptırımlar taşıyan kurallar veya alışkanlıklar bütünü” olarak tanımlıyor. Bir insanın diğeri ile olan etkileşiminde olduğu gibi adalet, asayiş, din, devlet kurumları gibi yapılarla da olan ilişkisinde güven durumu söz konusudur. Güven, bireysel veya kurumsal aktörlerin diğerk aktörlerle etkileşime girdiği ve başkalarının katkıda bulunmaya, işbirliği yapmaya ve bencil, fırsatçı aynı zamanda düşmanca davranış biçimlerinden kaçınmaya hazırlıklı olmaları açısından davranışsal tercihler ve eğilimlerle ilgilidir (Offe, 1999, s. 45). Kuruma güven ise, kurumun güvenilir biçimde işleyişiyle birlikte, görünür kontrollere veya temsili performanslara duyulan güvene dayanmalıdır. Bu anlamda aktörler arasındaki güven kurumlara dayandırılabilir ve güvenin bizatihi kendisi kurumsallaşabilir. Kurumların insanlar üzerinde daha etkili olabilmeleri de kendilerine güvenildikleri takdirde olabilir (Möllering, 2006, s. 364).

Kurum-güven ilişkisinin çok yönlü boyutları söz konusudur. Kurumsal güvenin inşası hangi yönde ilerler? Güven seviyesi düşük toplumlar, yüksek güveni teşvik edebilecek sonuçları üretebilen, sağlam kurumlar yaratarak bu olumsuz döngüden kurtulabilir mi? Yoksa toplumların sağlam kurumlar inşa edebilmeleri için öncesinde yüksek toplumsal güven seviyesine ulaşmaları mı gerekiyor? Bu sorular güvenin kurumlar üzerindeki etkisinin ya da tam tersi, kurumların güven üzerindeki etkisinin düşünülmesi için fırsat sunar (Nikolakis ve Nelson, 2019, s. 6). Nikolakis ve Nelson (2019) kurum-güven inşasında güvenin kurumların gelişimi ile birlikte geliştiğini söyler. Möllering (2006, s. 372) ise “*kurumların hem bir güven kaynağı hem de bir güven nesnesi*” olduğunu dile getirerek kurum-güven ilişkisinin tek yönlü olmadığını ifade eder.

Kurumlar, stratejik bir ortamda, bir insana diğerklerinin olası eylemleri hakkında bilgi sağladıkları sürece güven durumunu etkileyebilirler. Güvenilmeyen davranışları cezalandıracak bir kurumun var olduğu biliniyorsa, insanlar güvenilir bir şekilde davranmaya meyilli olabilir ve söz konusu konuda o kuruma güvenebilirler (Farrell ve Knight, 2003). Diğerk bir ifadeyle insanlar kurumların güvenilirliğini kurumların 'işe yaradığını' doğrudan deneyim yoluyla öğrenirler (Möllering, 2006, s. 372). Tüm insanlara

bütünüyle güvenilemeyeceği için, güvenin aracıları ve genelleştiricileri olarak insanlar kurumlara güvenmeye meyilli olabilir. Örneğin, kurumların yerleşik kurallarına göre çalışmaya devam edeceklerine dair beklenti bu güvenin oluşmasını etkiler (Offe, 1999). Benzer biçimde, kurumlar doğruyu söyleme, sözünü tutma, adalet ve dayanışma normlarını yerine getirmede “kusursuz bir sicil” geliştirirse insanların güvenini kazanabilir. Kurumlar vatandaşların sivil toplum yaşamına katılımını artırarak da yabancılara karşı güvenme alışkanlıklarının ve eğilimlerinin gelişmesini destekleyebilirler (Warren, 1999).

Kurumsal güven bir bireyin, bir hükümetin veya bazı siyasi kurumların etkinliği ve beklentilerine doğru karşılık verebilirliği konusundaki tutumu ölçer (Delhey vd., 2011). Hükümetler, siyasi kurumlar, ülkeler güveni destekleyen kurumlara sahip olup olmadıkları ölçüde farklılık gösterirler. Bu tür kurumların olmadığı durumlarda, güveni inşa etmek, kurumsal destek olmadan zahmetli olabilir ve bu süreçte güven kırılabilir (Nooteboom, 2007). Resmi devlet kurumları, güvenin büyümesini teşvik eden veya engelleyen sivil kapasite kaynakları şeklinde görünür olabilirler (Gunnarson ve Loxbo, 2012, s. 175). Ancak Standingvari biçimde ifade edilmesi gerekir ki, devlet asgari düzeyde güven ilişkisi olan insanlardan oluşur (Standing, 2014). Aksi takdirde güvensizlik ve insanlar arasındaki mesafe, vatandaşların birbirlerinden ve devlet gibi kurumlardan uzaklaşmasını teşvik eder (Mühlfried, 2019, s. 9).

Kurumların, insana dair güvene temel oluşturabilmesi için o kurumlara güvenilmesi, o kurumların güvenilir olması gerekir. Diğer bir ifadeyle toplumsal güvene kurum temelli güvenin katkı sağlayabilmesi için kurumsal güven seviyesinin yüksek olması gerekir (Nooteboom, 2007).

Kurumların gerektiği gibi istikrarlı ve şeffaf bir şekilde çalıştığı görülürse insanlar onlara güvenir, aksi takdirde insanlar kurumlara güvenmezler. Öte yandan, 'kültürel' teoriler, güveni demokrasiler için bir destek kaynağı olarak görür ve insanları demokratik değerleri benimsemeye teşvik eder. Ayrıca güvenin ya da güvensizliğin yayılma eğiliminde olduğuna inanılır. İnsanlar gayri resmi olarak birbirleriyle vakit geçirerek birbirlerine güvenmeye başlarlar ve bu da onları derneklere katılmaya teşvik eder. Diğer yandan soğuk mesafeler söz konusu olduğunda da sivil topluma katılımı azalma ve güvensizlik durumu da gözlemlenebilir (Kohn, 2008, s. 104). Güvenilir resmî kurumların

yokluğu, bireysel ilişkilerde güvenilirliğin inşasına daha fazla yatırımın uzun vadeli bir perspektifte yapılmasını gerekli kılar. Güvenin de aynı zamanda tarihi bir miras olduğu düşünüldüğünde (Nooteboom, 2007) güvenilir kurum oluşturma ve kurumsal anlamda da bu durumu sürdürme aynı zamanda istikrarlı devlet geleneği ve gelişmişlik düzeyi ile ilişkilidir.

Daha önce adı geçen ya da değerlendirilen tüm güven türleri, içinde bulunduğu toplumsal yapıdaki kurumlardan, kurumsal ağlardan bağımsız düşünülemez. Bu çalışmadaki kurumsal güven, gerek siyasi güven olarak hükümetlere ve din-güven ilişkisinde diyanete, gerekse güvenlik-güven ilişkisinde kolluk kuvvetlerine ve pek çok kuruma duyulan güveni kapsamaktadır. Bu anlamda toplumsal “güven kişisel ve özel değerlendirmelerle şekillenirken siyasal güven, daha az bilinen, daha çok risk alınan ve daha az tahmin edilebilir olan halkın siyasal beklentilerine göre oluşmaktadır” (Can, 2019, s. 81). Diğer taraftan da Rothstein ve Stolle (2008, s. 43) toplumsal güveni siyasi güvenin bir yordayıcısı olarak görür. Nannestad’e (2008, s. 422-23) göre de “iyi” kurumlar, insanların diğer insanlara güvenme risklerini azalttıkları için güveni daha da genelleştirebilirler. Kurumlar güvene aracılık eder, çünkü kurumlar her toplumda belli değerleri temsil ederler ve temsil ettikleri bu değerlere sadakati ve uyumu sağlayacak argümanlar üreterek çalışırlar. Bu değerler doğruluk ve adalet ikilisinden başlayarak devam eder. (Offe, 1999, s. 73). Şayet kurumlar güvenin oluşmasına aracılık edemezlerse, bütün olarak devlet aygıtına duyulan güven azalır, devamında ayrı ayrı yasama, yürütme ve yargı kurumlarına güven düzeyi de düşer (Gülener, 2018). Hükümete ve resmi kurumlara duyulan güvensizlik toplumdaki diğer bireylere de yönelir (Furedi, 2001, s. 12)

Güven, devlet-vatandaş ilişkisinde inşa edilebilecek en sağlam ilişkidir. Karşılıklı güven duygusunun oluşması ve sürdürülebilmesi için gerekli unsurların sağlanması önemlidir. Bu anlamda, devlete ve kurumlara karşı duyulan güven düzeyi, vatandaşların toplum aidiyeti ve bilinci, yararlandıkları kurumların kamusal hizmetleri ve performansları gibi pek çok alanı etkilemektedir (Yaşa ve Tüğen, 2019, s. 745-746). Devlet kurumlarına güven, sosyal güvenin belirgin bir açıklamasıdır (Sønderskov ve Dinesen, 2016, s. 179). Yüksek düzeyde gelir eşitliği sağlayan ve tüm vatandaşlara adil muamele yapılmasına imkan tanıyan, yolsuzluğa karşı katı bir politika uygulayan, refah devletinin başarılı kurumları ise devlete duyulan yüksek güvenin temel nedenidir (Rothstein ve Uslaner,

2005). Ham ve Woo (2015, s. 320) da refah politikalarını desteklemek için sosyal dayanışmayı inşa etmede güvenin uygun değişken olduğunu dile getirmektedir.

İstatistiksel olarak da toplumsal güven ile kurumsal güven arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki söz konusudur (Daskalopoulou, 2019, s. 277). Bu önermeyi destekleyen bazı çalışmalar söz konusudur. 24 Avrupa ülkesinde yapılan araştırma sonucunda sosyal güven, siyasi kurumlara güven ve demokrasiden memnuniyet arasındaki üçlü etkileşimde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Zmerli ve Newton, 2008, s. 717). Sivil toplumun siyasi yön verme kapasiteleri, kapsayıcı ve çoğulcu demokrasilerde daha mümkün bir durumdur. Ancak bu durum, toplum içindeki bireyler ve gruplar arasındaki genelleşmiş güvene daha kesin bir şekilde bağlıdır. Genelleşmiş güven, sırasıyla bireylerin ve grupların ortak amaçlar için hareket etme ve çıkarlarını devlete karşı temsil etme kapasitelerini yansıtan sivil toplumun siyasi kapasitelerinin kilit bir boyutudur. Demokratik kurumların istikrarı için gerekli görünen kişilerarası güven ve öznel refah, ekonomik kalkınma ve güvenlikle çok yakından ilişkilidir (Warren, 1999, s. 8-9). Diğer bir görüşe göre demokrasi ve güven arasındaki ilişki, demokrasinin iyimserlik ve kontrol duygularına ve ardından güvene olanak sağladığı basit bir denklem değildir. Demokrasi, ancak insanlar değişimi etkilemek için gerçek bir şansları olduğuna inanırlarsa bir iyimserlik duygusu üretebilir. Bazı demokrasilerde, iktidardaki partilerin değişmesi için çok az fırsat vardır ve diğerlerinde insanlar, bir tarafın ya da diğerinin kazanmasının büyük bir fark yarattığına inanmayabilir. Demokrasiye sahip olmak, iyi işleyen bir hükümete sahip olduğunuz anlamına gelmez. Sınıfsal veya etnik bölünmeler tarafından kötü bir şekilde kutuplaştırılan toplumların demokratik anayasaları olabilir, ancak demokrasileri o kadar iyi çalışmaz (Uslaner, 1999:143-144). Demokrasi ve Güven Anketleri hükümete, bireylere ve gruplara olan güvenin erozyona uğradığını gösteriyor. Bu eğilimlerin genellikle demokrasi için kötü olduğu düşünülse de demokrasi ve güven arasındaki ilişki paradoksalıdır. Güven, çıkarların birleştiği yerde gelişebilir, ancak siyasette çıkarlar çatışır. Demokrasi, siyasetin sağlam güven ilişkileri için doğal bir zemin sağlamadığı ve dolayısıyla diğerlerinin, özellikle de güçlülerin çıkarlarına karşı sağlıklı bir güvensizlik içerdiğinin kabulü üzerine kuruludur. Demokratik sistemler, vatandaşlara kamu güveniyle yetkilendirilenleri denetlemeleri için birçok fırsat sağlayarak güvensizliği kurumsallaştırır. Aynı zamanda güven, kolektif eylemin genel bir sosyal yapı taşıdır ve bu nedenle tek başına demokrasi güven olmadan yaşayamaz. Asgari olarak,

demokratik kurumlar temsil ve alternatif yönetim biçimleri için vatandaşlar arasında yeterli bir güvene bağlıdır (Warren, 1999). Siyasi kurumlara güvenmek, oy verme, dilekçe verme, boykot etme ve protesto etme olasılığını artırır. Ancak bu birliktelik, daha demokratikleşmiş ülkelerde yani vatandaşların siyasi olarak daha özgür olduklarını algıladıkları ülkelerde daha zayıftır. Başka bir deyişle, kurumsal güvenin siyasi etkinliği sabit değil, olumsaldır, s. Olgun demokrasilerden ziyade az gelişmiş demokrasilerde daha fazladır. Genelleşmiş güvenin etkisi ise vatandaşların algıladıkları hak ve özgürlükler açısından memnuniyet düzeyine göre değişmemektedir (Tan ve Tambyah, 2011, s. 715). Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri yirminci yüzyıl boyunca demokratik kurumlara sahip olmasına rağmen, ABD halkı arasındaki kişiler arası güven son kırk yılda önemli ölçüde azalmıştır. Güven yaratma sorunu için kurumsal anlamda hızlı ve basit bir çözüm yolu yoktur (Inglehart, 1999, s. 88).

Her ne kadar farklı güven türleri, güven durumunun ayrı boyutlarını oluştursa da, farklı zamansal boyutlara açıklık getirirse de tüm güven türlerinin birbirleriyle pozitif ilişkileri mümkündür (Freitag ve Traunmüller, 2009, s. 782). Önemli olan kurumların insanlar arası güveni tesis edecek bir toplumsal yapıya olanak tanınması ve bu düzenin devamının sağlanmasıdır.

1.3. Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Güven

Güven, toplumsal hayat içerisinde bir ilişkinin başlangıcında gerekli olan tutum olarak, öte yandan bir sürecin sonunda ortaya çıkan durum şeklinde de vücut bulabilmektedir. Diğer bir açıdan güven birey, toplum ve eylem birlikteliğinde etkileyen de etkilenen de olabilmektedir. Sosyal yapı içerisinde doğrudan ya da dolaylı bir biçimde önemli bir unsur olan güven, bu anlamda pek çok disiplinin araştırma konusu olmuştur. Günümüz teknolojisinin imtihan ve imkanları çerçevesinde de insanın insan, makine, kurum ve doğa ile olan güven ilişkisini de değiştirmekte ve bu değişim de sosyal ve beşeri bilimler⁴ alanında her geçen gün artan bir biçimde ele alınmaktadır.

Güven konusuna dair yapılmış çalışmalara felsefe, sosyoloji, iktisat, siyaset, ilahiyat ve psikolojinin yanı sıra eğitim, hukuk, edebiyat, tarih, antropoloji ve diğer pek çok

⁴ Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, insan-makine ilişkisi bağlamında “yapay zekâ”, “gelişmiş algoritmalar”, “makine öğrenimi” gibi konular üzerinden fen bilimlerinin pek çok alanında da güven çalışmalarında artış gözlenmektedir.

disiplinlerde de rastlamak mümkündür (Sasaki, 2019). Ancak bu çalışma genel bir güven teorisinin sosyoloji merkezli çerçevesini oluşturmak için birtakım belirli disiplinlerin yaklaşımları ekseninde sınırlandırılmıştır. Güven kavramsallaştırması, bileşenleri, kökenleri ve türleri değerlendirilirken yer yer felsefe, sosyoloji, iktisat, siyaset, ilahiyat ve psikolojiden referanslara yer verilmiştir. Bu başlıkta bu disiplinlerin özelinde güven tanımlamaları ve güven konusunu ele alış biçimleri tekrara düşmeden kısaca ele alınıp klasik ve çağdaş dönemdeki başlıca güven tartışmaları değerlendirilecektir.

İnsanlık tarihine bakıldığında zaman, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren güven ile dinin iç içe geçtiği gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Dinlerin tarihsel serüveninde, bilhassa evrensel dinlerde Hz. Adem'den bu yana ilâhî kökenli dinlerin hemen hemen hepsinde özellikle Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dininde güvenin merkezi bir konumda olduğu, ona ayrı bir değer biçildiği, dinin güvenle çok sıkı bir ilişki içerisinde olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Dini kavramsallaştırma da bunu bizlere göstermektedir. İslam'da “din” aynı zamanda *inanma, bağlanma teslim olma* anlamlarına gelmektedir. Anlaşıldığı üzere bu ifadeler doğrudan güven ile ilgidir (Yavuz, 2003). Baş'a (2017, s. 136) göre de “iman; inanmak, güvenmek, itimat etmek” anlamlarına gelen bir kelimedir. Mümin kavramı da “güvenen, güven veren insan” olarak tanımlanmaktadır. Allah'a güvenen mümin, aynı zamanda da diğer insanlara güven veren kişiyi ifade etmektedir (Kavakçı ve Görmüş, 2018, s. 83). Mümin birinin, İslam dininin ilk şartında Kelime-i Şehadet getirmesiyle Hz. Muhammed'in resul olduğuna da iman etmesi/güvenmesi gerekliliğinden hareketle inanmanın güvenmekle başladığı öne sürülebilir.

Offe (1999, s. 47) güveni, başkalarının eylemleriyle ya da eylemsizlikleri aracılığıyla hayatına katkıda bulunacağına olan inanç olarak tanımlarken. Hobbes (2019, s. 21,46) güven üzerine önermelerin kabulü olan inancın, birçok durumda şüpheden bağımsız olamayacağını dile getirerek insanın Allah'a güvenmekle, insanın diğer insanlara güvenmesini birbirinden ayırır. Çünkü birey başka bir bireye güvendiğinde kendi çabasını bir kenara bırakır; ancak bunu Allah'a karşı yaparsa itaatsizlik yapmış olur. Bu yüzden Hobbes'a göre Allah'a güvenmek, bireyin kendi çabasıyla birlikte, etki gücünün üzerinde olan her şeyin O'nun hoşnutluğundan geleceğine inanmaktır (Hobbes, 2019).

Din-güven ilişkisi üzerinde gelişen teorik tartışmalar, dindarlık ve güvenmek hakkında yapılan saha araştırmalarıyla desteklenmeye çalışılmış, dinsel yoğunluğun ya da farklı

dindarlık boyutlarının güvene olan etkisi araştırılmıştır (Dilmaghani, 2017, s. 49). Tan ve Vogel'e (2008, s. 833) göre güven ve güvenilirliğin potansiyel bir belirleyicisi olan dinin, toplumlar içinde ve arasında güveni ya da güvensizliği teşvik eden bir yönü vardır. 2010 yılında Tecim tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, sosyal güven oluşumunda dinin etkisi bağlamında anlamlı sonuçlara ulaşıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca insanlar arasında en güvenilir olanların dindarlar olduklarını ifade edenlerin güven düzeyinin yüksek olduğu tespiti çalışmada vurgulanan sonuçlardan biridir. Aynı zamanda da insanları güvenilir bulanların dindarlık düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür (Tecim, 2011, s. 175-176). Ancak Aydemir tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise güvenin doğasına yakın bir alan olan sosyal sermaye – dindarlık ilişkisinde, dindarlığın sosyal sermaye üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya sebep olmadığı sonucuna ulaşıldığı ifade edilmektedir (Aydemir, 2011, s. 190). 2004 yılının Kasım - Aralık aylarında Almanya'da birer hafta arayla, survey ve güven oyunu yöntemleriyle gerçekleştirilen bir başka araştırmada, yüksek dindarlığa sahip olan kişilerin daha güvenilir olduğuna dair sonuçlar elde edilmiştir (Tan ve Vogel, 2008, s. 844). Bangladeş'te yapılan farklı bir çalışmada Müslümanların ve Hinduların kendi dinlerinden olanlara daha çok güven duyduklarına ve Müslümanların Hindulara karşı daha güvensiz olduklarına dair veriler elde edilmiştir (Johansson-Stenman, Mahmud ve Martinsson, 2009). Dingemans ve Van Ingen (2015, s. 639) böyle bir durumu, dini topluluklarda bütünleşme mikro anlamda güveni arttırdığını dile getirerek ifade etmiştir. Ayrıca Avrupa Değerler Araştırması'nın 2008 sürümündeki verilerin analizinden dini çeşitliliğin toplumsal güveni artırdığı sonucuna varılmıştır (Dingemans ve Van Ingen, 2015).

Tanımlamaların pek çoğunda inanç biçimi olarak ifade edilen güven konusu din ile çok yönlü etkileşim halindedir. Farklı dinlerin dindarlık düzeylerinin güven üzerinde pozitif ya da negatif etkisi söz konusu olabilmektedir. Araştırma yöntemleri, ölçüm araçları ve araştırma dönemlerindeki çeşitlilik farklı sonuçlara ulaşılmasına sebep olsa da günümüz dünyasında yeni dini hareketlerle birlikte din-güven ilişkisi, araştırmaların önemli konularından biri olmaya devam etmektedir.

Siyasal güven, politik güven, siyasi kurumlara güven şeklinde de ifade edilen siyasi güven konusu, güven-siyaset ilişkisi de güven-din ilişkisi gibi son yıllarda üzerinde çalışmaların arttığı bir başka alandır. Siyasi makam sahiplerinin, siyasi örgütlerin ve hükümetlerin güvenilirliği hakkında halkın algılarına dair mikro düzeyde araştırmaların yanı sıra

politikacıların ve hükümetlerin onları güvenilir kılan niteliklerine yönelik makro düzeyde araştırmalar (Levi ve Stoker, 2000) da söz konusudur.

Siyasetin temel konusu, insanların ne yapacaklarına dair her zaman geçerli sebeplerinin var olması ve bunun birbirlerine ne kadar güvenebileceklerine ve güvenmeleri gerektiğine bağlı olmasıdır (Dunn, 1984, s. 279). Can'a (2016) göre siyaset, halkları yönetmenin ve idare etmenin örgütlü bir halidir. Siyasi güven ise, "bireyin siyasi lider, hükümet, siyasi kurumlar ve üretilen politikalar hakkında bilgi sahibi olmasıyla bu faktörlerin bireyin iç dünyasındaki karşılığına göre bir duygu üretme sürecidir" (Can, 2019, s. 46). "Bir tutum olarak kişide siyasal güvenin inşa süreci de bireyin liderler, hükümetler, politik kurumlar ve üretilen politikalar hakkında bilgi sahibi olması ve bu faktörlerin bireyin iç dünyasındaki karşılığına göre bir duygu üretmesi ve bilgiyle beraber duygunun da birleşmesiyle bir fikre dönüşmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır" (Can, 2016).

Festenstein (2019, s. 448) siyasi güveni, demokratik hesap verebilirlik mekanizmalarını sürdürmek için gerekli olmakla birlikte, demokratik yönetim için araçsal olarak değerli görmektedir. Siyasi kurumlara güven, demokratik toplumlarda hem var olan siyasal sisteme ilişkin genel tatmin düzeyinin bir göstergesi olarak görülebilir hem de sistemin meşruiyeti ve iyi işlemesi için ön koşullardan biridir (Ertan, vd., 2019).

Siyasi güveni etkin bir şekilde arttırmayı başaran devletler, yaşam standartlarını iyileştirmede, sivil özgürlükleri genişletmede, kurumları geliştirmede ve yolsuzluğu azaltmada daha başarılıdırlar. Bu anlamda güven, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne böylelikle refaha kavuşmanın temeli olarak karşımıza çıkmaktadır (Knack ve Zak, 2003, s. 107). Benzer biçimde Uslaner (2008, s. 117) de güven toplumunun etkili hükümetlerinin daha yüksek büyüme oranları, daha az yolsuzluk ve suç(lu)ları olduğunu dile getirerek, bu kurumların kaynakları zenginlerden fakirlere yeniden dağıtma olasılıklarının daha yüksek olduğunu iddia eder. Yolsuzluğun, siyaset-güven ilişkisinde belirleyici bir unsur olduğunu pek çok yazar dile getirmektedir (Nannestad, 2008, s. 430; Sztompka, 1997; Uslaner, 2017, s. 303).

Siyasi güven, demokrasi, ekonomik kalkınma, yolsuzluk ile doğrudan ilişkili olsa da genel güven ile anlamlı ilişkisi net değildir. Newton, bireysel düzeydeki ampirik araştırmaların, genelleşmiş güvenin kökenlerini ve sonuçlarını ya da bunun siyasi güvenle bağlantısını kurmada bariz bir şekilde başarılı olamadığını ifade etmektedir. 1999-2000

yıllarına dair Dünya Değerler Araştırması verilerinden hareketle Danimarka’da siyasal güven %49, genelleşmiş güven %67 iken Türkiye’de siyasal güven %43, genelleşmiş güven %16’dır. Tanzanya’da ise siyasal güven %78, genelleşmiş güven %8’dir (Newton, 2007). Bu veriler incelendiğinde siyasal güven ile genel güven arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek güçleşmektedir. Öyle ki zikredilen ülkeler arasında siyasal güveni en yüksek olan Tanzanya’da genelleşmiş güven en düşük oranda görünmektedir. Siyasal güven oranı en düşük olan Türkiye’deki genelleşmiş güven oranı ise Tanzanya’dan daha yüksektir. Lawrence (1997) de çoğu araştırmanın sonuçlarının, sosyal güvenin siyasi güvenden bağımsız olduğunu ortaya çıkardığını dile getirir.

Güven hayatın her alanında söz konusu olduğu gibi ekonomi de belirleyici bir unsurdur. Güvenin sağlandığı bir ekonomik sistemde iş birliği kurma ve ticareti geliştirme süreci kolaylaşmaktadır. Hatta Sasaki’ye (2019:1) göre ekonomik sistemimiz birçok yönden tamamen güvene bağlıdır çünkü eğer güven olmasaydı ekonomik işlemler de olamazdı. Bu nedenle güven, kişiler arası ve sosyal iş birliği için derin etkilere sahiptir. Yüksek güven ortamı, sosyal, ekonomik ve kurumsal gelişmeyi desteklerken; düşük güven ortamı ise yatırımları ve ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Dolayısıyla düşük güven, yoksulluk tuzağına yol açar (Zak ve Knack, 2001, s. 134,292-295). Yüksek güven veren toplumlar, işlem maliyetlerinin düşük olduğu, yatırım, üretim ve ticareti teşvik ettiği düşünülen ve dolayısıyla ekonomik büyümeye yol açan toplumlardır (Berggren, vd., 2008, s. 251). Ekonomi güven ilişkisini çalışan araştırmacıların en çok vurguladığı konu, yüksek güvenin işlem maliyetini düşürdüğü, ekonomik etkinliği arttırdığıdır (Gür, 2017, s. 92). Diğer yandan yapılan çalışmalarda ön plana çıkan görüşün ekonomik kalkınmanın, bir toplumdaki genel sosyal güven eksikliğinden çeşitli şekillerde etkilendiği, daha çok da zararlı bir şekilde etkilendiği yönündedir (Cook ve Santana, 2020).

Kişi başına gayri safi yurt içi hasıla üzerinde doğrudan pozitif bir etkiye sahip olan güvenin (Kayaoglu, 2017, s. 493) ekonomik büyüme üzerinde de pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi söz konusudur (Berggren, Elinder, ve Jordahl, 2008, s. 267). Demirgil’e göre de;

“yapılan test sonucunda güven faktörü ile ekonomik büyüme arasında bir eşbütünleşme ilişkisi bulunmuştur. Test sonucuna göre, ekonomik güven endeksinde meydana gelen %1’lik bir artış, ekonomik büyümeyi %0,56 oranında arttırmaktadır. Bu sonuç güven faktörünün ekonomik büyüme üzerinde uzun dönemde önemli

derecede etkili olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda bir ülkede tüketimin, yatırımın, üretimin dolayısıyla ekonomik büyümenin sağlanmasında ekonomide yer alan aktörlere güven telkin edilmesi gerekmektedir” (2019, s. 161).

Güvenin doğrudan ekonomi alanında olduğu gibi üretim araçları, işlem maliyetini, gelir dağılımı şeklindeki somut çıktılarının tartışılmasının yanı sıra, her ne kadar Agassi (2016) filozofların sosyal olarak vazgeçilmez olan güven konusunu büyük ölçüde gözden kaçırdıklarını söylese de bilişsel ve düşünce alanlarından felsefe, psikoloji gibi disiplinlerde de güven konusu önemli bir tartışma alanıdır.

Güvenin nasıl bir ruh hali olduğu filozoflar tarafından hep tartışılmıştır. Güvenin kanaate dayalı bir tutum olduğunu düşündürecek özellikleri barındırdığı gibi kanaatin olmadığı bir tutum olduğunu düşündürecek özellikleri olması filozofların güveni hem akıldan dünyaya, hem de dünyadan akla doğru yönelen benzersiz zihinsel eylem olarak tanımlamasına neden olmuştur (Booth, 2018). İnam’a göre felsefe güven ilişkisi, güvensizlik üzerinden anlamlandırılabilir. Ona göre güvenin güvencesi olmadığından dolayı, insanın kendisini uzak, yabancı, yurtsuz hissetmesi, insanı çağın güvenine güvenmemesine itmektedir. Hatta Sokrates’in yaşadığı toplumun değerleriyle yaratılan güven düzeninden, çağın güven yaşantısından rahatsız olduğunu iddia eder (2003, s. 25-26).

Psikoloji ise çocuğun dünyaya gelişi ile birlikte sağlıklı bir sosyal gelişim gösterebilmesi için temel bir ihtiyaç olarak güveni değerlendirmektedir. Çocuk yaşlardaki güven ihtiyacının karşılanıp karşılanmaması durumu, hayatının sonraki aşamasında insan ilişkilerini önemli oranda belirleyebilmektedir. Kohn, bireyde kendini iyi hissettiren bir duygu olan güvenin ebeveyn ve çocuk arasında başladığını ifade eder (Kohn, 2008). Bu konuda en popüler yaklaşımın sahibi Eric Erikson’da çocuk gelişiminin erken dönemindeki güvenin önemine dikkat çeker. Erikson’un “temel güven” olarak adlandırdığı durum bebeklik döneminde oluşur (Giddens, 1994, s. 87). Erikson “Temel güven” oluşumunu da şu şekilde açıklar; anneler, kendi kültürlerinin yaşam tarzının güvenilir çerçevesi içinde bebeğin bireysel ihtiyaçlarına duyarlı bakım ve sağlam bir kişisel güven ve güvenilirlik duygusu oluştururlar. Bu, çocukta daha sonra 'tamam' olma, kendi olma ve diğer insanların güvendiği kişi olma duygusunu birleştirecek olan bir kimlik duygusunun temelini oluşturur (Erikson, 1993, s. 224).

Rousseau vd. (1998, s. 395) güveni “bir başkasının niyetlerinin veya davranışlarının olumlu beklentilerine dayalı olarak savunmasızlığı kabul etme niyetini içeren psikolojik bir durum” olarak tanımlarlar. Deneysel psikologlar ise tipik olarak güveni, öznel arası veya sistemik bir sosyal gerçeklikten ziyade bireyin içindeki psikolojik bir olay olarak kavramsallaştırırlar. Ayrıca psikometrik ölçekleme teknikleri aracılığıyla bilişsel içeriğine veya laboratuvar ortamlarındaki davranışsal ifadelerine olan güveni azaltan metodolojik yaklaşımları kullanma eğilimindedirler... Kişilik teorisinden yola çıkan psikologlar da güveni, bireylerin kişisel deneyimlerine ve önceki sosyalizasyona bağlı olarak değişen derecelerde geliştirdikleri psikolojik bir yapı veya özellik olarak kavramsallaştırmışlardır (Lewis ve Weigert, 1985:).

Sosyoloji disipliniinde özellikle işlevselci yaklaşımın vurguladığı bütünleşme, mutabakat ve değer kavramlarının yanı sıra sıklıkla adı geçen kavramlardan birisi güven (Başak, 2010, s. 56) olsa da Luhmann’a göre hiçbir zaman ana akım sosyolojinin bir konusu olmamıştır. Ne klasik yazarlar ne de modern sosyologlar güven terimini teorik bir bağlamda kullanırlar. Bu nedenle teorik olarak detaylandırılması kavramsal açıklamanın ana kaynaklarından biri olan çerçeveler nispeten ihmal edilmiştir (1998, s. 94)⁵. Sosyolojinin temel konularından biri olarak kabul edilmesinden ziyade sosyologlar tarafından daha çok, ilişkiler ve işbirliğinin gelişmesi, toplumsal normlar ile grup kimliğinin kritik noktalarda alınan kararlar üzerindeki etkileri bağlamında güven hakkında değerlendirmeler yapılmıştır (Marshall, 1999, s. 153). Çalışmanın sonraki aşamasında çoğunlukta sosyoloji perspektifinden klasik ve modern dönemde toplumsal düzen ve dayanışma bağlamındaki güven tartışmaları ele alınacaktır.

1.3.1. Klasik Dönem Güven Tartışmaları

Tarihsel sürece bugünden baktığımızda sosyolojinin modern çağın disiplini olarak ortaya çıkması gibi güven konusunun da modern dönemin meselesi olduğunu görebiliyoruz. Her ne kadar Hudson (1992) güvenin önemini fark edememelerinden ötürü düşünceleri eleştirse de bir ihtiyaç hasıl olmasıyla güven, teorinin ve sahanın desteklediği müstakil

⁵ Luhman’ın bu alıntısı her ne kadar 1998 baskılı bir eserden aktarılmış olsa da eserin ilk baskısı 1988 yılında yapılmıştır. 1988 yılına kadar (sonrasında da gereken önem verilmemiş olsa da) genel anlamıyla sosyal bilimlerde özel anlamda da sosyolojide toplumsal hayatın en önemli unsurlarından biri olan güven konusunun müstakil biçimde karşılığının bulunmamasını göstermesi bakımından önemli bir değerlendirme olarak kabul edilebilir.

bir konu haline gelmiştir. Tarım devrimindeki güven ihtiyacı ile Endüstri 4.0 tecrübesi yaşayan postmodern toplumdaki güven ihtiyacı ve arayışı doğal olarak aynı değildir. Bundan dolayıdır ki klasik sosyal teoride güven hakkındaki değerlendirmeler ana temaların gölgesinde kalmıştır.

İnsanların karşılıklılık, dayanışma ve işbirliği gibi sivil erdemleri sivil toplum yoluyla öğrendikleri fikri Tocqueville'e dayanmaktadır (Nannestad, 2008). Tocqueville'e kadar uzanan klasik okumada da güvenin kuruluşlara gönüllü katılımı yaratıldığına inanılmaktadır (Delhey ve Newton, 2005). Hall'a (1992) göre Tocqueville'in çalışmalarının merkezinde yer alan güven hakkındaki görüşleri, bir devlet ancak vatandaşlarıyla güvene dayalı bir ilişki içindeyse gerçekten güçlü olabileceği düşüncesine dayanmaktadır. Ona göre özgürlük-güven dengesi, siyasi özgürlüğün kullanılması farklı sosyal sınıflar arasındaki güvene bağlıdır. Diğer bir ifadeyle demokratik bir toplumun temel özellikleri olarak güven ve özgürlük birbiriyle bağlantılıdır (Misztal, 1996). Tocqueville'in üzerinde durduğu sivil toplum ve demokrasi düzlemindeki toplumsal birliktelik ruhu ise insanların birbirleri üzerinde toplumsal iyinin üretilmesi için çalışmaya ve dayanışmaya iten bir toplumsal düzeni amaçlıyordu (Aydemir, 2011).

Gemeinschaft'tan Gesellschaft'a, insan ilişkilerinin doğasındaki değişimi ele alan Toennies'e göre, bir Gemeinschaft topluluğu birçok yönden geniş bir aile grubu gibidir. Gesellschaft'ta insanlar diğerleriyle sadece tamamen araçsal nedenlerle ilişkilere girer çünkü kâr ve güç arayışı modern insanın doğasında vardır. Toennies, güvene dayalı ilişkilerin ancak Gemeinschaft'ta var olabileceğini ifade eder. Güven, Gemeinschaft sosyal ve ekonomik bağlamında ortaya çıkan bir erdemdir. Güvene ve güvenilir insanlara dayalı ilişkiler ancak toplum içinde doğaldır. Doğal içgüdülere ve duygulara dayanan doğal iradenin sonucudurlar. Kişi aile üyelerine ve arkadaşlarına güvenir çünkü onlara karşı duyguları karşılıklı onaylama, anlayış ve benzerliklere dayanır ve bu süreç ortak deneyim ve etkinliklerle sürekli olarak pekiştirilir. Gesellschaft'ta güven, büyük ölçüde kişisiz hale gelir ve itibara dayalıdır. Bu tür kişisel olmayan güven, artan ekonomik işbirliğinin ve artan profesyonelleşmenin sonucudur (Misztal, 1996). Diğer yanda Tonnie's, gemeinschaft topluluklarında "biz"in "ben"e galip geldiğini iddia etmektedir. Gemeinschaft'ın bir özelliği, başkalarıyla samimi, özel ve ayrıcalıklı bir yaşam alanı sunmasıdır. Gemeinschaft topluluğunda bir tür kişisel karşılıklı güven hakimdir ve sosyal bütünlük mekanik bir yapıya sahiptir (Heidarabadi, Sarukhani ve Valadbigi, 2012). Bu

anlamıyla Tonnie's'in Gemeinschaft'ı bu çalışmanın saha araştırması kısmında özelleşmiş güven alanını betimleyebilir. Güven ağları üzerinden aile ve yakın ilişkiler, ortak duygu, aidiyet ve inançlar üzerinden özelleşmiş güven alanı "ben"i yalnız olmaktan çıkartıp "biz" duygusunu ön planda tutar. Ancak günümüz dünyasında klasik döneme kıyasla bunun ne kadar mümkün olacağı tartışılmalı bir konudur.

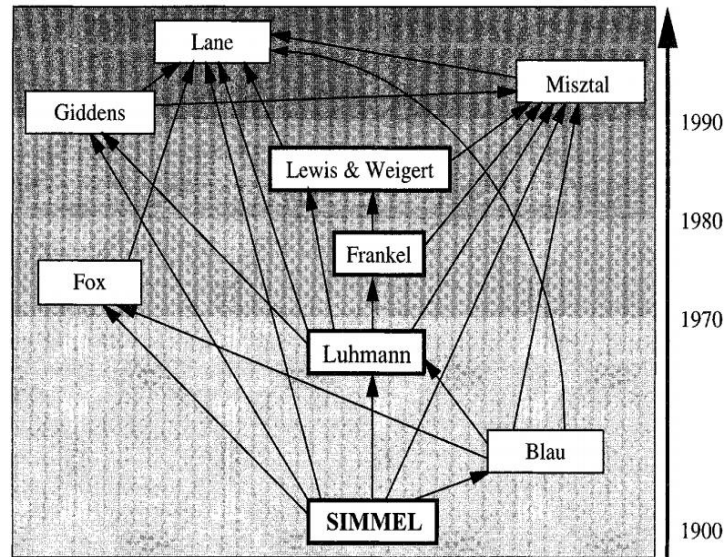
Sosyolojiye bir yöntem kazandırma ve bu yöntemin kurallarını belirleme çabasına giren Durkheim'in toplumsal birliktelik anlayışında "birey" önemli bir rol oynar. Şayet bireyler kendi dar çıkarının ve arzularının peşinde koşarlar ve kendilerini toplumdan yalıttırlarsa o toplumun ömrü kısa olur. Durkheim'a göre kendi çıkarı için yaşayan, içten pazarlıklı bireyler toplumsal dayanışmaya zarar verir (Furedi, 2001 s.185). Aydemir'e göre (2011), Durkheim düşüncesinin ana unsurunu oluşturan birey-toplum "arasındaki bu ilişki biçiminin dayandığı temel unsurların başında ahlâk ve işbölümü gelir. Toplumu ahlâki bir gerçeklik olarak gören Durkheim için, ahlâk ve toplum arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Durkheim için ahlâki oluşturan bağlardan bir tanesi toplumsal dayanışmanın var olmasıdır". Toplum ancak dayanışma içerisinde olan ve toplumsal normlara uyan bireylerden teşekkül eder.

Sosyoloji literatüründe güven, genellikle Durkheimci bir "ahlaki topluluk" olarak toplum görüşüyle ilişkilendirilir. Toplumsal birlikteliğin sağlandığı bir düzende paylaşılan ahlak ve normlara ortak uygunluk nedeniyle, kişinin başkalarının dürüst ve doğruyu söylediğine ve vaatlerine saygı duyacağına güvenilebileceğini savunur. Bununla birlikte, hepimiz ahlaki olarak doğru bir şekilde davranıyorsak ve bu nedenle diğer insanların eylemlerini yüksek bir kesinlikle tahmin edebiliyorsak, güvenin rolü nedir? Açıktır ki, bu tür durumlarda güvene ihtiyaç yoktur çünkü o zaman bizatihi güven mevcuttur (Misztal, 1996)

Durkheim'da güven, sosyal dayanışmanın ve iş birliğinin temelinde yer alır. Ona göre güvensizlik, ahlaki düzeni ve böylece güven duygusunu zayıflatan olumsuz koşullara eşlik ederek ahlaki referansın olmadığı bir anomi durumuna neden olur (Delhey ve Newton, 2005, s. 312). Durkheim'da mekanik dayanışma, bireylerin hem psikososyal faaliyetleri, zihinsel özellikleri, değerleri, inançları ve diğer açılardan hem de fiziksel açıdan benzerliklerinden kaynaklanan modern öncesi bir tür sosyal uyumdur. Kendisi bu durumu, saf hali ise "bilinçlerin ve hatta organizmaların birbirinden ayırt edilemeyecek

ölçüde benzer olduğu, bireyin tümünden küme içinde eritildiği, gelenek ve göreneğin bireysel girişimleri en küçük ayrıntısına dek düzenlediği ilkel toplumlarda bulunduğumuzu söyleyebiliriz” şeklinde açıklar. Organik dayanışma ise iş bölümü yoluyla gelişen ortak bir ahlak olarak işleyen toplumsal mutabakata göndermede bulunur. Uzlaş, toplumsal dayanışmanın kaynağıdır. Durkheim işbölümünden doğan ve bütünü güçlendirirken bireylere de özgürlüklerini veren üstün nitelikteki olarak tanımladığı organik dayanışmada da mekanik dayanışmada da bireyleri birbirine bağlayan unsurun ahlaki değerler olduğunu iddia eder (Marková, Linell ve Gillespie, 2008; Durkheim, 2013, s. 179-180; Jesuino, 2008, s. 187). Diğer yandan Durkheim’da kurumsal güven kişilerarası güveni de geçersiz kılar; bundan dolayı, toplumsal hayat içindeki ortak kurumlara olan güvenin azalması diğer insanlara olan güvenin de kaybolmasına neden olabilmektedir (Lewis ve Weigert, 1985)

Toplumsal olayları bağlamından ayrı biçimde analitik olarak ele alıp formel bir sosyoloji geliştirme iddiası taşıyan Simmel’in güven yaklaşımı, günümüz çağdaş sosyal bilimlere ilham olmaya devam etmektedir. Misztal’e göre (1996, s. 49) güven ilişkilerinin doğasına ilişkin parlak analizlerinin birçoğu daha sonra Luhmann ve Giddens tarafından benimsendiği ve geliştirildiği ifade edilse de Şekil1’de gösterildiği gibi Möllering Simmel’in daha sonrasınrasında pek çok farklı düşünöre güven konusunda ilham kaynağı olduğunu belirtmiştir (Möllering, 2001, s. 404).

Şekil 1: Güven Literatüründe Simmel'in İzini Sürmek

Kaynak: Möllering, 2001, s. 404

Simmel'e göre modern toplumlardaki baskın sosyal ilişki mübadeledir. mübadelenin insanlar arasında içsel bir bağ oluşturan en saf ve en ilkel formlarından biridir (Simmel, 2014, s. 149). İnsanlar arasında bir bağ olmaz ve insanlar birbirine güvenmezse toplum denilen yapı dağınık, çünkü sosyal hayatta çok az ilişki bir diğer kişi hakkında kesinlikle bilinen şeyi bütünüyle temel alır ve eğer güven rasyonel kanıt veya kişisel gözlem kadar güçlü yahut daha güçlü değilse pek az ilişki kalıcı olur (Simmel, 2014, s. 153). Burada Simmel'in bilgi-güven arasında bir ilişki kurduğunu görmekteyiz. Çünkü Simmel'e göre güven, 'bilginin önceki veya sonraki bir biçimidir'. Tam bilgi ya da cehaletin güven ihtiyacını ya da güven olasılığını ortadan kaldıracığı görüşünün sonucu olarak "güven, bir insan hakkında bilgi ve cehalet arasında bir orta düzeydedir" diye işaret eder (Simmel ve Wolff, 1950, s. 318).

Güven, gelecekteki davranışa dair bir hipotezdir, bu da pratik eylemin temeli haline gelmesi için yeterince kesindir. Bu hipotez, başka biri hakkında bilgi sahibi olmak ve olmamak arasında bir orta seviyedir. Eksiksiz bilgiye sahip olmak güven ihtiyacını ortadan kaldırır, bilgiden tamamen yoksun olmaksızın güveni imkânsız hale getirir (Simmel, 2016, s. 13).

Simmel, güveni bilgi ile bilgisizlik arasında bir yerde konumlandırması modern nesneleşmiş toplumun belirgin özelliklerinden biri olan kişisel olmayan etkileşim biçiminde daha da dikkat çekici bir hal alır. Çünkü geleneksel toplumda insanlar gündelik hayatta ilişkide olduğu insanlar hakkında bilgi sahibi olması daha muhtemeldi. Ancak modern dönemde etrafımızdaki insanlar hakkında yeterli bilgi sahibi olma ihtimalimiz çok daha düşük (Ritzer ve Stepnisky, 2014). Modern toplumda, güven, birden fazla grup üyeliğinin ayrıntılı bir ağı ve karşılıklılık, karşılıklı yükümlülük ile güçlendirilebilmektedir (Delhey ve Newton, 2005, s. 312). Bununla birlikte sosyal etkileşimlerin basit ve kendinden emin bir temelde ilerlemesi Simmel'e göre güven ile mümkün olur; güvenin yokluğunda ise düzenden ziyade karmaşıklık görülür (Lewis ve Weigert, 1985)

Anlamacı (verstehende) sosyolojinin kurucusu Weber'in, güven teorisi üzerine çalışmaları olmasa da sosyoloji literatürüne kazandırdığı bakış açısı ve geliştirdiği ideal tipleştirme üzerine güven okuması yapmak mümkündür. Bu bakış açısı birey-eylem-anlam ilişkisi üzerinden, beşeri faaliyetin motivasyonlarını ve temel yapılarını gözleme dayalı analizini mümkün kılar (Richter, 2017, s. 155). Öyle ki Protestan ahlak

alışmasında dinin toplumsal eylemi anlamada etkili olduğunu göstermiştir. Bu anlamda Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu dini referansın etkisi üzerinden oluşturulan sosyal sermayeye örnektir (Aydemir, 2011).

Modern toplumların karşılıklı çıkarları, sosyal ağlar ve işlevsel bağımlılıkları üzerine kurulan rasyonel bir güven ilişkisi söz konusudur. Bu durum modern öncesi dönemin yaygın inançlarına dayalı geliştirilen duygusal güven biçiminden farklıdır. Weber'e göre modern kapitalizmin başarısının ön koşullarından biri, kişisel güvenden gayri kişisel güvene geçişin mümkün olmasıydı. Kendilerine ne gibi faydalar sağlayacağını düşünmeden mesleklerine sadık olan püriten girişimcilerin soyut ve evrensel güveninde bu durum örneklenmiştir. Toplumsal düzen açısından da, akıl ve sorumluluğun bir araya gelerek meşru bir düzenin ve dolayısıyla güven ilişkilerinin koşullarını yaratır (Misztal, 1996). Benzer biçimde Delhey ve Newton'e (2005, s. 313) göre Weber, geleneksel toplumdan, modern kapitalist topluma geçişin, aynı zamanda kişisel olmayan güvenin ve Protestan ahlakının gelişmesine ve bununla birlikte eşitliğe vurgu yapılmasına imkan tanındığını ifade eder. Tanrı'ya doğrudan hesap verebilirlik de güvenin dini ve ekonomik önemini artırır.

Weber'in ideal tipleştirme olarak kavramsallaştırdığı “bürokrasi” değerlendirmesi de güven teorisinde kurumsal güven perspektifi ile okunabilir. Weber'e göre bürokrasi, bireylere değil yazılı kurallara, bireysel ilişki ağlarına değil, tanımlanan görev hiyerarşisine dayandırıldığı ve kişisellikten uzak olduğu için en etkili organizasyon biçimidir (Slattery, 2010, s. 43). Buradan hareketle devletler Weberyen bir bürokratik bir kurumsal düzlem inşa ettiklerinde hesaplanabilir ve hesap verilebilir rasyonelliği açısından bireylerin güvenliğini kazanmasını kolaylaştırabilmektedir.

Sosyal bilimlerde disiplinler arası bir bakış açısı ile geliştirdiği sistem kuramı ile tanınan Luhmann aynı zamanda, doğrudan güveni, kavramsal düzlemde değerlendiren ilk isimlerden biridir. Luhmann'a göre modern toplumlar, tarihsel öncüllerine göre normatif deneyime daha az ve salt bilişsel varsayımlara daha fazla bağımlıdır. Deneyimin işlevi, modern toplumlar için daha az merkezidir, çünkü bunların çalışması için bilinen ve tanıdık kişilere duygusal güven değil, kurumların, uygulamaların ve farklı rollere sahip kişilerin kendilerini bize sunma biçimlerine dayanan sistem güveni gereklidir. Bireysel güven, temelinde nadiren düşünümseldir, güvenin kendisinin yaşayabilirliğine duyulan

güven üzerine kuruludur (Dunn, 1984). Luhmann'a (1979) göre modern öncesinde duygu ve tanınırlığa dayalı güven, modern dönemde yerini rasyonaliteye bırakır. Misztal (1996) bu durumu, modern toplumdaki sosyal düzenin artık küçük, geleneksel toplumları karakterize eden kişisel güvene dayanmadığını ifade ederek değerlendirir.

Luhmann, güvenin işlevinin "karmaşıklığın azaltılması" olduğunu savunur. Bu karmaşıklık, sosyal hayatın zamansal yönlerinde kolaylıkla görülebilmektedir. Toplum, özellikle modern endüstriyel toplum, karmaşık ve sıkı bir şekilde bütünleşmiş zamansal yapılar tarafından organize edilir. Luhmann da güveni indirgenemez ve çok boyutlu bir toplumsal gerçeklik olarak sunmaktadır (Lewis ve Weigert, 1985, s. 697). Benzer biçimde Misztal (1996) güvenin, Luhmann tarafından toplumsal hayatın karmaşıklığına ya da belirsizliğine rasyonel bir cevap olarak sunulduğunu ifade eder. Bu nedenle, modern toplumlar, başkalarının da güvendiği inancı üzerine inşa edilen "*sistem güveni*"nin artan önemi ile karakterize edilir. Güven sayesinde hem sistem hem de aktörler, güvenin sosyal karmaşıklığın neden olduğu belirsizliği azaltma yeteneğinden yararlanır. Kabaca kamu yararı fikrine benzeyen Luhmann'daki güven kavramı, her şeyin düzgün görünmesini sağlar; bu da "güvene olan güvenimizi" artırır.

1.3.1. Çağdaş Dönem Güven Tartışmaları

Modern bireyin toplumu kavrama biçimi ile geleneksel insanın toplumu anlamlandırması nasıl farklı ise modern zamanların güveni ile, geçmiş zamanların güveni de şüphesiz birbirinden o derece farklıdır. Bu anlamda zaman ve mekânın sıkışması ile teknolojinin hızla dönüştürdüğü kurumsal sistemler, modern bireyin güven tasavvurunu şekillendirmektedir. Beck'in modernliği risk üzerinden okumasının haklı yanı olduğu gibi, aynı şekilde modernliğin güven üzerinden okunmasının da anlamlı bir karşılığı söz konusu olabilir.

Geleneksel hayatta sınırlı seçenekler ve yoğun sosyal bağlar söz konusudur. Böyle bir toplumsal yapının üyesi olan insanlar, uğraşacakları iş, evlenecekleri kişi, inanacakları din, yaşayacakları bölge konusunda çok az seçeneklere sahip olabilmektedirler. Bu sınırlı özgürlükler Dahrendorf'a göre aile, aşiret, kast, din, feodal yükümlülük bağları tarafından sınırlandırılmaktadır. Çağdaş toplumlarda ise bireylerin tercih seçenekleri artarken, onları toplumsal sorumlulukların ağırlarıyla kısıtlayan bağlar büyük ölçüde zayıflamıştır. Yine de çağdaş yaşam toplumsal bağları ortadan tamamen kaldırmaz. Bunun yerine, miras alınan

toplumsal sınıf, din, cinsiyet, ırk, etnik köken ve benzeri şeylere dayanan irade dışı bağlar ve toplumsal yükümlülüklerin yerini bireylerin kendi iradeleriyle kurdukları bağlara bırakır. Bu, insanların birbirleriyle daha az ilişki kurmaları değil, daha ziyade ilişki kurmak istedikleri kişilerle bağlar kurmak istedikleri anlamına gelir (Fukuyama, 2009). Gasset'in (1999) ifadesiyle “Ötekinin yarattığı tehlike” ve risk düşüncesi modern dönemde bireyin iradesiyle oluşacak güveni şekillendirmektedir. Kaderin ve geleneklerin zincirlerinden kurtulmak isteyen modernlik, riskin derin sularında boğulma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Dolayısıyla günümüz modern toplumlarının risk temelli güven, güvenlik ve emniyet probleminin modern yaşamın hayat damarlarında can bulduğu ve geliştiği söylenebilir (Elmas, 2013, s. XIV). Ortaya çıkan problemlere de çözüm olarak sistemlere, kurumlara güven modernite için kurucu hale gelmiştir. Modern dönemde güven genelleşerek başkalarına duyulan güvene dönüşmüştür. Artan iş bölümü de bunda etkili olmuştur (Volken, 2009, s. 616). Başkaları, yani mesleki uzmanlar... Kişisel olmayan ikinci ilişkiler kişisel, diğer tarafa aşına olmadığımızda, doktorlar veya avukatlar gibi becerileri, bilgileri veya iradeleri için onlara güvendiğimizde ortaya çıkar. Uzmanlara mesleki başarılarından dolayı güveniriz (Misztal, 1996). Bu durum özelleşmiş güven alanındaki kişi ve grupları dışlamaz, aksine ihtiyacı görünür ve hissedilir kılar. Tatmin edici bir yaşam ve iyi bir toplum için esas olan güven (Kohn, 2008) insanları, karşılıklı hayatın farklı yönleriyle, her dönem zamanın ruhuna uygun işbirliğine ve dayanışmaya sevk eder (Aydemir, 2011). Doğal içgüdülere ve duygulara dayanan bir iradenin sonucu olan güven, aynı zamanda sosyal ve ekonomik bağlamda oluşan bir erdemdir. Kişi, ailesine, arkadaşlarına, dostlarına güvenir çünkü onlara karşı hisler karşılıklı onaylama, anlayış ve benzerlikler vardır ve bu süreç ortak deneyim ve faaliyetlerle sürekli olarak pekiştirilir. Dolayısıyla güven yapay olarak üretilemez; toplumun sosyal ve ekonomik koşullarının doğal sonucu olarak ortaya çıkar. Diğer bir ifadeyle söyleyecek olursak, ahlaki ve dini değerlerle güçlendirilmiş, güven ilişkilerini kolaylaştıran ve karşılığında daha fazla topluluk uyumunu teşvik eden toplumda sosyal hayatı kuşatan güven ortamından bahsedebiliriz. Aksi durumda, endişeli, hesapçı ve çıkarıcı modern bireye güvenil(e)mez ve bu birey de başkalarına güvenmez (Misztal, 1996).

Hızla küreselleşmiş bir sosyal sistemin ve beraberinde oluşan belirsizliğin üstesinden gelmeye yardımcı olan ve ortaya çıkan toplumsal karmaşıklıklarla başa çıkma mekanizması geliştiren güven (Sasaki, 2019) son yıllarda artan biçimde araştırma konusu

olmaya devam etmektedir. Misztal, Hardin, Uslaner gibi isimler, güvenin türlerini, ahlak, demokrasi, sosyal sermaye ile ilişkisini, ölçülmesini ve tarihsel gelişimini ele aldılar. Bu isimlerin yanı sıra, güvenin modernlik üzerinden okunmasının kapısını aralayan önemli bir isim de şüphesiz ki Anthony Giddens'dır.

Giddens, güveni, risk-güvenlik-tehlike ilişkileri üzerinden modern öncesi ve modern dönem ayrımı yaparak toplumsal düzen bağlamında değerlendirir. Detaylı olarak aktarılan Tablo..’de modern öncesi bölgeselleşmiş güven ortamını; akrabalık ilişkileri, yerel topluluklar, dinsel kozmolojiler ve gelenek olarak, risk ortamını; doğadan, modern öncesi dönemdeki insan şiddetinden kaynaklanan tehdit ve dinsel kayradan⁶ yoksun kalma riski olarak sıralar. Modern dönemin soyut sistemlere yönelik güven ortamını ise; kişisel ilişkiler, soyut sistemler ve geleceğe yönelik düşünce, risk ortamını; modernliğin düşünümseelliği, savaşın endüstrileşmesinden kaynaklanan insan şiddeti tehdidi ve kişisel anlamsızlık tehdidi olarak ifade eder (Giddens, 1994, s. 94).

“Gelenek, güveni, geçmiş, şimdi ve geleceğin sürekliliği içinde sürdürdüğü ve bu tür bir güveni rutinleşmiş toplumsal uygulamalara bağladığı sürece”, temel güvene önemli bir biçimde katkıda bulunur. Geleneksel toplumdaki temel güvenin, “topluluk, akrabalık bağları ve arkadaşlıklardaki kişiselleşmiş güven ilişkileri içine yerleşik biçimde varlığı söz konusuydu” (Giddens, 1994, s. 98-108). Akrabalık bağlarının, yerel toplumun, geleneğin veya dini otoritenin dış desteğinin olmadığı modern güvenin ise kişiler arası ilişkilerdeki kırılganlığı ve soyut güvenin daha az tatmin edici doğası, günümüz toplumlarındaki güven ilişkisini değiştirmekle birlikte, idealize edilen güvenin önemini artırmıştır (Giddens, 2014).

⁶ Tanrının yaşatan, kollayan iyiliği, bilgeliği.

Tablo 1: Modern-öncesi ve Modern Kültürlerde Güven ve Risk Ortamları

	MODERN-ÖNCESİ	MODERN
	<i>Genel Bağlam:</i> Bölgeselleşmiş güvenin baskın rolü	<i>Genel Bağlam:</i> Yerinden çıkarılmış soyut sistemlere yönelik güven ilişkileri
GÜVEN ORTAMI	1. Zaman-uzam içindeki toplumsal bağlan istikrarlı kılmada düzenleyici araç olarak <i>akrabalık ilişkileri</i> 2. Tamdık bir ortam sağlayan bir yer olarak <i>yerel topluluk</i> 3. İnsan yaşamının ve doğanın tanrısal bir yorumunu sağlayan inanç ve ritüel uygulama tarzları olarak <i>dinsel kozmolojiler</i> 4. Bugün ile geleceği bağlantılandırma yolu olarak <i>gelenek</i>, burada geriye çevrilebilir zamanda geçmişe-yönelik bir bağlantı söz konusudur.	1. Toplumsal bağlan istikrarlı kılma aracı olarak dostluk ya da cinsel yakınlıkla ilgili kişisel ilişkiler 2. Belirsiz zaman-uzam aralıklarındaki ilişkileri istikrarlı kılma yolu olarak soyut sistemler 3. Geçmiş ile geleceği bağlantılandırma tarzı olarak karşı-olgusal, <i>geleceğe-yönelik</i> düşünce.
RİSK ORTAMI	1. Bulaşıcı hastalıkların yaygınlığı, iklimin güvenilmezliği, sel baskınlarıyla da diğer doğal felaketler gibi <i>doğadan</i> kaynaklanan tehdit ve tehlikeler 2. Yağmacı ordular, yerel beyler, haydutlar ve hırsızlardan kaynaklanan <i>insan şiddeti</i> tehdidi 3. <i>Dinsel kayradan yoksun kalma</i> ya da kötü bir büyü'nün etkisine girme riski.	1. Modernliğin <i>düşünümselliğinden</i> kaynaklanan tehdit ve tehlikeler 2. Savaşın endüstrileşmesinden kaynaklanan <i>insan şiddeti</i> tehdidi 3. Modernliğin düşünümselliğinin benliğe uygulanmasından kaynaklanan <i>kişisel anlamsızlık</i> tehdidi.

Kaynak: Giddens, 1994, s.93

Gündelik hayatta sosyal pratiklerin çoğu rutin olarak yürütüldüğünden, rutinin tahmin edilebilir karakteri nedeniyle içinde ulunduğumuz dünyaya güven duyuyoruz ve dünyanın ontolojik statüsünü sorgusuz sualsiz kabul edebiliyoruz. Modern öncesi toplumlarda, geleneksel kurumlardaki güven ve rutin, dünyanın olumsuzluğunu örtbas etti.

Geleneksel dönemde akrabalık ve topluluk, eylemleri zaman ve mekân içinde güvenilir bir şekilde yapılandıran bağlar yarattı. Din, deneyimi güvenilir bir şekilde düzenleyen bir kozmoloji sağladı. Ve geleneğin kendisi sosyal ve doğal olayları yapılandırdı, çünkü bizatihi gelenek tanımını itibariyle rutindir. Ancak modern toplumlarda bu kurumsal ortamların hiçbiri güçlü bir güven duygusu ve ontolojik güvenlik üretmez. Giddens'a göre, bu ihtiyaçlar farklı şekilde karşılanır: Rutin, soyut sistemlere entegre edilir, topluluk ve akrabalık bağlılığının yerine saf ilişkiler geçer ve refleks olarak inşa edilmiş bilgi sistemleri dini kozmolojilerin yerini alır. Modern öncesi dönemin kesinliği veya psikolojik ödülleri de kurumların sağladığı uzman bilgisiyle karşılanır (Allan, 2012).

Modernlik şartlarında karşı karşıya kaldığımız riskler artık birincil olarak doğadan kaynaklanmamaktadır. Deprem, fırtına, tsunami ve diğer doğal afetler de şüphesiz günümüz dünyasında da meydana gelmeye devam etmektedir. Ancak modern bireyin, fiziki dünya ile olan ilişkilerinin önemli bir kısmı, geçmiş yüzyıllardaki ilişkilerinden ciddi anlamda farklıdır. Bu durum yeryüzünün endüstrileşmiş bölgeleri için geçerli olsa da aslında bir anlamda her yerde böyledir. “Ekolojik tehlikeler, endüstri gelişiminin maddi çevre üzerindeki risklerin etkisi ile dolayımlanan, toplumsal olarak düzenlenmiş bilginin sonucudur. Söz konusu tehditler, modernliğin baş göstermesiyle tanınmaya başlayan, yeni bir risk profili olarak adlandırılan bütünün parçasıdır” (Giddens, 1994, s. 100). Modern kurumların doğası, soyut sistemlerdeki güven zeminine, özellikle de uzman sistemlere karşı güven tutumuna yatkındır (Giddens, 1994, s. 78). Burada uzmanlık, sıradan insanların sahip olmadığı belirli bir teknolojiye ya da bilgiye sahipliği ifade eder. “Uzman” halkasına bu anlamda doktorlar, öğretmenler, mühendisler gireceği gibi papazlar, imamlar, filozoflar da girebilir. Giddens modern toplumsal hayatta kusursuz işleyen ve rafine olan iş bölümünün sonucu olarak birbirlerinden farklı konularda alanlarında iyi olan birçok uzmanın ortaya çıktığını düşünür (Yanlei ve Minyan, 2019).

Çağdaş dönemde güveni risk, sistem, demokrasi, ekonomik kalkınma vb. ile değerlendirmek yaygın bir girişimdir. Bunun yanı sıra her ne kadar farklı bir toplumsal analiz alanı gibi gözükse de sosyal sermaye konusu güvenden bağımsız, güven konusu da sosyal sermayenin bakış açısından düşünülemez. Onun içindir ki çağdaş dönemde yapılan güven tartışmalarının çerçevesi sosyal sermaye yaklaşımları ile tamamlanabilir.

Sosyal Sermaye Güven İlişkisi

Sermaye kavramı TDK'ya göre; “Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı, anamal, başmal, kapital, meta, resülmal. Varlık. Servet” olarak tanımlanıyor. Genel olarak ekonomi merkezli Marx ile anılan, klasik iktisat yazın alanına bağlı olarak geliştirilen (Şan ve Akyiğit, 2015, s. 128) sermaye, toplumsal birlikteliği inşa edebilme, sürdürülebilir ve organizasyon geliştirebilme açısından sosyal sermaye nosyonuna temel dayanak olarak da görülebilir (Aydemir, 2011, s. 14). Bununla birlikte sermaye kavramı zamanla toplumsal birliktelik, sivil katılım ve sosyal ağ bağlamında bir arada yaşayabilme tecrübesi üzerinden salt iktisadi olmaktan ziyade, tutumlar ve normlar üzerinden bir okumaya tabi tutuldu. Sosyal sermaye olarak ifade edilen bu okuma biçimi her ne kadar ilk olarak Lyda Judson Hanifan tarafından 1916 yılında “toplumu oluşturan kişiler ve aileler arasında iyi niyet, dostluk, sempati ve sosyal ilişkilerden ortaya çıkan, insanların günlük yaşamlarında sahip oldukları somut bir değer” şeklinde tanımlanarak kavramsallaştırılmış olsa da (Hanifan, 1916) 1960'lardan sonra daha çok gündeme gelen ve 1990'lardan sonra sosyal bilim literatüründe popülerlik kazanan bir kavramsallaştırmadır.

İçinde yaşadığımız çağın toplumsal sorunlarına gerçekçi çözümler bulma arayışlarının bir sonucu olarak keşfedilen sosyal sermaye çalışmaları (Aydemir ve Tecim, 2012, s. 57), sosyal bilimlerde yapılan günümüz çalışmalarında önemli ölçüde yer tutmaya başlamıştır. Sosyal düzene ve küresel ölçekteki değişimlere bir açıklama olmak üzere, sosyal bilimcilerin yeni kavramsal anahtarı olarak da ifade edebileceğimiz, sosyal sermaye kavramı, toplumsal her konuya çözüm üretme iddiası açısından büyük beklentilere gebe kalmıştır (Tecim, 2011, s. 40). Bu anlamda “sosyal sermaye kavramının ana fikri, sosyal iletişim ağlarının toplumun sağlıklı bir şekilde devam etmesinde hayati bir değeri olduğudur.” Toplumsal ilişkiler, kişiler arası bağlar bireylerin, grupların ve kurumların verimliliğine doğrudan etki eden önemli mekanizmalardır (Şan, 2007, s. 71).

Sosyal sermaye, sosyal ve sermaye gibi iki farklı kategorik kavramı bir araya getirmesi ile başlayan karmaşık doğası itibarıyla, oldukça soyut ve çeşitli yönleriyle aynı zamanda da tartışmalı bir kavramdır (Şan ve Akyiğit, 2015, s. 125). Tanım olarak sosyal sermaye, sosyal hayatta insanlar arasındaki ilişkilerin inşa edilmesine ve sürdürülmesine olanak tanıyan, bireyler ve kurumlar arasındaki etkileşimi sağlayan unsurlar bütünü olarak ifade

edilebilir (Tuba ve Ahmet, 2018, s. 108). Füzér'e göre (2016, s. 134) sosyal sermaye kavramı üç yerleşik sosyolojik kategoriye dayanmaktadır, s. bunlar, s. güven, sosyal normlar ve toplumsal ağlardır. Sosyal sermayeyi *“karşılıklı yararlar için koordinasyonu ve iş birliğini kolaylaştıran ağlar, normlar ve güven gibi sosyal organizasyonun özelliklerini”* ifade etmek için kullanan (1993, s. 1) Putnam'a göre ise sosyal sermayenin iki göstergesi vardır, s. Dernek üyeliği ve kamu güveni. Coleman da otorite, güven ilişkileri ve toplumsal normlar şeklinde sosyal sermayenin biçimlerini ifade eder (1994, s. 300). Fukuyama'ya göre ise sosyal sermaye ile ilişkilendirilen güven, ağlar ve sivil toplum, sosyal sermayenin bir sonucu olarak ortaya çıkar (1999). Bellah'a göre, yüksek düzeyde genelleşmiş güven, vatandaşlara “kalbin alışkanlıklarını” öğreten canlı bir sivil toplum kültüründen kaynaklanır. Tocqueville ve John Stuart Mill'e kadar uzanan bu teorik yaklaşım, modern sosyal sermaye literatüründe merkezi bir rol oynamıştır (Gunnarson ve Loxbo, 2012 182). Sosyal sermaye alanında yapılan bütün çalışmalarda, sosyal sermayeyi tanımlama çabalarına hâkim olan temel kavram güvendir (Şan, 2007, s. 77). Uslaner'e (2015b, s. 60) göre de benzer biçimde güven, genellikle sosyal sermayenin merkezinde görülen bir kavramdır. Aynı zamanda güven çalışmaları, sosyal sermaye çalışmaları ile birleşerek büyürken, temelde sosyoloji biliminin ‘toplumsal düzen nasıl üretilir ve birlikte yaşam nasıl sürdürülebilir?’ şeklindeki önemli problemlerine çözüm aramaya çalışır (Tecim, 2011, s. 3).

Sosyal sermaye, toplumun güven düzeyinin yüksekliğine ve güven alanının genişliğine dayanan ve buna bağlı olarak da toplumların maddi ve manevi yönden kalkınmalarını sağlayan en temel unsurlardan birisi olarak kabul edilmektedir (Şan, 2007, s. 70). Toplumsal düzenin değerlendirilmesi ve sosyal hayattaki problemlerin çözümlenebilmesi açısından güven ve sosyal sermaye karşılıklı dönüşümsel etkileşim ile iç içe geçmiş bir literatür ve çalışma alanı sunmaktadır. Öyle ki Gülener (2018, s. 9), güvenin bir bileşeni olarak sosyal sermayeyi ifade ederken; bazı yazarlar da güveni sosyal sermayenin bir bileşeni olarak değerlendirirler (Şan, 2007b, s. 75; Uçar, 2010, s. 40; Sturgis ve Smith, 2010, s. 74; Stolle, 2002, s. 398-399). Diğer bir ifade ile sosyal sermaye ve güven literatürlerinde güven ya da sosyal sermaye hakkındaki değerlendirmeler doğrudan ya da dolaylı olarak diğerine göndermede bulunur.

Alan, habitus, düşünemsellik gibi kavramlarla tanınan Fransız sosyolog Pierre Bourdieu, sosyal sermaye konusunu kavramsal düzlemde teorik çerçevesini sunan önemli

düşünürlerden biridir. Sermaye, sadece ekonomik anlamda kabul edildiği biçimde değil, tüm yönleriyle yeniden tanımlanmadıkça, toplumsal dünyanın yapısını ve işleyişini açıklamak imkansız (Bourdieu, 1986, s. 15) olmadığını dile getiren Bourdieu'ya göre sermaye kendisini üç temel biçimde sunabilir, s. bunlardan birincisi para ve mülk gibi kolayca ve doğrudan nakite çevrilebilen *ekonomik sermaye*dir. İkincisi eğitim de dahil olmak üzere kültürel unsur ve hizmetleri içeren ve eğitim nitelikleri biçiminde kurumsallaşabilen *kültürel sermaye*; üçüncü ise belirli durumlarda ekonomik sermayeye dönüştürülebilen ve bir soyluluk unvanı şeklinde kurumsallaştırılabilen sosyal yükümlülüklerden tanışıklıklar ve ilişki ağlarıyla oluşan *sosyal sermaye'dir* (Bourdieu, 1986). Ekonomik sermaye klasik anlamıyla Marksist teoride karşılığı olan bir ilişki biçimi sunarken. Kültürel sermaye kavramsallaştırması Bourdieu'nun uygulamalı çalışmalarının verileri üzerinden kurduğu teorik hipotezlerinin açıklamalarının sonucudur (Aydemir, 2011, s. 19-20).

Kültürel sermayenin üç formu söz konudur, s. *içselleşmiş durum*, yani zihnin ve bedenin uzun süreli eğilimleri biçiminde beğeni ve anlayış örüntülerini oluşturan, kültürle kazanılmış yatkınlıklar toplamına işaret eder, *nesnelleştirilmiş durum*, teorilerin kültürel çıktıları olan, sanat nesneleri ve bilimsel araçlara göndermede bulunan resimleri, kitaplar, müzik aletleri biçiminde ve *kurumsallaşmış durum* eğitim sistemi biçiminde (Bourdieu, 1986, s. 17). Çeşitli biçimlerde var olan kültürel sermaye farklılıklarını aynı zamanda sınıflar arası farklılıklara işaret eder (Bourdieu, 2015, s. 110). Diğer bir ifadeyle ekonomik sermaye tarafından koşullandırılan kültürel sermaye farklı sınıfsal kesimleri yaratır (Çeyin ve Göker, 2015, s. 16).

Bourdieu bir yönüyle sosyal sermayeyi, gerekirse faydalı 'destekler' sağlayacak olan sosyal ilişkilerin sermayesi olarak tanımladı (Field, 2008). Bourdieu'ya (1986) göre sosyal sermaye, karşılıklı tanışma ve tanınmaya dayalı az çok kurumsallaşmış kalıcı ilişkiler ağına sahip olmakla veya başka bir deyişle, bir gruba üyelik ile bağlantılı olan ve her birinin kendi varlığını sağlayan fiili veya potansiyel kaynakların toplamıdır. Diğer yönüyle ise “Bourdieu sosyal sermayeyi toplumsal eşitsizliğin ve toplumda elitler tarafından oluşturulmuş iktidarının devamını sağlayan bir kaynak olarak görür”. Sosyal sermaye, toplumsal aktörlerin grup aidiyetleri, sosyal ve kültürel kodlar, Habitus, alan gibi olgular yardımıyla bir yandan sosyal hayatı kolaylaştırırken, diğer yandan ise sosyal eşitsizlikleri meydana getiren bir fonksiyona sahiptir (Yarci, 2011, s. 125).

Bourdieu’da bir diğer sermaye ise, bu sermaye tiplerinin her birinde gizil olarak bulunabilen, meşruluk alanı oluşturan, sembolik değerleri içeren, *simgesel sermaye*dir. Simgesel sermaye itibarla ilgilidir ve diğer tüm sermaye biçimlerinin köklerinde bulunur (Ihlen, 2018). Simgesel sermaye, toplumsal saygınlığın yanı sıra maddî servetten kaynaklanan “kolektif bir inanç”, bir “güven sermayesi”dir Simgesel sermaye, “inkâr edilmiş sermaye”dir; kökeninde yatan ve derinden bağlı olduğu “çıkarlı” “ilişkilerin üzerini örterek meşruiyet kazandırır. Simgesel sermaye, iktidar olarak algılanmaz; kabul görmeye, hürmet edilmeye, itaate ya da başkalarının hizmetine yönelik meşru talepler olarak algılanan bir iktidar biçimidir” . Zaten Bourdieu’nün amacı kültürün bir iktidar kaynağı haline gelebileceğine dikkat çekmekti (Swartz, 2011, s. 133).

İnsanlar toplumsal yapı içinde bu sermayelere farklı düzeyde hükmederler. Yatırımcılar daha ziyade ekonomik sermayeye, entelektüel ola aydın kesim kültürel sermayeye, politikacılar da sosyal sermayeye sahip olurlar. (Richter, 2017, s. 192). Bu çeşitli sermayeler her zaman birbirinin yerine geçmeyebilir, ancak kombinasyon halinde yeni sermaye doğurabilirler (Field, 2008) .

Sosyal sermaye tartışmasında önemli isimlerden biri olan siyaset bilimci Robert Putnam, güçlenen sivil katılımın demokrasiye istikrar kazandıracağını, tam tersi olan zayıflayan sivil katılımın da demokrasiyi istikrarsızlaştıracağını İtalya örneği üzerinden değerlendirmesinin yanı sıra (1993), Amerika’daki 1960 sonrası sosyal sermayenin azalmasını takım halinden ziyade yalnız oynanan bowling örneği ile her iki çalışmasında da verilerle değerlendirmelerde bulunur (2000). Putnam’a göre sosyal sermaye, filozof Albert O. Hirschman’ın "ahlaki kaynak" olarak adlandırdığı şeydir. Yani fiziksel sermayenin aksine arzı kullanım yoluyla azalmak yerine artan ve kullanılmadığı durumda da azalan ve sonucunda tükenen bir kaynaktır. Konvansiyonel sermayeden farklı olarak sosyal sermaye kamuya açıktır ve kamuya aittir. Yani sosyal sermaye, sosyal sermayeden faydalananların değildir. Temiz havadan güvenli sokaklara kadar diğer kamu malları gibi... Bununla birlikte sosyal sermaye tipik olarak bir sosyal ortamdan diğerine aktarılabilen bağlar, normlar ve güvenden oluşur. Diğer bir ifadeyle söylemek gerekirse sosyal sermaye, karşılıklı fayda için eylemi ve iş birliğini kolaylaştıran ağlar, normlar ve güven gibi sosyal organizasyonların bütünüdür (Putnam, 1993).

Putnam “Making Democracy Work, s. Civic traditions in modern Italy” adlı eserinde üç kuzey bölgesi (Emilia-Romagna, Veneto ve Lombardia) ve üç güney bölgesi (Lazio, Basilicata ve Puglia) üzerine araştırmalar yaparak zengin bir veri elde etti. Bu çalışmasında tarihi ve kültürel farklılığın sosyal güven ve sosyal sermayedeki farklılığa etkisini görünür kıldı. Misztal’e (1996, s. 14) göre kuzey İtalya’da "demokrasinin işlenmesini sağlayan" şey toplum içindeki güvene işaret etmektedir. Putnam burada güveni, etkili, duyarlı ve temsili kurumlar için temel koşul olan sosyal sermaye olarak görür ve sistemin işleyişini etkilemek için, güvenin sosyal kurumlarda somutlaştırılması gerektiğini düşünür. Ancak, tüm sosyal sistemler aynı miktarda güven üretmez; örneğin, güney İtalya’daki güven düzeyi kuzey İtalya’dakinden oldukça düşüktür. Kuzey İtalya’nın güneye göre gelişmiş ekonomiye ve başarılı hükümete sahip olması büyük ölçüde daha zengin katılımlı dernek yaşamına ve derneklerin üyelerine işbirliği, dayanışma ve kamusal birlik içinde olma alışkanlıklarını aşılamlarından ileri gelir (Putnam, 1993).

Putnam bir diğer önemli çalışması olan “Bowling Alone, s. The Collapse And Revival Of American Community” adlı eserinde özellikle son iki nesildir Amerika’da sosyal sermayenin düşüşte olduğunu dile getirmektedir. 1960’lı yılların sonlarından itibaren sosyal sermayedeki bu düşüşü, oy verme eğiliminin yani siyasi katılımın düşmesi, bağış yapma, gönüllülük ve dini katılımın azalması ile açıklayan Putnam, dikkat çekici biçimde, bowlingin kulüplerde kalabalık arkadaşlarla değil bireysel oynanması üzerinden bir tiptleştirme yaparak bu durumu açıklar (2000). Ancak Fukuyama OECD verilerini kanıt göstererek sosyal sermayenin toplumlarda bazı sektörlerde kaybolduğunu bazı alanlarda da ise arttığını iddia etmektedir. Ona göre Putnam’ın değerlendirmesi gibi Amerika Birleşik Devletleri’nde veya herhangi bir gelişmiş ülkede sosyal sermayenin genel olarak azaldığını iddia etmek zordur; tartışılabilir olan, dağılımının değişmekte olduğudur. Diğer bir ifadeyle Fukuyama’ya göre Putnam, Amerikan sosyal sermayesinde genel bir düşüş olduğunu iddia etmekte yanılıyor, s. Amerikan toplumunun muhtemelen önceki tarihsel dönemlere göre daha yüksek sosyal sermaye seviyelerine sahip bazı toplumsal alanların olduğunu düşünüyor (Fukuyama, 1997)

James Samuel Coleman, sosyal sermaye alanında önemli bir diğer isimdir. Coleman’ın öğrenciler ve aileler üzerine yaptığı çalışmalarla rasyonel eylem ve sosyal sermaye bağlamında sosyal hayat analizleri mevcuttur. Lise öğrencilerinin sosyal sermaye eksikliğinin mezun olmadan okulu bırakma üzerindeki etkisini, diğer yandan aile içi

sosyal sermayenin aile dışı sosyal sermayenin birbiri ile etkileşimini çalışmıştır. Hem aile içindeki sosyal sermaye hem de aile dışındaki okulu çevreleyen yetişkin topluluğundaki sosyal sermaye, liseyi terk etme olasılığını azaltmada önemli değere sahip olduğunu gösteren sonuçlar elde etmiştir. Coleman’da aile, din ve topluluk bağlar önemli toplumsal temalardır. Bu bağların gücü, güvenilirliğin doğal karşılandığı ve ticaretin kolaylıkla gerçekleşebildiği işlemleri mümkün kılmaktadır. Bu bağların yokluğunda ise gerek sosyal gerekse ekonomik anlamda kayıp daha fazla olacaktır (Coleman, 1994).

Coleman sosyal sermayenin en önemli bileşeninin eğitim olduğunu iddia eder. Bunun sebebi ise toplumda var olan sosyal sınıflar arası eşitsizliği aşmada eğitimi bir fırsat olarak görmesidir. Eğitimin yanı sıra, aile, akrabalık, komşuluk ilişkileri, güçlü sosyal ağlar ve yüksek düzeyde güven unsurları da birer sosyal sermaye kaynağına dönüşebilir. Dolayısı ile sosyal sermayenin de bu eşitsizliği gidermede önemli bir rolü söz konusu olabilir (Aydemir, 2011).

Coleman, Sosyal sermayenin yaratılması, sürdürülmesi ve yok edilmesi etkileyen üç faktörden bahseder. Birincisi *kapanma*, her ne kadar aşırı dışarı kapalılık toplumsal istikrarsızlığa neden olma ihtimali bulunsada, bir dereceye kadar içe kapanmanın olumlu etkisi vardır. Yetişkinleri birbirine bağlayan çok sayıda beklenti ve yükümlülüğün olduğu bir toplulukta, çocukları denetlemek ve kontrol etmek için işlevsel olabilir. Sosyal sermayenin yaratılmasını ve yok edilmesini etkileyen ikinci bir faktör, sosyal yapının *istikrarıdır*. Pozisyonlara dayalı yapılara sahip resmi organizasyonlardan kaynaklananlar dışında, her türlü sosyal sermaye istikrara bağlıdır. Sosyal organizasyonun veya sosyal ilişkilerin kesintiye uğraması, sosyal sermaye için oldukça yıkıcı olabilir. Sosyal sermayenin yaratılmasını ve yok edilmesini etkileyen üçüncü bir faktör *ideolojidir*. Bu, dini ideolojinin insanları başkalarının çıkarlarını gözetmeye yönlendirmedeki etkilerinde açıkça görülmektedir. Dini ve laik okulların karşılaştırılmasında dolaylı ve biraz şaşırtıcı bir etki kaydedilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki dine bağlı özel okullar, daha katı disiplin standartlarına rağmen, seküler özel okullardan veya devlet okullarından çok daha düşük okulu bırakma oranlarına sahiptir (Coleman, 1994, s. 318-321).

Coleman’a göre bireyler bağımsız hareket etmezler, hedeflere bağımsız olarak ulaşılmaz ve çıkarlar tamamen bencil değildir. Burada rasyonel eylemin toplumsal dayanışma çerçevesinde bireysel çıkarla sınırlı olmayacağını dile getirir. Dini bir topluluğun üyesi

olan bireyin, kendisine emanet edilen pırlantayı alıp kaçması, sahip olduğu tüm “sosyal sermayeyi” kaybetmesine neden olacağından, böyle bir eyleme girişmeyeceğini ifade eder (Coleman, 1994). “Yerleşik sosyal sermayeden elde edilen faydalar ne kadar büyükse, kişinin bu ilişkileri sürdürme olasılığı o kadar yüksektir” düşüncesi Coleman’ın eylem paradigmasını desteklemektedir (Munch, 1992, s. 153). Ancak Sciulli (1992) Coleman’ı rasyonel eylem kuramı ile sosyal sermaye arasında bağ kurma girişimini eleştirmektedir. Sciulli, (Coleman’ın sık sık çerçevesini çizdiği) etnik veya dinsel olarak homojen olan toplumdan bir örnek verir. Çocukların tanıdık biri ile yalnız seyahat etmelerine izin vermeleri rasyonel karar vermeleri üzerindeki kesinlikle rasyonel olmayan, içselleştirilmiş normatif kısıtlamalara dayanmaktadır. Çocukları istismar etmek saldırgan zevk ve olası maddi ödül getiriyorsa, acı veya maliyet olasılığı getiriden daha düşükse, bir aktörün bu uygulamadan vazgeçirilmesi hangi rasyonel gerekçelerle sağlanır? Field de (2008, s. 25) aktörlerin rasyonel olarak bireysel çıkarlarını sürdürmeleri gerektiğinde, neden sosyal sermaye yaratmayı seçmelerinin açıklanmasında Coleman’ın yetersiz kalmasını eleştirmektedir.

Sosyal sermaye ve özellikle güven konusun uluslararası akademik camiada karşılık bulmasına önemli katkıları olan isimlerden biri de Francis Fukuyama’dır. Gerek aile, akrabalık gibi özelleşmiş güven alanına dair analizleri, gerekse kurumsal anlamda demokratik sistemin ya da ekonomik düzenin işleyişine etkileri üzerine farklı ülkelerin sosyal sermaye ve güven veri setleriyle önemli değerlendirmeleri söz konusudur.

Fukuyama güveni, liberal demokrasi ve modern ekonomik sistem için olmazsa olmazı ve toplumsal düzenin temeli olarak tanımlar. Sosyal sermayeyi de insanlar arasında iş birliğini destekleyen bir norm olarak ifade eder. Diğer bir ifadeyle sosyal sermaye insanların ortak amaçları için gruplar ya da organizasyonlar halinde bir arada çalışabilme yeteneği (Fukuyama, 2005, s. 23), aralarında işbirliğine izin veren bir grubun üyeleri arasında paylaşılan belirli bir resmi olmayan değerler veya normlar dizisidir (1997, s. 378). Fukuyama’ya göre sosyal sermayenin düşük düzeyi ise yaygın olarak belgelendirilmiş birçok politik işlevsizliğe yol açar. Bir toplumda yaygın olan güvensizlik durumu da, her türlü ekonomik faaliyete bir tür vergi yüklemektedir (Fukuyama, 2011)

Fukuyama sosyal sermaye argümanını, "yüksek güven" toplumları (Japonya ve Almanya) ve "düşük güven" toplumları (İtalya, Fransa, Kore ve Çin) olarak gördüğü ülkelerdeki

karmaşık tarihsel, ekonomik ve kültürel kalıpları geniş bir şekilde tanımlayan, merak uyandıran bir dizi vaka çalışması üzerine inşa ediyor. Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yüksek ve düşük güven özelliklerinin bir karışımını sergileyen "güven krizi" hakkında kapsamlı bir tartışma da içeriyor (Valadbigi ve Harutyunyan, 2012). . Başlıca tezi, ekonomik kalkınmanın, bir toplumdaki genel sosyal güven eksikliğinden çeşitli şekillerde, genellikle zararlı bir şekilde etkilendiği. Bu etkileri öncelikle, ekonomik faaliyeti toplumsal olarak belirlenmiş sınırlar dışında sınırlandırmada aile ve akrabanın oynadığı roldeki her kültürdeki farklılıklara bağladı. Fukuyama "aile değerleri paradoksu" tartışmasında, geniş ve güçlü ailelere sahip kültürlerin, daha düşük genel sosyal güven ve refaha sahip kültürler olma eğiliminde olduğunu öne sürer (Cook ve Santana, 2020). Bu paradoksun olumsuz sonuçlarını 'güven yarıçapı' fikriyle açıklar. Güven yarıçapı bir grubun üyeliğinin ötesine ne kadar genişlerse, dışsalıklar o kadar iyi huylu ve olumlu olur; güven yarıçapı grubun kendi üyeleriyle ne kadar sınırlıysa, olumsuz dışsalıkların olasılığı o kadar artar Örnek olarak da Orta Asya'nın Çin kısımları ve Latin Amerika'nın çoğunda sosyal sermaye genellikle grup içi dayanışma örüntüsünün göstergesi olan ailelerde ve dar alandaki bireysel arkadaşlıklarda olmasını gösterir (Fukuyama, 2011).

Fukuyama sosyal sermayenin, sivil toplum üretiminde de etkili olabileceğini dile getirerek bu konuda iki potansiyel kaynaktan bahseder. Bunlar din ve küreselleşmedir. Ona göre İslam dünyası ve Latin Amerika gibi dünyanın çeşitli bölgelerinde son yirmi otuz yılda dindarlığın yeni biçimlerinin büyüdüğü görülmektedir. Dinin yeni biçimlerine sosyal sermayenin bakış açısı pozitif değildir; hoşgörüsüzlük, nefret ve şiddet doğurabilir. Fakat tarihsel olarak din aynı zamanda kültürün en önemli kaynaklarından biridir ve gelecekte de öyle olacak gibidir. Küreselleşme ise sadece sermayenin değil aynı zamanda fikirler ve kültürlerin de taşıyıcısıdır. Küreselleşme potansiyelinde ise, herkes küreselleşmenin özgün kültürleri zayıflatığının ve uzun süreli gelenekleri tehdit ettiğinin gayet farkındadır. Fakat bunun yanında küreselleşme hareketi, sivil toplum faaliyetleri için muhasebe standartlarından yönetim pratiklerine kadar yeni fikirler, alışkanlıklar ve eylemler ortaya çıkarmaktadır (Fukuyama, 1997).

Aileler tüm toplumlarda önemli sosyal sermaye kaynaklarından biridir. Ancak aile yapısı bir toplumdan diğerine farklılık gösterir ve aile bağlarının gücü, yalnızca diğer toplumlardaki aile bağlarından değil, diğer toplumsal bağ türlerine göre de farklılık

gösterir. Bazı durumlarda, akrabalık grupları içindeki ve akraba olan ve olmayanlar arasındaki güven ve karşılıklılık bağları arasında bir tür ters ilişki varmış gibi görünmektedir; biri çok güçlü iken diğeri çok zayıftır (Fukuyama, 1997). Fukuyama (2005, s. 22) Güney İtalya, Fransa ve Amerika üzerinden tarihsel anlamda kesitsel veriler sunarak güven düzeyindeki düşüklüğün ekonomik anlamda da zayıf performans ortaya koyduğunu göstermiştir. Daha sonra “Büyük Çözülme” diye adlandırdığı çekirdek ailenin düşüşü, tek ebeveynli aileler, evlilik dışı doğumlar ve yüksek boşanma oranları üzerinden "ailenin çöküşü miti" tartışmasını tekrar gündeme getirdi (Fukuyama, 2009).

Sosyal sermayenin toplumsal hayattaki olumlu katkılarının olduğunu ifade ederken Fukuyama, sosyal sermayeyi mutlak iyi olarak betimlemiyor. Kötü bir potansiyelinin olduğunu da, olabileceğini de dile getiriyor. Suç örgütünün amaçlarına ulaşabilmeleri için kendi aralarında belli bir düzeyde sosyal sermaye rezervlerinin olması gerektiğini ifade ederek, bu “nefret gruplarının” sosyal sermayeleri grup dışı üyelere karşı düşmanlık oluşturduğunu ifade eder (Field, 2008). Fukuya’nın yanı sıra genel anlamıyla sosyal sermayenin, daha cesur savunucularının vaat ettiği gibi, büyük sosyal sorunlara hazır bir çare sağlayacağına inanmak için çok az neden olduğunu dile getiren Portes (1998), Bu yöndeki çalışmaların şimdiye kadar, arzu edilen kamusal yurttaşlık stoklarının nasıl elde edileceğine dair herhangi bir ikna edici bir bütün oluşturamadığını düşünmektedir.

BÖLÜM 2: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Modeli

Demografik değişkenler etrafında toplumsal güven göstergelerini tespit etmek bu çalışmanın temel gerekçelerinden birisidir. Türkiye toplumuna dair aileden, ekonomiye; eğitimden yaş aralıklarına kadar geniş bir sosyo-kültürel göstergeler evreninde toplumsal güvenin tezahürlerini anlamak amaçlanmaktadır. Bu amaçla güven üç farklı düzlemde incelenmiş ve değişkenler etrafında analize tabi tutulmuştur. Bu düzeyleri belirlerken bireylerin sahip olduğu toplumsal göstergeler bir başka değişle bağımsız değişkenler kullanılmıştır. Buna göre aile, komşuluk, akrabalık, hemşehrilik, arkadaşlık gibi bireyin yakın sosyal çevresine ve aidiyet duyduğu inanç ve dünya görüş dairesine işaret eden birinci basamakta “Özelleşmiş Güven” kavramsallaştırması kullanılmıştır. Daha sonra birincil alanın dışında kalan genel olarak insanlar, farklı inanç, siyasi görüş, etnik köken, ahlak anlayışı olan insanlara işaret eden ikinci basamakta ise “Genelleşmiş Güven” kavramsallaştırması kullanılmıştır. Genel olarak devlet başta olmak üzere, ordu, polis teşkilatı, yasalar, mahkemeler, üniversiteler, TBMM, Diyanet İşleri Başkanlığı, çevreci örgütler, kadın hakları dernekleri işaret eden üçüncü basamakta “Kurumsal Güven” kavramsallaştırması kullanılmıştır. Bu amaçla tarama modellerinden, iki ya da daha fazla değişkenler arasındaki değişimin var olup olmadığını, şayet varsa değişimin seviyesini tespit etmeyi amaçlayan araştırma modeli olan ilişkisel tarama modeli (Karasar, 2020) kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın Temel Problemi ve Hipotezleri

Araştırmanın Temel Problemi

Bu çalışmanın toplumsal güven olgusunun boyutlarını açıklamak üzere merkeze aldığı temel problem: Türkiye’de özelleşmiş, genelleşmiş ve kurumsal güvenin toplumsal tezahürlerinin neler olduğunu belirlemek, sosyo-kültürel temellendirilmesi üzerine çıkarımlar üretmek olarak belirlenmiştir. Temel problemin açılanması ve verilerle analiz edilmesi amacıyla hipotezler oluşturulmuş ve konu çok boyutlu olarak irdelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Hipotezleri

1. Türkiye’de özelleşmiş güven yüksek düzeydedir.
2. Türkiye’de insanlar en çok ailelerine güvenmektedir.
3. Türkiye’de medeni durum güven eğilimlerini etkilemektedir.
4. Türkiye’de insanların akrabalarına güven düzeyi yüksektir.
5. Türkiye’de genelleşmiş güven düzeyi düşüktür.
6. Türkiye’de toplumsal güven düzeyi tanıdıklardan, tanımadıklara gidildikçe azalmaktadır.
7. Türkiye’de insanlar, başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya bir iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmazlar.
8. Türkiye’de eğitim seviyesi yükseldikçe genel olarak insanlara güven düzeyi azalmaktadır.
9. Türkiye’de üst gelir grubundaki insanlar genel olarak insanlara düşük düzeyde güvenirliler.
10. Türkiye’de kurumsal güven düşük düzeydedir.
11. Türkiye’de yaş azaldıkça kurumlara güven azalmaktadır.
12. Türkiye’de dindarlık düzeyi devlete güvenme eğiliminde etkildir.
13. Türkiye’de eğitim seviyesi devlete güvenme eğiliminde etkildir.
14. Türkiye’de devlete duyulan güvende kuşaklararası farklılıklar söz konusudur.
15. Türkiye’de eğitim seviyesi arttıkça Diyanet’e duyulan güven azalmaktadır.
16. Türkiye’de ordu çok güvenilen bir kurumdur.
17. Türkiye’de eğitilmiş insanlara yüksek düzeyde güven duyulmaktadır
18. Türkiye’de zengin insanlara duyulan güven düşük düzeydedir.
19. Türkiye’de televizyon ve gazetelere düşük düzeyde güven duyulmaktadır

2.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Türkiye’de toplumsal güvenin boyutlarını inceleyen bu çalışmanın araştırma evreni Türkiye’deki 18 yaş üstü olan 62 milyon 378 bin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Bu çalışmanın evreni temsil edecek örnekleme ise İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 1’deki 12 bölgeden seçilmiştir.

Türkiye’yi temsil etmesi amacıyla örneklemin belirlenmesinde basit rassal mrnekleme yöntemiyle Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Avrupa İstatistik Ofisi’nin (Eurostat) belirlediği Tablo 2’de yer alan İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 1’deki bölgelerden; Antalya, Ankara, Samsun, Balıkesir, Trabzon, Bursa, İzmir, Şanlıurfa, İstanbul, Erzurum, Kayseri ve Van illeri seçilmiştir. Evren’i Türkiye olan bu çalışmada %95 güven aralığı ve 0,3 hata payı ile evreni temsiliyeti sağlayabilmek için yukarıda adı geçen illerden 1084 kişi ile görüşülmüştür.

Tablo 2: Türkiye’de İBBS yada (NUTS)’a Göre Sınıflandırılmış Bölgeler

Kod	Düzey 1 (12 bölge)	Kod	Düzey 2 (26 alt bölge)	Düzey 3 (81 il)
TR1	İstanbul	TR10	İstanbul alt bölgesi	İstanbul
TR2	Batı Marmara	TR21	Tekirdağ alt bölgesi	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
		TR22	Balıkesir alt bölgesi	Balıkesir, Çanakkale
TR3	Ege	TR31	İzmir alt bölgesi	İzmir
		TR32	Aydın alt bölgesi	Aydın, Denizli, Muğla
		TR33	Manisa alt bölgesi	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak
TR4	Doğu Marmara	TR41	Bursa alt bölgesi	Bursa, Eskişehir, Bilecik
		TR42	Kocaeli alt bölgesi	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
TR5	Batı Anadolu	TR51	Ankara alt bölgesi	Ankara
		TR52	Konya alt bölgesi	Konya, Karaman
TR6	Akdeniz	TR61	Antalya alt bölgesi	Antalya, Isparta, Burdur
		TR62	Adana alt bölgesi	Adana, Mersin
		TR63	Hatay alt bölgesi	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR7	Orta Anadolu	TR71	Kırıkkale alt bölgesi	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
		TR72	Kayseri alt bölgesi	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR8	Batı Karadeniz	TR81	Zonguldak alt bölgesi	Zonguldak, Karabük, Bartın
		TR82	Kastamonu alt bölgesi	Kastamonu, Çankırı, Sinop
		TR83	Samsun alt bölgesi	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR9	Doğu Karadeniz	TR90	Trabzon alt bölgesi	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA1	Erzurum alt bölgesi	Erzurum, Erzincan, Bayburt
		TRA2	Ağrı alt bölgesi	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB1	Malatya alt bölgesi	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
		TRB2	Van alt bölgesi	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
TRC	Güneydoğu Anadolu	TRC1	Gaziantep alt bölgesi	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
		TRC2	Şanlıurfa alt bölgesi	Şanlıurfa, Diyarbakır
		TRC3	Mardin alt bölgesi	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

Kaynak: Şengül, Eslemian ve Eren, 2013, s. 78

Tablo 3: Örneklem Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Antalya	75	6,9
Ankara	120	11,1
Samsun	65	6,0
Balıkesir	41	3,8
Trabzon	61	5,6
Bursa	87	8,0
İzmir	92	8,5
Şanlıurfa	51	4,7
İstanbul	366	33,8
Erzurum	25	2,3
Kayseri	51	4,7
Van	50	4,6
Toplam	1084	100,0

Örneklem dağılımı Ankara %11.1, Antalya %6.9, Samsun %6.0, Balıkesir %3.8, Trabzon %5.6, Bursa %8.0, İzmir %8.5, Şanlıurfa %4.7, İstanbul %33.8, Erzurum %2.3, Kayseri %4.7 ve Van %4.6 şeklinde gerçekleşmiştir. Evreni temsil edecek şekilde illerin nüfusuna oranlayarak sayılar belirlenmiş, bu belirlenen örneklem sayılarına da evrenin iletişim bilgilerinin olduğu bilgisayar destekli veri havuzundan eşit biçimde ulaşılmıştır. Elde edilen örneklem dağılımı Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (Türkiye İBBS) Düzey 1 dağılımına göre temsil kabiliyetinin olduğu görülmektedir.

2.5. Güvenin Ölçülmesi

Sosyal hayatta bir arada yaşayabilmenin en önemli unsuru olan güven gerek gruplar, kurumlar ve toplumlar arasında karşılaştırma gerekse geçerli değerlendirme yapabilmek için pek çok farklı şekilde ölçülmeye çalışılmıştır. Güvenin ölçüm alanı o kadar geniştir ki, bu konuda tüm gelişmeleri ve yenilikleri değerlendirmek imkânsızdır (Bauer ve Freitag, 2017, s. 17). Güven oyunları, cüzdan düşürme gibi deneyler ve geliştirilen ölçeklerle yapılan anketler güven ölçümünde öne çıkan yöntemlerdir. Yıllardır dünyanın çeşitli akademilerinde, kuruluşlarında farklı yöntemlerle güven ölçülmeye çalışılsa da Helliwell (2021, s. 46) hala güven için küresel anlamda geçerli bir ölçeğin olmadığını dile getirir.

Güven ölçümünde kullanılan deney yöntemi, insanların sadece belirli durumlarda nasıl davranacaklarını söyledikleriyle ilgilenmez, insanların kontrollü bir ortamda gözlemlenebilen gerçek davranışları ile ilgilenir. Bu bakımdan gözlemlenebilen sonuçlardan açıklama yapma avantajına sahiptir (Etang vd., 2012, s. 1813). Glaeser vd. (2000) deneylerin tercihleri, davranışsal eğilimleri ve diğer bireysel öznitelikleri daha ikna edici bir şekilde ölçtüğünü dile getirirler, çünkü deneyler davranışların doğrudan gözlemleri değerlendirme fırsatı sunar. Diğer taraftan yapılan bazı güven deneylerinden elde edilen veriler de deneysel ölçümün bilinen diğer kişilere ya da kurumlara duyulan güven ile ilişkili olmadığını göstermiştir. Bu çalışmaların sonuçlarına göre deneysel güven ölçüsü genel anlamıyla güvene değil, özel olarak yabancılara güvenmeye göndermede bulunur (Naef ve Schupp, 2009). Güven ölçümünde deneyin avantajlarını ve dezavantajlarını dile getirenler olduğu gibi deney ve anketlerin birlikte kullanıldığında daha geçerli sonuçlara ulaşıldığını gösteren çalışmalar da vardır (Glaeser vd., s. 2000: Naef ve Schupp, 2009). Bu anlamda Miller ve Mitamura'a (2003, s. 841) göre deney ve anketi birbirine bağlayarak, ölçülmesi zor bireysel özelliklerin sosyoekonomik korelasyonlarını belirleyebilir.

Güveni ölçmede en sık kullanılan yöntem anketlerdir. Anket ile güvenin ölçülmesi 1940'lı yıllarda başladığını ifade edebiliriz (Bauer ve Freitag, 2017: s.18) Bu amaçla ilk soru 26 Mart 1942'de ABD'de "*Çoğu insana güvenilebilir mi? (Evet/Hayır/Fikrim yok)*" şeklinde sorulmuştur⁷ (Erskine, 1964: 517). Dünya Değerler Araştırması başta olmak üzere, pek çok ülkede yapılan birçok farklı araştırmada kullanılan genel sorunun temelini oluşturan hali ise 1948'de Almanya'da Elisabeth Noelle Neumann tarafından geliştirilen (Zmerli ve Newton, 2008: 709) ve daha sonrasında Guttman yöntemine göre ölçeklenerek Rosenberg tarafından 1952'de Cornell Üniversitesi'nde "*misanthropy*⁸ ve politik ideoloji arasındaki ilişkiyi araştırmak için" öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada, "*Bazı insanlar çoğu insanın güvenilir olabileceğini söylüyor. Diğerleri, insanlarla ilişkilerinde çok dikkatli olamayacağını söylüyor. Onun hakkında nasıl hissediyorsun?*" şeklinde

⁷ Sonuçlar: Evet %66, Hayır %25, Fikrim yok %9 . Karşılaştırma yapılabilmesi açısından Dünya Değerler Araştırması'nın sonuncusu olan 7. dalga veri setindeki (2017-2020) sonuçlara göre: Sizce genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla bir ilişki kurarken veya iş yaparken çok dikkatli olmak mı gerekir? Sorusuna ABD'de İnsanların çoğuna güvenilebilir diyenlerin oranı %37, Çok dikkatli olmak gerekir diyenler ise %62,5 .

<https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp>. E.T. 04.03.2022

⁸ mizantropi, insanlıktan nefret etme ya da insanlara güvenmeme <https://bit.ly/3Ox1G1t>

sorulmuştur(Rosenberg, 1956: 690). Daha sonrasında ankete dayalı yapılan araştırmalar: Genelleştirilmiş güvenin ankete dayalı çalışmaları normalde ölçüm aracı olarak “*Sizce genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla bir ilişki kurarken veya iş yaparken çok dikkatli olmak mı gerekir?*” güven sorusunu kullandılar. Bu soru Amerikan Genel Sosyal Anketlerinden (GSS) Dünya / Avrupa Değerler Anketine (WVS; çeşitli dalgalar) ve Avrupa Sosyal Anketlerine (ESS) taşınmıştır ve diğer araştırmalarda da kullanılmıştır. (Nannestad, 2008, s. 417)

Anketle güven ölçümünün tarihsel kökenine ilişkin arayışlar ortadayken, günümüzde hala güvenin ölçülmesi tartışmalı bir alan olarak varlığını sürdürmektedir (Bauer ve Freitag, 2017: Tecim, 2011). Bu tartışmada Akyiğit ve Şan’a (2015: 125) göre, araştırma sürecinde kullanılan yöntemin dayanaklarından ve kullanılan ölçeklerin niteliğinden başlanması gerekir. Her toplumsal yapının özellikleri birbirlerinden farklı olduğu için, ölçüm için kullanılan ölçekler de o toplumun dinamikleri göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Naef ve Schupp’e (2009, s. 2) göre de sadece bir ifade güveni ölçüme konusunda yeterli olamazken, standart genelleştirilmiş güven sorusu literatürde geniş çapta kabul görmesine rağmen, pek çok bilim adamı kullanılan ölçekteki ‘insanların çoğu’ ifadesiyle yakalanan güvenin yarıçapı üzerinde şüphe uyandırmaktadır (Gunnarson ve Loxbo, 2012, s. 174; Ermisch vd., 2009; Kohn, 2008; Tecim ve Aydemir, 2015; Nannestad, 2008; Delhey vd., 2011). Soru kökenine yönelik yapılan eleştiriler ise soruda yer alan ifadeler üzerine yoğunlaşmaktadır. İnsanların çoğu derken, tanıdıkları çoğu insanı mı, sokaktan geçen insanların çoğu mu, yoksa dünyadaki çoğu insanı mı kastediliyor? (Kohn, 2008, s. 118). Sturgis ve Smith tarafından “*bilinmeyen başkaları*” (2010, s. 89) şeklinde belirtilen sorudaki “insanların çoğu” ve “başkaları” kavramlarıyla cevaplayan kişi için hangi grupların tanımlanmak için kullanıldığı muğlaktır. İnsanların çoğunun, kalan kısmının, başkalarının kimler oldukları belirsizdir. Soruda yapısı itibarı ile yetersizlik ve eksiklik söz konusudur. Sorudaki bu ifadelerin farklı toplumlarda, aynı toplum içerisindeki farklı gruplarda da farklı çağrışımlar yapabilmesi göz ardı edilmiştir (Tecim ve Aydemir, 2015, s. 656). Bu ifadeler bir ülkedeki yerliler ile göçmenler için aynı çağrışımları mı yapmaktadır. Bu anlamda bile yerliler ile göçmenler arasında farkı ortaya çıkarma konusunda sorun teşkil edebilir (Dinesen, 2011, s. 170). Sosyal heterojenliğin ve etnik çeşitliliğin geniş çaptaki etkisi, bu konudaki başka bir tartışma konusudur (Delhey vd., 2011, s. 801). Özellikle kültürler arası bağlamda, gerçek güven

düzeyleriyle ilgili yanlış yorumlara yol açabilecek bir durum söz konusudur (Miller ve Mitamura, 2003, s. 62). Çünkü her toplum kendi içerisindeki farklılıklarla birlikte kendine has nitelikler barındırmakta, diğer toplumlara benzemeyen farklı dinamikler ve özellikler taşıyabilmektedir (Şan ve Akyiğit, 2015, s. 128). Aydemir ve Tecim' e göre de güveni ölçen iki şıklı sorular veya dindarlığı sadece kiliseye gitmeyle ölçen test araçlarını aynen kullanmak Türkiye toplumunun dinamikleriyle olduğu gibi dünyanın farklı toplumsal yapılarıyla da bağdaşmamaktadır (2012, s. 57).

Güven düzeyine ilişkin ölçüm sorunlarının eleştirilmesi gereken bir diğer yönü ise motamot çeviri ölçeklerin kullanılmasıdır. Çevirisi yapılan soru köklerinin farklı ülkelerde aynı şekilde uygulanması, kültüre duyarlı bir çeviri yapılmadıysa veya kültürel olarak güven duygusunun ifadesinde doğru kelime grupları kullanılmadıysa algısal farklılıkların bir ölçüm sorunu üretebilecektir. Tercüme edilerek farklı ülkelere uygulanıyor olması. Kültüre duyarlı bir çeviri ise bilimsel anlamda tasarımılanan ölçümleme amacını aşan başka bazı sorunlar da doğurabilecektir. Dolayısıyla doğrudan çeviri yapma ile uyarlama yapma arasında bir soru öbeği kurma güven ölçümlerinde oldukça kafa karıştırıcı bir sorun olarak durmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere farklı toplumlarda farklı anlamlar barındırabilmesi de unutulmamalıdır. Dünya Değerler Araştırması Türkçe soru formunda “*Sizce genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla bir ilişki kurarken veya iş yaparken çok dikkatli olmak mı gerekir?*” şeklinde sorulan klasik güven sorusu Türkçe’de farklı çalışmalarda çeşitli şekillerde tercüme edilebilmektedir: “*Sizce insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir?*” (Tecim, 2011, s. 36). İki farklı tercümede altı çizili ifadelerdeki farklılık sorunun algılanışında farklılığa sebebiyet verebilir.

Sturgis ve Smith (2010) tarafından yapılan bir çalışmada ise, klasik güven ölçüm sorusu cevaplanırken, “genel olarak insanlar” gibi soyut ifadelerde meslektaş, komşu, aile ve arkadaş gibi kişisel tanıdıklarını düşündükleri sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre kişisel olarak tanıdıkları üzerinden güvenme düşüncesine girenler, güven bildirme olasılığı daha yüksektir. Kişinin yabancılardan ziyade kişisel olarak tanıdığı kişilerin deneyimlerinden yararlanarak, "çoğu insan"a olan güvenini ifade etme eğilimini etkileyebilir (Sturgis ve Smith, 2010, s. 75).

Bu tartışmada bir diğerkonu ise, genel kabul görüp kullanılan bu sorunun, (bu sorudan hareketle elde edilen bulgulara atıfta bulunan hemen hemen tüm araştırmalarda ima edildiğı gibi) aslında katılımcılardan güven ve güvensizlik arasında seçim yapmalarını istemediğidir. Katılımcılar güven ve güvensizlik arasında değil, güven ve ihtiyat arasında seçim yaparlar. Güvenin karşıtının ihtiyat olmadığı kabul edilebilir. Bu anlamda bir kişinin çoğı insanın güvenilir olabileceğine inanması ve aynı zamanda temkinli olması pek mümkündür ve bu anket sorusunun güven yerine tedbir düzeylerindeki farklılıkları ölçtüğü ifade edilebilir. Örnek olarak, bir kişi insanların çoğunluğunun evini soymaya kalkışmayacağına inanır, ancak yine de ihtiyatlı davranıp kapısını kilitlemeyi seçebilir. Diğerkonu bir ifade ile riskten kaçan bir kişi genel olarak insanların güvenilir olduğunu düşünebilmekle beraber, bir ilişki kurarken veya iş yaparken dikkatli de olabilir. Dikkat ve güvensizlik / güven ve ihtiyat arasındaki bu ayrım, en açık şekilde, incelenen sorunun iki bileşenine ayrılmasıyla anlaşılabilir. “Sizce insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi?” ifadesi, diğerkonu insanların güvenilirliğine yönelik bir değerlendirme ister. Katılımcıya doğrudan eylem/davranış hakkında soru sormaz, sadece diğerkonu insanların davranışlarının genel bir değerlendirmesini arar. Ancak sorunun diğerkonu yarısında, insanlara “çok dikkatli olmak mı gerekir?” ifadesine inanıp inanmadıklarını sorar. Burada sorunun ilk kısmından farklı olarak, bu kısımda başkalarınınkinden ziyade kişinin kendi davranışsal tercihini sorar. Bunu yaparken, yanıtlayanın savunmasız olma isteğine dokunur. Başka bir deyişle, katılımcıdan risk alma konusundaki rahatlık derecesine ilişkin bir öz değerlendirme ister. Bundan dolayı, sorudaki iki ayrı yapı kavramsal olarak farklılık arz etmektedir. Bu duruma örnek olarak Miller ve Mitamura, ABD ve Japonya’yı karşılaştırdılar. Dünya Değerler Araştırması’nın sorusu ile alınan veriler incelendiğinde Japonların Amerikalılara göre daha yüksek düzeyde genelleştirilmiş güvene sahip olduğu görülmektedir. İstatistiksel olarak aradaki fark da anlamlıdır. Miller ve Mitamura’ya göre bu durumun Japonya’daki insanların güvenli, kapalı bir çevrede yaşadıklarını ve bunun da düşük ihtiyat seviyelerine yol açtığından kaynaklanmaktadır. Amerikalılar ise daha açık bir toplumda yaşadıkları için ihtiyat düzeyleri daha yüksektir. Ancak iki farklı kavramsal yapıyı barındıran klasik güven sorusunun ihtiyata gönderme bulunan kısmının olmadığı hali: “Sizce, insanların çoğuna güvenilir mi?” şeklinde sorulduğunda ise Amerikalıların Japonlardan daha yüksek düzeyde genelleştirilmiş güvene sahip oldukları ortaya çıkmaktadır (Miller ve Mitamura, 2003).

Daha önce de dile getirildiği gibi güven kavramının tanımının yapılmasından itibaren başlayan ayrışma güveni ölçmek için kullanılan sorunun eleştirilmesinde istisnai bir durum oluşmuştur. Tek bir ifadenin, iki seçenekli bir ölçeğin, kültürel farklılıkları göz ardı eden ve ihtiyatlı bir tutuma yönlendiren genel kabul gören bu sorunun ölçümü karşılaştırma verisi sunması bakımından kısmen bir perspektif sunsa da tam anlamıyla güven durumunu ölçme yetisinden uzaktır. Sağlıklı bir güven ölçümüne yaklaşmak için bu çalışmanın anket formunda, güven sorusu farklı şekillerde sorulmuştur. *Hiç Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Tamamen Katılıyorum* biçiminde 5’li likert cevaplarının olduğu “İnsanların çoğunluğuna güvenilebilir” ve “İnsanlarla ilişkilerde dikkatli olunmalıdır” sorusu sorulmuş. İlave olarak genel durum ile iş yapma durumunun farklılığının tespiti için de “İnsanlarla ortak iş yaparken dikkatli olunmalıdır” soru sorulmuştur. Cevaplarının 1) *Genelde insanların çoğuna güvenilebilir* ve 2) *Dikkati elden bırakmamak gerekir* şeklinde olan Dünya Değerler Araştırması’nın klasik sorusu: “Sizce genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya bir iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir” sorulmuştur. Son olarak cevabı (*İnsanlar güvenilmezdir*) 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (*İnsanlar güvenilirdir*) olan “Sizce genelde insanlara güvenilebilir mi? Yoksa insanlara güvenilemez mi?” sorusu sorulmuştur. Görüldüğü üzere klasik güven sorusu ikili, beşli ve on birli olacak şekilde farklı ifadelerle sorularak karşılaştırma yapılabilme imkânı elde edilmiştir. Soruların pandemi döneminde bilgisayar destekli telefon görüşmesi desteği ile sorulduğunu, araştırmanın yüz yüze tekrarlanması durumunda katılımcıların soruları görsel olarak görüp kategorik ayrımı yaparak cevap vermeleriyle farklı sonuçların elde edilebileceğini de göz önünde bulundurmak gerekir.

2.6. Veri Toplama Araçları ve Soru Formunun Tanıtılması

2020 yılı başlarında saha araştırmasının tamamlanması planlanan bu çalışma, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplumsal hayatı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi nedeniyle tarih ve teknik alanda revizyonlara uğramıştır. Yüz yüze görüşme ile planlanan saha araştırmasının başlaması önkestirimi imkânsız olan pandeminin ilk aşamasında durdurulmuş, araştırmanın belirli bir zaman yasal süre içerisinde bitirilmesi gerektiğinden Eylül 2021 yılında günün şartları ve imkanları dahilinde verilerin toplanması kararı alınmıştır. O dönemde haftalarca süren sokağa çıkma yasaklarından

sonra kısmi normalleşme yaşansa da Alışveriş merkezlerine, okullara, üniversitelere, hastanelere ve toplu taşıma araçlarına farklılık göstertmekle birlikte HES Kodu⁹, aşı ya da korona testi zorunluluğu devam ediyordu. Bu şartlar altında yüz yüze görüşmenin mümkün olmadığı düşünülmüş ve Bilgisayar Destekli Telefon Görüşmesi CATI (Computer Aided Telephone Interview) ile verilerin toplanmasına karar verilmiştir. CATI yöntemi belirlendikten sonra ölçekler dışındaki kurum kişi ve gruplara yönelik güven sorularında da 11’li likert kullanılması kararı verilmiştir. Katılımcıların 0 ile 10 arasında bir sayı ile tutumlarının ya da fikirlerinin belirlenmesinin istendiği, 0 ve 10 uç noktaları sözlü etiketlerle tanımlanmıştır. Bu tanımlama 0 hiç güvenmiyorum, 10 tamamen güveniyorum şeklinde. Bu tercihin sebebi ise kategorizasyon etkilerinin minimuma indirilmesi olarak ifade edilebilir. “*hiç güvenmiyorum, güvenmiyorum, ne güveniyorum ne güvenmiyorum, güveniyorum, çok güveniyorum*” gibi ifadeler katılımcıların tepkilerini kategorize etmeleri özellikle CATI yönteminde zorlayıcı olarak bilgi kaybına neden olabilir. Tercih edilen yöntem ile olumsuzdan olumluya doğru uzanan gizli bir süreklilik katılımcılar için basit kategorik ayrımı kolaylaştırır (Scherpenzeel, 2002). Bulguların değerlendirme aşamasında çoklu analizlerde bazı 11’li likert sorular istatistiki anlamlılık aranması amacıyla dağılımlar göz önünde bulunarak 3’lü likert tiplerine dönüştürülmüştür. İki şıklı Dünya Değerler Araştırması’nın klasik sorusunun yanı sıra klasik sorudaki ifadeleri kullanılarak 11’li likert halinin sorulması da güvenin ölçülmesi başlığındaki değinilen ara formların anlaşılması amacını taşımaktadır.

Belirtildiği gibi güven üzerine yapılan çalışmalarda güveni ölçmek için güven oyunları, deneysel yöntemler de kullanılmıştır. Ancak bu çalışmada teorik bölümde de tartışılan farklı güven türlerinin ölçülebilmesi için arasındaki farklarla farklı güven türlerinin ölçülmesi amacıyla veri toplama aracı olarak alan taraması diğer ifadeyle survey tekniği kullanılmıştır. Bu amaca yönelik hazırlanan anket formu ise 113 sorudan ve üç farklı ölçeği içerisinde barındıran yedi bölümden oluşmaktadır.

⁹ HES Hayat Eve Sığar Uygulaması, “T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından vatandaşları Yeni Koronavirüsü (Covid-19) konusunda bilgilendirmek, yönlendirmek ve yaşanabilecek salgın hastalık ile ilgili riskleri en az seviyeye indirmek ve yayılmasını önlemek amacıyla geliştirilen mobil uygulamadır. HES (Hayat Eve Sığar) Kodu ise, Kontrollü Sosyal Hayat kapsamında, ulaşım ya da ziyaret gibi işlemlerde kurumlarla ve kişilerle, Covid-19 hastalığı açısından kişilerin herhangi bir risk taşıyıp taşımadığı güvenli şekilde paylaşmaya yarayan bir koddur. Paylaşılan HES kodları uygulama üzerinden ya da kurumlara sağlanan servisler aracılığı ile sorgulanabilir”. <https://saglik.gov.tr/> E.T. 04.06.2022

İlk olarak 16 sorudan oluşan demografik özellikleri ölçmeye yarayan demografik bilgi soruları kullanılmıştır. İkinci olarak 31 ifadeden oluşan güven duyulan kişi ve grupların olduğu soru formu kullanılmıştır. Bu gruptaki sorular oluşturulurken Aydemir (2011) ve Tecim'in (2011) çalışmalarından yararlanılmıştır. Daha sonra anket formunda Uçar tarafından geliştirilen ve geçerlik ve güvenilirlikleri yapılan (Uçar, 2016) sırasıyla özelleşmiş (stratejik), genelleşmiş ve kurumsal güven ölçekleri kullanılmıştır. Özelleşmiş güven ölçeği 9 maddeden oluşan beşli likert türünde tek boyutlu ölçektir. Böylelikle alınabilir toplam puan 9-45 arasındadır. Genelleştirilmiş güven ölçeği de beşli likert türünde 11 maddeden oluşmakta ve alınabilir puan 11-55 arasındadır. Kurumsal güven ölçeği de beşli likert türünde 16 maddeden oluşmaktadır ve alınabilir puan 16-80 arasındadır (Uçar, 2010). Anket formunun devamında 24 farklı kurumun bulunduğu gruplandırma ve son olarak Dünya Değerler Araştırması'nda kullanılan soru kalıbının farklı versiyonlarını içeren mutluluk, yardımseverlik, güvenilirlik ve güven tutumlarını ölçen 6 soru yer almaktadır.

Tablo 4: Özelleşmiş (Stratejik) Güven Ölçeği Güvenirlilik Tablosu

Ölçek Maddeleri	Ort.	ST. Sapma	Cronbach's Alpha
Dostlarımın dostlarına güvenirim	2,98	1,14	,893
Dostlarımla rahatlıkla bir işe girişirim	3,33	1,12	,883
Dostlarım benden rahatlıkla yardım ister	3,87	0,88	,882
Dostlarımın bana işi düştüğünde elimden geleni yaparım	3,92	0,85	,88
Bir kurumda bir sorunla karşılaştığımda o kurumdaki dostlarımın bana yardım edeceğinden eminim	3,49	1,02	,878
Dostlarımın tavsiye ettiği kişi benim için önemlidir	3,54	1,01	,875
Dostlarım, bir fırsat çıktığında benim de ondan yararlanmam için ellerinden geleni yaparlar	3,56	1,03	,874
Bir yardıma ihtiyacım olduğunda rahatlıkla dostlarımı ararım	3,58	1,05	,873
Dostlar olarak birbirimize yardım edeceğimiz konusunda eminizdir	3,7	0,97	,871
Cronbach's alpha	,891		

Tablo 5: Kurumsal Güven Ölçeği Güvenirlilik Tablosu

Ölçek Maddeleri	Ort.	ST. Sapma	Cronbach's Alpha
Devlet kurumları problem çözme mercii değildir	3	1,12	,799
Devlet kurumlarına başvurmaktansa başka sorun çözme mekanizmalarına başvurmak daha etkilidir*	3,04	1,12	,757
Bu ülkede ne yaparsan yap başına gelecek olumsuz bir durumu değiştiremezsin*	2,6	1,03	,755
Bu toplumda insanlar bir şeyleri değiştiremez*	2,92	1,1	,752
Bu ülkede işlerin yürümesi için mutlaka bir tanıdık olması gerekir*	2,35	1,01	,751
Kurumların işleyişi ile ilgili bir sorun yaşadığında tanıdıklarını devreye sokman gerekir*	2,55	1,05	,748
Bu ülkede bir problemle karşılaştığında kimseye güvenemezsin*	2,61	1,05	,745
Bu ülkede bir problemle karşılaştığın zaman hiçbir kurumda hakkını arayamazsın*	2,92	1,07	,743
Bir haksızlıkla karşılaştığında insanların haklarını arayacağı kurumlar vardır	3,3	1,11	,734
İçinde yaşadığım ortamda insanlar ilişkilerinde adildir	3,15	1,11	,731
İnsanlar kurumların işleyişi ile ilgili bir sorunla karşılaştığında yasal süreçlere kolaylıkla başvurabilirler	3,16	1,1	,729
İçinde yaşadığım toplumda insanlar ayrımcı değildir	2,79	1,12	,726
Tüm devlet kurumlarında işler olması gerektiği gibi yapılmaktadır.	2,88	1,12	,724
İnsanlar arası ilişkiler eşitlik temeline dayanır	3,23	1,08	,723
İnsanlar rahatlıkla bir devlet kurumuna gidip başvuruda bulunabilirler	3,18	1,1	,722
İnsanlar bir sorun yaşadığında rahatlıkla bir devlet kurumuna başvurup sorunları çözebilirler	2,93	1,14	,719
Cronbach's alpha	,754		

*Analiz yapılırken, işaretli maddeler ters döndürme yapılmıştır.

Tablo 6: Genelleşmiş Güven Ölçeği Güvenirlilik Tablosu

Ölçek Maddeleri	Ort.	ST. Sapma	Cronbach's Alpha
İnsanların çoğunluğu yardımseverdir	3,048	1,06376	,794
İnsanların çoğunluğuna güvenilebilir	2,5341	1,05252	,774
Eğitimsiz insanlar ile ilişki kurmak zordur*	2,7362	1,11754	,76
Tanımadığın insanlarla iş yapmak rahatsızlık vericidir*	2,3911	1,00422	,725
İnsanların çoğunluğu başkalarını düşünmez*	2,4327	0,93366	,723
İnsanlarla ilişkilerde dikkatli olunmalıdır*	2,0443	0,84204	,719
İnsanlarla ortak iş yaparken dikkatli olunmalıdır*	1,9917	0,81476	,716
İşin içine para girince kimseye güvenemezsin*	2,1956	0,92395	,712
İş yaptığın insanlara güvenip güvenmeyeceğini bilemezsin*	2,1577	0,87016	,711
İnsanlar genelde kendi çıkarları için yaşar*	2,1688	0,85522	,709
İnsanların çoğunluğu fırsatını bulduklarında sizden çıkar sağlamaya çalışır*	2,2196	0,91653	0,701
Cronbach's alpha		,751	

*Analiz yapılırken, işaretli maddeler ters döndürme yapılmıştır.

Yukarıdaki tablolarda gösterilen ölçekler için güvenilirlik Cronbach alfa katsayısı ile analiz edilmiştir. Özelleşmiş güven ölçeği için güvenilirlik katsayısı 0.891, genelleşmiş güven için 0.751 ve kurumsal güven için ise 0.754 olarak elde edilmiş olup 0.70 üzerindedir ve üç ölçekte güvenilirlikdir.

2.7. Verilerin Analizi

Çalışmanın saha araştırmasından elde edilen veriler IBM SPSS Statistics Versiyon 26 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmaya katılanların sosyo ekonomik göstergelerinin ve demografik bilgilerinin analizinde yüzde dağılımı kullanılmıştır. Frekans ve karşılaştırmalı tablolar gibi betimlemeye yönelik istatistiklerin yanı sıra normal dağılım aranmayan ve kategorik değişkenler için kullanılan Chi-Square testi, bağımsız Örneklem T-Testi, bağımlı değişkenin aralıklı (interval) olduğu ve bağımsız değişkenin iki kategorik gruptan fazla olduğu durumlarda kullanılan (Taylan, 2011) One-Way ANOVA, güvenirlik analizinde de Cronbach's Alpha kullanılmıştır. Üç veya daha fazla kategorik değişkenin bir boyutta yoğunlaşarak genelleme yapılabilmesine olanak tanıyan (Özdamar, 2013), çok yanlı olarak düzenlenmiş tabloların analiz edilmesinde kullanılan, satır ve sütunlar arasındaki uyumun (uyuşmanın) bazı ölçülerini içeren bir

istatistik tekniği olan (Keskin, 2001) oklu uyum analizi (multiple correspondence analysis) de bu çalışmada kullanılmıştır

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal ve kuramsal olarak güven literatürü değerlendirilmiş, ikinci bölümünde uygulamalı bir araştırma olan bu çalışmanın metodolojisi aktarılmıştır. Bu bölümde saha çalışmasından elde edilen verilerin kavramsal arka planla analizi yapılacaktır. Özelleşmiş güven, genelleşmiş güven ve kurumsal güvenin sosyo-ekonomik boyutları değerlendirilecektir.

3.1. Sosyo-Demografik Göstergeler

Sosyo-Demografik göstergelerin ele alınacağı bu başlık altında araştırma örneklemini temsil eden bireylerin sosyo-ekonomik statü verilerinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

Tablo 7: Katılımcıların Genel Özellikleri (Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim, Gelir)

Değişken	Grup	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	543	50,1
	Erkek	541	49,9
Yaş	18-32 yaş	510	47,0
	33-48 yaş	361	33,3
	49 yaş ve üzeri	213	19,6
Medeni Durum	Bekâr	343	31,6
	Evli	695	64,1
	Diğer	46	4,2
Eğitim	İlköğretim ve altı	409	37,7
	Lise	417	38,5
	Üniversite ve üzeri	258	23,8
Gelir	0-2 500 TL	225	20,8
	2 501-5 000 TL	548	50,6
	5 001-7 500 TL	132	12,2
	7 501 +	179	6,8
Toplam		1080	100

Araştırma grubunun yarısını kadınlar, yarısını da erkekler oluşturmaktadır. Türkiye üzerinde yapılan bu çalışmadaki dağılım, Türkiye'nin cinsiyet dağılımı ile paralellik göstermektedir.

Araştırma grubunun genç kategorisi 18-32 yaş grubunu katılımcıların neredeyse yarısı oluşturmaktadır. Her 3 kişiden biri 33-48 yaş grubunda, her 5 kişiden birisi de 48 yaş ve üzeri grupta yer almaktadır. Araştırma 18 yaş üstü bireyleri kapsadığı için, en genç katılımcı 18 ve en yaşlı katılımcı 82 yaşında olmak üzere araştırmaya katılanların yaş ortalaması 36 olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰. Yaş-güven ilişkisi Türkiye'deki toplumsal güven boyutlarının önemli bir göstergesi olarak bu çalışmada değerlendirilecektir.

Araştırma grubunun yarısından fazlası evli, her 3 kişiden birisi bekar. Boşanmış / evli, eşinden ayrı yaşıyor / eşi ölmüş olanların oranı ise %4'tür. 2011 yılında Türkiye üzerinde gerçekleştirilen bir araştırma sonuçları Bekar %20, Evli/Nişanlı %76 ve Boşanmış/Dul %4 şeklindedir (KONDA, 2022). Bu veriler ışığında son 10 yılı aşkın süredir Türkiye'de evlenme oranında düşüş yaşandığını söyleyebiliriz. TÜİK verileri son yirmi yıldır evlenme yaşı ve boşanmaların yükseliş trendinde olduğunu göstermektedir. 2001 yılında 26 erkek, 22,7 kadın evlenme yaşı iken 2021 yılında bu durum 28,1 erkek ve 24,4 kadın şeklinde yükselmiş. 2001 yılında boşanma oranı %0,141 iken bu oran 2021 yılında %0,207'ye yükselmiştir. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yürüttüğü "Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması"na göre de (TRT Haber, 2022a) 2016 yılında kadınlarda 20-24 yaş aralığında uygun görülen ilk evlenme yaşının 2021 yılında 25-29 yaş aralığına çıkması da bu değişimin nedenini açıklamayı destekler niteliktedir. Bir kişinin evli ya da bekar olması veyahut diğer medeni durumda bulunması güveni nasıl şekillendireceği konusu da bu çalışmada değerlendirilecek bir diğer parametredir.

2000'li yıllarda ortaöğretimdeki okullaşma oranı %44 seviyesindeyken 2022 yılında bu oran %90 seviyesine yükselmiştir (TRT Haber, 2022b) Bu durum geçmişte lise altı eğitim seviyedeki yoğunluğun zamanla lise düzeyine yükselmesini sağlamıştır. Araştırma grubunun eğitim düzeyine bakıldığında lise seviyesinde (%38,5) bir yoğunlaşma olduğu

¹⁰ Literatürde kuşakların tanımlanması ve kategorizasyonu çokça tartışılan bir konudur. Geleneksel kuşak, bebek patlaması, X kuşağı, Y kuşağı, Z kuşağı, alfa kuşağı ve gelecekte gama kuşağı, delta kuşağı şeklinde devam edeceği düşünülen adlandırmalar söz konusu. Bu çalışmada kuşakların harflendirmelerle değil de yaş aralıkları ile tanımlanmasının sebebi harflendirilen kuşakların referans aldıkları yaş aralıklarının evrensel kabul görmediği, farklı farklı yaş aralıklarının ele alınması ve kuşakların özellikleri ülkeler, kültürler arasında farklılık gösterebilme ihtimalidir. Örneğin Baby Boomers ya da Sandviç Kuşağı tanımlaması Türkiye'nin tarihsel tecrübesi ile uyumamaktadır.

görülmektedir. Gelişmekte olan eğitim düzeyimizin lise altı eğitim seviyesi oranının (%38) lise üstü eğitim seviyesi oranından (%24) belirgin biçimde yüksek olması eğitim yolculuğunda ülke olarak katedilmesi gereken yolu göstermesi bakımından anlamlıdır.

Tablo 8: Aylık Hane Gelir Dağılımı Ortalama Tablosu

Hane Geliri	Toplam	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	S. Sapma
	1084	0 TL	45 000 TL	5 240 TL	5 041 TL

Bu çalışmada ön plana çıkan bağımsız değişkenlerden biri hane geliridir. Ekonomik gelir düzeyi, bireylerin toplum içindeki pozisyonlarını ve güvenme pratiklerini belirlemektedir. Aylık hane gelirinde Türkiye’de insanların yarısının bir asgari ücret ile iki asgari ücret arasında olduğunu görmekteyiz (%50,6).¹¹ Araştırmaya katılanların ortalama aylık hane gelirlerinin 5240 TL olduğu görülmektedir. Katılımcıların beyan ettikleri en düşük gelir 0 TL¹² ve en yüksek gelir ise 45 000 TL’dir. Hiç geliri olmayanların dışında en az geliri olanlar da aylık gelirlerinin 1000 TL olduğunu dile gelirmişlerdir. Diğer bir ifadeyle 1000 TL altı geliri olanlar aylık hane geliriniz sorusuna *gelirim yok* cevabını vermişlerdir.

Tablo 9: Gelir düzeyi algısı

	Sayı	Yüzde
Çok iyi/İyi	233	21,5
Orta	467	43,1
Kötü/Çok kötü	384	35,4
Toplam	1084	100,0

Amman (2005) Türk toplumunun sosyo kültürel tarihinden kaynaklanan sebeplerden dolayı kendisini “orta tabaka” içinde görme eğiliminde olduğunu dile getirir. Bu anlamda da katılımcıların %43’ü ekonomik olarak kendilerini orta gelirli görmektedir. Gelir düzeyi algısı bakımından Türkiye’de insanların %35’i kendisinin Kötü/Çok kötü, %21,5’i ise Çok İyi / İyi düzeyde olduğunu düşünmektedir. 2021 TÜİK verilerine göre Türkiye’de aylık ortalama hane geliri 6 400 liradır (TÜİK, 2022). Ancak Türkiye gibi kanaat

¹¹ Saha araştırması Kasım 2021 yılında yapılmış ve o günkü verilere göre asgari ücret 2.405,55 lira ve yıllık enflasyon %21,31 olduğu belirtilmiştir. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Kasim-2021-37389>. E.T. 05.02.2022

¹² Araştırmaya katılanların %4’ü aylık hane “gelirini *gelirim yok / 0 TL*” olarak ifade etmişlerdir.

toplumlarında insanlar yıllık gelirlerini, ülkenin ortalama geliri üzerinden değerlendirip kendi sınıfsal tanımlamasını yapmaz. Bunun en dikkat çekici göstergesi de aylık hane gelirinin 2500 liranın altında olduğunu dile getiren insanların %38'i kendilerinin orta tabakada olduğunu dile getiriyor olmalarıdır. Bu insanlar, kendilerinden daha kötü durumda olan insanlara bakıp kendi düzeylerini tanımlarlar. Bir diğer gösterge de aylık hane geliri asgari ücretin dört katından fazla (10 000 TL +) olanların %30'unun da kendilerini orta tabakada yer aldıklarını ifade etmeleridir. Bu grupta yer alan insanlar da daha yüksek gelirli insanlara bakıp kendi düzeylerini tanımlarlar.

Tablo 10: Meslek Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Özel sektör	267	24,6
Ev Hanımı	236	21,8
Kendi işi	152	14
İşsiz	131	12,1
Öğrenci	128	11,8
Emekli	87	8
Kamu	81	7,5
Diğer...	2	0,2
Toplam	1084	100,0

Araştırma grubunun meslek dağılımı araştırma sonrasında veriler tekrar incelenerek düzenlenmiştir (örn: *diğer* seçeneğini işaretleyip çiftçi yazan katılımcının *kendi işi* kategorisine aktarılması gibi). Bulgular incelendiğinde neredeyse örneklemin yarısını özel sektörde çalışanlar (%25) ve ev hanımı olanlar (%22) teşkil etmektedir. Diğer yandan öğrenci, ev hanımı, emekli ve işsiz olanların toplamına baktığımızda (%54), 2021 yılı Türkiye'sinde ülkenin yarısından biraz fazlasının iktisaden aktif olmadığını görmekteyiz.

Tablo 11: Hayatınızın en uzun süresi nerede geçti?

	Sayı	Yüzde
Büyükşehir merkezi / Yurt Dışı	362	33,4
İl Merkezi	358	33,0
İlçe Merkezi	211	19,5
Köy / Belde	153	14,1
Toplam	1084	100,0

Araştırmaya katılanların büyük kısmı (%85,9) hayatlarının en uzun süresini şehir merkezlerinde geçirdiğini ifade etmektedir. İnsan hayatının en uzun süresi nerede geçtiyse o toplumsal yapının özelliklerinin, kişilik üzerindeki etkisinin de belirgin olarak ön plana çıktığı düşünülebilir. Hayatını büyükşehirde geçiren ile daha küçük yerleşim alanında geçirenin güvenme pratikleri arasındaki karşılaştırma bizlere kentleşme – güven ilişkisine dair veriler sunabilir. Giddens’a (1994) göre yerel yerleşimler iç içe geçmiş toplumsal ilişki kümeleri oluşturur; bu anlamda söz konusu ilişkilerin zaman içinde sağlam kalmasını sağlayan küçük bir uzamsal aralığa sahip olmaları güven oluşumu etkilemektedir.

Tablo 12: İkamet edilen evin sahiplik durumu

	Sayı	Yüzde
Kira	391	36,1
Ev sahibi	666	61,4
Yurt/pansiyon/apart/otel	27	2,5
Toplam	1084	100,0

Türkiye’de insanların yarısından fazlasının (%61) ikamet edilen eve sahip olduğu görülmektedir. Kirada oturanların oranı ise %36’dır. Bireylerin yaşadıkları evin sahipleri olması daha yerleşik bir hayat ve aidiyet hissi oluşmasına katkı sağlayabilir. Diğer bir ifadeyle, ev sahibi olmak, kiracı olmaya nazaran daha yerleşik bir düzene ve uzun yıllara dayanacak insan ilişkilerine göndermede bulunarak insani ilişkilere açık olma, güvenme/güvenmeme eğilimi gösterme durumlarına etki etmesi bakımında dikkat çekicidir.

Tablo 13: Aynı Mahallede Yaşama Yılı Ortalama Tablosu

Hane Geliri	Toplam	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	S. Sapma
	1084	0	70	13,6	5 041 TL

Tablo 14: Aynı mahallede yaşama yılı

	Sayı	Yüzde
0-5 yıl	388	35,8
6-10 yıl	210	19,4
11-20 yıl	218	20,1
21 yıl +	268	24,7
Toplam	1084	100,0

Kadınların iş hayatına katılımının daha az olduğu dönemde genelde kadınlar üzerinden gelişen komşuluk ilişkisi söz konusuydu. Günümüz Türkiye’inde ailede çalışan kişi sayısının artması, modern kent hayatının ve çalışma koşullarının yorucu temposu ailelerin komşuluk ilişkilerinin geliştirilmelerini kısıtlayan unsurlardan biri olarak görülebilir. Ancak ikamet edilen evin sahiplik durumu gibi aynı mahallede yaşama süresi de komşuluk ilişkilerinin oluşmasında etkili olmaya devam etmektedir. Çalışmanın teorik ve kavramsal bölümünde yer alan güvenin bileşenleri kısmında dile getirilen Luhmann’ın itimat, emin olma ve tanıdıklık unsurları (Luhmann, 1998) bireyin aynı yerde kısa süreli bulunmasından ziyade uzun süreli yaşamasında kendini gösterir. Yaş ortalamasının 36 olduğu bu araştırmada, insanların aynı mahallede ortalama yaşama yılı 13,6’dır. Türkiye’de insanların %10,1’i bulundukları mahallede 1 yıldır yaşıyorlar. İlave olarak yılların dağılımına bakıldığında 0 ile 70 yıl arasında en fazla yoğunluğun da 1 yıldır aynı mahallede yaşandığı görülmektedir. Tablo 14’de de görüldüğü üzere insanların %35,8’i 0-5 yıldır bulundukları mahallede yaşamaktadırlar. Mahalle kültürünün, komşuluk ilişkilerinin ve bunlarla gelişecek güvenin sağlıklı bir şekilde kurulması için yıllara ihtiyaç vardır. Ancak çok katlı dikey şehirleşme, kira artışı, iş değişikliği¹³ gibi çeşitli şartlardan dolayı aynı mahallede uzun süre yaşama ve komşuluk ilişkilerinin gelişimi engelleniyor.

¹³ Türkiye’de iş değiştirme eğilimi %16’dır (Diken, 2018).

Tablo 15: Kültürel kimliğiniz nedir

	Sayı	Yüzde
Türk	732	67,5
Kürt	224	20,7
Zaza	19	1,8
Arap	8	,7
Boşnak	12	1,1
Arnavut	10	,9
Çerkez	6	,6
Laz	31	2,9
Alevi	10	,9
Diğer...	32	3,0
Toplam	1084	100,0

Araştırmaya katılanların %67,5'i kültürel kimliğini Türk, %21'i ise Kürt olarak tanımlamaktadır. Bulgularda dikkat çeken unsurlardan biri Lazların oranının %2,8 olarak çıkmasıdır. Milli Güvenlik Kurulunun 2007'de yaptırdığı "Türkiye'deki Etnik Grupların Dağılım Raporu"ndaki (Habertürk, 2008) açıklamayla Doğu Karadenizlilerin bir kısmı Kafkas halkı olan ve Lazca konuşan gerçek Laz olmadıkları halde kendilerini Laz olarak ifade ettiklerini gösterdi. KONDA'nın araştırmasında Türk, Kürt, Arap gruplarından sonra %2'lik grup geride kalan tüm diğerleri göstermektedir. Bu veri de Lazlar hakkında değerlendirmeyi destekler niteliktedir (KONDA, 2022).

Tablo 16: Siyasi parti, STK gibi kurum / kuruluşlarda üyelik durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	139	12,8
Hayır	945	87,2
Toplam	1084	100,0

Tablo 17: Siyasi parti üyeliği

	Sayı	Yüzde
Üyeyim, aktif bir şekilde parti çalışmalarına katılıyorum	34	3,1
Üyeyim, ama parti çalışmalarına katılmıyorum	105	9,7
Hiçbir partiye üye değilim	945	87,2
Toplam	1084	100,0

Gönüllülük, üyelik ve sivil katılım sosyal sermaye ve güven için önemli unsurlardan biridir. Araştırmaya katılanlara siyasi parti, sivil toplum kuruluşlarına üyeliklerini sorduklarımızda ise katılımcıların %12,8'i üyeliklerinin bulunduğunu söylemişlerdir. Resmi verilere bakıldığında ise 2022 yılı itibarı ile Türkiye'de nüfusun yaklaşık %17'si siyasi partilere üye olduklarını göstermiştir (Yargıtay, 2022). Dernekler Bilgi Sistemi'nin 2018'deki sayılarına göre de Türkiye nüfusunun yaklaşık %13'ü de dernek üyesidir (DERBİS, 2018). Bu çalışmada gerek sadece siyasi parti üyeliği, gerekse Tablo 17'deki genel üyelik oranının az çıkmasının nedeni, katılımcıların üyeliklerini dile getirmekten çekinme ihtimali olduğu söylenebilir.

Tablo 18: Arkadaşlarla siyasi olayları tartışma sıklığı

	Sayı	Yüzde
Her Zaman/ Sıklıkla	205	18,9
Ara Sıra	263	24,3
Nadiren / Hiçbir Zaman	616	56,9
Toplam	1084	100,0

İnsanların %38,5'i arkadaşlarıyla bir araya geldiklerinde hiçbir zaman siyasi olaylar hakkında tartışmadıklarını ifade etmiştir. Geride kalan %61,5'lik kesimde bazıları her zaman (%8,5) bazıları da nadiren (%18) de olsa bir araya geldiklerinde siyaset konuştuklarını dile getirmiştir. Vatandaşların siyasete, siyasi katılım ve demokrasiye olan ilgisi göz önünde bulundurulduğunda kurumsal güven açısından dikkate değerdir.

Tablo 19: Dünya görüşü

	Sayı	Yüzde
Atatürkçü	211	19,5
İslamcı	210	19,4
Milliyetçi	165	15,2
Dindar	94	8,7
Muhafazakar	84	7,7
Sosyal Demokrat	45	4,2
Feminist	43	4
Sosyalist	23	2,1
Ülkücü	22	2
Komünist	19	1,8
Solcu	20	1,8
Liberal	14	1,3
Ulusalcı	3	0,3
Diğer.....	131	12,1
Toplam	1084	100,0

Araştırmada “Kendinizi dünya görüşü olarak nasıl tanımlıyorsunuz?” şeklindeki soruya katılımcıların %19,5’i Atatürkçü, %19,4’ü İslamcı, %15,2’si Milliyetçi, %8,7’si Dindar, %7,7’i Muhafazakâr şeklinde cevap vermiştir. Devamındaki sıralama; Sosyal Demokrat, Feminist, Sosyalist, Ülkücü, Komünist, Solcu, Liberal, Ulusalcı ve Diğer şeklindedir.

Tablo 20: Dindarlık düzeyi

	Sayı	Yüzde
Çok dindar	147	13,6
Dindar	647	59,7
Az dindar	214	19,7
Toplam	1084	100,0

Din, Türkiye'nin toplumsal yapısı içerisinde en önemli unsurlardan biridir. 2017 yılında yapılan “Türkiye’de Toplumun Farklılık ve Bir arada Yaşama Düzeyleri” başlıklı araştırma verileri bu önermeyi destekler niteliktedir. Araştırmada katılımcılara göre toplumu bir arada tutan “*ortak vatan duygusu*”ndan sonra en önemli bağın “*Müslümanlık (Din)*” olduğu görülmektedir (Şan vd., 2017). Bu çalışmada da %93'lük bir kesimin hayatında az (%20) ya da çok (%14) da olsa dini görmekteyiz.

Özelleşmiş, genelleşmiş ve kurumsal güvenin boyutlarına geçmeden önce araştırmada kullanılan ölçekler hakkında bir değerlendirmenin yapılması gerekmektedir. Ertuğrul Uçar, geliştirdiği ölçekleri şu şekilde açıklar:

“Tanıdıklar arası güveni ölçmek için tek boyut olarak stratejik güven¹⁴ ölçeği madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan madde havuzunda yakın olan samimi ilişki içindeki insanların birbirlerine güvenmeleri yordanmaya çalışıldığı için dostlar ve tanıdıklar ifadeleri kullanılmıştır.

Genelleştirilmiş güveni ölçmek için tanınmayan insanlar ile ortak iş yapma, yakın olarak tanınmayan insanlara şüphe ile bakma, bedensel farklılığın güveni etkilemesi, eğitimin güveni artırması ve genel olarak insanlara güven duygusu boyutlarını ölçen maddeler oluşturulmuştur.

Kurumsal güveninin yordayıcıları olarak, kuramsal temelden hareketle farklı insanlara karşı hoşgörü, insan ilişkilerinin adil olduğu bir ortamda yaşandığı duygusu, devlet kurumlarına güven ve iyimser bir dünya görüşünü ölçebilecek maddeler oluşturulmuştur (Uçar, 2016, s. 7-8)”

¹⁴ Ölçeğin geliştiricisi tarafından kullanılan *Stratejik güven* kavramsallaştırması yerine aynı anlama gelen *özelleşmiş güven* kullanıma gerekçesi teorik kısımda açıklanmıştır.

Ölçekler özelleşmiş, genelleşmiş ve kurumsal güvenin genel bir çerçevesinin çizilmesine olanak tanımaktadır. Ölçeklerde güvenirlilik ve geçerliğin sağlanabilmesi için çeşitli sınırlamalar söz konusudur. Örneğin özelleşmiş güven ölçeğinde özelleşmiş güven çemberine dahil olanlar “*dostlar ve tanıdıklar*” ifadesi ile sınırlandırılmış. Özelleşmiş güven çemberine aile, akraba, arkadaş, komşu vb. şeklinde devam eden kişileri temsilen “*tanıdıklar*” ifadesi kullanılmış. Buradan hareketle Türkiye’de toplumsal güvenin boyutlarına dair gerçekleştirilen bu çalışmada kullanılan ölçeklerin verilerini daha da çeşitlendirmek için özelleşmiş kişi ve gruplara, genelleşmiş kişi ve gruplara çeşitli kurumlara güven durumunu belirlemek için soru grupları kullanılmıştır. Kullanılan ölçekler ve soru gruplarının verileri arasında ortaya çıkan farklılıklar güven konusunun ölçülmesinin zorluğunu göstermesi bakımından önemlidir. Güven çalışmalarının artarak devam etmesi güvenin ölçülmesindeki zorlukların aşılmasına katkı sağlayacaktır.

Her güven türü kendi alt bileşenleri olan kişi, grup ve kurumları ile değerlendirilecektir. Çalışma boyunca güven türlerinin karşılaştırılmasına imkân tanınması açısından da özelleşmiş güvenin merkezinde “*aile*”nin, genelleşmiş güvenin “*merkezinde genel olarak insanlar*”ın ve kurumsal güvenin merkezinde “*devlet*”in varlığı ön kabulü ile değerlendirme yapılacaktır. Bu ön kabulün marksist, feminist ya da diğer dünya görüşleri perspektifinden eleştirilebilir olduğunu kabul ederek, günümüz Türkiye toplumunun güven analizinde karşılık bulacak geçerli unsurların aile ve devlet olduğu düşünülmektedir.

3.2. Özelleşmiş Güvenin Boyutları

Güven düzeylerinden ilki ve belki de Türkiye için en güçlü olanı özelleşmiş güven olarak ifade edilen boyuttur. Fukuyama’nın ifadesiyle sosyalleşmeye ulaşmada akrabalık ile birlikte iki temel köprüden diğeri olan aile (2005, s. 24) merkezli, aile üyeleri etrafında kurulan bu güven halkası Türkiye toplumunun neredeyse birleştirici gücü ve ana bileşenidir. Ancak özelleşmiş güvenin ailenin merkezinden yakın sosyal çevreyi de içine alacak şekilde kısmi genişlemesi önem arz etmektedir. Zira sadece aile için değil, herhangi bir yapının kendi içine hapsedilen güvenin dışarıya karşı güvensizlik, antipati, çekimserlik veya içeride bağımlılık, kendini üstün görme vb. gibi patolojik sonuçlar da doğurması yüksek ihtimaldir. Nitekim içe kapalı yüksek güven düzeyinin geliştirildiği topluluklara bakıldığında mafya örgütlenmeleri, dini ya da etnik terör örgütlenmeleri vb.

gibi ayrıştırıcı yapılar hızla sorun alanına dönüşmekte olduğu görülür. Bahsedilen handikapları ve çekinceleri de göz ardı etmeden, Türkiye’de özelleştirilmiş güven düzleminin boyutlarını ve değişkenler düzeyinde temsillerini belirlemek amacıyla bu bölümde analizler gerçekleştirilecektir.

Tablo: Özelleşmiş Güven Ölçeğinin Puanlarına Göre Betimsel İstatistik Tablosu

Ölçek Puanları	En Küçük	En Büyük	Ort	ss	Çarpıklık	Basıklık
Özelleşmiş Güven	9	45	31,97	6,66	-0,647	0,535

Özelleşmiş güven ölçeği için ölçek puanları, maddelerin toplanmasıyla elde edilmiştir. Özelleşmiş güven ölçeğinde alınabilir puan aralığı 9-45 arasındadır. Yapılan araştırmada elde edilen özelleşmiş güven puanı 25.92’dir. Çarpıklık ile basıklık değerleri bu ölçek puanı içinde ± 1 arasındadır ve puan dağılımı normaldir. Dolayısıyla parametrik yöntemlerin başlıca varsayımı olan normallik varsayımı sağlanmıştır. Uçar’a göre (2016) alanyazında özelleşmiş güven düşük ve yüksek olmak üzere ikili gruplandırılmaktadır. Buradan hareketle ölçekten alınan puan ortalama puanın (27) üzerinde (31,97) olduğu için Türkiye’de özelleşmiş güven düzeyinin yüksek olduğunu ifade edebiliriz. Birincil ilişkilerin daha çok ön plana çıktığı Türkiye’de, özelleşmiş güvenin yüksek olması beklenen bir durumdur.

3.2.1. Özelleşmiş Güven Ölçeğine İlişkin Bulgular

Katılımcıların sosyo demografik özelliklerine göre özelleşmiş güven puanları arasında farkın incelenmesinde parametrik yöntemlerden bağımsız gruplar t testi yöntemi ile tek yönlü varyans analiz (ANOVA) yöntemleri kullanılmıştır. İki gruba sahip değişkenler için bağımsız gruplar t testi, ikiden fazla kategoriye sahip için ANOVA yöntemleri kullanılır. ANOVA sonucunda elde edilen farklar ise LSD çoklu karşılaştırma yöntemi ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 21: Cinsiyete Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar T Testi Tablosu

Cinsiyet	N	Ortalama	ss	t	sd	p
Kadın	543	31,41	6,68	-2,806	1082	0,005*
Erkek	541	32,54	6,59			

* $p < .05$

Cinsiyete göre katılımcıların özelleşmiş güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(1082)}=-2.806$, $p<.05$). Türkiye’de tüm cinsiyet gruplarının [(Kadın 31,41), (Erkek 32,54)] özelleşmiş güven düzeyleri yüksektir (>27). Erkeklerin özelleşmiş güven puan ortalaması da kadınlara göre daha yüksektir. Nöropsikolojik temellendirmeler hala kesin olmamakla birlikte ebeveyn yatırım teorisi ve sosyal rol teorisi bağlamında değerlendirildiğinde; risk ve ihanete karşı daha yüksek hassasiyet nedeniyle kadınların erkeklerden daha az güvendikleri, erkeklerin ise kaynakları en üst düzeye çıkarmak ve risk almaya istekli olduklarının sinyali vermek için kadınlardan daha fazla güvendikleri tahmin ediliyor (Wu, vd., 2020). Bu teorik bağlam ve Türkiye şartları göz önüne bulundurulduğunda özelleşmiş güvende de erkeklerin daha fazla güven ortalamasına sahip olmaları beklenen bir sonuçtur

Tablo 22: Yaşa Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Yaş	N	Ortalama	ss	F	p
18-32 yaş	510	31,94	6,87	0,626	0,535
33-48 yaş	361	31,77	6,37		
49 yaş ve üzeri	213	32,40	6,62		

* $p>.05$

Yaşa göre katılımcıların özelleşmiş güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($F_{(2,1081)}=0.626$, $p>.05$). Yaşa göre katılımcıların özelleşmiş güven puan ortalamaları benzer olmakla birlikte, tüm yaş gruplarının yüksek düzeyde özelleşmiş güven seviyesine sahip oldukları söylenebilir (>27). Tabloya bakıldığında Türkiye’de 49 yaş ve üzerindeki insanların özelleşmiş güven seviyesi diğer yaş gruplarından daha fazla olduğu görülmektedir. Sadece Türkiye’de ve özelleşmiş güven türünde değil genel anlamda güven durumu olduğunda yaşlılar diğer yaş gruplarına kıyasla daha fazla güvenme eğilimindedirler. Amerika Birleşik Devletleri’nde biri kesitsel, diğeri üç dalgalı olan iki çalışma da benzer bir durumun söz konusu olduğunu ifade ediyor (Poulin ve Haase, 2015). Bu durumu Haase “yaşlandıkça, diğer insanlarda iyiyi görme ve gençken bizleri temkinli kılan küçük hayal kırıklıklarını affetme olasılığımız daha yüksek olabilir.” şeklinde açıklıyor (Julie, 2015).

Tablo 23: Eğitim Düzeyine Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Eğitim	N	Ortalama	ss	F	p
İlköğretim ve altı	409	31,41	6,88	2,789	0,062
Lise	417	32,13	6,42		
Üniversite ve üzeri	258	32,61	6,62		

* $p > .05$

Eğitim düzeyine göre katılımcıların özelleşmiş güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmamakla birlikte ($F_{(2,1080)}=2.789$, $p > .05$) Türkiye’de eğitim düzeyi arttıkça özelleşmiş güven puanında da artış gözlemlenmektedir. Eğitim belli bir sosyal sermaye birikimine olanak tanınması bakımından güvenme tutumunu destekleyebilir.

Tablo 24: Gelir Düzeyine Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Gelir	N	Ortalama	ss	F	p	Fark**
Alt	191	32,59	6,88	3,26	0,021*	1 ile 2
Orta Alt	427	31,28	6,62			
Orta Üst	284	32,01	6,91			
Üst	182	32,89	5,91			4 ile 2

1:Alt; 2:Orta Alt; 3:Orta Üst; 4: Üst

* $p < .05$; **LSD

Gelir düzeyine göre katılımcıların özelleşmiş güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($F_{(3,1080)}=3.300$, $p < .05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğu LSD çoklu karşılaştırma ile incelenmiş fark sütununda belirtilmiştir. Özelleşmiş güveni en düşük olan grup orta alt tabakadır. Daha sonra sırasıyla orta üst, al ve özelleşmiş güveni en yüksek grup da üst tabakadır. Belli bir seviyenin üzerindeki ekonomik güç, bireyde rahat hareket alanı oluşturur ve güvenme eğilimini kolaylaştırır. Alt tabakada ise farklı motivasyonla özelleşmiş güven yüksek olmak durumundadır, o da hayatın idamesi için yakın ilişkilerde sosyal dayanışmanın güçlü olma zorunluluğudur.

Tablo 25: Dindarlık Durumuna Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Dindarlık Düzey	N	Ortalama	ss	F	p
Çok dindar	147	32,01	9,06	0,439	0,725
Dindar	647	32,00	5,96		
Az dindar	214	32,16	6,49		
Diğer	76	31,16	7,34		

* $p>.05$

Dindarlık durumuna göre katılımcıların özelleşmiş güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($F_{(3,1080)}=0.439$, $p>.05$). Tüm grupların özelleşmiş güven puanları yüksek (>27) ve birbirine yakındır. Tabloya bakıldığında özelleşmiş güven düzeyi en yüksek olan grubun dindarlar (%32,16), en düşük olan grubun ise Dinle ilgisiz/ Dine inanmayan/ Din karşıtı olanlar (%31,16) şeklinde bir görünüm söz konusudur.

Tablo 26: En Uzun Yaşanılan Yere Göre Özelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Eğitim	N	Ortalama	ss	F	p
Büyükşehir merkezi / Yurt dışı	362	31,57	6,72	0,994	0,370
İl merkezi	358	32,12	6,59		
İlçe merkezi / Köy / Kasaba	364	32,21	6,63		

* $p>.05$

En uzun süre yaşanılan yere göre özelleşmiş güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur ($F_{(3,1080)}=0.994$, $p>.05$). Ancak köyden büyükşehir merkezine doğru gidildikçe, özelleşmiş güven puanında düşüş gözlenmektedir. Kır hayatı aslında tam da özelleşmiş güven alanı sağlar. Genelde insanlar akraba ya da komşudurlar ve bu tanıma nesiller boyu devam ettiğın için de bir kontrol mekanizması sağlar. Bir köye başka bir köyden bir kişi geldiğinde bile hemen köylüler tarafından anlaşılır, “kimlerden” olduğu öğrenilince belli bir kategoriye yerleştirilerek iletişim devam ettirilir. Bilindiği üzere şehir hayatı böyle değildir. Komşuların tanınma oranı düşük ve özelleşmiş güven alanı parçalı ve sınırlıdır. Bir yabancınn geliş metaforu ise şehirde işlemez, çünkü herkes birbirine yabancısıdır ve “kimlerden” olduğunun da pek bir önemi yoktur.

3.2.2. Özelleşmiş Kişi ve Gruplara İlişkin Bulgular

Tablo 27: Özelleşmiş Kişi ve Gruplara Güven Maddelerine İlişkin Yüzde Dağılımı

Özelleşmiş Kişi ve Gruplara Güven Maddeleri	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ortalama Puan
	(%)	(%)	(%)	Max:10
Aileme	8,7	11,3	80,1	9,3
Yakın arkadaş çevreme	20,5	30,9	48,6	7
Uzun süre tanıdığım insanlara	23,2	34	42,8	6,6
Benimle aynı siyasi görüşten insanlara	32	42	26	6,4
Benimle aynı dinden insanlara	30	38,1	31,9	6
Benim ya da çocuklarımla öğretmenlerine	31	37,6	31,4	5,9
Benimle aynı ulustan/milletten olan insanlara	31,3	40,5	28,2	5,9
Akrabalarım	35,2	29,9	34,9	5,8
Etnik kimliği benimle aynı olan insanlara	30,4	42	27,7	5,8
Hemşehrilerime	33,8	41,3	24,9	5,5
Komşularım	36,9	35,1	28	5,5
Yaşadığım mahallenin esnafına	36,2	38,7	25,2	5,5
Mahalle camisinin imamına	29,8	35,6	24,6	5,3
Apartman yöneticime	46,1	34,5	19,4	4,8
Yaşadığımız ilin milletvekiline	48,4	36,5	15	4,6

Bu çalışmanın teorik ve kavramsal arka planın tartışıldığı birinci bölümde ele alınan güvenin türleri başlığı altındaki ilki özelleşmiş güvendir. Özelleşmiş güven, literatürde ana hatlarıyla, bireyin gündelik hayat içerisinde etkileşimde bulunabildiği aile, arkadaş komşu gibi; aidiyet duyup yakınlık hissettiği siyasi, dini, kültürel grup ve kişilere karşı güven düzeyi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu anlamda katılımcılara özelleşmiş güvenin merkezinden aileden başlayarak çevreye doğru devam eden bir çerçevede grup ve kişilere karşı güven durumları sorulmuştur. Özelleşmiş grup ve kişilere güven soru grubunda en düşük puanın 0 (*hiç güvenmiyorum*), en yüksek puanın da 10 (*Tamamen güveniyorum*) olduğu 11’li likert kullanılmıştır. Verilerin anlaşılır analizi için daha sonra 11’li likert kategori *düşük*, *orta* ve *yüksek düzeyde güveniyorum* şeklinde 3’lü kategoriye indirilmiş ve Tablo 27’de ortalama puan en yüksekten en düşüğe doğru sıralanmıştır. Beklenildiği

gibi Türkiye’de insanlar en yüksek düzeyde güveni aileye duymaktadır. Araştırmaya katılanların sadece %4’ü aileye hiç güvenmediklerini dile getirmiştir (Bakınız Ek1. Tablo 62) Ailenin Türk toplum yapısı içerisinde merkezi bir önemi vardır. Modernleşme dönemiyle birlikte her ne kadar geniş aileden çekirdek aileye geçiş durumu söz konusu olsa da oluşan bu çekirdek aileler de birbirlerinden kopuk ve bağımsız değildir. Dünyadaki pek çok ülkeye nazaran Türkiye’deki güçlü aile yapısının etkisini, temel insanı ihtiyaç olan güvenme konusunda da yüksek düzeyde görmekteyiz. Sosyal Trendler Enstitüsü’nün Dünya Aile Haritası Raporunun 2019’daki sürümünün verileri de araştırmamızı destekler niteliktedir. Yayınlanan rapora göre, ailelerine tamamen güvenen 18 yaş üstü yetişkinlerin oranı Türkiye’de (2011) %94 olarak ifade edilmektedir. Türkiye dünyada aileye güvenin en yüksek düzeyde olduğu dört ülkeden biri iken [(Mısır (2013) %99, Ürdün (2007) %97, İspanya (2011) %94 bazı batı ülkelerinde ise bu oran daha düşüktür; Hollanda (2006) %63, Polonya (2012) %70, ABD (2011) %70, Almanya (2013) %76, Fransa (2006) %80 (DeRose ve Wilcox, 2019: 95).

Aileden sonra en yüksek güven düzeyinin yakın arkadaş çevresine duyulduğu görülmektedir. Ancak aileye güven ile yakın arkadaş çevresine güven arasında belirgin fark söz konusudur. Aileye yüksek seviyede güvenenlerin oranı %80 iken, ikinci sıradaki yakın arkadaş çevresine güven söz konusu olduğunda bu oran %49’a düşmektedir. Diğer açıdan aileme tamamen güveniyorum diyenlerin oranı %63 iken, yakın arkadaş çevreme tamamen güvendiğini ifade edenlerin oranı ise %19’dur (Bakınız Ek1. Tablo 62). Buradan hareketle ailenin Türkiye’de en güçlü güven limanı olduğu söylenebilir. Tabloya bakıldığında bir insanı uzun süre tanımak ona karşı güven duyma eğilimini belirlediğini de görmekteyiz. Tablo 27’ye detaylı olarak bakıldığında sadece aile, yakın arkadaş çevresi ve uzun süre tanınan insanların yüksek güven seviyesinin, düşük güven seviyesinden belirgin biçimde fazla olduğu söylenebilir. Aynı siyasi görüşten, dinden, ulustan/milletten olma, akraba, hemşehri, komşu olma yüksek güven düzeyinin oluşmasında ise etkili olduğunu söyleyemeyiz. Verilere baktığımızda aynı siyasi görüşten insanlara yüksek düzeyde güvenenlerin oranı %26 iken, düşük düzeyde güvenenlerin oranı %32’dir. Aynı dinden insanlara güvenme durumunda da düşük güven ile yüksek güven arasında belirgin bir fark söz konusu değildir. Dikkat çekici bir diğer durum ise mahalle camisinin imamına hiç güvenmeyenlerin oranı %19 iken, mahalle esnafına hiç güvenmeyenlerin oranı %14 olmasıdır (Bakınız Ek1. Tablo 62). Meslek grupları olarak düşünüldüğünde din merkezli bir mesleğin diğer mesleklere nazaran daha “güvenilmez”

olarak değerdendirilmesi dūřūnūlmesi gereken bir konudur. %93'lūk būyūk bir kesiminin hayatında az ya da çok dinin etkili olduėu daha ōnce verilerle dile getirilmiřti. İmamlar konusundaki bu gūven durumu din-diyanet-toplum ūlūsū arasındaki kopukluėun bir gōstergesi olarak yorumlanabilir. Kurumlara gūven konusunda da din adamlarına ve diyanete gūven dūzeyi değerdendirilecektir. Bir diėer dikkat çekici durum ise akrabalara gūven konusudur. Akrabalarına dūřuk seviyede gūvenenlerin oranı ile yūksək seviyede gūvenenlerin oranı neredeyse aynı (%35). Diėer açıdan akrabalarına hiç gūvenmeyenlerin oranı %19 iken, tamamen gūvenenlerin oranı %14'tūr (Bakınız Ek1. Tablo 62). Hiç gūvenmeyenlerin oranının fazla olmasını çalıřmanın teorik kısmında, gūvenin kōkenleri bařlıėı altında ele alınan deneyim/tecrūbe yaklařımı ile açıklayabiliriz. İnsanların akrabaları ile gūveni sarsıcı bir tecrūbe yařamaları genel olarak akrabalara olan gūveni sarsmıř olabilir. Diėer açıdan 2021 Tūrkiye'sinde kan baėının yūksək gūven durumu oluřmasında etkili olmadıėını da sōyleyebiliriz. Őzelleřmiř grup ve kiřiler grubunda tamamen gūveniyorum oranı en yūksək olanlar; Aileme %63, Yakın arkadař evreme %19, Uzun sūre tanıdıėım insanlara %15, Benimle aynı dinden insanlara %15 řeklindedir. Őzelleřmiř grup ve kiřiler grubunda hiç gūvenmiyorum oranı en yūksək olanlar ise; Apartman yōneticime %22, Yařadıėınız ilin milletvekiline %22, Akrabalarım %19, Mahalle camisinin imamına %19 řeklindedir (Bakınız Ek1. Tablo 62)

Tablo 28: Aileye Güven ile Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Gelir ve Dindarlık Düzeyi Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Cinsiyet	Kadın	56(10,3)	61(11,2)	426(78,5)	3,738	0,154
	Erkek	38(7)	61(11,3)	442(81,7)		
Yaş	18-32 yaş	49(9,6)	66(12,9)	395(77,5)	8,723	0,068
	33-48 yaş	33(9,1)	29(8)	299(82,8)		
	49 yaş ve üzeri	12(5,6)	27(12,7)	174(81,7)		
Medeni Durum	Bekâr	28(8,2)	42(12,2)	273(79,6)	0,849	0,932
	Evli	62(8,9)	74(10,6)	559(80,4)		
	Diğer	4(8,7)	6(13)	36(78,3)		
Eğitim	İlköğretim ve altı	43(10,5)	51(12,5)	315(77)	5,444	0,245
	Lise	34(8,2)	47(11,3)	336(80,6)		
	Üniversite	17(6,6)	24(9,3)	217(84,1)		
Gelir	Alt	15(7,9)	26(13,6)	150(78,5)	4,310	0,635
	Orta Alt	41(9,6)	48(11,2)	338(79,2)		
	Orta Üst	23(8,1)	34(12)	227(79,9)		
	Üst	15(8,2)	14(7,7)	153(84,1)		
Dindarlık	Çok dindar	23(15,6)	10(6,8)	114(77,6)	15,51	0,017*
	Dindar	49(7,6)	73(11,3)	525(81,1)		
	Az dindar	14(6,5)	27(12,6)	173(80,8)		
	Diğer	8(10,5)	12(15,8)	56(73,7)		
Toplam		94(8,7)	122(11,3)	868(80,1)		

* $p < .05$

Tablo 28’de aileye güven ile cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir ve dindarlık düzeyi arasında ilişki gösterilmektedir. İlk olarak tabloda belirtilen değişkenlerin bütün gruplarında aileye güven yüksek düzeyde kendisini göstermektedir. Türk toplum yapısında aile en yüksek düzeyde güvene layık görülmektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında, erkeklerin %81,7'si aileye yüksek düzeyde güvenirken, kadınların ise %78,5'i aileye yüksek düzeyde güvenmektedir. Diğer yandan düşük düzeyde güvenme durumunda ise kadınlar (%10,3) erkeklerden (%7) daha fazladır. Daha önce de aktarılan, kadınların, risk ve ihanete karşı hassasiyetlerinin erkeklerden daha fazla olması güvenme konusunda kadınların daha tutucu davranmalarına neden olabilir (Wu v., 2020) şeklindeki değerlendirme, cinsiyet değişkeninin aileye güvende de geçerli bir perspektif sunabilir. Öyle ki yapılan bu araştırmada da Türkiye'de kadınlar aileye az farkla da olsa erkeklerden daha düşük seviyede güven duymaktadır.

Yaş değişkeni açısından bakıldığında ise genel anlamda yaş arttıkça aileye güvende de artış söz konusu olabilmektedir. İlk olarak düşük düzeyde güven verilerine baktığımızda yaş arttıkça aileye düşük düzeyde güvenme oranı da azalmaktadır. Aileye düşük düzeyde güvenme oranı 18-32 yaş arasında %9,6 iken, bu oran 33-48 yaş arasında %9,1'e, 49 yaş ve üzerinde ise %5,6'ya düşmektedir. Diğer yaş gruplarına nazaran aileye yüksek düzeyde güvenenler ise en az oranla 18-32 yaş arasındaki gençlerdir (%77,5). Gençlerin aileye güvenme düzeylerinin kısmen düşük çıkmasının sebeplerinden birinin 18-32 yaş arası gençlerin önemli bir kısmının (%67,3) bekar olması (Bakınız Ek1. Tablo 63) şeklinde açıklanabilir. Ailedeki bekar birey ile evli bireyin sorumlulukları, beklentileri ve bağlılıkları birbirinden farklıdır. Bu anlamda anne ya da baba rolündeki bireyin aileye güvenme tutumunun çocuk rolündeki bireyden farklı olması beklenilebilir bir durumdur.

Medeni durum açısından bakıldığında ise en yüksek oranda aileye güvenenlerin evliler, sonrasında bekarlar ve en sonda da boşanmış, evli eşinden ayrı yaşıyor seçeneklerin de olduğu gibi diğer insanların olduğu görülmektedir. Evliliğin halihazırda devam ettiği dağılmayan ailelerde güvenin daha yüksek olması, diğer bir açıdan da boşanmaların gerçekleştiği parçalanmış ailelerde güven kırılmalarının yaşanması sosyolojik olarak anlaşılabilir bir durumdur.

Eğitim ve aileye güven ilişkisinde ise eğitim seviyesi arttıkça aileye düşük düzeyde güven azalmakta ve yüksek düzeyde güven artmaktadır. Eğitim seviyesi ilk öğretim ve altı olan kişilerin %10,5 aileye düşük düzeyde güvenirken bu oran liselilerin %8,2' ve üniversitelilerde ise %6,6'ya düşmektedir. Diğer bir açıdan eğitim seviyesi ilk öğretim ve altı olan kişilerin %77'si aileye yüksek düzeyde güvenirken bu oran lisede %80,6'ya, üniversitede de ise %84,1'e çıkmaktadır. Eğitim bireyin toplumsal anlamdaki inşa

sürecinde önemli bir unsurdur. Diğer yönden eğitim, gerek bireyin hayatına ve gerekse aile yapısına belli bir intizam getirir. Bu durumlar da eğitilmiş insanların ailelerine daha fazla güvenmelerini kolaylaştırmaktadır.

Dindarlık değişkeni açısından da gerek kendisini “*dinle ilgisiz, din karşıtı, dine inanmayan (diğer)*” olarak tanımlayanlar, gerekse “*çok dindar*” olduğunu ifade eden katılımcılar olmak üzere tüm gruptaki katılımcılar aileye yüksek düzeyde güvenmektedir. Yapılan bu araştırmada katılımcıların aileye güven ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı ilişki elde edilmiştir ($\chi^2=15.51$, $p<.05$). Türkiye’de inanç sahibi insanlar dinle ilgisiz, din karşıtı, dine inanmayan insanlara nazaran aileye daha fazla güvenmektedirler. Aileye en yüksek seviyede güvenen grup kendisini dindar olarak tanımlayanlardır. Öyle ki çok dindarların %81,1’i aileye yüksek düzeyde güvenmektedir. Ancak dindarlık ile aileye güven arasında doğrusal bir ilişki yoktur. Türkiye’de inanç sahibi olmak aileye daha fazla güvenmeyi beraberinde getirirse de dindarlık seviyesi arttıkça aynı şekilde aileye güven seviyesi de doğrusal şekilde artmamaktadır. Az dindar olanların aileye güvenleri (%80,8), çok dindarlardan (%77,6) daha fazla çıkmaktadır.

Tablo 29: Akrabaya Güven ile Yaş Arasında Ki-Kare Tablosu

Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
	f(%)	f(%)	f(%)		
18-32 yaş	245(48)	131(25,7)	134(26,3)	77,747	,000*
33-48 yaş	94(26)	128(35,5)	139(38,5)		
49 yaş ve üzeri	43(20,2)	65(30,5)	105(49,3)		
Toplam	382(35,2)	324(29,9)	378(34,9)		

* $p<.05$

Tablo 29’da katılımcıların akrabaya güven ile yaşı arasında anlamlı ilişki elde edildiği görülmektedir ($\chi^2=77.147$, $p<.05$). Düşük ve yüksek düzey güven oranlarının birbirine yakın olduğu günümüz Türkiye’sinde ana hatları ile akrabalara güvenin orta düzeyde olduğu söylenebilir. 18-32 yaşındaki katılımcılar için akrabaya güvensizlik düzeyi oranı en yüksek iken 33-48 yaş ile 49 yaş üzerindeki katılımcıların akrabaya yüksek düzeyde güvenme oranı en fazladır. Tablo 29’a bakıldığında belirgin bir şekilde yaş arttıkça akrabaya güvenin de arttığı görülmektedir. Diğer yandan Türkiye’de 33-48 yaş ile 49 ve üzeri olanlarda akrabaya yüksek düzeyde güven fazla iken sadece 18-32 yaş arasında olanlarda düşük düzey güven fazladır. 18-32 yaş arası gençlerin %25,7’si ise akrabalarına

hiç güvenmediklerini belirtmişlerdir. Akrabalarına tamamen güvenen gençlerin oranı ise sadece %9,2'dir. 49 yaş ve üzeri yaşlılarda ise tersi durum söz konusudur; akrabalarına hiç güvenmiyorum diyenlerin oranı %12,2 iken, tamamen güveniyorum diyenlerin oranı ise %25,4'dir. Gençler arasında akrabaya karşı var olan olumsuz algının bir göstergesi olarak da son zamanlardaki sosyal medya paylaşımları dikkat çekicidir. Sadece 5-17 Kasım 2022 tarihleri arasında paylaşılan ve binlerce beğeni ve etkileşim alan tweetler; *“En iyi akraba, uzak akraba .!! Ne kadar az görüştiün o kadar iyi..” Mutlu olmak istiyorsan 3 şeyden uzak dur; 1. Akraba, 2. Uzak Akraba, 3. Kuşak Akraba...”, “Akraba mısınız akbaba mı belli değil”, “Az akraba, çok huzur.”* Şeklinde (Bakınız Ek1. Resim 1). Gençlerin yaşlılara kıyasla akrabalara daha az güvenmesinin sebepleri arasında bireyselliğin dokunulmaz biricikliği ve dayanılmaz kutsallığı söz konusu olabilir. Bu gizil sebebin desteklediği asıl konu ise yeni neslin akrabaları tarafından yadırganmaları ya da yadırganma ihtimalinin panoptik halidir. Gençler neden akrabaları uzak durulması gerekenler olarak tanımlıyor? Yaşam tarzları ve giyim kuşamlarının yaşlı akrabalarla aralarındaki derin farklılığın her an gözetlendiği ya da görüldüğü durumda ebeveynlerine yadırganacak şekilde *“damgalanarak”* aktarılacağı ihtimalidir. Onun için gençler tarafından akrabalar sosyal medyada engellenir, gündelik hayatta benliğin sunumu akrabalar tarafından *“gözetlenilmeyecek”* yerleşim alanlarında gerçekleşir. Durum böyle olunca da güven seviyesi düşük seviyede kendini gösterir. Akrabalık ilişkilerinde gençlerin daha düşük düzeyde güvenme tutumu içinde olmalarının bir diğer sebebi de medeni durum ile ilişkisi olabilir. Öyle ki Türkiye’de evlilerin %28,6’sı akrabalarına düşük düzeyde güven duyarken, söz konusu bekarlar olunca bu oran %49,9’a çıkmaktadır (Bakınız Ek1. Tablo 64). Araştırmaya katılan 18-32 yaş arası gençlerin %67,3’ünün de bekar olduğunu göz önüne aldığımızda (Bakınız Ek1. Tablo 63) bu konu daha da anlaşılır hale gelmektedir. Medeni durum, yaş dağılımı ve akrabalara güven değişkenlerini çoklu uyum analizine tabi tuttuğumuzda da 18-32 yaş, Bekar, Düşük Düzey güven uyumlu çiftler olarak grup oluşturduğu görülmektedir (Bakınız Ek1. Grafik 1). Buradan hareketle de 18-32 yaş arasındaki bekar gençlerin akrabalara güven düzeyi düşük olduğu söylenebilir .

Tablo 30: Hemşehrilere Güven ile Yaş ve Gelir Düzeyi Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Yaş	18-32 yaş	202(39,6)	207(40,6)	101(19,8)	24,111	,000*
	33-48 yaş	114(31,6)	147(40,7)	100(27,7)		
	49 yaş ve üzeri	50(23,5)	94(44,1)	69(32,4)		

*p<.05

Katılımcıların hemşehrilere güven ile yaş arasında anlamlı ilişki elde edilmiştir ($\chi^2=24.111$, $p<.05$). Yaş arttıkça katılımcıların hemşehrilerine güven duyma düzeylerinin de arttığı gözlenmektedir. Hemşehrilere yüksek düzey güven duyma 18-32 yaş arası gençlerde %19,8 iken, 33-48 yaş arasında %27,7 ve 49 yaş üzeri katılımcılarda ise %32,4'tür. Akrabalık gibi hemşehrilik de de gençler arasında sınırlı bir güvenme tutumu söz konusudur. Türkiye’de şehirleşme tecrübesinde önemli bir yer tutan hemşehrilik, sivil toplum kuruluşları üzerinden getirilen kültürle birlikte geline yerde muhafaza edildi. Genç nesil, önceki nesle kıyasla, küresel kültürün ve teknolojik gelişmenin de etkisi ile modern kente daha çabuk uyum sağladı. Dolayısı ile ebeveynleri aracılığıyla memleketten getirilen ve hemşehri dernekleri tarafından da muhafaza edilen yerel kültür, kentte doğan gençler için renkli bir dekor olmaktan öteye gidemiyor. Bu anlamda güvenme konusunda zaten temkinli davranan Türkiye’de gençler, konu hemşehrilik söz konusu olunca da farklı bir tutum içerisine girmeyerek hemşehrilerine diğer yaş gruplarından daha düşük düzeyde güvenme eğiliminde oluyorlar.

Tablo 31: Komşulara Güven ile Yaş Arasında Ki-Kare Tablosu

Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
	f(%)	f(%)	f(%)		
18-32 yaş	250(49)	160(31,4)	100(19,6)	79,336	0,000*
33-48 yaş	106(29,4)	146(40,4)	109(30,2)		
49 yaş ve üzeri	44(20,7)	75(35,2)	94(44,1)		
Toplam	400(36,9)	381(35,1)	303(28)		

*p<.05

Türkiye’de komşulara güven ile yaş arasında anlamlı bir ilişki elde edilmiştir ($\chi^2=79,336$, $p<.05$). Tablo 31’de da görüldüğü üzere Türkiye’de yaş ilerledikçe komşulara duyulan güven artmaktadır. İlk olarak belirtmek gerekir ki komşuluk ilişkisi belli bir sabiteyi

gerektirir. Haliyle dedesinin hane sakinleri ile birlikte inşa ettiği evde oturan bir bireyin komşuluk ilişkileri de kentte kiracı olan ile benzer olmayacaktır. Bununla birlikte her ilişkide olduğu gibi komşuluk ilişkisinin kurulması ve sürdürülmesi için belli bir zaman dilimine ihtiyaç vardır. Komşulara güven ile yaş arasındaki ilişkiyi incelerken, Türkiye’deki kuşaklar arasındaki aynı yerde ikamet etme durumuna da bakmak gerekir. Bu anlamda aynı mahallede yaşama yılı ile yaş arasındaki ilişki de incelendiğinde gençlerin %46,7’si aynı mahallede 0-5 yıl arasında yaşadığı görülmektedir. Bu oran 49 yaş üzeri olanlarda ise %17,4’dür. (Bakınız Ek1. Tablo 65). Görüldüğü üzere gençlerin komşularına karşı düşük düzeyde güven duymalarının sebepleri arasında aynı mahallede kısa süreli ikametinin olduğu söylenebilir. Bir diğer sebebin de gençlerin medeni durumu ile ilgilidir. Öyle ki Türk toplum yapısı içerisinde komşuluk ilişkileri aileler arasında daha kolay kurulması anlaşılabilir durumdur. Medeni durum, yaş dağılımı ve komşulara güven değişkenlerini çoklu uyum analizine tabi tuttuğumuzda da *18-32 yaş, Bekar, Düşük Düzey Güven* uyumlu çiftler olarak grup oluşturduğu görülmektedir (Bakınız Ek1. Grafik 2). Buradan hareketle de 18-32 yaş arasındaki bekar gençlerin komşulara güven düzeyi düşük olduğu söylenebilir .

Ülkemizde olduğu gibi dünyada da benzer yaş dağılımı ile komşuluk arasındaki ilişki söz konusudur. Öyle ki 2018 yılında Amerika’da komşuluk ilişkileri üzerine yapılan bir araştırmada 18-29 yaş arası gençlerin sadece %20’si komşularının çoğunu tanıırken, yaşlılarda bu oran %34’e kadar çıkmaktadır. Medeni durumun komşuluk ilişkileri de ülkemize benzer biçimde görünüm arz etmektedir. Evlilerin %31 komşularının çoğunu tanıırken, hiç evlenmemiş kişilerde bu oran %19’a düşmektedir (Davis ve Parker, 2019). Tanımak, Luhmann’ın itimat ve emin olma üzerinden kurduğu güven ilişkisinde önemli bir unsurdur (Luhmann, 1998). Dolayısı ile daha çok tanımak, daha çok itimat etmek daha kolay emin olmaya, güven duymaya imkân tanır.

Akrabalık, komşuluk ve hemşehrilik gibi toplumsal bağlardaki güven durumu gençlerde, önceki kuşaklara nazaran, daha az karşılık bulmasının arka planında pek çok etken olabilir. Kırdaki akrabalık ve komşuluk iç içe geçmiş bir bağ kurarken, dışarıda da hemşehrilik anlamlı bir ilişki alanı sağlıyordu. Diğer bir ifadeyle kırdaki komşunun uzak da olsa bir şekilde aynı zamanda akraba olma ihtimali çok yüksekti ve güven ortamının oluşması daha kolaydı. Kırdaki bütün bir yapıya destek veren bu unsurların kentte bir arada olmaları daha zor. İlişki kurma ve sürdürme biçimi, referansları farklılaşmış kentte doğan

genç bekarlar, daha az karşılaştıkları akraba, komşu, hemşehri yerine okul ya da işte edindikleri yakın arkadaşlarına güvenme eğiliminde oluyorlar. 18-32 yaş arası gençler akrabaya %26,3, hemşehrilere %19,8, komşulara %19,6 oranında yüksek düzeyde güvenirken, bu oran konu yakın arkadaş söz konusu olduğunda %45,3'e çıkmaktadır

3.3. Genelleşmiş Güvenin Boyutları

Genelleşmiş güven, özelleşmiş güven dairesinin dışında kalan kişi ve gruplara yönelik güven tutumunu tasvir etmektedir. Özelleşmiş güvendedeki benzeşme, genelleşmiş güvende yerini farklılaşmaya bırakır. Aynı dinden, aynı siyasi görüşten, aynı etnik kökenden insanlara güven özelleşmiş güven dairesinin içini temsil ederken, genelleşmiş güven; dışarıda kalan, farklı dinden, farklı siyasi görüşten gibi farklılıklara göndermede bulunan ve genel olarak “öteki”ne gönderme yapan bir güven türüdür. Genelleşmiş güven klasik iki seçenekli genel güven soru ile sorulup alınan cevaplar üzerinden ülkelerin sıralaması yapılmaktadır. Araştırmanın metodoloji bölümünde bir başlık olarak tartışılan bu konudaki eleştirilen husus bu çalışmada sosyo kültürel değişkenlere güven/güvensizlik durumunu ölçülerek aşılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda ilk olarak genelleşmiş güven ölçeği ile Türkiye’deki toplumsal güvenin genel durumunu analiz edilecek, daha sonra genelleşmiş kişi ve gruplara güven durumları sosyo demografik değişkenlerle ilişkileri tartışılacaktır.

Tablo 32: Genelleşmiş Güven Ölçeğinin Puanlarına Göre Betimsel İstatistik Tablosu

Ölçek Puanları	En Küçük	En Büyük	Ort	ss	Çarpıklık	Basıklık
Genelleşmiş Güven	11	55	25,92	5,60	0,392	0,946

Genelleşmiş güven ölçeği için ölçek puanları, maddelerin toplanmasıyla elde edilmiştir. Genelleşmiş güven ölçeğinde alınabilir puan aralığı 11-50 arasındadır. Yapılan araştırmada elde edilen genelleşmiş güven puanı 25.92’dir. Çarpıklık ile basıklık değerleri bu ölçek puanı içinde ± 1 arasındadır ve puan dağılımı normaldir. Dolayısıyla parametrik yöntemlerin başlıca varsayımı olan normallik varsayımı sağlanmıştır. Buradan hareketle ölçekten alınan puan, ortalama puanın (33) altında (25,92) olduğu için Türkiye’de genelleşmiş güven düzeyinin düşük olduğunu ifade edebiliriz.

3.3.1. Genelleşmiş Güven Ölçeğine İlişkin Bulgular

Katılımcıların sosyo demografik özelliklerine göre genelleşmiş güven puanları arasındaki farkın incelenmesinde parametrik yöntemlerden bağımsız gruplar t testi yöntemi ile tek

yönlü varyans analiz (ANOVA) yöntemleri kullanılmıştır. İki gruba sahip değişkenler için bağımsız gruplar t testi, ikiden fazla kategoriye sahip için ANOVA yöntemleri kullanılır. ANOVA sonucunda elde edilen farklar ise LSD çoklu karşılaştırma yöntemi ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 33: Cinsiyete Göre Genelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar T Testi Tablosu

Cinsiyet	N	Ortalama	ss	t	sd	p
Kadın	543	26,30	5,68	2,247	1082	0,025*
Erkek	541	25,54	5,49			

*p<.05

Cinsiyete göre genelleşmiş güven puanlar göz önüne alındığında Kadınların (26,30) da, Erkeklerin (25,54) de genelleşmiş güven puanları ortalamasının (33) altında olduğu görülmektedir. Genelleşmiş güven ölçeği bağlamında cinsiyete göre katılımcıların güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(1082)}=2.247$, $p<.05$). Kadınlarda ve erkeklerde düşük genelleşmiş güven seviyesi söz konusu iken; kadınların genelleşmiş güven puanı erkeklere göre daha yüksektir.

Tablo 34: Yaşa Göre Genelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Yaş	N	Ortalama	ss	F	p
18-32 yaş	510	25,80	5,82	0,692	0,501
33-48 yaş	361	26,20	5,29		
49 yaş ve üzeri	213	25,72	5,56		

Yaşa göre katılımcıların genelleşmiş güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($F_{(2,1081)}=0.626$, $p>.05$). 18-32 yaş (25,8), 33-48 yaş (26,20) ve 49 yaş üzeri kişiler (25,72) olmak üzere tüm yaş gruplarının genelleşmiş güven puanları ortalamasının (33) altında olmakla birlikte yaşıya göre katılımcıların genelleşmiş güven puan ortalamaları benzerdir.

Tablo 35: Eğitim Düzeyine Göre Genelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Eğitim	N	Ortalama	ss	F	p
İlköğretim ve altı	409	26,23	5,36	1,131	0,323
Lise	417	25,80	5,69		
Üniversite ve üzeri	258	25,61	5,80		

Eğitim düzeyine göre katılımcıların genelleşmiş güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($F_{(2,1081)}=1.131$ $p>.05$). Tabloda bulunan tüm eğitim grupları güven seviyesinin ortalamaları genelleşmiş güven puanının altındadır. Diğer yandan eğitim seviyesi artıkça genelleşmiş güven de azalmaktadır.

Tablo 36: Gelir Düzeyine Göre Genelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Gelir	N	Ortalama	ss	F	p	Fark**
Alt	191	25,17	5,77	2,628	0,049*	
Orta Alt	427	26,38	5,15			2 ile 1
Orta Üst	284	26,05	6,06			
Üst	182	25,43	5,56			

1: Alt; 2: Orta Alt; 3: Orta Üst; 4: Üst

* $p<.05$; **LSD

Gelir düzeyine göre katılımcıların genelleşmiş güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($F_{(3,1080)}=2,628$, $p<.05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğu LSD çoklu karşılaştırma ile incelenmiş fark sütununda belirtilmiştir. Özelleşmiş güven düzeyleri en yüksek olan alt ve üst tabaka genelleşmiş güven ölçeğinde düşük bir eğilim göstermektedir. Orta tabaka toplumsal hayatın merkezinde aktif rol alır alırken, üst tabaka *sterilize hayatında* ve alt tabaka *kenarda* toplumla iletişimi mesafeli ya da kısıtlanmıştır. Dolayısı ile bu durum orta tabakanın daha dışa açık olmasına ve kolay güvenme eğilimi göstermesine olanak tanır

Tablo 37: Dindarlık Durumuna Göre Genelleşmiş Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Dindarlık Düzey	N	Ortalama	ss	F	p
Çok dindar	147	25,86	7,50	0,627	0,597
Dindar	647	26,09	5,12		
Az dindar	214	25,52	5,29		
Diğer	76	25,66	6,03		

Dindarlık durumuna göre katılımcıların genelleşmiş güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($F_{(3,1080)}=0.627$, $p>.05$). Dindarlık seviyesi az olan insanlar aynı zamanda genelleşmiş güven düzeyi de düşük olanlardır. Ancak dindarlık seviyesi arttıkça genelleşmiş güven düzeyi artmamaktadır. Öyle ki çok dindarların güven düzeyi dindarlardan sonra gelmektedir. Çok dindarların kendilerini günahkarlardan uzaklaştırma

ya da kendi dini yapılarında koruma altına alma girişimleri genel olarak insanlara güvenme konusunda temkinli davranmalarını sağlayabilir.

3.3.2. Genel Güven Sorusunun Değerlendirilmesi

Çalışmanın metodoloji bölümünde, “Güveni Ölçmek” başlığında detaylı olarak değerlendirildiği gibi güven konusunu ölçme iddiası tartışmalı bir girişimdir. Aslında evrensel kabul gören bir güven tanımının olmaması, güveni ölçme iddiasında olan evrensel bir soruya da şüphe ile bakmayı beraberinde getirir. Uluslararası akademide kabul gören Dünya Değerler Araştırması ve Dünya Bankası’nın “*Sizce genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla bir ilişki kurarken veya iş yaparken çok dikkatli olmak mı gerekir?*” sorusu bu çalışmada yapı sökümüne uğratılarak anket formunun uygun farklı konumlarında farklı cevap seçenekleri ile sorulmuştur.

Tablo 38: Sizce genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya bir iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir?

	Sayı	Yüzde
Genelde insanların çoğuna güvenilebilir	39	3,6
Dikkati elden bırakmamak gerekir	1045	96,4
Toplam	1084	100,0

Dünya Değerler Araştırması’nın iki seçenekli klasik güven sorusunu sorduğumuzda Türkiye’de genel güven düzeyinin çok düşük (%3,6) olduğuna dair bir sonuç ortaya çıkıyor. Ancak güven sorunun kökeninde “insanların çoğu” ifadesinin muğlaklığı burada dikkat çekicidir. İnsanların çoğu derken “çoğunluğu” ve çoğunluğu dışarıda bırakan “azınlığı” hangi grup temsil ediyor. Sorunun ikinci kısmındaki ilişki kurma ve iş yapmayı aynı düzlemde değerlendirmek ne kadar doğru bir değerlendirme sunar.

Tablo 39: Sizce genelde insanlar ne kadar güvenilirdir?

	Sayı	Yüzde
0(İnsanlar güvenilmezdir)	159	14,7
1	33	3,0
2	65	6,0
3	89	8,2
4	92	8,5
5	370	34,1
6	98	9,0
7	85	7,8
8	47	4,3
9	16	1,5
10 (İnsanlar güvenilirdir)	30	2,8
Toplam	1084	100,0

Katılımcılara tabloda görüldüğü gibi (*İnsanlar güvenilmezdir*) 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (*İnsanlar güvenilirdir*) seçenekleri ile sorulduğunda, Tablo daki %96,4 olan insanlara güvenmeme oranı %14,7'ye düştüğünü görmekteyiz. Dikkat çekici bir biçimde insanlara güvenme oranında da azalma söz konusudur.

Tablo 40: Genel Güven Sorusunun Üç ifadeye soruluşu

Güven İfadeleri	Hiç Katılmıyorum (%)	Katılmıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılıyorum (%)	Tamamen Katılıyorum (%)
İnsanların çoğunluğuna güvenilebilir	13,6	45,8	17,4	20,2	3
İnsanlarla ilişkilerde dikkatli olunmalıdır	1,8	6,8	6,2	64,2	20,9
İnsanlarla ortak iş yaparken dikkatli olunmalıdır	1,6	5,8	5,9	63,7	23,1

Tablo 40 Dünya Değerler Araştırması'nın iki seçenekli klasik “Sizce genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla bir ilişki kurarken veya iş yaparken çok dikkatli olmak mı gerekir?” güven sorusunun üç önerme cümlesi halinde ve *Hiç Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Tamamen Katılıyorum* biçiminde beşli likert seçenekleri ile katılımcılara sunulduğunu göstermektedir. Burada ifadelerin bir önerme içermesi dikkat çekicidir. Örneğin “İnsanların çoğunluğuna güvenilebilir” olumlu önerme cümlesi gizil biçimde doğru olanın insanlara güvenmek olduğunu yönlendirdiği düşünülebilir. Öyle ki Bir önceki tabloda insanların güvenilmez olduğunu düşünenlerin oranı %14,7 iken bu tabloda %13,4’e düşmektedir. Bir önceki tabloda insanların güvenilir olduğunu düşünenlerin oranı %2,8 iken bu tabloda %3’e çıkmaktadır. Diğer yandan Dünya Değerler Araştırması'nın klasik güven sorusunda sorulduğu gibi sosyal hayatta insanlarla iletişim kurmak ile ortak iş yapmak aynı doğrusal güven durumuna gönderme yapmaz. Nitekim klasik güven sorusunun ikinci kısmı ayrı ayrı sorulduğunda beklenildiği gibi iş yapma durumunda insanlar güven konusunda daha temkinli bir tutum sergiliyorlar.

3.3.3. Genelleşmiş Kişi ve Gruplara İlişkin Bulgular

Tablo 41: Genelleşmiş Kişi ve Gruplara Güven Maddelerine İlişkin Yüzde Dağılımı

Genelleşmiş Kişi ve Gruplara Güven Maddeleri	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ortalama Puan Max:10
Eğitim seviyesi yüksek olan insanlara	30,5	38,7	30,8	5,87
Yaşlılara	36,2	37,1	26,8	5,6
Gençlere	33,4	42,4	24,2	5,5
Orta yaşlılara	33,3	43,3	23,4	5,5
Dindar kişilere	38,9	34,8	26,3	5,47
Kadınlara	36,5	41,1	22,4	5,37
Erkeklerle	40,2	38,9	20,8	5
Farklı mezhepten olan insanlara	41,1	43,7	15,1	4,9
Ekonomik geliri yüksek olan insanlara	43,6	40,3	16,1	4,9
Farklı dinden olan insanlara	42,1	41,9	16,1	4,88
Etnik kimliği benimkimden farklı olan insanlara	43,2	43,7	13,1	4,8
Farklı siyasi görüşten insanlara	45,4	43,5	11,2	4,6
Benden farklı ahlaki değer yargılarına sahip insanlara	48,9	40,2	10,9	4,48
İlk kez tanıştığınız insanlara	58,6	32,3	9,1	4
Eşcinsellere	65,1	26,3	8,6	3,5

Genelleşmiş kişi ve gruplara göre frekans ve yüzde dağılımı Tablo 41’da gösterilmiştir. Bu tabloya göre genelleşmiş kişi ve gruplardan en yüksek düzeyde güven eğitim seviyesi yüksek olan insanlara duyulmaktadır. Türkiye’de eğitim-güven ilişkisinin yüksek oranda karşılık bulduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle eğitilmiş olmak beraberinde güvenilir olmayı getirebilmektedir. Eğitimden sonra güvenme tutumunda yaşlılığın da belirleyici unsur olduğunu söyleyebiliriz. Tabloya bakıldığında yaş kategorisi ile cinsiyet kategorisinin kendi içinde sıralı olmaları dikkat çekicidir. Bireyin, kime ne kadar güvenebileceğini düşünüldüğünde zihinde bu kategorinin tutarlı bir zeminin olduğu söylenebilir. Mesela yaş dağılımı cinsiyet gruplarının kendi içinde birlikte olmaları bu durumun göstergesidir. Yaşlılara, gençlere ve orta yaşlılara şeklinde sıralamada araya diğer gruplardan bir grubun girmemesi, yine aynı şekilde kadınlara ile erkeklere arasında da kopukluk olmaması soruyu cevaplayan kişilerin güven konusundaki zihinsel netliğin göstergesidir. Diğer yandan güven bağlamında cinsiyet temasının yaş temasından daha olumsuz bir izlenimi söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Cinsiyet temasının 10 üzerinden güven ortalaması 5,18 iken yaş temasının ortalaması 5,53’tür. Çalışmanın teorik kısmındaki güvenin kaynakları başlığında ele alındığı gibi deneyim, tecrübenin bireyde kategorileştirme yapmasını sağladığını ve bunun da güvenme tutumunu belirlediğini ifade edebiliriz. Güvensizlik durumlarında yaşın değil cinsiyetin ön plana çıktığını düşünebiliriz. Öyle ki güven kaybı yaşayan bireyin, bu tecrübesi üzerinden “gençlere güvenilmez” ya da “yaşlılara güvenilmez” şeklinden ziyade “erkeklere güvenilmez” veya “kadınlara güvenilmez” şeklinde genelleme yaptığını ya da güvensizlik durumunda yaşın değil cinsiyetin ön plana çıktığını söyleyebiliriz

Eğitim seviyesi yüksek olan insanlara, yaşlılara, gençlere, orta yaşlılara, dindar kişilere, kadınlara ve erkeklere güven seviyesi ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Genelleşmiş kişi ve gruplardan içinde “farklı” ifadesi geçenlerin hepsinin ise ortalamasının altında yer aldığını ifade edebiliriz. “Farklı” ifadesinin yer aldığı gruplardan güven ortalaması en yüksek olan grup farklı mezhepten olan insanlardır. Özelleşmiş kişi ve gruplara güven maddelerine ilişkin yüzde dağılımının gösterildiği Tablo 27’de yer alan “Benimle aynı dinde olan insanlara” güven ortalaması 6 iken, farklı mezhepten olanlara güven ortalamasının 4,9 olması dikkat çekicidir. Türkiye’de güvenme tutumunu belirleyen unsurlardan din ve mezhep etki farkı aynı zamanda farklı mezheplere karşı mesafeyi de göstermektedir. Türkiye gerçeğinden yola çıkarak İslamiyet’te mezhepler

arasında ciddi farklılıklar olmamasına rağmen farklı mezhebi benimseyenler arasındaki güven farkının bu denli olması toplumsal güvenin oluşmasını engellemektedir. Ortalama altında yer alan grupların çoğunun “*farklı*” ifadesini içeriyor oluşu da *farklılıklara* karşı var olan toplumsal mesafeyi göstermesi bakımından önemlidir. Bu grupta yer alan en az güvenilen ise “*farklı ahlaki değer yargılarına sahip insanlar*”dır. Buradan hareketle Türkiye’de ahlakın aynılığının ne derece önemli olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye’de insanların en az güvendikleri grubun %65,1 oranında güvensizlik durumunun olduğu eşcinsellerin çıkması bu perspektifin sonucu olduğunu düşündürebilir. (Tablo 41’deki genelleşmiş kişi ve gruplara güvende “*hiç güvenmiyorum*” ve “*tamamen güveniyorum*” verileri için bakınız Ek1. Tablo 66.)

Tablo 42: Genel Güven ile Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Gelir ve Dindarlık Düzeyi Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzeyde Güvenilirdi r	Orta Düzeyde Güvenilirdir f(%)	Yüksek Düzeyde Güvenilirdi r	Ki- Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Cinsiyet	Kadın	197(36,3)	273(50,3)	73(13,4)	12,758	0,002*
	Erkek	149(27,5)	287(53)	105(19,4)		
Yaş	18-32 yaş	207(40,6)	244(47,8)	59(11,6)	43,104	,000*
	33-48 yaş	97(26,9)	195(54)	69(19,1)		
	49 yaş ve üzeri	42(19,7)	121(56,8)	50(23,5)		
Medeni Durum	Bekar	140(40,8)	166(48,4)	37(10,8)	23,813	,000*
	Evli	191(27,5)	372(53,5)	132(19)		
	Diğer	15(32,6)	22(47,8)	9(19,6)		
Eğitim	İlköğretim ve altı	119(29,1)	210(51,3)	80(19,6)	10,532	0,032*
	Lise	128(30,7)	229(54,9)	60(14,4)		
	Üniversite	99(38,4)	121(46,9)	38(14,7)		
Gelir	Alt	61(31,9)	105(55)	25(13,1)	4,324	,633
	Orta Alt	130(30,4)	228(53,4)	69(16,2)		
	Orta Üst	97(34,2)	137(48,2)	50(17,6)		
	Üst	58(31,9)	90(49,5)	34(18,7)		
Dindarlık	Çok dindar	51(34,7)	75(51)	21(14,3)	11,313	0,079
	Dindar	191(29,5)	340(52,6)	116(17,9)		
	Az dindar	70(32,7)	116(54,2)	28(13,1)		
	Diğer	34(44,7)	29(38,2)	13(17,1)		

* $p < .05$

Araştırmada “Sizce genelde insanlar ne kadar güvenilirdir? sorusu, “(İnsanlar hiç güvenilemezdir) 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (İnsanlar tamamen güvenilirdir)” seçenekleriyle 11’li likert biçiminde sorulmuş. Değişkenler arası, istatistiksel analiz için “Düşük Düzeyde Güvenilirdir”, “Orta Düzeyde Güvenilirdir”, “Yüksek Düzeyde Güvenilirdir” şeklinde yeniden kodlanmıştır. Elde edilen veriler ile cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, gelir düzeyleri algısı ve dindarlık arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Tablo 42’de görüldüğü üzere genel güven durumu ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki elde

edilmiştir ($p<.05$). Her iki cinsiyette de genel güven seviyesi ortalamanın altında olmakla birlikte, genel olarak insanları erkekler kadınlardan daha yüksek düzeyde güvenilir bulmaktadır. Aynı zamanda bu durum, erkeklerin genel olarak insanlara kadınlardan daha yüksek düzeyde güvendiğini gösterir. Benzer biçimde daha önce de değinildiği gibi erkekler güvenme konusunda kadınlardan daha rahat olabiliyorlar. Ülkemizde kadınlara karşı suçların işleniyor oluşu, kadınların genel olarak insanlara güvenini kırabilir. Çalışmanın teorik bölümünde güvensizliğin bileşenleri şeklinde ele alınan; risk, tehdit, korku, şüphe gibi unsurlara gündelik hayatında kadınlar daha çok maruz kalmaktadır. 2014 yılında Mersin'in 10 mahallesinde 18 yaş üstü 800 kişi ile yapılan araştırma sonuçlarına göre; kadınlar, dolaylı mağduriyet nedeni ile suça maruz kalmaktan erkeklerden daha çok korkmaktadır (Öztürk, 2018). Bu korku hali kadınların genel olarak insanlara karşı güvensiz bir tutum takınmasına sebep olmaktadır. Öyle ki erkeklerin %10,9'u insanları güvenilir bulurken, kadınlarda bu oran %18,4 çıkmaktadır (Bakınız Ek1. Tablo 67). Burada Zhao ve Zhang'nun (2016: 89) oryantalist bakış açısı ile, "kadınların erkeklerden önemli ölçüde daha aşağı olduğu klasik Doğu kültürel modeli, kızlara itaatkar olmayı öğretir, bu da kadınların erkeklerden daha fazla güvenmelerini kolaylaştırır" şeklindeki değerlendirmesinin ülkemizdeki verilerle uyuşmadığını söyleyebiliriz. Eagly ve Crowley (1986) sosyal rol teorisine dayandırarak erkek cinsiyet rolünün "*kahramanca ve şövalyece*" yardım etmeyi beslediğini ifade ederler. Yardımlaşma ve güven yakın ilişki halindedir. Bir insan güvendiği, kendisine zarar vermeyeceğine inandığı kimseye yardım eder. Bu anlamda da ülkemizde "*güçlü*" erkeklerin daha yüksek düzeyde güvenme eğilimi içinde olmaları anlaşılabilir bir durumdur.

Genel güven durumu ile yaş arasında anlamlı ilişki elde edilmiştir ($p<.05$). Genel güven, yaş ilişkisi de özelleşmiş kişi ve gruplara güven ilişkisinde olduğu gibi bir görünüm arz etmektedir. Yaş ilerledikçe genel güven seviyesi de yükselmektedir. Genel olarak insanlara güvenme konusunda en düşük seviyede 18-32 yaş arası gençler, sonrasında 33-48 yaş arası ve en yüksek seviye 49 yaş ve üzeri katılımcılar eğilim göstermektedirler. Tablo 42'deki dağılıma göre genel olarak insanların düşük düzeyde güvenilirliğin en fazla 18-32 yaş arası (%40,6) gençlerde olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda 18-32 yaş arası gençlerin %19'u, 33-48 orta yaşlıların %11,9'u ve 49 ve üzeri yaşlıların ise %8,9'u insanların güvenilirmez olduklarını düşünmektedir. Görüldüğü üzere yaş küçüldükçe

genel olarak insanlara karşı güvensizlik durumu artmaktadır. Dikkat çekici bir durum ise gençlerde insanların güvenilmez olduğunu düşünenlerin oranı diğer yaş gruplarının neredeyse iki katı olmasıdır. Gençlerin diğer yaş gruplarından belirgin bir şekilde ayrışan bu *güvensizlik* halleri yeni neslin anlaşılmasında sosyal bilimcilere önemli veri sunabilir. Aileye düşük düzey güvende gençler (%9,6) ve orta yaşlılar(%9,1) benzer tutum takınırken (Tablo 27) genel olarak insanlar söz konusu olduğunda gençler (%40,6) orta yaşlılardan (%26,9) belirgin farkla ayrışıyor olması durumu daha da kompleks hale sokuyor. Bu durumda basit ifadeyle “Gençler güvenmiyor” diyemeyiz, çünkü aile söz konusu olduğunda orta yaşlılarla benzer bir eğilim gösteriyorlar.

Genel güven durumu ile medeni durum arasında anlamlı ilişki elde edilmiştir ($p<.05$). Tablo 42’de de görüldüğü üzere evli olanlar evli olmayanlara kıyasla genel olarak insanlara daha fazla güvenme eğilimindedirler. Medeni durum değişkeninde bekarların, yaş değişkenindeki gençler gibi düşük düzey güvenleri belirgin biçimde ayrılmaktadır. Bekarların %18,1’i insanları hiç güvenilir bulmazken, bu oran evlilerde %12,8’e düşmektedir Ülkemizde evlilik, yeni bir ev kurma değil, aynı zamanda topluma tam anlamıyla dahil olmaya olanak tanıyan sosyal olgulardan biridir. Bu anlamda ülkemizde genel olarak insanlara güven durumunun arka planında bulunan unsurlardan biri de medeni durumdur. Genç bekarların ailenin kurumsal ritüellerine direnç göstermesi, olabildiğince o halkanın dışında kalma çabasını bu açıdan düşünmeliyiz. Daha küçükken misafir karşılamalarda ebeveynlerin “*oğlum/kızım misafir geldi, kalk bir hoş geldin de*” şeklindeki ifadelerinde, gençlerin hemen odalarına çekilme istencini toplumsal merkeze kıyasla daha çevredeki özerk alanını muhafaza etmesi olarak değerlendirebiliriz.

Genel güven durumu ile eğitim arasında anlamlı ilişki elde edilmiştir ($p<.05$). Türkiye’de eğitim düzeyi arttıkça genel olarak insanlara düşük düzey güvende de artış söz konusudur. Düşük düzey güveni bir güvensizlik hali olarak da kabul edecek olursak, ilköğretim ve altı insanlarda %29,1 lisede mezunlarında %30,7 olan güvensizlik durumu üniversitede belirgin bir şekilde artış göstererek %38,4 çıkmaktadır. Eğitim seviyesi yükselirken aileye duyulan güvensizlik durumunun da azaldığını (İlköğretim ve altı %10,5- Lise %8,2 - Üniversite %6,6) daha önce dile getirmiştik (Tablo 27), Ancak genel olarak insanlara güven ile eğitim ilişkisine baktığımızda tam tersi durumun, eğitim arttıkça güvensizliğinde arttığını görmekteyiz (İlköğretim ve altı %29,1 - Lise %30,7 - Üniversite %38,4). Dikkat çekici bir durum ise konu aile olduğunda düşük düzey güvende benzer

oransal değişiklik söz konusu iken (yaklaşık %2), genel olarak insanlara güvende oransal değişiklik farklılaşıyor. İlköğretim ve altı ile lise arasında %1,6'lık fark varken lise ile üniversite arasında %7,7'lik bir fark var. Bu durum yüksek düzey güvende söz konusu değildir. Diğer bir ifade ile eğitim durumu üniversite olanların genel olarak insanlara güvenme tutumu diğer eğitim gruplarından belirgin olarak farklılaşmazken, güvensizlik tutumunda farklılaşıyor. Güvensizlik belli bir mesafeyi beraberinde getirir (mesafenin beraberinde güvensizliğe sebep olabilmesi gibi). İnsanlara karşı farklılaşan güvensizlik hali; eğitim durumu üniversite olan insanların genel olarak topluma mesafe koyarak daha özelleşmiş güven alanlarına çekilmeleri olarak yorumlayabiliriz.

Türkiye'de gelir seviyesi arttıkça genel olarak insanlara yüksek düzeyde güvenme eğilimi de artmaktadır. Alt gelir grubundaki insanların %13,1'i genel olarak insanlara yüksek düzeyde güvenme eğiliminde iken, orta alt gelir grubunda bu oran %16,2'ye, orta üst gelir grubunda ise %17'ye ve son olarak üst gelir grubunda %18,7'ye çıkmaktadır. Alt gelir grubundaki insanların güvenme konusundaki temkinli yaklaşımı, hayatlarını devam ettirmeleri için sahip oldukları sınırlı varlıkların muhafaza edilmesi gerektiği düşüncesiyle açıklayabiliriz. Üst tabakadaki insanların diğer tabakalara kıyasla daha rahat güvenme eğiliminde olmalarının sebebi ise, yüksek gelirin kendileri için bir kasko işlevi görüyor olması düşüncesi olabilir. Burada kasko metaforunu destekler nitelikte bir örnek aktarabiliriz. Memurlar adlı forum sitesinde bir kullanıcı "*Trafikten korkuyorum nasıl araba kullanacağım?*" başlıklı bir konu açar ve başka bir kullanıcı da "*...bence otomatik ve kaskolu bi araba almalısın, benim araba otomatik ama kaskosu yok o yüzden korkak kullanıyorum...*" şeklinde cevap verir (Bakınız Ek1. Resim 2). Korkarak araba kullanmayı ortadan kaldıran durum, olası kaza durumunda oluşacak belirli seviyeye kadar kayıpların telafisinin kasko tarafından karşılanacağına dair duyulan güvendir. Üst tabakadaki insanların dünyalarında genelde yüksek poliçeli kaskolar vardır, hayatları dahil her şeyleri sigortalıdır. Bu durum korkmadan rahat bir şekilde insanlarla iletişim kurmalarına, belirli seviyeye kadar kayıpları göze almalarına ve güvenme eğilimli olmalarına imkân tanır. Alt tabakadaki insanların ise zorunlu sigortaları sınırlı güvence sağladığı için gündelik hayatta daha tedbirli olmak durumunda kalmalarına, güven konusunda temkinli davranmalarına yol açar.

Genel olarak insanlara güven ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı ilişki yoktur ($\chi^2=11.313$, $p>.05$). Ancak Tablo 42'ye bakıldığında kendilerini dinin dışında tutan

insanların (Dinle ilgisiz, Dine inanmıyorum, Din karşıtı) belirgin biçimde düşük düzey güven eğiliminde oldukları görülmektedir (%44,7). Yine aynı şekilde insanların *hiç güvenilmez* olduğunu düşünen %18,8 oranla en fazla yine bu gruptur. Din güven ilişkisinde Tablo 42'deki veriler ışığında şöyle bir cümle kurulabilir: “*Günümüz Türkiye’inde din bir güven alanı oluşturarak, insanlara güvenme imkanı verir*”. Ancak burada bahsedilen din, *orta yol* olan, aşırılıktan uzak durulan bir dindir; ne çoğu ne de azıdır. Bu değerlendirmeyi de tablodaki verilerden çıkarabiliriz. Tabloda güvenme eğilimi en yüksek olan grup *dindarlardır*. Din dairesinde olup da güvenme eğilimi en düşük olan grup ise çok dindarlardır. Çok dindarlardan kendilerini diğer insanlardan değerli görmeleri, günahkâr insanlara karşı mesafeli durmaları, güvenme eğilimlerini etkileyebilir. KONDA’nın (2015, s. 7) Türkiye üzerinde yaptığı bir araştırmada çok dindarlaştırmanın güven üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu göstermiştir. Diğer yandan eğer inanan bir kişi de, kendisi “*az dindar*” olarak tanımlıyorsa, aslında kendisinin dindar olması gerektiğini ancak olamadığını bildiğini de düşünebiliriz. Bu eksiklik psikolojisi gündelik hayat içerisinde tedirgin olan bireyin güvenme eğilimini engelliyor olabilir. Amerika’da Genel Sosyal Araştırmasının 1972 ile 2018 yıllarındaki verilerin analizinden dindarlık ve güven ilişkisi hakkında şöyle bir sonuca varılmıştır; sosyal dindarlığın veya aidiyetin (kiliseye üye, faaliyetlerine katılma) daha fazla güveni desteklediğini, bireysel dindarlığın veya inancın (dua, yakınlık ve Tanrı’ya inanç) daha düşük güveni desteklediğini göstermektedir (Valente ve Okulicz-Kozaryn, 2021). Doğal olarak Amerika’daki din ile dindarlığın ülkemizden çok farklı şekilde yaşandığı bilinmektedir. Hatta Türkiye tecrübesi üzerinden değerlendirecek olursak kendilerini cemaat ve tarikatlara bağlı çok dindar olarak tanımlayanların genelleşmiş güven düzeyi diğer insanlara kıyasla daha düşük çıkması muhtemeldir. Bu konunun tam olarak anlaşılması için atıf yapılan çalışma gibi detaylandırılmış bağımsız araştırmalara ihtiyaç vardır.

Tablo 43: Erkeklerle Güven ile Cinsiyet Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Cinsiyet	Kadın	282(51,9)	194(35,7)	67(12,3)	77,765	0,002*
	Erkek	154(28,5)	228(42,1)	159(29,4)		

* $p<.05$ **Tablo 44:** Kadınlara Güven ile Cinsiyet Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Cinsiyet	Kadın	177(32,6)	237(43,6)	129(23,8)	7,267	,000*
	Erkek	219(40,5)	208(38,4)	114(21,1)		

* $p<.05$

Erkeklerle güven ($\chi^2=77.765$, $p<.05$) ve kadınlara güven ($\chi^2=7.267$, $p<.05$) ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki elde edilmiştir. Cinsiyet güven ilişkisinde ilk dikkat çekici durum, kadınların erkeklerle olan güvensizlik düzeyidir. Kadınların %51,9'u erkeklerle karşı güvensizlik durumu, üzerine düşünülmesi gereken bir olgudur. %51,9 olan kadınların erkeklerle güvensizlik oranına karşılık görüldüğü üzere erkeklerin kadınlara güvensizlik oranı ise %40,5'tir. Karşı cinslerin birbirlerine olan güvensizliklerinde kadınların ön planda olmasının yanı sıra hemcinslere olan güvensizlikte de yine kadınlar ön plandadır. Öyle ki, erkeklerin erkeklerle olan güvensizlik oranı %28,5 iken, kadınların kadınlara güvensizlik oranı ise %32,6'dır. Amerika'da Güven Oyunu yöntemi ile gerçekleştirilen cinsiyet-güven ilişkisini inceleyen araştırma sonuçlarına göre hem erkekler hem de kadınlar kadınlara erkeklerden daha fazla güvenmektedir (Garbarino ve Slonim, 2009). Ülkemizde ise kadınlar ve erkekler hemcinslerine, karşıt cinslerden daha fazla güvenmektedir.

Tablo 45: Ekonomik Geliri Yüksek Olan İnsanlar ile Gelir Düzeyi Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Gelir	Alt	94(49,2)	76(39,8)	21(11)	8,074	0,233
	Orta Alt	189(44,3)	172(40,3)	66(15,5)		
	Orta Üst	120(42,3)	112(39,4)	52(18,3)		
	Üst	70(38,5)	77(42,3)	35(19,2)		

Türkiye’de ekonomik gelir artarken , ekonomik geliri yüksek olan insanlara güven de aritmetik olarak artmaktadır. Üst tabakadaki insanlar, kendi gelir seviyesindeki insanlara, diğer tabakalardan daha fazla güvenmektedir. Tablo 45’de alt gelirlinin ekonomik geliri yüksek olan insanlara karşı güvensizliği dikkat çekmektedir. Türkiye’deki alt gelirli insanların %49,2’si ekonomik geliri yüksek olan insanlarla güven problemi söz konusu. Bu güvensizliğin sebeplerinden biri işçi - patron ilişkisi olabilir. Öyle ki, Euronews’’ın (2021) verilerine göre Türkiye’de çalışanların %42’si asgari ücretlidir. Gelir paylaşımındaki adaletsizlik düşüncesi alt gelir grubunun üst gelir grubuna karşı mesafeli yaklaşmasına ve güven konusunda temkinli davranmasına sebep olabilir.

Tablo 46: Dindar Kişilere Güven ile Dindarlık, Eğitim ve Gelir Seviyesi Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Dindarlık	Çok dindar	48(32,7)	42(28,6)	57(38,8)	77,964	,000*
	Dindar	206(31,8)	256(39,6)	185(28,6)		
	Az dindar	115(53,7)	64(29,9)	35(16,4)		
	Diğer	53(69,7)	15(19,7)	8(10,5)		
Eğitim	İlköğretim ve altı	129(31,5)	146(35,7)	134(32,8)	28,554	,000*
	Lise	163(39,1)	151(36,2)	103(24,7)		
	Üniversite ve üzeri	130(50,4)	80(31)	48(18,6)		
Gelir	Alt	69(36,1)	73(38,2)	49(25,7)	6,278	,393
	Orta Alt	155(36,3)	156(36,5)	116(27,2)		
	Orta Üst	117(41,2)	89(31,3)	78(27,5)		
	Üst	81(44,5)	59(32,4)	42(23,1)		

* $p < .05$

Dindar insanlara güven ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı ilişki elde edilmiştir ($\chi^2=77.964$, $p<.05$). Türkiye’de dindarlık seviyesi arttıkça dindar kişilere güven de benzer biçimde artmaktadır. Çok dindarlar, diğer inanç gruplarına nazaran aileye, genel olarak insanlara göstermediği güven tutumunu dindar kişilere gösterdiğini ifade edebiliriz. Aileye ve genel olarak insanlara güvenme durumunda en fazla *dindar* insanlar güvenme eğilimi gösterirken, konu dindar kişilere güvenmek olunca en fazla *çok dindar*ların güvenme tutumu içerisinde olduğunu görmekteyiz. Güvenilirlik-dindarlık arasında anlamlı ilişki söz konusudur. Bu ilişkiye göre en yüksek oranda kendisinin *tamamen güvenilir* olduğunu düşünen, diğer dindarlık düzeylerine nazaran, %37,4 ile *çok dindar* olduğunu ifade eden kişilerdir. Bu durum, çok dindarlar için dinin diğer değişkenlere kıyasla merkezi konumda, belirleyici bir unsur olduğunu göstermesi bakımında tutarlı bir çerçeve sunmaktadır. Eğitim seviyesi ($\chi^2=28,554$, $p<.05$) ve gelir düzeyi ile ($\chi^2=18,780$, $p<.05$) dindar kişilere güven arasında da anlamlı ilişki elde edilmiştir Buna göre eğitim seviyesi azaldıkça ve gelir seviyesi arttıkça dindar kişilere güven düzeyi artmaktadır. Eğitim durumu Üniversite ve üstü olan kişilerin yarısının dindar kişilere güvenmemesi dikkat çekicidir. Eğitim değişkeninde, dindar kişilere en yüksek düzeyde güvenenler ilköğretim ve altı seviyesinde olan insanlardır.

Güvenin tam anlamıyla sağlanabilmesi karşılıklı bir süreçle gerçekleştiği bilinen bir hakikattir. Yani güvenin inşasında, bir güvenen bir de güvenilen tarafların varlığı, güvenen kişinin de karşı taraf için güvenilir olması zorunludur. Güvensizlik durumunda da bu durumun tersi söz konusu olabilir . Üniversiteliler ile çok dindarlar arasındaki güven ilişkisine de bu açıdan bakmak gerekir. Diğer bir ifadeyle üniversitelilerin çok dindarlara olan güvensizlikleri karşılıksız değildir. Öyle ki dindarlık düzeyi ile eğitim seviyesi yüksek olan insanlara güven arasındaki ilişki söz konusu olduğunda, eğitim seviyesi yüksek olan insanlara en düşük düzeyde güvenenlerin çok dindarlar (%42,9) olduğunu görmekteyiz. Bir başka veri eğitim durumu ile dindarlık ilişkisidir. İstatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu bu veriyi incelediğimizde Türkiye’de eğitim düzeyi arttıkça dindarlık seviyesi azalmaktadır. Burada aynı zamanda modern eğitimin sekülerleştirici bir yönünün olduğunu söyleyebiliriz. Genel olarak Türkiye’de eğitim artarken dindarlığın azaldığını ve çok dindarlara doğru giderek artan bir güvensizliğin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz.

Ekonomik anlamda alt gelir grubundaki insanlarda üst gelir grubuna doğru gidildikçe dindarlara karşı güvensizlik düzeyi artmaktadır. Öyle ki alt gelir grubundaki insanların dindarlara yönelik güvensizlik oranı %36,1 iken bu oran üst gelir grubunda %44,5'e çıkmaktadır. Diğer yandan üst gelir grubuna doğru gidildikçe de çok dindarların oranı azalmakta ve az dindarların oranı artmaktadır. Alt gelir grubunda çok dindarların oranı %18,3 iken bu oran üst gelir grubunda %8,8'e düşmektedir. Aynı şekilde alt gelir grubunda az dindarların oranı %17,8 iken bu oran üst gelir grubunda %22,5'e çıkmaktadır. Bu verilerden hareketle üst gelir grubunun dindarlara karşı mesafesi ve güvensiz tutumu bu grubun dindarlık seviyesinin kısmen düşük olmasından kaynaklanabilir.

Tablo 47: Gençlere Güven ile Yaş Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Yaş	18-32 yaş	201(39,4)	218(42,7)	91(17,8)	27,17	,000*
	33-48 yaş	106(29,4)	149(41,3)	106(29,4)		
	49 yaş ve üzeri	55(25,8)	93(43,7)	65(30,5)		

*p<.05

Tablo 48: Orta Yaşlılara Güven ile Yaş Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Yaş	18-32 yaş	210(41,2)	211(41,4)	89(17,5)	33,744	,000*
	33-48 yaş	98(27,1)	160(44,3)	103(28,5)		
	49 yaş ve üzeri	53(24,9)	98(46)	62(29,1)		

*p<.05

Tablo 49: Yaşlılara Güven ile Yaş Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Yaş	18-32 yaş	227(44,5)	180(35,3)	103(20,2)	35,232	,000*
	33-48 yaş	107(29,6)	137(38)	117(32,4)		
	49 yaş ve üzeri	58(27,2)	85(39,9)	70(32,9)		

*p<.05

Tablo 48, 49 ve 50’de görüldüğü gibi yaş dağılımları ile gençlere, orta yaşlılara ve ileri yaşlılara güven arasında anlamlı ilişkiler söz konusudur. Tablolara bakıldığında ilk dikkat çeken durumun gençlerin güvensizlik hallerinin burada da karşımıza çıkmasıdır. Gençlerin, gençlere (%39,4), orta yaşlılara (%41,2) ve yaşlılara (%44,5) karşı giderek artan bir güvensizlik içinde olmaları son derece düşündürücüdür. Çalışmanın buraya kadar kısmında çeşitli değişkenlerde gençlerin güven konusunda temkinli davranışları farklı konularda dile getirilmiştir. Ancak gençlerin gençlere yani kendilerine karşı da güven tutumlarından ziyade güvensizlik tutumlarının öne çıkıyor olması genel olarak gençlerde bir güvensizlik halinin çerçevesini sunması bakımından önemlidir. Yaşlılar gençlere, gençlerden neredeyse iki kat daha fazla güvenirken, gençlerin neredeyse yarısının yaşlılara güvenmeme tutumları da dikkat çekicidir. Kuşaklar arası güven ilişkisinde orta yaşlıların ve yaşlıların genel olarak tüm yaş gruplarına güvenme oranları benzerdir ve tüm yaş gruplarına güvenme eğilimindedirler.

Günümüz Türkiye’inde genç kuşağın diğer kuşaklarla belirgin farkları olduğu malum. Otuz yıl öncesinin dünyası ile günümüzün dünyası arasında dünyalar kadar fark var. Bu durum haliyle gençlerin evren ve insan ile ilişkisini şekillendiriyor ve bu ilişki biçiminin yeniden tanımlanmasını zorunlu kılıyor. Genç kuşağın diğer kuşaklara mesafeli oluşunu son yıllarda çokça popüler hale gelen “hayat tarzı müdahalesi” ve anlaşılmama hali ile açıklayabiliriz. Genç kuşak diğer kuşaklar tarafından anlaşılmadığını düşünüyor. Dünya görüşünün ve hayat tarzının kabul edilmesini, kendisine dayatmalarda bulunulmamasını dile getiriyor. Ancak Türkiye gibi uzun bir tarihsel geçmişe dayanan toplumlardaki güçlü kültürel mirasın ve geleneklerin gelecek nesillere yaşlı kuşak tarafından aktarılma çabası genç kuşağın dile getirdiği “*dayatma*” bariyerine takılıyor. Binay’ın (2022) ifadesiyle gençler “itaati reddediyor, özgürlük ve haklarını istiyor”. Bu durumda genç kuşağın diğer kuşaklara mesafesini ve güven probleminin ortaya çıkmasını tetikliyor.

Tablo 50: Eşcinsellere Güven ile Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum ve Eğitim Seviyesi Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Cinsiyet	Kadın	357(65,7)	144(26,5)	42(7,7)	0,99	0,61
	Erkek	349(64,5)	141(26,1)	51(9,4)		
Yaş	18-32 yaş	328(64,3)	142(27,8)	40(7,8)	5,963	0,202
	33-48 yaş	248(68,7)	85(23,5)	28(7,8)		
	49 yaş ve üzeri	130(61)	58(27,2)	25(11,7)		
Medeni Durum	Bekar	214(62,4)	104(30,3)	25(7,3)	5,92	0,205
	Evli	458(65,9)	172(24,7)	65(9,4)		
	Diğer	34(73,9)	9(19,6)	3(6,5)		
Eğitim	İlköğretim ve altı	305(74,6)	76(18,6)	28(6,8)	28,354	,000*
	Lise	253(60,7)	129(30,9)	35(8,4)		
	Üniversite	148(57,4)	80(31)	30(11,6)		
Dindarlık	Çok dindar	109(74,1)	27(18,4)	11(7,5)	6	,000*
	Dindar	437(67,5)	167(25,8)	43(6,6)		
	Az Dindar	123(57,5)	68(31,8)	23(10,7)		
	Diğer	37(48,7)	23(30,3)	16(21,1)		

* $p < .05$

Genelleşmiş kişi ve gruplara güven tablosunda en düşük puanla son sırada bulunan eşcinsellere güven ile farklı değişkenler arasındaki ilişki Tablo 52’de gösterilmiştir. İlk olarak belirtmek gerekir ki, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim ve dindarlık değişkenlerinin tüm gruplarda belirgin bir şekilde eşcinsellere karşı güvensizlik durumu söz konusu. Genel olarak kadınlar erkeklere kıyasla, 18-32 yaş arası gençler diğer yaş gruplarına kıyasla, bekarlar evlilere kıyasla, eğitim durumu ilköğretim ve altı olanlar diğer eğitim seviyesindeki insanlara kıyasla, az dindarlar diğer dindarlık gruplarına kıyasla eşcinsellere daha fazla güvensizlik tutumu içindeler. Mevcut değişkenler arasında eğitim seviyesi ve dindarlık düzeyi ile eşcinsellere güven arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre Türkiye’de eğitim düzeyi arttıkça eşcinsellere güven de artmaktadır, diğer yandan dindarlık düzeyi arttıkça eşcinsellere karşı güven de azalmaktadır. Burada din ile modern eğitimin farklı kutupları temsil etmekte olduğunu görmekteyiz. Diyanet İşleri Başkanlığı (2020), nefret söyleminden kaçınılmasını

belirterek, İslam'ın, eşcinselliği evliliğin ve aile olmanın meşruiyeti ve de insan neslinin meşru bir şekilde devamının sağlanması açısından yasakladığını ifade etmiştir. Bu açıdan din-yasak-güven bağlamında inananların dindarlık seviyesi arttıkça dinlerinde yasaklanan bir durumda bulunanlara karşı mesafeli duruşu anlaşılabilir bir durumdur. Çünkü dindara göre bu eylem *günah*, bu eylem içinde bulunan da *günahkardır*. Zaten dindarlara neden güvenmediklerini sorduğumuzda kendileri de bu argümanları dile getireceklerdir. Eğitim düzeyi arttıkça eşcinsellere yönelik güvenin artması modern eğitim sisteminde postmodern zamanlarda farklıların kabulü ve hoşgörü söylemi çerçevesinde düşünülebilir. Bir toplumda eğitim düzeyi arttıkça bir arada yaşama kültürünün gelişmesi, toplumsal mesafenin azalmasını beklenmesi doğal bir durumdur. Ancak eğitim seviyesi arttıkça eşcinsellere güven de artarken, dindarlara güvenin azalıyor (Tablo 47) oluşu yukarıda çerçevesi çizilen beklenen teoriyle uyuşmamaktadır. Burada eğitim düzeyi yüksek olanların iki farklı gruba yönelik güvenme tutumlarının algı ve olaylardan şekillenebileceğini söyleyebiliriz. Yüksek eğitilmiş bireylerin zihinlerinde “eşcinsel” ya da “çok dindar” denildiğinde oluşan imajdan bahsediyoruz. Bu imaj çok dindarlar söz konusu olduğunda “aşırı, bağnaz, çağdışı ve bilimsellikten uzak vb.” etiketlemelerden dolayı mesafe koymayı ve güvenmemeyi beraberinde getiriyor. Yüksek eğitimliler söz konusu eşcinseller olduğunda ise, bu durumu dindarların dini referansla eylemi *günah*, eylemi yapanı da *günahkâr* şeklinde değil, özgürlük bağlamında “bireysel tercih ve yönelim” bağlamında değerlendiriyor olabilir.

3.4. Kurumsal Güvenin Boyutları

Kurumsal güven kurumların ve dolayısı ile sistemin güvenilir, şeffaf ve adil biçimde işleyişine karşı duyulan güvene göndermede bulunur. Kurumsal anlamda güvenin tesisi, hükümetlerin demokratik yönetim ve ekonomik kalkınma ile doğrudan ilişkilidir. Aynı zamanda inanların kurumlara yüksek güven duyması, dolayısı ile kurumların da insanlar arasında güven düzeyini yükseltici etkisi söz konusudur. Vatandaşların kurumlara güvenmesi, devlete aidiyeti arttırarak görev bilincini geliştirebilir. Ancak, yolsuzluk, siyasi yozlaşma ve adil olmayan refahın dağılımı gibi etkenler kurumlara güveni azaltır. Bu çalışmada ilk olarak kurumsal güven ölçeğinin verileri ile Türkiye’de kurumsal güven düzeyini ve sonrasında insanların güven ve güvensizlik tumununda oldukları kurumların sosyo kültürel değişkenlerle analizi yapılacaktır.

Tablo 51: Kurumsal Güven Ölçeğinin Puanlarına Göre Betimsel İstatistik Tablosu

Ölçek Puanları	En Küçük	En Büyük	Ort	ss	Çarpıklık	Basıklık
Kurumsal Güven	16	80	46,60	8,06	-0,297	0,151

Kurumsal güven ölçeği için ölçek puanları, maddelerin toplanmasıyla elde edilmiştir. Kurumsal güven ölçeğinde alınabilir puan aralığı 18-80 arasındadır. Yapılan araştırmada elde edilen kurumsal güven puanı 46,6'dır. Çarpıklık ile basıklık değerleri bu ölçek puanı içinde ± 1 arasındadır ve puan dağılımı normaldir. Dolayısıyla parametrik yöntemlerin başlıca varsayımı olan normallik varsayımı sağlanmıştır. Buradan hareketle ölçekten alınan puan ortalama puanın (48) altında (46,6) olduğu için Türkiye'de kurumsal güven düzeyinin az farkla düşük olduğunu ifade edebiliriz.

3.4.1. Kurumsal Güven Ölçeğine İlişkin Bulgular

Katılımcıların sosyo demografik özelliklerine göre kurumsal güven puanları arasında farkın incelenmesinde parametrik yöntemlerden bağımsız gruplar t testi yöntemi ile tek yönlü varyans analiz (ANOVA) yöntemleri kullanılmıştır. İki gruba sahip değişkenler için bağımsız gruplar t testi, ikiden fazla kategoriye sahip için ANOVA yöntemleri kullanılır. ANOVA sonucunda elde edilen farklar ise LSD çoklu karşılaştırma yöntemi ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 52: Cinsiyete Göre Kurumsal Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar T Testi Tablosu

Cinsiyet	N	Ortalama	ss	t	sd	p
Kadın	543	46,15	7,65	-1,867	1082	0,062
Erkek	541	47,06	8,44			

Cinsiyete göre katılımcıların kurumsal güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($t_{(1082)} = -1.867$, $p > .05$). Kadın ve erkeklerin kurumsal güven puan ortalaması benzer olmakla birlikte erkeklerin kurumsal güven puanı kadınlardan biraz fazladır. Erkeklerin bir problemle karşılaştıklarında müdahale edebilme potansiyeli kadınlara kıyasla kurumsal anlamda daha esnek olmalarını sağlayabilir.

Tablo 53: Yaş'a Göre Kurumsal Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Yaş	N	Ortalama	ss	F	p	Fark**
18-32 yaş	510	45,29	7,97	14,155	,000*	1 ile 2,3
33-48 yaş	361	47,41	8,34			
49 yaş ve üzeri	213	48,39	7,30			

1:18-32 yaş; 2:33-48 yaş; 3:49 yaş ve üzeri

* $p < .05$; **LSD

Yaş'a göre katılımcıların kurumsal güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($F_{(2,1081)}=14.155$, $p < .05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğu LSD çoklu karşılaştırma ile incelenmiş fark sütununda belirtilmiştir. Buna göre 18-32 yaş arası gençlerin kurumsal güveni diğer yaş gruplarına kıyasla güvenleri düşüktür. Türkiye’de yaş azaldıkça kurumsal güven düzeyi de düşmektedir.

Tablo 54: Eğitim Düzeyine Göre Kurumsal Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	ss	F	p	Fark
İlköğretim ve altı	409	47,77	7,11	9,948	,000*	1 ile 2,3
Lise	417	46,49	8,66			2 ile 3
Üniversite ve üzeri	258	44,94	8,21			

1:Okuryazar değil; 2:Lise; 3:Üniversite

* $p < .05$; **LSD

Eğitim düzeyine göre katılımcıların kurumsal güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($F_{(2,1081)}=9.948$, $p > .05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğu LSD çoklu karşılaştırma ile incelenmiş fark sütununda belirtilmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça kurumsal güven seviyesinin de anlamlı bir şekilde azaldığı görülmektedir. Yüksek eğitim kurumsal beklentiyi artırır. Hali hazırda eğitim durumu üniversite ve üzeri olan insanların çoğunun bir biçimde kurumsal düzlemde istihdam edildiğini düşünebiliriz. Kurum onun için ulaşılabilir bir uzaklıkta değildir. İlave olarak da bu kişiler kendi perspektiflerinden mevcut sorunları gördüğü için kurumsal güven konusunda temkinli davranabilirler. Ancak bu daha düşük eğitim seviyesi için böyle değildir. Bu kişilere göre kurumların daha değerli ve önemli oluşu güvenme eğilimi göstermelerini sağlar.

Tablo 55: Gelir Düzeyine Göre Kurumsal Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Gelir	N	Ortalama	ss	F	p
Alt	191	47,09	8,33	1,052	1,052
Orta Alt	427	46,91	8,097		
Orta Üst	284	46,21	7,49		
Üst	182	45,96	8,54		

Gelir düzeyine göre katılımcıların kurumsal güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmemiştir. Ancak gelir seviyesi arttıkça kurumsal güven düzeyinde azalma görülmektedir. Buradan hareketle en yüksek kurumsal güvene sahip olanlar en düşük gelir seviyesindeki insanlardır. Alt gelir grubundaki insanlar kurumları kendilerini destekleyen araçlar olarak görüp onlara güvenme eğiliminde olabilirler. Diğer taraftan alt gelir grubundaki insanların kurumlarla etkileşimi sınırlıdır. Üst gelir grubu insanlar içinse durum farklıdır. Ticaretle uğraşan üst gelir grubundaki bireyin işlerin devamı için farklı kurumlara bağlılıklarının olması gerekir. Gerek yasal sorumluluk gerekse büyüme açısından durum böyledir. Buna ilaveten hızlı bürokrasinin ilerleme ve sorunları çözme beklentisi söz konusudur.

Tablo 56: Dindarlık Durumuna Göre Kurumsal Güven Puanları Arasında Bağımsız Gruplar Anova Testi Tablosu

Dindar	N	Ortalama	ss	F	p	Fark**
Çok dindar	147	49,44	8,38	19,392	,000*	1 ile 2,3,4
Dindar	647	47,17	7,66			2 ile 3,4
Az dindar	214	44,27	8,10			
Diğer	76	42,89	7,94			

1:Çok dindar; 2: Dindar; 3:Az Dindar; 4: Diğer

* $p<.05$; **LSD

Dindarlık durumuna göre katılımcıların kurumsal güven puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($F_{(3,1080)}=19.392$, $p>.05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğu LSD çoklu karşılaştırma ile incelenmiş fark sütununda belirtilmiştir. Çok dindar olan katılımcıların kurumsal güven puan ortalaması dindar, az dindar ve dinle ilgisiz olan katılımcılardan daha yüksektir. Ayrıca dindar olan katılımcıların da kurumsal güven puan ortalaması az dindar ve dinle ilgisiz olan katılımcılardan daha yüksektir.

3.4.2. Kurumlara İlişkin Bulgular

Tablo 57: Kurumlara Güven Maddelerine İlişkin Yüzde ve Ortalama Dağılımı

	Kurumlara Güven Maddeleri	Düşük Düzeyde Güveniyorum (%)	Orta Düzeyde Güveniyorum (%)	Yüksek Düzeyde Güveniyorum (%)	Ortalama Puan Max:10
1	Ordu	24,9	28,1	47	6,9
2	Polis Teşkilatı	23,9	32,7	43,4	6,8
3	Genel anlamda Devlet	31,3	31,2	37,5	6,3
4	Yasalar	33,3	32,7	33,9	5,95
5	Üniversiteler	30,5	38,9	30,5	5,9
6	Kadın hakları kuruluşları	31,5	36,6	31,8	5,9
7	Milli Eğitim Kurumları	35,1	33,6	31,4	5,8
8	TBMM	37	32,7	30,4	5,7
9	Yardım ve hayır kuruluşları	34,6	36,7	28,7	5,7
10	Mahkemeler	37,5	31,6	30,9	5,67
11	Hükümet	39,9	28,3	31,8	5,65
12	Devlet memurları, bürokratlar	36,9	37,6	25,5	5,54
13	Diyanet İşleri Başkanlığı	39,8	32,7	27,5	5,44
14	Din adamları, dini liderler	40,4	31,8	27,8	5,4
15	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	40,1	34	25,8	5,3
16	Çevreci örgütler	40,4	39,4	20,2	5,1
17	İnternet / Sosyal Medya Ağları	45,9	35,7	18,4	4,8
18	Büyük şirketler	45,9	38,3	15,8	4,8
19	Bankalar	45,6	37,4	17,1	4,8
20	Televizyon ve Gazeteler	46,4	37,5	16,1	4,7
21	Avrupa Birliği	47,8	34,4	17,8	4,7
22	Genel olarak siyasi partiler	48,7	34,5	16,8	4,65
23	Birleşmiş Milletler	49,2	34,4	16,4	4,57
24	NATO	50,9	33,4	15,7	4,48

Kurumlara güven maddelerine göre frekans ve yüzde dağılımı ve ortalamaları Tablo 60’da gösterilmiştir. Buna göre Ordu ve Polis Teşkilatı ve Genel anlamda Devlet sıralamada diğer kurumlara nazaran en güvenilir kurumlardır. Ortalama puan dağılımına bakıldığında da bu üç kurumun diğer kurumlardan belirgin şekilde ayrıştığı görülmektedir. Ordu başta olmak üzere güvenlik güçlerinin Türkiye’de güvenilirliği her zaman yüksek olmuştur. Hatta amaçlarına ulaşmış ya da ulaşmamış, modern ya da postmodern tüm darbelerden sonra da ordu bu yüksek güveni tesis etmeyi başarmıştır. Türkiye’de devlet-millet-asker-din bütünlüğü, tarih sahnesine çıkıştan günümüze kadar korunmuştur. “Her Türk asker doğar”, “Asker ocağı, Peygamber ocağı” ifadeleri bu durumun gündelik hayat dilinde yer edinmiş olduğunun göstergeleridir. Ordu sadece dindarların kutsallık atfettiği bir kurum değil aynı zamanda laik kesimlerin de kurtarıcılık atfettiği bir kurumdur. Diğer bir ifadeyle söyleyecek olursak ordu, laik seküler kesimin

Türkiye’de işlerin yolunda gitmediğini düşündükleri zamanlarda, işleri yoluna koyması için göreve çağırdıkları bir kurumdur. Dindarların *şehadetle* kutsallaştırdığı, sekülerlerin *kurtarıcılıkla* çağırdığı ordu, aynı zamanda siyaset kurumu gibi belirli zaman aralıklarında seçim vesilesi ve oy verme eylemi ile ödüllendirilebilen ya da cezalandırılabilen ve bu anlamda şekillendirilmesine müdahale edilen bir kurum olmaması bakımından da karizmatik güç unsurudur. Askerlik yapanlardan aktarılan sıkı disiplin, ciddiyet ve düzen de kadınlarda orduya dair saygınlığın artmasını destekler. Erkek çocuklarının büyüyünce asker, polis olma ideali ve hediye olarak silah ya da kamuflajlı elbiseler istemesi, bu olgunun Türk toplumunda me kadar etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Öte yandan Global Firepower (2022) tarafından yayınlanan bir araştırmaya göre dünyanın en güçlü ordusu olan Amerikan ordusuna güven Ronald Reagan Vakfı (Anadolu Ajansı, 2022) tarafından araştırmaya göre %48’dir.

Devlete güven seviyesinin yüksek olması yine tarihten gelen bir sürecin sonucu olarak değerlendirilebilir. Zira Türkiye’de devlete ilişkin “ebed müddet” algısı etrafında şekillenen bir ontolojik güvenden bahsedilebilir. Devleti “baba” gibi görmek aile ile özdeş bir kurumsal kavrayışı, beklentileri karşılayan “yüce veya kutsal” bir algıyı beslemektedir. Ordu, polis teşkilatı ve devlet ile birlikte yasalar, üniversiteler ve kadın hakları kuruluşları güven seviyesi bakımından düşük düzeyde güven oranının yüksek düzeyde güven oranından daha düşük olduğu kurumlardır.

Mahkemelere duyulan güvensizlik (%37,5), yasalara olan güvensizlikten fazla (%33,3) olması, Türkiye’deki insanlar yasaların adalet konusunda yeterli olabileceğın ancak mahkemelerin bu konuda aynı güveni veremediğini düşünmesinden kaynaklanabilir.

Diğér yandan siyasi partiler, hükümet, TBMM ve devlet sıralaması Türkiye’de insanların zihnindeki güven haritasının aslında ne kadar net olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Siyasi partiler genel olarak ortalama güven puanının altında yer alan ve en az güvenilen kurumlardan biridir. Hatta Türkiye’de insanların yarıya yakını (%48,7) siyasi partilere güvensiz bir tutum içindedirler. Bu oran hükümette %39,9’a düşmektedir. Genel olarak siyasi partilerin bizatihi kendileri güvenilmezken, kendilerine yetki verilip hükümetin kurulduğunda bu güvensizlik kısmen azalmaktadır. Hükümet ve diğér siyasi

partiler bir irade ortaya koyup meclis (TBMM) oluşturduklarında ise güvensizlik oranı (%37) daha da azalmaktadır.

Tablo 58: Genel Anlamda Devlete Güven ile Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Gelir ve Dindarlık Düzeyi Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Cinsiyet	Kadın	197(36,3)	185(34,1)	161(29,7)	29,701	,000*
	Erkek	142(26,2)	153(28,3)	246(45,5)		
Yaş	18-32 yaş	214(42)	152(29,8)	144(28,2)	62,507	,000*
	33-48 yaş	90(24,9)	112(31)	159(44)		
	49 yaş ve üzeri	35(16,4)	74(34,7)	104(48,8)		
Medeni Durum	Bekar	144(42)	104(30,3)	95(27,7)	32,614	,000*
	Evli	181(26)	218(31,4)	296(42,6)		
	Diğer	14(30,4)	16(34,8)	16(34,8)		
Eğitim	İlköğretim ve altı	91(22,2)	130(31,8)	188(46)	30,202	,000*
	Lise	150(36)	127(30,5)	140(33,6)		
	Üniversite ve üzeri	98(38)	81(31,4)	79(30,6)		
Gelir	Alt	45(23,6)	72(37,7)	74(38,7)	11,214	0,082
	Orta Alt	130(30,4)	132(30,9)	165(38,6)		
	Orta Üst	104(36,6)	83(29,2)	97(34,2)		
	Üst	60(33)	51(28)	71(39)		
Siyasi Parti ve STK'lara üyelik	Evet	33(23,7)	40(28,8)	66(47,5)	7,380	,025*
	Hayır	306(32,4)	298(31,5)	341(36,1)		
Dindarlık	Çok dindar	35(23,8)	44(29,9)	68(46,3)	64,067	,000*
	Dindar	162(25)	219(33,8)	266(41,1)		
	Az dindar	99(46,3)	60(28)	55(25,7)		
	Diğer	43(56,6)	15(19,7)	18(23,7)		

Cinsiyet değişkeni ile devlete güven düzeyi arasında anlamlı ilişki elde edilmiştir. Buna göre erkeklerin devlete güven düzeyi kadınlardan belirgin bir farkla yüksektir. Sancar'ın (2014) Türk modernleşmesi üzerinden yaptığı “Erkekler devlet, kadınlar aile kurar” değerlendirmesi erkekle kadının devlet ile olan ilişkisini ve oluşabilecek mesafesini göstermesi bakımından önemlidir. İlave olarak devletin “baba” olması Türkiye’de erkeklerin devlete daha fazla güvenmesini sağlamaktadır. Kadınların erkekler kadar

devlete ulaşabilmesi (yönetim, bürokrasi ve istihdam bağlamında) kolay olmadığından erkekler kadar da devlete güvenmeleri kolay olmamaktadır.

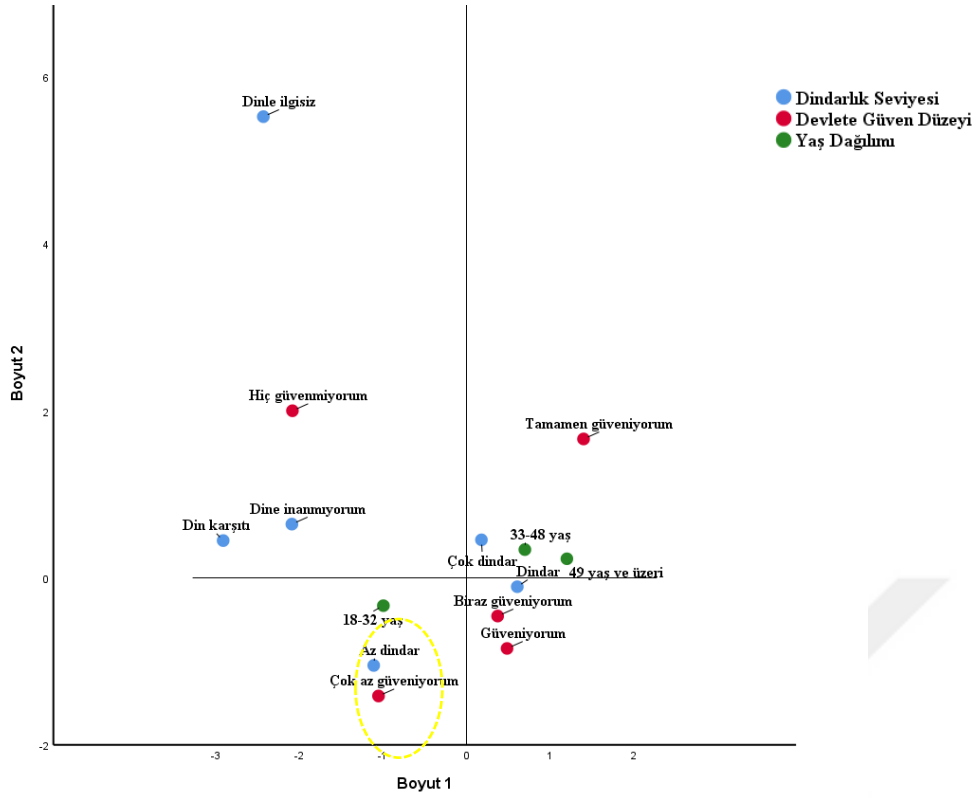
Yaş değişkeni ile devlete güven düzeyi arasında da anlamı ilişki elde edilmiş ve buna göre Türkiye’de yaş azaldıkça devlete duyulan güven düzeyi de azalmaktadır. Gençlerin genel anlamda güven konusundaki temkinli davranışı devlete güvende de kendisini göstermektedir. Ancak gençlik ve devlete güven ilişkisi diğer yaş gruplarına göre kurumsal etkileşim ile bağlantılı olabilir. Öyle ki gençlerle yaşlıların devlet ile kurumsal ilişkisi aynı değildir. Yaşlıların geçmişe kıyasla günümüz gelişmiş imkân ve teknoloji destekli kurumlara yaklaşımı daha iyimserdir. Örneğin geçmişte ulaşım sıkıntısı çeken yaşlılar geniş yol ağlarını gördüklerinde ya da geçmişte tedavi zorluğu çeken yaşlılar gelişmiş sağlık hizmetlerinden faydalandığında oradaki varlığın devlet olduğunu düşünüp zarara uğramama temennisi ile “Allah devletimize zeval vermesin” şeklinde dua eder. Gençler ise sınırlı kurumsal tecrübe ve daha ziyade algılar üzerinden bir durum tahayyülü üzerinden devlete güvenme ya da güvenmeme eğilimi gösterir. Medeni durum ile devlete güven ilişkisi ile yaş dağılımı ve devlete güven ilişkisi benzerlik göstermektedir. Daha önce de dile getirildiği gibi bekarların önemli bir kısmının 18-32 yaş aralığında olması medeni durum ile yaş değişkeninin benzer güvenme eğilimini temsil etmeleri anlaşılabilir bir durumdur.

Eğitim ve devlete güven ilişkisinde Türkiye’de eğitim arttıkça devlete güven düzeyinde de azalma görülmektedir. Buradan hareketle devlete en yüksek düzeyde güvenenler eğitim seviyesi ilköğretim ve altı olan insanlar iken, devlete en düşük seviyede güvenenler ise üniversite ve üzeri olmuştur.

Gelir seviyesi ve devlete güven arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Ancak alt tablodaki veriler incelendiğinde alt gelir grubun diğer gelir grubundakilere kıyasla devlete güven düzeyleri daha fazla. Aynı zamanda devlete hiç güvenmeyenlerin en az ve tamamen güvenenlerin en fazla olduğu yine alt gelir grubundaki insanlardır. Devletin “baba” figürü ile özdeşleştiği toplumumuzda alt gelir grubu için koruyu ve kollayıcı olarak kabul edilmesi ve beraberinde güvene layık olunması beklenen durumdur. 2020 yılı itibariyle 6 milyon 630 bin haneye sosyal yardımın verilmesi (Büyükbayrak, 2021), beklenen güvenin karşılanmasını ya da güven düzeyinin yükselmesini sağlar.

Siyasi Parti ve sivil toplum kuruluşlarına üyelik ile devlete güven arasında istatistiki olarak anlamlı fark elde edilmiştir. Türkiye’de bahsedilen kurum ve kuruluşlara üye olanlar üye olmayanlardan daha fazla devlete güvenme eğilimi göstermektedir. Aslında bu sonuç beklenen bir durumdur. Üyelikleri bulunanlar bulunmayanlara kıyasla kurumsal aidiyetleri daha fazladır. Bu aidiyet güvenin tesisini kolaylaştırmaktadır. Üyelikleri bulunmayanlar ise kurumlarla mesafelidir. Mesafenin oluşması çeşitli sebeplerden kaynaklanabilir. Bir şeylerin değiş(tirile)meyeceğine olan inanç ya da üyeliğin çalışma ya da sosyal hayatında kendisine sorun oluşturabileceğine dair algı vd. Aslında buradan hareketle devlete güveni arttırmanın yollarından biri vatandaşların sivil topluma katılımını teşvik etmek olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 53’te gösterilen yaş ve dindarlık değişkenleri ile devlete güven arasında bir anlamlılık olup olmadığını kontrol etmek için bu temaları çoklu uyum analize tabi tuttuk. Yaş arttıkça devlete güven seviyesinin de anlamlı bir biçimde arttığını daha önce dile getirilmişti. Dindarlık, yaş ve devlete güven ilişkisini gösteren çoklu uyum analizinde karşımıza Şekil 2’deki durum çıkmaktadır. Şekildeki sarı daireye bakıldığında araştırmaya katılanlar arasında 18-32 yaş aralığındaki genç kuşak, diğer kuşaklara göre az dindar ve devlete çok az güvenme eğiliminde olduğu söylenebilir. Diğer bir ifade ile 18-32 yaş arasında olmak, az dindarlık ve devlete çok az güvenmek arasında bir ilişkinin, uyumun (uyuşmanın) varlığından bahsetmek mümkün. Öte yandan grafiğin geri kalan kısmı incelendiğinde yaş, dindarlık ve devlete güven düzeyindeki artış arasında da bir uyum görülmektedir. (Tablo 57’deki kurumlara güvende “hiç güvenmiyorum” ve “tamamen güveniyorum” verileri için bakınız Ek1. Tablo 68.)

Şekil 2: Dindarlık, Yaş ve Devlete Güven İlişkisini Gösteren Çoklu Uyum Analizi

Tablo 59: Mahkemelere Güven ile Yaş, Eğitim ve Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Yaş	18-32 yaş	243(47,6)	144(28,2)	123(24,1)	45,689	,000*
	33-48 yaş	108(29,9)	124(34,3)	129(35,7)		
	49 yaş ve üzeri	55(25,8)	75(35,2)	83(39)		
Eğitim	İlköğretim ve altı	112(27,4)	131(32)	166(40,6)	42,879	,000*
	Lise	170(40,8)	143(34,3)	104(24,9)		
	Üniversite ve üzeri	124(48,1)	69(26,7)	65(25,2)		

* $p < .05$

Mahkemelere olan güven ile yaş ($\chi^2=45.689$, $p<.05$) ve eğitim ($\chi^2=42.879$, $p<.05$) arasında anlamlı ilişki elde edilmiştir. Yaş ilerledikçe mahkemelere güven düzeyi artmaktadır. 18-23 yaş arası gençlerin neredeyse yarısı (%47,6) mahkemelere güvensizlik durumu söz konusu. %22,5'i ise mahkemelere hiç güvenmiyor. Günümüz Türkiye gençliğinin mahkemelere güvensizliği, sadece kurumlardan birine güvenmemesi şeklinde

değil toplumsal güvenin daha oluşumunda engellerin olduğunu gösterir. Serdar Gülener Yargıya Güven çalışmasında, Türkiye’de insanların %69’unun herhangi bir nedenle yolunun mahkemeye düşmediğini ifade etmektedir (Gülener, 2018: 52). Bu veriler aynı zamanda ileri bir araştırmanın da gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüz gençlerinin kurumlara güvenlerini deneyim mi yoksa duyum mu belirliyor?

Eğitim durumu ve mahkemelere güven ilişkisi incelendiğinde eğitim düzeyi arttıkça mahkemelere güven düzeyi azalmaktadır. Eğitim durumu üniversite ve olan bireylerin yaklaşık yarısı (%48,1) mahkemelere karşı güvensizlik içinde olduğu görülmektedir. Mahkemelere en yüksek düzeyde güvenen grup ise eğitim düzeyi ilköğretim ve altı olanlardır (%40). Mahkemeler toplumsal güvenin garantörüdür. Birey “karşı taraf bana zarar vermez” ihtimalini, karşı tarafın yanlış yapması durumunda verilecek cezanın caydırıcı etkisi ile diri tutmaya çalışır. Ancak mahkemeler adaleti tesis edemez, güvenlik önlemleri güveni sürdürmeye yetmezse toplumsal anlamda güven ortamından bahsetmek imkansızlaşır. Bundan dolayı gençlerin ve eğitimli insanların da dahil olduğu bir düzeyde kurumsal güven tesisi gereklidir.

Tablo 60: Siyasi Partilere Güven ile Yaş, Eğitim ve Gelir seviyesi Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Yaş	18-32 yaş	292(57,3)	157(30,8)	61(12)	35,893	,000*
	33-48 yaş	159(44)	133(36,8)	69(19,1)		
	49 yaş ve üzeri	77(36,2)	84(39,4)	52(24,4)		
Eğitim	İlköğretim ve altı	149(36,4)	167(40,8)	93(22,7)	45,062	,000*
	Lise	223(53,5)	137(32,9)	57(13,7)		
	Üniversite ve üzeri	156(60,5)	70(27,1)	32(12,4)		

* $p < .05$

Siyasi partiye olan güveni ile yaş ($\chi^2=35.893$, $p<.05$) ve eğitim düzeyi ($\chi^2=45.062$, $p<.05$) arasında anlamlı ilişki elde edilmiştir. Türkiye’de yaş azaldıkça siyasi partilere duyulan güven de azalmaktadır. Gençlerin çoğunun siyasi partilere güven konusunda endişeleri söz konusu. Eğitim siyasi partilere güven ilişkisinde de eğitim düzeyi arttıkça siyasi partilere güven azalmaktadır. Eğitim durumu üniversite ve üzeri olanlar gençlerden daha yüksek bir düzeyde siyasi partilere güvensizlik eğilimindedirler.

Tablo 61: Diyanete Güven ile Yaş, Eğitim Seviyesi Arasında Ki-Kare Tablosu

Değişken	Grup	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey	Ki-Kare	p
		f(%)	f(%)	f(%)		
Yaş	18-32 yaş	241(47,3)	156(30,6)	113(22,2)	25,96	,000*
	33-48 yaş	125(34,6)	121(33,5)	115(31,9)		
	49 yaş ve üzeri	65(30,5)	78(36,6)	70(32,9)		
Eğitim	İlköğretim ve altı	110(26,9)	151(36,9)	148(36,2)	59,142	,000*
	Lise	181(43,4)	143(34,3)	93(22,3)		
	Üniversite	140(54,3)	61(23,6)	57(22,1)		

* $p < .05$

Diyanete güveni ile yaş ($\chi^2=25.96$, $p<.05$) ve eğitim ($\chi^2=59.142$, $p<.05$) düzeyi arasında anlamlı ilişki elde edilmiştir. Yaş azaldıkça ve eğitim seviyesi arttıkça Diyanet'e de güven azalmaktadır. Dinarlık seviyesi, eğitim durumu ve yaş dağılımı ile diyanete güven temaları çoklu uyum analizine tabi tutulduğunda dindarlık seviyesi az, eğitim durumu üniversite ve üzeri ile diyanete düşük düzey güven öğelerinde uyum söz konusu. Diğer bir ifadeyle üniversite ve üzeri eğitim durumunda olan insanlar az dindardır ve diyanete güvensizlik durumu söz konusudur.

SONUÇ

İnsanın dünyaya gelişinden itibaren sağlıklı bir şekilde güven ihtiyacının karşılanması tüm yaşamını etkilemektedir. Kurulan ailelerin, arkadaşlıkların, ortaklıkların, açılan şirketlerin ya da seçilen hükümetlerin var olmaları hep bu hayati olguya bağlıdır. Güven aynı zamanda gündelik hayatı kolaylaştırması bakımından da önem arz etmektedir. Güvenlik kameraları, alarmlar, demir kapılar, senetler, kefiller gibi unsurlar güven boşluğunu doldurmak için ödenen alternatif maliyetlerdir. Ekonomik faydası olan güvenin bireyler üzerinde psikolojik etkisi de yadsınamaz bir gerçektir. Yapılan araştırmada yüzden fazla değişken arasından depresyona karşı en güçlü koruyucu faktörün güven olduğu sonucu (Wood, 2020), güven konunun çok yönlülüğünü göstermektedir. Bu çalışma, gerek kavramsal ve kuramsal arka plan, gerekse de sahadan elde edilen bulguların analizi bakımından sosyolojik bir perspektifin ürünüdür. Bir arada yaşama kültürünün inşasına ve sürdürülmesine katkı için güven konusunun farklı disiplinlerden de çalışılmasını teşvik etmek gerekir.

Çalışmamız Türkiye’de toplumsal güvenin boyutlarını özelleşmiş, genelleşmiş ve kurumsal güven düzleminde ve sosyo kültürel değişkenlerle açıklamaya çalışmaktadır. Çalışmanın güçlü yanları saha araştırmasının Türkiye evreninde gerçekleşmiş olması ve güveni toplumsal anlamda kuşatıcı üç temel kategori ile ele almasıdır.

Güven bir tutum olması hasebiyle tanımlanması zor bir olgudur. Tanımlanmasındaki zorluk bu tutumun ölçülmesinde de karşımıza çıkmaktadır. Dünya Değerler Araştırması’nın iki seçeneqli genel güven sorusu “*Sizce genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya bir iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir?*” içerisinde barındırdığı muğlaklık ve seçeneklerdeki gizil yönlendirmesi alan yazında sıkça eleştirilmiştir (Gunnarson ve Loxbo, 2012, s. 174; Ermisch vd., 2009; Kohn, 2008; Nannestad, 2008; Delhey vd., 2011; Sturgis ve Smith, 2010). Eleştirilerden yola çıkarak bu çalışmada güvenin farklı kategorik alanlarıyla ölçümü amaçlanmıştır. Aynı zamanda klasik genel güven sorununu farklı şekillerde ve çeşitli seçeneklerle sorarak farklı sonuçlar gözlemlenmiştir (s. 103-104). Öyle ki, genel güven sorusuna katılımcıların %96,4’ü “*Dikkati elden bırakmamak gerekir*” cevabını vermektedir. “Sizce genelde insanlar ne kadar güvenilirdir?” sorusunu “*(İnsanlar güvenilmezdir) 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (İnsanlar güvenilirdir)*”

seçenekleri ile sorduğumuz da ise, insanlara güvenmeme oranı (insanlar güvenilmezdir diyenlerin oranı) %14,7'ye düştüğü, “*İnsanların çoğunluğuna güvenilebilir*” olumlu önermesini beşli likert biçiminde katılımcılara sunduğumuzda ise de güvenmeme oranının %13,6'ya gerilediği görölmektedir. Araştırmanın özgün çıktılarından biri olan bu sonuçlar, klasik güven sorusuna yapılan eleştirilere kanıt niteliğinde olup güven ölçüm tartışmasını daha da ileriye taşıma gerekliliğinin altını çizmektedir.

Genel güven sorunun yapısına yönelik eleştirilerin yanı sıra ölkemizde yapılan çalışmalarda genel güven sorusunun, toplumlarının kendine has özelliklerini, farklılıklarını görmezden gelmesi ve bütün dünyayı aynı kültür ve değerler sisteminin ürünü olarak kabul etmesine yönelik eleştiriler de söz konusudur (Şan ve Akyiğit, 2015; Tecim ve Aydemir, 2015). Klasik genel güven sorusunun sınırları, ana hatları ile özelleşmiş güvenin dışında kalan alanı temsil etmektedir. Her ne kadar muğlak olsa da “*insanların çoğu*” ifadesi daha ziyade *öteki*'ye göndermede bulunur. Bu çalışmada “*insanların çoğu*” ifadesi kültürel değerleri görünür kılacak kategorilere ayrılarak genel güven hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Öyle ki Türkiye’de farklı dinden insanlara güven ortalaması 10 üzerinden 4,88, farklı etnik kimlikten olanlara 4,8, farklı siyasi görüşten insanlara 4,6 iken, farklı ahlaki değer yargılarına sahip insanlara güven oranı ise 4,48 olduğu görölmektedir (Bakınız Ek1. Tablo 66). Bu veri Türk toplumsal yapısının kültürel değerlerinde dini, etnik ya da siyasi birliktelikten ziyade ahlaki değerlerin birliğinin önemini ortaya koyması bakımından önemli ve dikkat çekicidir. Bir diğer özgün araştırma çıktısı olan bu sonuçlar da, güven ölçümüne yönelik yapılan kültürün göz ardı edildiğine dair eleştirilerinin haklılığını ortaya koymaktadır. Kültürel kodların belirlenip bu kodlar özelinde gerçekleşecek güven araştırmaları, farklı kültürlerle yapılan toplumsal güven karşılaştırmalarını daha anlamlı hale getirebilir ve bu tartışmayı daha ileriye taşıyabilir. Tartışmaya katkı niteliğinde çalışmanın teorik ve kuramsal bölümünde ele aldığımız , güvenin kaynaklarının değerlendirildiği başlıkta kabul gören bir yaklaşımı burada dile getirilebiliriz. Deneyim/tecrübe ve eğilim/yatkınlık olarak güvenin kaynakları iki yaklaşımla değerlendirilmiştir. Eğilim/yatkınlık yaklaşımı, bireyin dünyayı algılama biçimi, doğa tasavvuru ile açıklanabilir. “*İnsan insanın kurdudur*” ile “*İnsan insanın yurdudur*” önermeleri farklı güven tutumlarına sebebiyet vermektedir. Tam da bu satırlar yazılırken, “Rasyonel batı aklı ile duygusal doğu kalbinin insana verdiği güvenme motivasyonları nelerdir?” sorusu gündeme gelebilir “Depremin Nedensel Açıklamaları”

başlıklı çalışmasıyla Cesur (2002) Sosyal Temsiller Teorisi'nin perspektifinden 17 Ağustos depremini yaşamış kişiler üzerinden gündelik bilginin analizini yapmıştır. Depremi nedeni sorusuna katılımcıların iki bilgi evreninden (ilahi + bilim), nasıl sorusuna ise tek bilgi evreninden (bilim) cevap verdikleri görülmüştür. Daha sonra Arkonaç (2015) bu veriyi iki farklı düşünce dünyasından Doğu-Batı ikilemi üzerinden değerlendirmiştir. Ona göre:

“Nasıl sorusuna bilimsel kökenli bilgi ile cevaplar getirmektedirler buna karşın aynı olayın neden olduğuna dair açıklamalarını bir diğer soruya verdikleri cevapla çatışmasız bir şekilde geleneksel kökenli bilgi evreninden çoğu kere inanç bilgisinden hareketle cevaplamaktadırlar. Bunu sadece eğitim farkı ile açıklamak yetersiz ve hatalı bir açıklama olur çünkü bu coğrafyadaki insan, batılının tersine, neden sorusu ile nasıl sorusunun işaret ettiği alanları ayırd etmektedir. Nasıl sorusu, gerçek ya da maddesel-fizik dünyanın olaylarını sorguladığı için bilimsel bilgiye başvurularak cevaplanmaktadır çünkü cevap orada gerçeklik alanında. Neden sorusu ise bir sebep arayışıdır ve sebepler, her zaman gerçeklik âleminin içinden seyredebilir ya da ulaşılabilir bilgiler değildir. Önündeki meseleyi anlamak, açıklamak ve çözüm getirebilmek için bu coğrafyadaki insanlar bu iki alanı birlikte kullanmaktadır (Arkonaç, 2015, s. 166).

Tek bilgi kaynağı iddiasındaki batılı bilginin ürettiği insan toplum ilişkisi ve güvenme biçimi ile Türkiye'deki ya da Batı-dışı toplumlardaki tasavvur pekâlâ farklı olabilir. Güvenin kaynaklarından biri olarak ifade ettiğimiz dünyayı yorumlama biçiminin güveni etkilediği düşüncesi, gelecek güven çalışmalarında “*bilginin sosyal inşası*” ve güven ilişkisi bağlamında değerlendirilebilir. Türkiye'de güvenin arkeolojisi inanca ve beraberinde kültüre dayalı bilgi kaynaklarıyla açıklanabilir.

Burada Türkiye'de toplumsal güvenin boyutları ilk olarak üç güven türü üzerinden değerlendirilecektir. Gündelik hayatta iletişim kurduğumuz, bir arada yaşadığımız ya da aynı dine inanıp, aynı siyasi görüşü paylaşp, aynı etnik kültürde yaşadığımız insanlar bizim özelleşmiş yaşam alanımızı oluşturur. Bu yaşam alanında olan kişi ve gruplara yönelik güven tutumu da özelleşmiş güveni ifade eder. Belirgin biçimde Türkiye'de özelleşmiş güven yüksek düzeydedir (alınabilir ortalama puan: 27, çıkan puan 37,97). Türk toplumu bilindiği üzere özelleşmiş güven alanı dahilinde yakın ilişkiler kurma bakımından ön plana çıkmaktadır. Erkek, 49 yaş ve üzeri, üniversite ve üzeri, üst gelir

grubu, az dindar, büyükşehir ve yurt dışında yaşayan insanların diğer gruplara nazaran özelleşmiş güven düzeyleri daha yüksektir. 10 puan üzerinden özelleşmiş kişi ve gruplara güven sıralaması ise şu şekildedir; Aileme (9,3), Yakın arkadaş çevreme (7), Uzun süre tanıdığım insanlara (6,6), Benimle aynı siyasi görüşten insanlara (6,4), Benimle aynı dinden insanlara (6), Benim ya da çocuklarımla öğretmenlerine (5,9), Benimle aynı ulustan/milletten olan insanlara (5,9), Akrabalarım (5,8), Etnik kimliği benimle aynı olan insanlara (5,8), Hemşehrilerime (5,5), Komşularım (5,5), Yaşadığım mahallenin esnafına (5,5), Mahalle camisinin imamına (5,3), Apartman yöneticisine (4,8), Yaşadığımız ilin milletvekiline (4,6). Özelleşmiş kişi ve gruplara güvende ilk sırayı belirgin farkla aile almaktadır. Verilere baktığımızda aileye güvenin belirgin biçimde diğer kişi ve gruplara güvenden ayrıştığını görmekteyiz. Apartman yöneticisi ve yaşanan ilin milletvekili hariç diğer kişi ve gruplara güven düzeyi ortalama üstündedir. Akraba, hemşehri ve komşulara güven ise aynı siyasi görüşü paylaşan, aynı dine inanan ve aynı milletten olanlardan sonra gelmektedir. Burada dikkat çekici bir veri de özelleşmiş güven alanındaki üç meslek grubunun sıralamasının “Benim ya da çocuklarımla öğretmenleri”, “Yaşadığım mahallenin esnafı”, “Mahalle camisinin imamı” şeklinde olmasıdır. Türkiye’de cami imamın mahalle esnafından daha az güvenilir bulunması düşündürücüdür. Bu durumu Lethen’in (2013) mesafe kültürünü betimlemek için kullandığı “soğuk temas” kavramı çerçevesinde değerlendirebiliriz. Bu soğuk temasın iki yönü olabilir: İlki vatandaşların cami ile, imamla ile mesafesi, ikincisi de imamın mahalle(li) ile mesafesi. Bireylerin sekülerleşme ve imamlığın de iş tanımı olan profesyonel bir mesleğe dönüşme ihtimalleri iki yönlü soğuk teması aynı anda mümkün kılabilir. Diyanetin ya da güven çalışacakların dikkatini çekmek için şöyle bir öneride bulunabiliriz: Her ne kadar tahmin edilebilir olsa da “mahalle imamının mahallelilerce tanınma oranı” da bu değerlendirmeyi daha da anlamlı hale getirebilirdi. Nitekim çocuğun öğretmenine, mahallenin bakkalına ve caminin imamına güven düzeyi ile onları tanıma seviyesi doğru orantılı olabilir. Luhmannvari söyleyecek olursak “*insan tanıdığına güvenir*”. Araştırmamızda en çok güvenilen özelleşmiş kişi ve gruplarda üçüncü sırada, “*Uzun süre tanıdığım insanlar*” olması da bu durumu kanıtlar niteliktedir (s. 134, Tablo 27).

Genelleşmiş güven, özelleşmiş yaşam alanının dışında kalan kişi ve gruplara yönelik güven tutumunu tasvir etmektedir. Bu durum Türkiye’de düşük düzey (alınabilir ortalama

puan: 33, çıkan puan: 25,92) bir görünüm arz etmektedir. Bu anlamda Fukuyama'nın (2011; 2009) dile getirdiği gibi grup içi güçlü dayanışma, grup üyelerinin dışarıdakilerle iş birliği yapma kabiliyetini azaltmaktadır. Aynı şekilde yüksek özelleşmiş güven, düşük genelleşmiş güven oluşmasına neden olabilmektedir. Bu araştırmada Kadın, 33-48 yaş arası, ilköğretim ve altı, orta alt gelir, dindar olan insanların diğer gruplara nazaran genelleşmiş güven düzeyleri daha yüksektir. 10 puan üzerinden genelleşmiş kişi ve gruplara güven sıralaması ise şu şekildedir; Eğitim seviyesi yüksek olan insanlara (5,87), Yaşlılara (5,6), Gençlere (5,5), Orta yaşlılara (5,5), Dindar kişilere (5,47), Kadınlara (5,37), Erkeklerle (5), Farklı mezhepten olan insanlara (4,9), Ekonomik geliri yüksek olan insanlara (4,9), Farklı dinden olan insanlara (4,88), Etnik kimliği farklı olan insanlara (4,8), Başka bir ulustan/milletten olan insanlara (4,76), Farklı siyasi görüşten insanlara (4,6), Benden farklı ahlaki değer yargılarına sahip insanlara (4,48), İlk kez tanıştığınız insanlara (4), Eşcinsellere (3,5). Genelleşmiş kişi ve gruplarda en yüksek düzeyde güveni eğitim faktöründe görmekteyiz. Eğitim düzeyi yüksek, ekonomik geliri yüksek ve dindar insanlar grubunda ikinci sırada dindarlar ve üçüncü sırada ekonomik geliri yüksek insanların olması aynı zamanda Türkiye'nin kültürel kodlarında bilgi, inanç ve paranın yerini göstermesi bakımından önemlidir. Ortalama altında yer alan grupların çoğunun "*farklı*" ifadesini içeriyor oluşu da *farklılıklara* karşı var olan toplumsal mesafeyi göstermesi bakımından önemlidir. Bu grupta yer alan en az güvenilen ise "*farklı ahlaki değer yargılarına sahip insanlar*"dır. Buradan hareketle Türkiye'de ahlakın aynılığının ne derece önemli olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'de insanların en az güvendikleri grubun %65,1 oranı ilw eşcinselleri işaret etmesi bu perspektifin sonucu olduğunu düşündürebilir.

Kurumsal güven, bireyin genel anlamıyla sisteme ve o sistemin işleyen alt dallarına güven tutumunu ifade eder. Türkiye'de kurumsal güvenin net biçimde düşük düzeyde olduğunu ifade etmek yanlış olur (alınabilir ortalama puan: 48, çıkan puan 46,6). Türkiye'de kurumsal güven düzeyi az farkla ortalamanın altında kalsa da verilere bakarak orta düzeyde bir kurumsal güvenden bahsetmenin daha doğru olduğunu söyleyebiliriz. Erkek, 49 yaş ve üzeri, ilköğretim ve altı, alt gelir grubu, çok dindar olan insanların diğer gruplara göre kurumsal güven düzeyleri yüksektir. 10 puan üzerinden kurumlara güven sıralaması ise şu şekildedir; Ordu (6,9), Polis Teşkilatı (6,8), Genel anlamda Devlet (6,3), Yasalar (5,95), Üniversiteler (5,9), Kadın hakları kuruluşları (5,9), Milli Eğitim

Kurumları (5,8), TBMM(5,7), Yardım ve hayır kuruluşları (5,7), Mahkemeler (5,67), Hükümet (5,65), Devlet memurları, bürokratlar (5,54), Diyanet İşleri Başkanlığı (5,44), Din adamları, dini liderler (5,4), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (5,3), Çevreci örgütler (5,1), İnternet / Sosyal Medya Ağları(4,8), Büyük şirketler (4,8), Bankalar (4,8), Televizyon ve Gazeteler (4,7), Avrupa Birliği (4,7), Genel olarak siyasi partiler (4,65), Birleşmiş Milletler (4,57), NATO (4,48). Türkiye’de en çok güvenilen ilk üç kurum sırası ile Ordu, Polis Teşkilatı ve Genel anlamda Devlet’tir. Orduya güven Türkiye’de her zaman birinci sırada yer almıştır. Hatta amaçlarına ulaşmış ya da ulaşmamış, modern ya da postmodern tüm darbelerden sonra da ordu bu yüksek güven düzeyini tesis etmeyi başarmıştır. Orduyu peygamber ocağına benzeten, her Türk’ün asker doğduğunu düşünen bir toplumun bu kuruma yüksek düzeyde güvenmesi beklenen durumdur. Türkiye’de demokrasi ile vatandaşlar devlete müdahil olabilirken, ordunun disiplinli ve güçlü figürü ile siviliden ayrılması orduya daha karizmatik ve müdahale edilmesi zor bir konum kazandırmaktadır. Bu durum ordunun kültürel açıdan daha saygın daha güvene layık olduğu düşüncesini geliştirmektedir.

Sosyo-demografik göstergeler bağlamında Türkiye’de toplumsal güvene, eğitim açısından bakıldığında genel olarak eğitim seviyesi yüksek insanların Türkiye’deki kurumlara, kişi ve gruplara karşı bir güvensizlik durumları söz konusudur. Diyanet, din görevlileri, üniversite, devlet, bürokrat, hükümet, ordu, siyasi partiler, TBMM, Polis, Milli eğitim kurumları, yasalar, adalet sistemi ve mahkemeler gibi kurumlara en düşük düzeyde güvenenler üniversite ve üzeri eğitim durumunda olan kişilerdir. Aynı şekilde akraba, komşu, hemşehri, gençler, orta yaşlılar yaşlılar olmak üzere pek çok kişi ve gruplara da düşük düzeyde güvenen yine eğitim durumu üniversite ve üzeri olan insanlardır. Türkiye’de eğitim düzeyi ile güven arasında dikkat çekici bir durum söz konusudur. Eğitim durumu üniversite ve üzeri olanlar “*Etnik kimliği benimle aynı olan insanlara, Benimle aynı ulustan/milletten olan insanlara, Benimle aynı dinden olan insanlara*” gibi benzerlik temalı gruplara düşük düzeyde güven duyarken, “*Etnik kimliği benimkimden farklı olan insanlara, Başka bir ulustan/milletten olan insanlara, Farklı mezhepten olan insanlara, Farklı dinden olan insanlara, Eşcinseller, Benden farklı ahlaki değerlere sahip insanlara*” gibi farklılık temalı gruplara ise yüksek düzeyde güven duymaktadır. Farklılıklara en düşük düzeyde güven ise eğitim durumu ilköğretim ve altı olan insanlarda tanık olunmaktadır. Genel olarak güven konusunda tedirgin olan

eğitilmişlerin, farklılıklar söz konusu olduğunda güvenme eğilimleri daha yüksek olmaktadır. Buradan yola çıkarak sosyal tabaka hareketliliğinde en etkili unsur olan eğitimin genel halk düzleminden uzaklaştırıcı bir yönü olduğunu söyleyebiliriz. Diğer yandan eğitim seviyesi, dindarlık düzeyi ve Diyanet'e güven değişkenlerini çoklu uyum analizine tabi tutulduğunda *dindarlık seviyesi az, eğitim durumu üniversite ve üzeri ile Diyanet'e düşük düzey güven* öğelerinde uyum söz konusu olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle üniversite ve üzeri eğitim durumunda olan insanlar az dindardır ve diyanete güvensizlik durumu söz konusudur.

Yaş değişkeni açısından Türkiye'de toplumsal güven incelendiğinde ise tüm güven türlerinde, kişi, grup ve kurumların neredeyse tamamında belirgin biçimde gençlerde güvensizlik, yaşlılarda da güvenme durumu söz konusudur. Gençler aileye, akrabaya, hemşehrilere, komşulara, devlete, mahkemelere, siyasi partilere, Diyanet'e, genel olarak insanlara, orta yaşlılara, yaşlılara hatta kendi yaş gruplarına bile diğer yaş gruplarından daha az güvenmektedir. Yaşa dayalı yapılan analizlerde gençler, eşcinseller hariç diğer tüm kişi, grup ve kurumlarda en az güvenen yaş grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde biri kesitsel, diğeri üç dalgalı olan iki çalışmada da benzer bir durumun söz konusu olduğu ifade edilmektedir (Poulin ve Haase, 2015). Bu durumu Haase "yaşlandıkça, diğer insanlarda iyiyi görme eğilimi ve gençken bizleri temkinli kılan küçük hayal kırıklıklarını affetme olasılığımız daha yüksek olabilir." şeklinde açıklıyor (Julie, 2015). Ülkemizde yaşlılara karşı hem toplumsal hem de kurumsal anlamda ayrı bir değerin verilmesi onların güven eğilimini olumlu anlamda etkilemektedir. Diğer yandan gençlerin güvensiz bir tutum takınmalarının nedenleri konusunda yeterli çalışma bulunmamaktadır. Ancak sosyolojik perspektifin sunduğu imkân ve değişkenlerin birbirleri ile ilişkisi bir değerlendirme kapısı aralayabilir. Günümüz Türkiye'sinde gençler kendilerini önemsiyor ve kendilerinin önemsenmelerini bekliyorlar. Kendi tercihlerine, kararlarına, giyim ve yaşam tarzlarına saygı duyulmasını istiyorlar. Kendi imkanlarını gelişmiş ülkelerdeki gençlerin imkanları ile kıyaslayıp, o imkanları talep ediyorlar. Toplumsal belleğin rutinleşen seremonik geçmiş anlatılarını dinlemek istemiyor, bugünleri ve gelecekleri ile ilgileniyorlar. Kuzenleri ile kıyaslanmak, "el alem ne der" yaftası ile damgalanmak istemiyorlar. İleri demokrasinin imkanı, sosyal medyanın dayanılmaz hafifliğiyle, düşüncelerini rahat bir şekilde dile getiriyorlar. Aşırı uçlarla çizilen bu profildeki gençler kendilerini dış müdahalelere kapatmış durumdadır.

Gelenek, inanç, bürokrasi ile sınırlandırıldığını düşünen gençler bu değerlerin aile, akrabalık, komşuluk, din, devlet vb. gibi kurumlara mesafeli yaklaşıyorlar. Mahkeme deneyimi olmadığı halde mahkemelere karşı güvensizlik tutumu bu durumu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Elimizdeki verilerle sınırlarını tam olarak çizip bu durumu açıklayamamak da gençlik ile bekarlığın güven ile ilişkisi dikkat çekicidir. Bekarlar da gençler gibi benzer biçimde güvensizlik içindeler. Türk toplum yapısı özelinde düşünüldüğünde toplumun evli ile bekardan beklentileri farklıdır, evlilerle bekarların da toplumla bağlılıkları farklıdır. Bekar bağımsız bir bireydir ve bağlılıkları sınırlıdır ama evli için aynı durum geçerli değildir. Evli aile akrabalık, komşuluk, ilişkilerinde ağacın dalına, bekar ise yaprağına benzetilebilir. Yaprak kopup toprakta filizlendiğinde yani evlendiğinde kökleri tutunmak için bir zemine ihtiyaç duyar. Bu zemin de, aile, yakın arkadaş, akraba, komşuluk gibi insani ilişkilerdir. Buradan hareketle, dünün gençleri, bugünün yaşlıları daha fazla güvenmeye eğilimli iken bugünün gençleri yarın yaşlandığında bu güvensizliklerine devam mı edecekler sorusuna da yaklaşık bir cevap çıkmış olmaktadır. Bu değerlendirmelerin bağımsız araştırmalara muhtaç olduğunu yineleyip “gençlerin evlenip sorumlulukları ve sosyal bağlılıkları daha da arttıkça ve yaşlandıklarında daha iyiyi, olumluyu görmeye başladıklarında daha fazla güvenebileceğini” söyleyebiliriz. Buradan hareketle yaş-medeni durum güven ilişkisinde gizil bir unsurun asıl güven sağlayıcı olduğu da ortaya çıkmaktadır: Aile. Medeni durumun değişmesi burada bir araçtır. Bağları, ilişkileri ve sorumlulukları birleştiren ailedir. Bu vesile ile ailenin güvenin kaynağı olduğunu ifade edebiliriz. Aynı zamanda Türkiye’de aile, düşünümsel biçimde güvenin kaynağı olduğu gibi aynı zamanda en çok güvenilen kurumdur.

Aile, Türk toplum yapısı içinde asli kurumlar arasında görülür ve ona yönelik anlam üreten hiçbir değişken günümüze kadar aileyi aşamamıştır. Hollanda (%63), Polonya (%70), ABD (%70) ve Almanya (%76), gibi ülkelere nazaran Türkiye (%94) dünyada aileye güvenin en yüksek düzeyde temsil edildiği ülkeler arasındadır (DeRose ve Wilcox, 2019: 95). Aynı zamanda Türkiye’de aile kurumuna güven tüm değişkenlerde (cinsiyet, yaş, eğitim vb.) de yüksek düzeyde temsil edilmektedir. Güvenin bileşenlerini içinde barındıran aile aynı zamanda özelleşmiş güvenin de merkezinde bulunmaktadır. Sağlıklı aile yapısında güven ilişkisi de çift yönlü etkileşim gösterir. Diğer bir ifadeyle bireyler ailelerine güvenirken, aile kurumu da daha yüksek düzeyde güven inşasına olanak tanır.

Türkiye’de bütün sosyo ekonomik değişkenlerde en güvenilir liman ailedir. Öyle ki güven sıralamasında aileden sonra gelen kişi, grup ya da kurumlar arasında belirgin düzeyde farklılık vardır. Bu çalışma verilerinde aileye güven ortalaması 10 üzerinden 9,3 puanla en yüksek düzeyde iken, ikinci sırada 7 puan ile *yakın arkadaş çevresi* ve üçüncü sırada 6,6 puanla *uzun süre tanınan insanlar* gelmektedir. Görüldüğü üzere Türkiye’de aileye duyulan güven düzeyi diğer güven kategorilerinden ayrılmaktadır. Bu veri Türk toplumsal yapısı içerisinde ailenin önemini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

İnsanların din kurumu karşısında kendilerini tanımlama biçimleri nasıl olursa olsun tüm gruplarında da aileye güven yüksek düzeydedir. Ancak Türkiye’de dindarlık ile aileye güven düzeyi doğru orantılı olarak artmamaktadır. Kendilerini az dindar olarak tanımlayanların %80,8’i aileye yüksek düzeyde güvenirken, çok dindarlarda bu oran %77,6’ya düşmektedir. Burada aile ve din arasında kurumsal etkileşimlerin birbirini beslemesinden ziyade arada kalan bir güç temerküzü görülmektedir. “Güven düzeyini en yüksek hangisi temsil eder: Aile mi, din mi?” sorusu burada gündeme geliyor. FETÖ gibi din istismarı üzerinden oluşmuş dinimsi yapıların aileyi hedef almalarındaki temel neden de burada daha iyi anlaşılabilir. Zira dindarlık arttıkça önem atfedilen, güven duyulan otorite merkezi değişerek, kişiyi anne-baba gibi iç otoriteye değil, şeyh, hoca gibi dış otoriteye bağlıyor oluşu iki kurum arasındaki güven gerilimini yansıtıyor.

Türkiye’de özelleşmiş güven yüksek, genelleşmiş güven düşük ve kurumsal güven düzeyi de kısmen orta düzeyde görünüm arz etmektedir. Araştırmada eğitim seviyesi üniversite ve üzeri olan insanların, 18-32 yaş arası gençlerin ve bekarların genel olarak güvenme konusunda temkinli bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Diğer yandan eğitilmiş insanlara dindar insanlardan daha çok güvenilmekte, ekonomik geliri yüksek olanlara ise dindar insanlardan daha az güvenilmektedir. Diğer bir ifade ile Türkiye’de eğitim, din ve zenginlik değişkenleri arasında en fazla eğitimin güvenilirliği arttırdığını söyleyebiliriz.

Türkiye’de aileye güven, tüm grup ve kurumlara güven düzeyinden ayrılarak en yüksek seviyededir (10 üzerinden 9,3). En az güvenilen grup ise eşcinsellerdir (10 üzerinden 3,5). Ordu, polis ve devlet en çok güvenilen kurumlardır. Erkek, 49 yaş ve üzeri, evli, eğitim seviyesi ilköğretim ve altı olan, siyasi parti ve STK üyesi bulunan, çok dindar insanlar diğer değişken gruplarına nazaran devlete daha fazla güvenmektedirler. Sivil toplum kuruluşlarına üyeliğin devlete olan güveni desteklemesi sivil katılım ve sorumluluk

bilinci bağlamında değerlendirilebilir. Öte yandan yaş, dindarlık ve devlete güven değişkenleri çoklu uyum analizine tabi tutulduğunda 18-32 yaş arası gençlerin az dindar oldukları ve devlete düşük düzeyde güvendikleri ortaya çıkmaktadır.

Bir arada yaşama kültürünün sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi, asgari düzeyde toplumsal güven ortamının sağlanmasıyla mümkündür. Bunun için güven, özelleşmiş alanda sınırlı kalmadan genelleşmiş alana doğru yayılmalı ve beraberinde kurumsal bir boyut kazanmalıdır. Nihayetinde güven ortamının inşasında aileden başlamak üzere, tüm sosyal kurumlardan sivil topluma ve kamu otoritesini temsil eden devlete varan bir çizgide pek çok kesime görevler düşmektedir. Bu çalışmamızda biz bu konu başlıklarının taşıdığı önemi vurgulamaya çaba gösterdik. Tezde altı çizilen ve yeni araştırmalarla genişletilmesi gereken pek çok husus ise yeni çalışmaların konusu olacaktır.

KAYNAKÇA

- 2017 Edelman trust narometer. (2017). <https://www.edelman.com/trust/2017-trust-barometer>. E.T.06/02/2022
- Acedo-Carmona, C. ve Gomila, A. (2014). Personal trust increases cooperation beyond general trust. *PLoS One*, 9(8).
- Agassi, J. (2016). The philosophy of trust. https://www.researchgate.net/publication/313896575_The_Philosophy_of_Trust. E.T.03/05/2022
- Akgün, B. (2001). Türkiy’de siyaset güven: nedenleri ve sonuçları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(4), 1. doi:10.1501/SBFder_0000001876
- Alesina, A. ve La Ferrara, E. (2002). Who trusts others? *Journal of Public Economics*, 85(2), 207–234. doi:10.1016/S0047-2727(01)00084-6
- Al-Khalifa, S. (2009). Particularized and generalized trust: The indirect relationship of trust on economic development. (Order No. 3399125). Available from ProQuest Central; ProQuest Dissertations & Theses Global; Social Science Premium Collection. (304865177).
- Allan, K. (2012). *Contemporary social and sociological theory: Visualizing social worlds*. Sage.
- Allen, L. P. (2016). College Students’ Trust in Government, Interpersonal Trust, Facebook Usage, and Political Efficacy, 1–171.
- Almond, G. A. ve Verba, S. (1963). *The civic culture*. Princeton University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt183pnr2>. E.T.05/04/2022
- Alver, K. (2010). *Steril hayatlar, Kentte Mekânsal Ayırışma ve Güvenlikli Siteler*. Hece.
- Amman, M. T. (2005). *Kadın ve spor*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Amman, M. T. (1995). *Sosyal tabakalaşma ve günümüz Fransız sosyolojisinin yaklaşımları. Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi.
- Amman, M. T. (2010). Türkiye’de ailenin açık ve örtük sekülerleşmesinin sosyolojik analizi. F. M. Bayraktar (Ed.), *Aile ve Eğitim* içinde (ss. 41–70). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Amman, M. T. (2022). Türkiye’de ailenin dönüşümü ve kırılma ve değişimi. H. M. Yücer ve Y. S. Zavalı (Ed.), *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Sosyal Değişme* içinde (ss. 93–110). Ankara: Ekin Yayınevi.
- Anadolu Ajansı. (2022). Rapor: ABD’de orduya güven yüzde 50’nin altında. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rapor-abd-de-orduya-guven-yuzde-50-nin->

- Arkonaç, S. A. (2015). *Psikolojide bilginin eleştirel arka planı*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Arneil, B. (2006). *Diverse communities: The problem with social capital*. Cambridge University Press.
- Aydemir, M. A. (2011). *Sosyal sermaye: topluluk duygusu ve sosyal sermaye araştırması*. Konya: Konya: Çizgi Kitabevi Yayinlari.
- Aydemir, M. A. (2011). Toplumsal ilişkilerin sosyal sermaye değeri. *Yayımlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya*.
- Aydemir, M. A. ve Özşahin, M. C. (2011). Türk demokrasisinde kayıp halkayı keşfetmek: Türkiye örneği üzerinden sosyal sermaye-demokrasi bağlantısını yeniden düşünmek. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 41–87.
- Aydemir, M. A. ve Tecim, E. (2012). Türk toplumunda aile ve dinin sosyal sermaye potansiyeli. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 43–59.
- Aydemir, M. A. ve Tecim, E. (2015). Yakın sosyalliklerde sosyal sermayeyi kavramak: kent ölçeğinde toplulukçu varoluş. A. Diken, M. Erdirençelebi, H. A. Akyürek ve M. Y. Özsağlam (Ed.), *1ST International Congress On Applied Sciences: "Social Capital" Oct 23-24, 2015–Konya/Turkey 1. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: "Sosyal Sermaye" 23-24 Ekim 2015–Konya/Türkiye içinde* (ss. 36–41). Konya.
- Bahry, D., Kosolapov, M., Kozyreva, P. ve Wilson, R. K. (2005). Ethnicity and trust: Evidence from Russia. *American Political Science Review*, 99(4), 521–532. doi:10.1017/S0003055405051853
- Baş, F. C. (2017). *Sosyal medya davranışının oluşumu: Çevrimiçi ortamlarda güven, sosyal sermaye ve saygınlık ilişkisi*. Selçuk Üniversitesi.
- Baş, M. (2017). Güven toplumu oluşturmaın temel ilkeleri (Samimiyet, Kardeşlik, Adalet ve Müsavat). *Edebali İslamiyat Dergisi*.
- Başak, S. (2010). Genelleşmiş güven ve toplumsal cinsiyet. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1), 53–71. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41210/506249>. E.T.05/09/2022
- Bauer, P. C. ve Freitag, M. (2017). Measuring trust. *The Oxford Handbook of Social and Political Trust içinde* . doi:10.1093/oxfordhb/9780190274801.013.1
- Bayar, A. ve Girgin, M. (2019). Türk toplumundaki güven indeksinin düşük olmasının nedenlerinin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 58–71.
- Berggren, N. ve Jordahl, H. (2006). Free to Trust: Economic Freedom and Social Capital.

- Kyklos, 59, 141–196. doi:10.1111/j.1467-6435.2006.00324.x
- Berggren, N., Elinder, M. ve Jordahl, H. (2008). Trust and growth: A Shaky Relationship. *Empirical Economics*, 35(2), 251–274. doi:10.1007/s00181-007-0158-x
- Binay, S. (2022). Z kuşağı itaati reddediyor, özgürlük ve haklarını istiyor. <https://haberglobal.com.tr/yasam/z-kusagi-itaati-reddediyor-ozgurluk-ve-haklarini-istiyor-169553>. E.T.03/09/2022
- Bjørnskov, C. (2007). Determinants of generalized trust: A Cross-Country Comparison. *Public Choice*, 130(1–2), 1–21. doi:10.1007/s11127-006-9069-1
- Bjørnskov, C. (2009) Social Trust and the Growth of Schooling. *Economics of Education Review*, 28(2), 249–257. doi:10.1016/j.econedurev.2006.09.013
- Boesten, J. (2014). The generalization of particularized trust. Paramilitarism and structures of trust in Colombia. *Colombia Internacional*, (81), 237–265.
- Bolle, F. ve Kaehler, J. (2006). Coleman’s Hypothesis on trusting behaviour and a remark on meta-studies. *Journal of Economic Methodology*, 13(4), 469–483.
- Booth, K. (y.y.2012). *Dünya güvenliği kuramı*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Booth, A. R. (2018). Trust in the Guise of Belief. *International Journal of Philosophical Studies*, 26(2), 156–172.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. https://home.iitk.ac.in/~amman/soc748/bourdieu_forms_of_capital.pdf. E.T.06/03/2022
- Bourdieu, P. (2015). *Ayrım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Büyükbayrak, B. (2021). Sosyal yardım alan hane sayısı 2020’de yüzde 102 arttı. <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/sosyal-yardim-alan-hane-sayisi-2020-de-yuzde-102-artti>. E.T.07/05/2022
- Can, İ. (2015). *Liderler, Kurumlar ve süreçler bakımından türkiye’de siyasal güven: sosyolojik nicel bir araştırma*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Can, İ. (2016). *Liderler, kurumlar ve süreçler bakımından Türkiye’de siyasal güven: sosyolojik nicel bir araştırma*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Can, İ. (2019). Güveni nasıl tanımlayabiliriz? Ya Da sosyal bilimlerin konusu olarak güven. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), 46–59.
- Cesur, S. (2002). *Depremi nedensel açıklamaları*. İstanbul Üniversitesi.
- Charron, N. ve Rothstein, B. (2016). Does education lead to higher generalized trust? The Importance Of Quality Of Government. *International Journal of Educational*

Development, 50, 59–73.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, 94, S95–S120.

Coleman, J. S. (1994). *Foundations of social theory*. Cambridge: Harvard University Press.

Cook, K. S. ve Santana, J. J. (2020). Trust: perspectives in sociology. *The Routledge Handbook of Trust and Philosophy* içinde (ss. 189–204). Routledge.

Çeyin, G. ve Göker, E. (2015). Araştırmāsından 50 yıl, kitabından 35 yıl sonra Ayrım. *Ayrım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi* içinde (ss. 9–24). Ankara: Heretik Yayınları.

Çolpan Erkan, N. ve Sevin, B. (2018). Suç korkusu konusunda bir inceleme: Kadıköy Örneği. *Journal of Planning*, 3(28), 315–327. doi:10.14744/planlama.2018.82787

Dağ, A. ve Yıldız, R. (2018). Lise öğrencileri arasında bağ kuran sosyal sermayenin ölçülmesi üzerine bir araştırma. R. Yıldız (Ed.), *Sosyal Sermaye Kaybı* içinde (ss. 261–284). İstanbul: Kitabı Yayınevi.

Dasgupta, P. (1988). Trust as a commodity. D. Gambetta (Ed.), *Trust: Making and breaking cooperative relations* içinde (ss. 49–72). New York: Basil Blackwell.

Daskalopoulou, I. (2019). Individual-level evidence on the causal relationship between social trust and institutional trust. *Social Indicators Research*, 144(1), 275–298.

Davis, L. ve Parker, K. (2019). A half-century after ‘Mister Rogers’ debut, 5 facts about neighbors in US.

Delhey, J. ve Newton, K. (2005). Predicting cross-national levels of social trust: global pattern or nordic exceptionalism? *European Sociological Review*, 21(4), 311–327. doi:10.1093/esr/jci022

Delhey, J., Newton, K. ve Welzel, C. (2011). How general is trust in “most people”? Solving the radius of trust problem. *American Sociological Review*, 76(5), 786–807.

Demirbaş, T. (2020). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Demircan, N. ve Ceylan, A. (2003). Örgütsel güven kavramı: Nedenleri ve sonuçları. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 139–150.

Demirgil, B. (2019). Ekonomik büyümede güven faktörünün etkisi: Türkiye Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 155–163. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/44114/533725>. E.T.04/07/2022

DERBİS. (2018). Dernekler bilgi sistemi. <https://www.siviltoplum.gov.tr/dernekler->

- DeRose, L. ve Wilcox, W. B. (2019). *World family map 2019*. New York.
- Desportes, Y. (2006). Trust, confidence and reliance: Reflections of a linguist. *Global Economy Journal*, 6(1), 1–15.
- Diken. (2018). Türkiye’de iş değiştirme eğilimi yüzde 16: Çalışanların yüzde 75’i işinden memnun. <https://www.diken.com.tr/turkiyede-is-degistirme-egilimi-yuzde-16-calisanlarin-yuzde-75i-isinden-memnun/>. E.T.01/05/2022
- Dilmaghani, M. (2017). Religiosity and social trust: Evidence from Canada. *Review of Social Economy*, 75(1), 49–75. doi:10.1080/00346764.2016.1186820
- Dinesen, P. T. (2011). A note on the measurement of generalized trust of immigrants and natives. *Social Indicators Research*, 103(1), 169–177. doi:10.1007/s11205-010-9704-6
- Dinesen, P. T. (2013). Where you come from or where you live? examining the cultural and institutional explanation of generalized trust using migration as a natural experiment. *European Sociological Review*, 29(1), 114–128. doi:10.1093/esr/jcr044
- Dingemans, E. ve Van Ingen, E. (2015). Does religion breed trust? A cross-national study of the effects of religious involvement, religious faith, and religious context on social trust. *Journal for the scientific study of religion*, 54(4), 739–755.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2020). İslam’da zina ve bütün çeşitleriyle eşcinsel ilişki haramdır. İslam’da Zina ve Bütün Çeşitleriyle Eşcinsel İlişki Haramdır. E.T.07/08/2022
- Dunn, J. (1984). The concept of ‘trust’ in the politics of John Locke. R. Rorty, J. B. Schneewind ve Q. Skinner (Ed.), *Philosophy in history. Essays on the historiography of philosophy* içinde (ss. 279–301). Cambridge: Cambridge University Press.
- Durkheim, E. (2013). *Toplumbilimin yöntem kuralları*. Cem Yayınevi.
- Eagly, A. H. ve Crowley, M. (1986). Gender and helping behavior: A meta-analytic review of the social psychological literature. *Psychological bulletin*, 100(3), 283.
- Elmas, M. S. (2013). *Modern toplumun güvenlik çıkmazı: tehdit, risk ve risk toplumu perspektifinden güvenlik*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları.
- Erikson, E. H. (1993). *Childhood and Society*. New York: Norton.
- Ermisch, J. ve Gambetta, D. (2010). Do strong family ties inhibit trust? *Journal of Economic Behavior & Organization*, 75(3), 365–376.

- Ermisch, J., Gambetta, D., Laurie, H., Siedler, T. ve Noah Uhrig, S. C. (2009). Measuring people's trust. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)*, 172(4), 749–769.
- Erskine, H. G. (1964). The Polls: some thoughts about life and people. *The Public Opinion Quarterly*, 28(3), 517–528.
- Ertan, G., Aytaç, S. E. ve Çarkoğlu, A. (2019). Türkiye’de siyasi kurumlara güven: Kültürel ve kurumsal açıklamalar ile" kazanan takım" etkisinin rolü. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(1), 65–88.
- Ertong, G. (2011). Sağlık sisteminde hekim hasta ilişkisi ve güven unsuru. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ertürk, D. (2018). Risk Toplumu: Belirsizlik, korku ve güven arayışı arasında özne. *Electronic Turkish Studies*, 13(10), 276–289.
- Etang, A., Fielding, D. ve Knowles, S. (2012). Are Survey Measures of Trust Correlated with Experimental Trust? Evidence from Cameroon. *Journal of Development Studies*, 48(12), 1813–1827. doi:10.1080/00220388.2011.649263
- Euronews. (2021). Türkiye’de asgari ücretle çalışan oranı son 20 yılda nasıl değişti? <https://tr.euronews.com/2021/11/15/turkiye-de-asgari-ucretle-cal-san-oran-son-20-y-lda-nas-l-degisti>. E.T.07/06/2022
- Euronews. (2019). KONDA Toplumsal değişim raporu: Türkiye’de inançsızlık yükselişte. <https://tr.euronews.com/2019/01/03/konda-nin-toplumsal-degisim-raporuna-gore-turkiye-de-inancsizlik-yukseliste>. E.T.08/05/2022
- Farrell, H. ve Knight, J. (2003). Trust, institutions, and institutional change: Industrial districts and the social capital hypothesis. *Politics & Society*, 31(4), 537–566.
- Festenstein, M. (2019). Political Trust, Commitment and Responsiveness. *Political Studies*, 68(2), 446–462. doi:10.1177/0032321719852569
- Field, J. (2008). *Sosyal sermaye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Frederiksen, M. (2011). Distrust and mistrust: Lessons from a low trust minority. *Comparative sociology*, 10(2), 248–280.
- Freitag, M. ve Bauer, P. C. (2013). Testing for measurement equivalence in surveys: imensions of social trust across cultural contexts. *The Public Opinion Quarterly*, 77, 24–44. <http://www.jstor.org/stable/24545685>. E.T.07/05/2022
- Freitag, M. ve Trautmüller, R. (2009). Spheres of trust: An empirical analysis of the foundations of particularised and generalised trust. *European Journal of Political Research*, 48(6), 782–803. doi:10.1111/j.1475-6765.2009.00849.x
- Fukuyama, F. (1992). *Tarihin sonu ve son insan*. İstanbul: Profil Yayıncılık.

- Fukuyama, F. (1997). Social capital. *The Tanner Lectures on Human Values* içinde . Brasenose College, Oxford.
- Fukuyama, F. (1999). Social capital and civil society.
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm>.
E.T.05/09/2022
- Fukuyama, F. (2005). *Güven: sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Fukuyama, F. (2009). *Büyük çözümme: İnsan Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşturulması*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Fukuyama, F. (2011). Sosyal sermaye ve sivil toplum. *Muhafazakar Düşünce*, 29–30(8), 3–24.
- Furedi, F. (2001). *Korku kültürü: Risk Almanın Riskleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Füzér, K. (2016). The Social Theory of Trust and the Sociological Theory of Social Capital. *Belvedere Meridionale*, 28(1), 132–139. doi:10.14232/belv.2016.1.9
- Garbarino, E. ve Slonim, R. (2009). The robustness of trust and reciprocity across a heterogeneous US population. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 69(3), 226–240.
- Gasset, J. O. y. (1999). *İnsan ve “Herkes”*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2014). *Mahremiyetin dönüşümü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Glaeser, E. L., Laibson, D. I., Scheinkman, J. A. ve Soutter, C. L. (2000). Measuring Trust. *The Quarterly Journal of Economics*, 115(3), 811–846. doi:10.1162/003355300554926
- Glanville, J. L. ve Paxton, P. (2007). How do we learn to trust? A confirmatory tetrad analysis of the sources of generalized trust. *Social Psychology Quarterly*, 70(3), 230–242.
- Global Firepower. (2022). 2022 military strength ranking.
<https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>. E.T.07/0/32022
- Gunnarson, C. ve Loxbo, K. (2012). School and ohe Promotion of Generalised Trust: Experiences From Sicily. *Journal of Trust Research*, 2(2), 171–201. doi:10.1080/21515581.2012.708506
- Gülener, S. (2018). *Yargıya güven*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Gülener, S. ve Türkölmez, İ. R. (2018). “Yargı kurumuna güven” yazını üzerine bir inceleme. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 49–59.

- Gür, N. (2017). Güven, bürokrasi ve refah devleti. *İnsan ve Toplum*, (7), 89–115.
- Habertürk. (2008). MGK'nın sır gibi sakladığı rapor. <https://www.haberturk.com/yasam/haber/78942-mgknin-sir-gibi-sakladigi-rapor>. E.T.04/05/2022
- Hall, J. A. (1992). Trust in Tocqueville. *Policy, Organisation and Society*, 5(1), 16–24.
- Ham, E. Y. ve Woo, M. (2015). Who is willing to pay more taxes for welfare? focusing on the effects of diverse types of trust in South Korea and Taiwan. *Development and Society*, 44(2), 319–343. <http://www.jstor.org/stable/deveandsoci.44.2.319>. E.T.08/05/2022
- Hanifan, L. J. (1916). The rural school community center. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 67(1), 130–138.
- Hardin, R. (1992). The Street-Level Epistemology of Trust. *The Street-Level Epistemology of Trust*, 14, 152–176. doi:10.1515/auk-1992-0204
- Hardin, R. (1996) Trustworthiness. *Ethics*, 107(1), 26–42. <http://www.jstor.org/stable/2382242>. E.T.04/07/2022
- Hardin, R. (2002). *Trust and trustworthiness*. New York: Russel Sage Foundation.
- Heidarabadi, A., Sarukhani, B. ve Valadbigi, A. (2012). A study of the types of social trust and the elements influencing it: the case of the Iranian northern town of Sari. *Asian Social Science*, 8(1), 183.
- Helliwell, J. F., Huang, H., Wang, S. ve Norton, M. (2021). World happiness, trust and deaths under COVID-19. *World Happiness Report*, 13–56.
- Herreros, F. ve Criado, H. (2003). In whom we trust? The development of particularised trust inside associations. *European Political Science*, 2(3), 56–61.
- Herreros, F. (2004). *The problem of forming social capital: Why Trust?* Springer.
- Hobbes, T. (2019). *The elements of law: natural and politic*. Routledge.
- Hudson, W. (1992). Trust, constructive history, and social theology. *Policy, Organisation and Society*, 5(1), 32–38.
- Ihlen, Ø. (2018). Symbolic capital. R. L. Heath ve W. Johanesen (Ed.), *The international encyclopedia of strategic communication* içinde . Malden: Wiley.
- Inglehart, R. (1999). Trust, well-being and democracy. M. E. Warren (Ed.), *Democracy and trust* içinde (ss. 88–120). Cambridge University Press.
- İnam, A. (2003). Herşeyin başı güven. F. Erdem (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Güven* içinde (ss. 13–26). Ankara: Vadi Yayınları.

- Jagodzinski, W. ve Manabe, K. (2004). How to measure interpersonal trust? A comparison of two different measures. *ZA-Information/Zentralarchiv für Empirische Sozialforschung*, (55), 85–98.
- Jesuino, J. C. (2008). Theorizing the social dynamics of trust in Portugal. *Trust and distrust: Sociocultural perspectives*, 179–206.
- Johansson-Stenman, O., Mahmud, M. ve Martinsson, P. (2009). Trust and Religion: Experimental Evidence from Rural Bangladesh. *Economica*, 76(303), 462–485. doi:10.1111/j.1468-0335.2008.00689.x
- Julie, D. (2015). Trust increases with age, benefits well being. <https://news.northwestern.edu/stories/2015/03/trust-increases-with-age-and-well-being#:~:text=%22Our new findings show that,Social Psychological and Personality Science.. E.T.09/04/2022>
- Karasar, N. (2020). Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler. *Nobel Yayıncılık*.
- Karasu, M. A. (2017). Kentsel mekânda suç korkusu -Şanlıurfa Örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 41–76. doi:10.18490/sosars.308642
- Katz, H. A. ve Rotter, J. B. (1969). Interpersonal trust scores of college students and their parents. *Child Development*, 40(2), 657–661. doi:10.2307/1127434
- Kavakçı, S. ve Görmüş, Ş. (2018). Sosyal sermaye bağlamında güven kavramı: Dini, toplumsal ve iktisadi etkisi. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 4(1), 79–95.
- Kayaoglu, A. (2017). Determinants of trust in Turkey. *European Societies*, 19(4), 492–516. doi:10.1080/14616696.2016.1228992
- Keskin, S. (2001). Çoklu uyum analizi ve bir uygulaması. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 7(4), 91–95.
- Knack, S. ve Zak, P. J. (2003). Building trust: public policy, interpersonal trust, and economic development. *Supreme Court Economic Review*, 10, 91–107. doi:10.1086/scer.10.1147139
- Kohn, M. (2008). *Trust: Self-interest and the common good*. OUP Oxford.
- KONDA. (2015). *Güven ve Kürt meselesi*. <https://konda.com.tr/uploads/1509-barometre57-guven-460097271a0392de95a196125be11c8a5c864b09da6acc70b81ce13ecb5440cf.pdf> f. E.T.05/06/2022
- KONDA. (2022). Türkiye 100 kişi olsaydı. <https://interaktif.konda.com.tr/turkiye-100-kisi-olsaydi>. E.T.07/08/2022
- Kwiatkowska, M. M., Jułkowski, T., Rogoza, R., Żemojtel-Piotrowska, M. ve Fatfouta,

- R. (2018). Narcissism and Trust: Differential Impact of Agentic, Antagonistic, and Communal Narcissism. *Personality and Individual Differences*, 139–143. doi:10.1016/j.paid.2018.08.027
- Lawrence, R. Z. (1997). Is it really the economy, stupid? *Why people don't trust government*, 111–132.
- Lethen, H. (2013). *Soğuk temas: İki savaş arasında Almanya'da yaşama deneyleri ve mesafe kültürü*. Metis.
- Levi, M. ve Stoker, L. (2000). Political trust and trustworthiness. *Annual review of political science*, 3(1), 475–507.
- Lewicki, R. J., McAllister, D. J. ve Bies, R. J. (1998). Trust and distrust: New Relationships and Realities. *Academy of Management Review*, 23(3), 438–458. doi:10.5465/amr.1998.926620
- Lewis, J. D. ve Weigert, A. (1985). Trust as a social reality. *Social forces*, 63(4), 967–985.
- Ljunge, M. (2014). Trust Issues: Evidence on the Intergenerational Trust Transmission Among Children of Immigrants. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 106, 175–196. doi:10.1016/J.JEBO.2014.07.001
- Luhmann, N. (1979). *Trust and power*. New York: John Wiley & Sons.
- Luhmann, N. (1998). Familiarity, confidence, trust: Problems and Alternatives. D. Gambetta (Ed.), *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations* içinde (ss. 94–107). Oxford: Basil Blackwell.
- Marková, I., Linell, P. ve Gillespie, A. (2008). Trust and distrust in society. *Trust and distrust: Sociocultural perspectives*, 3–27.
- Marschall, M. J. ve Stolle, D. (2004). Race and the city: Neighborhood context and the development of generalized trust. *Political behavior*, 26(2), 125–153.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Miller, A. S. ve Mitamura, T. (2003). Are surveys on trust trustworthy? *Social Psychology Quarterly* 66(1), 62–70.
- Misztal, B. A. (1996). *Trust in modern societies: The Search For The Bases Of Social Order*. Cambridge: Polity Press.
- Morgner, C. (2013). Trust and Confidence: History, Theory and Socio-Political Implications. *Human Studies*, 36(4), 509–532. doi:10.1007/s10746-013-9281-1
- Möllering, G. (2001). The nature of trust: from georg simmel to a theory of expectation, interpretation and suspension. *Sociology*, 35(2), S0038038501000190. doi:10.1017/S0038038501000190

- Möllering, G. (2006). Trust, institutions, agency: towards a neoinstitutional theory of trust. R. Bachmann ve Z. Akbar (Ed.), *Handbook of Trust Research* içinde (ss. 355–376). Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Munch, R. (1992). Rational choice theory: A critical assessment of its explanatory power. *Rational choice theory: Advocacy and critique* içinde (ss. 137–161). London: Sage Publications.
- Mühlfried, F. (2019). *Mistrust: a global perspective. Mistrust: A Global Perspective*. Wetzlar: Majuskel Medienproduktion GmbH. doi:10.1007/978-3-030-11470-1
- Naef, M. ve Schupp, J. (2009). Measuring trust: Experiments and Surveys in Contrast and Combination. *SSRN Electronic Journal. SOEPpaper No. 167*. doi:10.2139/ssrn.1367375
- Nannestad, P. (2008). What have we learned about generalized trust, if anything? *Annual Review of Political Science*, 11(1), 413–436. doi:10.1146/annurev.polisci.11.060606.135412
- Newton, K. (2018) Social and political trust. R. J. Dalton ve H. Klingemann (Ed.), *The Oxford Handbook of Political Behavior* içinde (ss. 1–28). Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780199270125.003.0018
- Newton, K. (2001). Social trust and political disaffection: Social capital and democracy. *EURESCO Conference on Social capital* içinde (ss. 782–803). Exeter: CiteSeer.
- Nikolakis, W. ve Nelson, H. (2019). Trust, institutions, and indigenous self-governance: An exploratory study. *Governance*, 32(2), 331–347.
- Nooteboom, B. (2007). Social capital, institutions and trust. *Review of social economy*, 65(1), 29–53.
- Offe, C. (1999). How can we trust our fellow citizens? *Democracy and Trust* içinde (ss. 42–87). Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511659959.003
- Ortiz-Ospina, E. ve Max, R. (2016). Trust. *Our World in Data*. <https://ourworldindata.org/trust>. E.T.07/08/2022
- Önderman, M. (2002). Toplumsal simya ve demokrasi: Türk Toplumunda Toplum Ve Emsallik Tasarımları. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 60(1–2), 63–133.
- Önderman, M. (1999). Türkiye’de siyasi retorik ve yaşam dünyası. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 57(1–2), 109–222. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9066/114966>. E.T.05/03/2022
- Özdamar, K. (2013). Paket programlar ile istatistiksel veri analizi (Cilt 2). *Ankara: Nisan Kitapevi*, 27–36.
- Öztürk, M. (2018). Kadın ve erkeklerin suç mağduriyetleri ile suç korkuları arasındaki

- ilişki: Mersin örneği. *Türkiye Klinikleri*, 2(15), 66–79.
- Paxton, P. (2002). Social capital and democracy: An interdependent relationship. *American sociological review*, (67), 254–277.
- Paxton, P. (2007). Association memberships and generalized trust: A multilevel model across 31 countries. *Social Forces*, 86(1), 47–76.
- Paxton, P. ve Glanville, J. L. (2015). Is trust rigid or malleable? A laboratory experiment. *Social Psychology Quarterly*, 78(2), 194–204.
- Pillutla, M. M., Malhotra, D. ve Murnighan, J. K. (2003). Attributions of trust and the calculus of reciprocity. *Journal of Experimental Social Psychology*, 39(5), 448–455.
- Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual review of sociology*, 24(1), 1–24.
- Poulin, M. J. ve Haase, C. M. (2015). Growing to trust: Evidence that trust increases and becomes more important for well-being across the life span. *Social Psychological & Personality Science*. Advance online publication, 6(6), 614–621.
- Putnam, R. D. (1993). The prosperous community: Social capital and public life. *The american prospect*, 4(4), 1–11.
[https://faculty.washington.edu/matsueda/courses/590/Readings/Putham 1993 Am Prospect.pdf](https://faculty.washington.edu/matsueda/courses/590/Readings/Putham%201993%20Am%20Prospect.pdf). E.T.07/08/2022
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon and schuster.
- Putnam, R. D., Leonardi, R. ve Nonetti, R. Y. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. New Jersey: Princeton University Press.
doi:10.2307/j.ctt7s8r7
- Richter, R. (2017). *Sosyolojik paradigmalar*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji kuramları*. De Ki Basım Yayım.
- Rosenberg, M. (1956). Misanthropy and political ideology. *American sociological review*, 21(6), 690–695.
- Rothstein, B. ve Stolle, D. (2008). The state and social capital: an institutional theory of generalized trust. *Comparative Politics*, 40(4), 441–459.
doi:10.5129/001041508x12911362383354
- Rothstein, B. ve Uslaner, E. M. (2005). All for all: Equality, corruption, and social trust. *World politics*, 58(1), 41–72.
- Rousseau, D. M., Sitkin, S. B., Burt, R. S. ve Camerer, C. (1998). Not so different after all: A cross-discipline view of trust. *Academy of Management Review*, 23(3), 393–

404. doi:10.5465/AMR.1998.926617

Sancar, S. (2014). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti: Erkekler devlet, kadınlar aile kurar*. İletişim Yayınları.

Sasaki, M. (2019). *Trust in Contemporary Society*. Leiden, The Netherlands: Brill.

Scherpenzeel, A. (2002). Why Use 11- Point Scales? https://www.researchgate.net/publication/241262409_Why_Use_11-Point_Scales. E.T.02/05/2022

Sciulli, D. (1992). Weaknesses in rational choice theory's contribution to comparative research. *Rational Choice Theory. Advocacy and Critique* içinde (ss. 21–48). London: Sage Publications.

Simmel, G. (2014). *Paranın felsefesi*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Simmel, G. (2016). *Gizliliğin ve gizli toplumların sosyolojisi*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Simmel, G. ve Wolff, K. H. (1950). *The sociology of Georg Simmel*. Illinois: Free Press.

Slattery, M. (2010). *Sosyolojide temel fikirler*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Sønderskov, K. M. ve Dinesen, P. T. (2016). Trusting the State , Trusting Each Other ? The Effect of Institutional Trust on Social Trust. *Political Behavior*, 38(1), 179–202. doi:10.1007/s11109-015-9322-8

Standing, G. (2014). *Prekarya: Yeni tehlikeli sınıf*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Stolle, D. (1998). Bowling together, bowling alone: The development of generalized trust in voluntary associations. *Political psychology*, 3(19), 497–525.

Stolle, D. (2002). Trusting strangers—the concept of generalized trust in perspective. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 31(4), 397–412.

Sturgis, P. ve Smith, P. (2010). Assessing the validity of generalized trust questions: What kind of trust are we measuring? *International journal of public opinion research*, 22(1), 74–92.

Swartz, D. (2011). *Kültür ve iktidar: Pierre Bourdieu'nün sosyolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sztompka, P. (1997). Trust, distrust and the paradox of democracy. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/50255/1/239015150.pdf>. E.T.07/08/2022

Şan, M. K. (2007). Bilgi toplumuna geçişte sosyal sermayenin taşıdığı önem ve Türkiye gerçeği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 2(1), 70–95.

- Şan, M. K. (2007). sosyal bilimlerde yıldızı yükselen yeni bir kavram: sosyal sermaye ve Türkiye. M. K. Şan (Ed.), *Sosyoloji Yazıları I, Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Ortak Çalışması* içinde (ss. 282–323). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Şan, M. K. ve Şimşek, R. (2011). Sosyal sermaye kavramının tarihsel-sosyolojik arkaplanı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 88–110.
- Şan, M. K. ve Akyiğit, H. (2015). sosyal sermaye tartışmaları ve Türkiye’de sosyal sermayenin ölçülmesi sorunu. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (34), 123–134.
- Şan, M. K., Hira, İ., Bölükbaşı, A., Öztürk, A., Orhan, B., Avcı, Ö., ... Taşdelen, H. M. (2017). *Türkiye’de Toplumun Farklılık ve Birarada Yaşama Düzeyleri*. Sakarya.
- Şengül, Ü., Eslemian, S. ve Eren, M. (2013). Türkiye’de İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Düzey 2 Bölgelerinin Ekonomik Etkinliklerinin VZA Yöntemi ile Belirlenmesi ve Tobit Model Uygulaması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21), 75-99.
- Şenol, D. ve Gülver, Ö. (2020). Suçun sosyal psikolojik maliyeti: suç korkusu ve suç korkusuna neden olan faktörler. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 25–41.
- Tan, J. H. W. ve Vogel, C. (2008). Religion and trust: An experimental study. *Journal of Economic Psychology*, 29(6), 832–848. doi:10.1016/j.joep.2008.03.002
- Tan, S. J. ve Tambyah, S. K. (2011). Generalized trust and trust in institutions in Confucian Asia. *Social indicators research*, 103(3), 357–377.
- Taylan, H. H. (2011). Televizyon programlarındaki şiddetin yetiştirme etkisi: Konya lise öğrencileri üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 355–367.
- Tecim, E. (2011). *Sosyal güven: sosyal sermaye ve dindarlık çatışması*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tecim, E. ve Aydemir, M. A. (2015). Sosyal sermaye ve güven ölçümlerinde yaklaşım sorunları: eleştirel bir değerlendirme. A. Diken, M. Erdirencelebi, H. A. Akyürek ve M. Y. Özsağlam (Ed.), *1ST International Congress On Applied Sciences: “Social Capital” Oct 23-24, 2015–Konya/Turkey I. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: “Sosyal Sermaye” 23-24 Ekim 2015–Konya/Türkiye* içinde (ss. 653–659). Konya.
- TRT Haber. (2022a). Bakanlık’tan aile araştırması: Kadınlar için evlenme yaşı 25-29 yaş. <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/bakanliktan-aile-arastirmasi-kadinlar-icin-evlenme-yasi-25-29-yas-arasi-674111.html>. E.T.07/05/2022
- TRT Haber. (2022b). Milli Eğitim Bakanı Özer: Kadınların okullaşma oranı erkekleri geçti. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/milli-egitim-bakani-ozer-kadinlarin-okullasma-orani-erkekleri-gecti-668051.html>. E.T.04/05/2022

- Tuba, A. ve Ahmet, A. Y. (2018.). Sosyal Sermaye ve İnovasyonun Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi. *Journal of Economy Culture and Society*, (58), 105–126.
- TÜİK. (2022). Gelir ve yaşam koşulları araştırması, 2021.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581>. E.T.07/05/2022
- Uçar, M. E. (2010). Üniversite öğrencileri ve üniversiteden mezun olan bireylerin sosyal sermaye düzeylerinin benlik biçimleri ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Uçar, M. E. (2016). Sosyal sermaye ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ihlara journal of Educational Research*, 1(1), 1–23.
- Uslaner, E. M. (1999). Democracy and social capital. Mark E. Warren (Ed.), *Democracy and trust* içinde (ss. 121–150). Cambridge: Cambridge University Press Cambridge.
- Uslaner, E. M. (2002). *The moral foundations of trust. The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/cbo9780511614934
- Uslaner, E. M. (2008). Trust as a moral value. G. Castiglione, D., Van Deth, J. W., & Wolleb (Ed.), *The Handbook of Social Capital* içinde (ss. 101–121). Oxford: Oxford University Press.
- Uslaner, E. M. (2012) Generalized trust questions. J. H. Aldrich ve K. M. McGraw (Ed.), *Improving Public Opinion Surveys* içinde , Interdisciplinary Innovation and the American National Election Studies (ss. 101–112). Princeton University Press. doi:10.2307/j.ctt7t5xm.10
- Uslaner, E. M. (2015a). Measuring generalized trust: In defense of the “standard” question. G. M. and M. N. K. S. Fergus Lyon (Ed.), *Handbook of Research Methods on Trust* içinde (2nd bs., ss. 97–106). Cheltenham, UK: Edward Elgar. doi:10.4337/9781782547419.00017
- Uslaner, E. M. (2015b). The roots of trust. Yaojun Li (Ed.), *Handbook of Research Methods and Applications in Social Capital* içinde (ss. 60–75). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Uslaner, E. M. (2017). Political trust, corruption, and inequality. Sonja Zmerli and Tom W.G. van der Meer (Ed.), *Handbook on Political Trust* içinde (ss. 302–315). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. doi:<https://doi.org/10.4337/9781782545118.00030>
- Valadbigi, A. ve Harutyunyan, B. (2012). Trust. The social virtues and the creation of prosperity by: Francis Fukuyama. *Studies of Changing Societies Competitive and Interdisciplinary Focus*, 1(1), 80–95.
- Valente, R. R. ve Okulicz-Kozaryn, A. (2021). Religiosity and trust: Evidence from the

- United States. *Review of Religious Research*, 63(3), 343–379.
- Vodicka, D. (2006). The four elements of trust. *Principal Leadership*, 7(3), 27–30.
- Volken, T. (2009). Elements of trust: The cultural dimension of internet diffusion revisited. *Information Technology, Education and Society*, 10(2), 45–77. doi:10.7459/ites/10.2.04
- Warren, M. E. (1999). Democracy and trust. M. E. Warren (Ed.), *Democracy and Trust* içinde . Cambridge University Press. doi:10.1017/cbo9780511659959
- Wood, J. (2020). Confiding in others identified as the strongest protection against depression.
- Wrightsmann, L. S. (1991). *Assumptions about human nature: Implications for researchers and practitioners*. Kaliforniya: Sage Publications.
- Wu, Y., Hall, A. S. M., Siehl, S., Grafman, J. ve Krueger, F. (2020). Neural signatures of gender differences in interpersonal trust. *Frontiers in human neuroscience*, 14, 225.
- Xia, C., Chan, K. C., Cao, C. ve Tan, Y. (2021). Generalized trust, personalized trust, and dynamics of capital structure: Evidence from China. *China Economic Review*, 68.
- Yamagishi, T. ve Yamagishi, M. (1994). Trust and commitment in the United States and Japan. *Motivation and emotion*, 18(2), 129–166.
- Yanlei, F. ve Minyan, S. (2019). Giddens' View of Trust and Its Revelation in Sight of Knowledge. *Social Sciences*, 8(1), 1–5.
- Yarci, S. (2011). Pierre Bourdieu'da sosyal sermaye kavramı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 125–135.
- Yargıtay. (2022). Siyasi partiler. <https://www.yargitaycb.gov.tr/kategori/117>. E.T.01/08/2022
- Yaşa, A. A. ve Tüğen, K. (2019). İlişkisel sözleşmeler bağlamında vatandaş güveni ve devlet bütçesi: OECD Ülkeleri ve Türkiye Karşılaştırması. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(3), 745–762.
- Yavuz, K. (2003). Din ve güven. F. Erdem (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Güven* içinde . Ankara: Vadi Yayınları.
- Yavuz, Y. (2003). Suç mağduru olma korkusuna sosyolojik bir bakış. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (4), 28–52.
- Zak, P. J. ve Knack, S. (2001). Trust and Growth. *Economic Journal*, 111(470), 295–321. doi:10.1111/1468-0297.00609

- Zhao, N. ve Zhang, J. (2016). Gender differences in trusting strangers: Role of the target's gender. *PsyCh journal*, 5(2), 83–91.
- Zmerli, S. ve Newton, K. (2008). Social Trust and Attitudes Toward Democracy. *Public Opinion Quarterly*, 72(4), 706–724. doi:10.1093/poq/nfn054

EK

Ek 1: İstatistiki Tablolar ve Veriler

Tablo 62: Özelleşmiş Grup Ve Kişilere Güven (Minimum/Maksimum)

	Hiç Güvenmiyorum (%)	Tamamen Güveniyorum (%)	Toplam Ortalama (Max 10)
Aileme	4,4	62,8	9,3
Yakın arkadaş çevreme	9,9	19,4	7
Uzun süre tanıdığım insanlara	10,5	15	6,6
Benimle aynı siyasi görüşten insanlara	13,2	9,9	6,4
Benimle aynı dinden insanlara	12,6	14,8	6
Benim ya da çocuklarımın öğretmenlerine	13,3	10,6	5,9
Benimle aynı ulustan/milletten olan insanlara	11,6	11,7	5,9
Akrabalarım	19	14	5,8
Hemşehrilerime	13,5	8,3	5,5
Komşularım	16,1	9	5,5
Yaşadığım mahallenin esnafına	13,9	10	5,5
Mahalle camisinin imamına	18,6	9,4	5,3
Apartman yöneticime	21,7	7,5	4,8
Yaşadığınız ilin milletvekiline	21,5	6,2	4,6

Tablo 63: Yaş Dağılımı İle Medeni Durum Arasında Ki-Kare Tablosu

Grup	Bekar f(%)	Evli f(%)	Diğer f(%)	Ki-Kare	p
18-32 yaş	343(67,3)	156(30,6)	11(2,2)	4	0,000*
33-48 yaş	0(0)	345(95,6)	16(4,4)		
49 yaş ve üzeri	0(0)	194(91,1)	19(8,9)		
Toplam	343(31,6)	695(64,1)	46(4,2)		

*p<.05

Tablo 64: Medeni Durum ile Akrabalara Güven Arasında Ki-Kare Tablosu

Grup	Düşük Düzy	Orta Düzy	Yüksek Düzy	Ki-Kare	p
	f(%)	f(%)	f(%)		
Bekar	171(49,9)	82(23,9)	90(26,2)	4	0,000*
Evli	199(28,6)	223(32,1)	273(39,3)		
Diğer	12(26,1)	19(41,3)	15(32,6)		
Toplam	382(35,2)	324(29,9)	378(34,9)		

*p<.05

Tablo 65: Mahallede Yaşama Yılı Komşulara Güven Arasında Ki-Kare Tablosu

Komşulara Güven				
		Düşük Düzy	Orta Düzy	Yüksek Düzy
Mahallede yaşama yılı	0-5 yıl	172(44,3)	135(34,8)	81(20,9)
	6-10 yıl	80(38,1)	71(33,8)	59(28,1)
	11-20 yıl	70(32,1)	80(36,7)	68(31,2)
	21 yıl +	78(29,1)	95(35,4)	95(35,4)
Toplam		400(36,9)	381(35,1)	303(28)

Tablo 66: Genelleşmiş Grup Ve Kişilere Güven (Minimum/Maksimum)

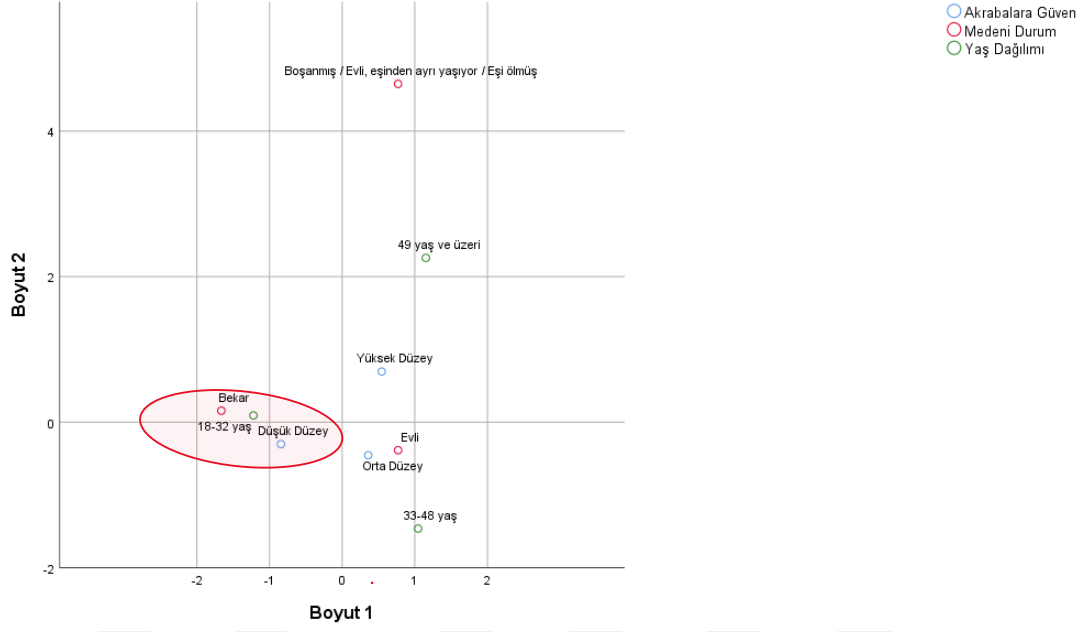
	Hiç Güvenmiyorum (%)	Tamamen Güveniyorum (%)	Toplam (Max:10)
Eğitim seviyesi yüksek olan insanlara	13,7	9,1	5,87
Yaşlılara	15,6	9,3	5,6
Gençlere	13,7	6	5,5
Orta yaşlılara	14,1	5,5	5,5
Dindar kişilere	16,6	10,3	5,47
Kadınlara	15,6	8,5	5,37
Erkeklerle	20,7	7,1	5
Farklı mezhepten olan insanlara	16,6	4,5	4,9
Ekonomik geliri yüksek olan insanlara	17,9	5,2	4,9
Farklı dinden olan insanlara	18,5	4,8	4,88
Başka bir ulustan/milletten olan insanlara	17,9	4,3	4,76
Farklı siyasi görüşten insanlara	18,1	3,5	4,6
Benden farklı ahlaki değer yargılarına sahip insanlara	19,7	3,6	4,48
İlk kez tanıştığınız insanlara	24,2	4	4
Eşcinsellere	38,1	3,1	3,5

Tablo 67: Cinsiyet İle Genel Güven Ki Kare Tablosu

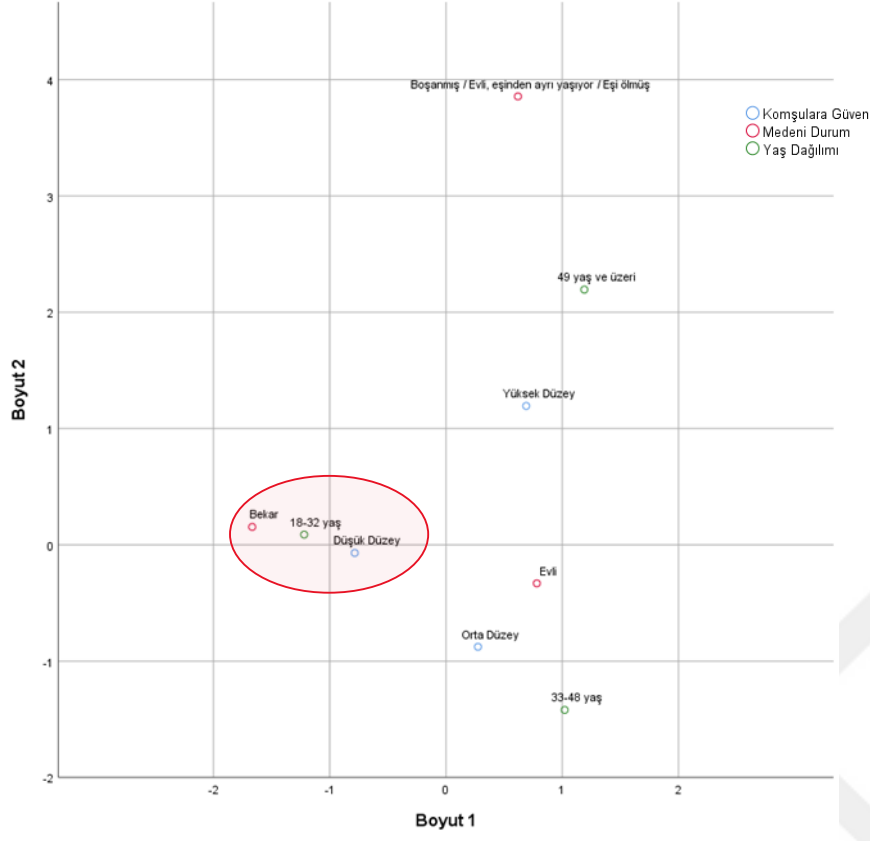
S10 - Sizce genelde insanlar ne kadar güvenilirdir		
	(İnsanlar güvenilmezdir)	İnsanlar güvenilirdir)
Cinsiyetiniz: Kadın Sayı	100	14
Yüzde	18,4%	2,6%
Erkek Sayı	59	16
Yüzde	10,9%	3,0%

Tablo 68: Kurumlara Güven (Minimum/Maksimum)

	Hiç Güvenmiyorum (%)	Tamamen Güveniyorum (%)	Toplam (Max:10)
Ordu	11	23,5	6,9
Polis Teşkilatı	11,2	20,1	6,8
Genel anlamda Devlet	13,1	18,2	6,3
Yasalar	15,9	14,5	5,95
Üniversiteler	12,3	10,1	5,9
Kadın hakları kuruluşları	15,4	12,5	5,9
Milli Eğitim Kurumları	15,5	11,8	5,8
TBMM	18,4	13,5	5,7
Yardım ve hayır kuruluşları	14,9	10,8	5,7
Adalet sistemi ve Mahkemeler	17,9	13,4	5,67
Hükümet	19,3	14,9	5,65
Devlet memurları, bürokratlar	15,4	10,4	5,54
Diyanet İşleri Başkanlığı	19,5	10,7	5,44
Din adamları, dini liderler	18,9	10,5	5,4
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	19,8	8,4	5,3
Çevreci örgütler	19,4	6,1	5,1
İnternet / Sosyal Medya Ağları	20,3	5,1	4,8
Büyük şirketler	17,9	4	4,8
Bankalar	14,4	5,3	4,8
Televizyon ve Gazeteler	20,8	4,8	4,7
Avrupa Birliği	20,4	5,6	4,7
Genel olarak siyasi partiler	23,2	5,7	4,65
Birleşmiş Milletler	24,9	5,4	4,57
NATO	25,5	5	4,48

Grafik1: Akrabalara Güven, Yaş Dağılımı ve Medeni Durum İlişkisini Gösteren Çoklu Uyum Analizi

Grafik2: Komşulara Güven, Yaş Dağılımı ve Medeni Durum İlişkisini Gösteren Çoklu Uyum Analizi

Resim 1: Sosyal Medyada Akraba İle İlgili İfadeler

Ek 2: Araştırmada Kullanılan Soru Formu

ANKET FORMU

Değerli Katılımcı

Bu soru formu Türkiye’de kuşaklar arası toplumsal güvenin boyutlarını ve düzeyini belirlemeyi amaçlayan bir doktora tez çalışması için hazırlanmıştır. Sorulara hangi cevabı vereceğiniz önemli değildir. Sizin için doğru olan seçeneği içten ve samimi olarak işaretlemeniz önemlidir. Bu yüzden kimlik bilgileriniz istenmemektedir. Vereceğiniz cevaplar bu araştırma dışında başka bir amaçla kullanılmayacaktır.

Değerli katılımınız için teşekkür ederiz.

Ali ÖZTÜRK
Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Araştırma Görevlisi

A1-Cinsiyetiniz:

- ☐ Kadın
- ☐ Erkek

A2-Yaşınız:

- ☐

A3-Medeni Durumunuz:

- ☐ Bekâr
- ☐ Evli
- ☐ Boşanmış
- ☐ Evli, eşinden ayrı yaşıyor
- ☐ Evli değil birlikte yaşamakta
- ☐ Eşi ölmüş

A4-Eğitim Durumunuz: (Anketöre: İlkokul ve ortaokul durumunda ilköğretim)

- ☐ Okuryazar değil
- ☐ Okuryazar
- ☐ İlköğretim
- ☐ Lise
- ☐ Üniversite
- ☐ Lisansüstü

A5-Çalışma durumu:

- ☐ Memur
- ☐ Özel sektör
- ☐ Kendi işi
- ☐ Öğrenci
- ☐ Ev Hanımı
- ☐ Emekli

- ☐ İşsiz
- ☐ Diğer...

A6-İkamet edilen evin sahiplik durumu:

- ☐ Kira
- ☐ Ev sahibi
- ☐ Lojman/Yurt/pansiyon/apart/otel

A7-Ne kadar süredir bu mahallede yaşıyorsunuz? (yıl olarak):

A8-Hayatınızın en uzun süresi nerede geçti?

- ☐ Yurt Dışı
- ☐ Büyükşehir merkezi
- ☐ İl Merkezi
- ☐ İlçe Merkezi
- ☐ Köy/Kasaba

A9-Aylık hane geliri

- ☐ bin tl

A10-Gelir durumunuza uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz

- ☐ Çok iyi
- ☐ İyi
- ☐ Orta
- ☐ Kötü
- ☐ Çok kötü

A11-Kültürel kimliğiniz nedir?

- ☐ Türk
- ☐ Kürt
- ☐ Zaza
- ☐ Arap
- ☐ Boşnak
- ☐ Arnavut
- ☐ Çerkez
- ☐ Laz
- ☐ Alevi
- ☐ Diğer.....

A12-STK gibi kurum / kuruluşlarda (vakıf dernek, vd.) üyeliğiniz var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

A13-Siyasi parti üyeliği ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden size uygun olanı işaretleyiniz.

- ☐ Üyeyim, aktif bir şekilde parti çalışmalarına katılıyorum

- ☐ Üyeyim, ama parti çalışmalarına katılmıyorum
- ☐ Hiçbir partiye üye değilim

A14-Kendinizi dünya görüşü olarak nasıl tanımlıyorsunuz (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- ☐ Feminist
- ☐ İslamcı
- ☐ Komünist
- ☐ Liberal
- ☐ Milliyetçi
- ☐ Muhafazakâr
- ☐ Sosyal Demokrat
- ☐ Atatürkçü
- ☐ Dindar
- ☐ Solcu
- ☐ Sosyalist
- ☐ Ulusalcı
- ☐ Ülkücü
- ☐ Diğer.....

A15-Arkadaşlarınızla bir araya geldiğinizde siyasi olayları ne sıklıkla tartışırsınız?

- ☐ Her Zaman
- ☐ Sıklıkla
- ☐ Ara sıra
- ☐ Nadiren
- ☐ Hiçbir zaman

A16-Dinle ilgili aşağıdaki seçeneklerden size uygun olanı işaretleyiniz.

- ☐ Çok dindar
- ☐ Dindar
- ☐ Az dindar
- ☐ Dinle ilgisiz
- ☐ Dine inanmıyorum
- ☐ Din karşıtı

Aşağıda yer alan gruplara ne derece güvendiğinizi belirtiniz (0: hiç güvenmiyorum, 10: tamamen güveniyorum).

No	Ölçek Maddeleri	Hiç Güvenmiyorum	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Tamamen Güveniyorum
B1	Erkeklerle	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B2	Kadınlara											
B3	Aileme	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B4	Akrabalarıma	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B5	Komşularıma	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B6	Yakın arkadaş çevreme	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B7	Benimle aynı dinden insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B8	Benimle aynı ulustan/milletten olan insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B9	Etnik kimliği benimle aynı olan insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B10	Benimle aynı siyasi görüşten insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B11	Hemşehrilerime	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B12	Apartman yöneticime	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B13	Yaşadığım mahallenin esnafına	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B14	Uzun süre tanıdığım insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B15	Eğitim seviyesi yüksek olan insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B16	Ekonomik geliri yüksek olan insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B17	Dindar kişilere	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B18	Gençlere	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B19	Orta yaşlılara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B20	İleri yaşlılara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B21	İlk kez tanıştığınız insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B22	Benim ya da çocuklarımla öğretmenlerine	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B23	Mahalle camisinin imamına	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B24	Yaşadığınız ilin milletvekiline	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B25	Farklı dinden olan insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B26	Farklı mezhepten olan insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B27	Başka bir ulustan/milletten olan insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B28	Etnik kimliği benimkimden farklı olan insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B29	Farklı siyasi görüşten insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B30	Benden farklı ahlaki değer yargılarına sahip insanlara	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B31	Eşcinsellere	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Özelleşmiş Güven Ölçeği

Açıklama: Aşağıda, tanıdığımız kişilerle ilişkileriniz hakkında bazı yargı ifadeleri verilmiştir. Bu ifadeleri okuyarak her bir ifadeye katılma derecenizi ilgili sütuna (X) işaret koyarak belirtiniz. *Bazı ifade ve yargıların size tam olarak uygun olmadığını düşünebilirsiniz ama yine de size en yakın seçeneği işaretleyiniz. LÜTFEN hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.*

	Ölçek Maddeleri	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
C1	Dostlarımla rahatlıkla bir işe girerim					
C2	Bir yardıma ihtiyacım olduğunda rahatlıkla dostlarımı ararım					
C3	Dostlarımla dostlarına güvenirim					
C4	Dostlarım benden rahatlıkla yardım ister					
C5	Dostlar olarak birbirimize yardım edeceğimiz konusunda eminizdir					
C6	Dostlarım, bir fırsat çıktığında benim de ondan yararlanmam için ellerinden geleni yaparlar					
C7	Dostlarımla tavsiye ettiği kişi benim için önemlidir					
C8	Bir kurumda bir sorunla karşılaştığımda o kurumdaki dostlarımla bana yardım edeceğinden eminim					
C9	Dostlarımla bana işi düştüğünde elimden geleni yaparım					

Genelleştirilmiş Güven Ölçeği

Açıklama: Aşağıda, tanıdığımız kişilerle ilişkilerimiz hakkında bazı ifade ve yargılar verilmiştir. Bu ifadeleri okuyarak her bir ifadeye katılma derecenizi ilgili sütuna (X) işaret koyarak belirtiniz. *Bazı ifadelerin size tam olarak uygun olmadığını düşünebilirsiniz ama yine de size en yakın seçeneği işaretleyiniz. LÜTFEN hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.*

	Ölçek Maddeleri	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
D1	İnsanların çoğunluğuna güvenilebilir					
D2	İnsanlarla ilişkilerde dikkatli olunmalıdır					
D3	İnsanlarla ortak iş yaparken dikkatli olunmalıdır					
D4	İş yaptığın insanlara güvenip güvenmeyeceğini bilemezsin					
D5	Tanımadığın insanlarla iş yapmak rahatsızlık vericidir					
D6	İnsanların çoğunluğu fırsatını bulduklarında sizden çıkar sağlamaya çalışır					
D7	İnsanlar genelde kendi çıkarları için yaşar					
D8	İşin içine para girince kimseye güvenemezsin					
D9	İnsanların çoğunluğu yardımseverdir					
D10	İnsanların çoğunluğu başkalarını düşünmez					
D11	Eğitimsiz insanlalar ile ilişki kurmak zordur					

Kurumsal Güven Ölçeği

Açıklama: Aşağıda, tanıdığımız kişilerle ilişkilerimiz hakkında bazı ifadeler verilmiştir. Bu ifadeleri okuyarak her bir ifadeye/yargıya katılma derecenizi ilgili sütuna (X) işaret koyarak belirtiniz. *Bazı ifadelerin/yargıların size tam olarak uygun olmadığı düşünülürsünüz; ama yine de size en yakın seçeneği işaretleyiniz. LÜTFEN hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.*

No	Ölçek Maddeleri	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
E1	Bir haksızlıkla karşılaştığında insanların haklarını arayacağı kurumlardır					
E2	İçinde yaşadığım ortamda insanlar ilişkilerinde adildir					
E3	İnsanlar rahatlıkla bir devlet kurumuna gidip başvuruda bulunabilirler					
E4	İnsanlar arası ilişkiler eşitlik temeline dayanır					
E5	Tüm devlet kurumlarında işler olması gerektiği gibi yapılmaktadır.					
E6	İçinde yaşadığım toplumda insanlar ayrımcı değildir					
E7	İnsanlar bir sorun yaşadığında rahatlıkla bir devlet kurumuna başvurup sorunları çözebilirler					
E8	İnsanlar kurumların işleyişi ile ilgili bir sorunla karşılaştığında (İşin gecikmesi, engellenmesi vb.) yasal süreçlere kolaylıkla başvurabilirler					
E9	Bu ülkede işlerin yürümesi için mutlaka bir tanıdık olması gerekir.					
E10	Bu ülkede ne yaparsan yap başına gelecek olumsuz bir durumu değiştiremezsin					
E11	Bu ülkede bir problemle karşılaştığın zaman hiçbir kurumda hakkını arayamazsın					
E12	Bu toplumda insanlar bir şeyleri değiştiremez					
E13	Kurumların işleyişi ile ilgili bir sorun yaşadığında tanıdıklarını devreye sokman gerekir					
E14	Bu ülkede bir problemle karşılaştığında kimseye güvenemezsin					
E15	Devlet kurumları problem çözme mercii değildir					
E16	Devlet kurumlarına başvurmakta başka sorun çözme mekanizmalarına başvurmak daha etkilidir.					

Açıklama : Aşağıdaki kurumlara olan güven derecenizi, 0 (Hiç Güvenmiyorum) ile 10 (Tamamen güveniyorum) arasında bir puan vererek daire içine alınız.

No	Kurumlar	Hiç Güvenmiyorum	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Tamamen Güveniyorum
F1	Yasalar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F2	Adalet sistemi ve Mahkemeler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F3	Milli Eğitim Kurumları	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F4	Polis Teşkilatı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F5	TBMM	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F6	Genel olarak siyasi partiler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F7	Ordu	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F8	Hükümet	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F9	Devlet memurları, bürokratlar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F10	Genel anlamda Devlet	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F11	Üniversiteler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F12	Diyanet İşleri Başkanlığı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F13	Din adamları, dini liderler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F14	Televizyon ve Gazeteler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F15	İnternet / Sosyal Medya Ağları	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F16	Büyük şirketler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F17	Bankalar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F18	Çevreci örgütler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F19	Kadın hakları kuruluşları	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F20	Yardım ve hayır kuruluşları	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F21	Avrupa Birliği	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F22	Birleşmiş Milletler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F23	NATO	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F24	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

G1-Genel olarak ne kadar mutlusunuz? *(Size uygun olan seçeneği daire içine alınız)*

(Hiç mutlu değilim) 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (Çok mutluyum)

G2-Önümüzdeki birkaç yıl içerisinde ülkemizdeki sosyal koşulların nasıl olacağını düşünüyorsunuz? *(Size uygun olan seçeneği daire içine alınız)*

(Çok kötü) 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (Çok iyi)

G3-Genel olarak kendinizin ne kadar güvenilir bir kişi olduğunuzu düşünüyorsunuz? *(Size uygun olan seçeneği daire içine alınız)*

(Hiç Güvenilir Değilim) 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (Tamamen Güvenilirim)

G4-“Sizce genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya bir iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir

- ☐ Genelde insanların çoğuna güvenilebilir
- ☐ Dikkati elden bırakmamak gerekir

G5-Sizce genelde insanlar ne kadar güvenilirdir?

(İnsanlar güvenilemezdir) 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (İnsanlar güvenilirdir)

G6-Sizce genelde insanlar ne kadar yardımseverdir?

(İnsanlar yardımsever değildir) 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (İnsanlar yardımseverdir)

Ek 3: Araştırma İçin Alınan Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 09/11/2020-E.10195

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı :61923333/050.99/
Konu :28/24 Arş. Gör. Ali ÖZTÜRK

Sayın Ali ÖZTÜRK

İlgi : Ali ÖZTÜRK 30/10/2020 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 04.11.2020 tarihli ve 28 sayılı toplantısında alınan "24" nolu karar örneği ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı V.

24. Arş. Gör. Ali ÖZTÜRK'ün "Türkiye'de Toplumsal Güvenin Dinamikleri " başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.
Yapılan görüşmeler sonunda Arş. Gör. Ali ÖZTÜRK'ün "Türkiye'de Toplumsal Güvenin Dinamikleri " başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Evrakı Doğrulamak İçin : <http://193.140.253.232/envision.Sorgula/BelgeDogrulama.aspx?V=BENDBSOF8>

Etik Kurulu Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Tel:0264 295 50 00 Faks:0264 295 50 31
E-Posta :ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ :www.sakarya.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 4: Hipotez Sonuçları

HİPOTEZLER		RET / KABUL
Hipotez 1	Türkiye’de özelleşmiş güven yüksek düzeydedir.	KABUL
Hipotez 2	Türkiye’de insanlar en çok ailelerine güvenmektedir.	KABUL
Hipotez 3	Türkiye’de medeni durum güven eğilimlerini etkilemektedir.	KABUL
Hipotez 4	Türkiye’de insanların akrabalarına güven düzeyi yüksektir.	RET
Hipotez 5	Türkiye’de genelleşmiş güven düzeyi düşüktür.	KABUL
Hipotez 6	Türkiye’de toplumsal güven düzeyi tanıdıklardan, tanımadıklara gidildikçe azalmaktadır.	KABUL
Hipotez 7	Türkiye’de insanlar, başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya bir iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmazlar.	KABUL
Hipotez 8	Türkiye’de eğitim seviyesi yükseldikçe genel olarak insanlara güven düzeyi azalmaktadır.	KABUL
Hipotez 9	Türkiye’de üst gelir grubundaki insanlar genel olarak insanlara düşük düzeyde güvenirlir.	RET
Hipotez 10	Türkiye’de kurumsal güven düşük düzeydedir.	KABUL
Hipotez 11	Türkiye’de yaş azaldıkça kurumlara güven azalmaktadır.	KABUL
Hipotez 12	Türkiye’de dindarlık düzeyi devlete güvenme eğiliminde etkilidir.	KABUL
Hipotez 13	Türkiye’de eğitim seviyesi devlete güvenme eğiliminde etkilidir.	KABUL
Hipotez 14	Türkiye’de devlete duyulan güvende kuşaklararası farklılıklar söz konusudur.	KABUL
Hipotez 15	Türkiye’de eğitim seviyesi arttıkça Diyanet’e duyulan güven azalmaktadır.	KABUL
Hipotez 16	Türkiye’de ordu çok güvenilen bir kurumdur.	KABUL
Hipotez 17	Türkiye’de eğitilmiş insanlara yüksek düzeyde güven duyulmaktadır	KABUL
Hipotez 18	Türkiye’de zengin insanlara duyulan güven düşük düzeydedir.	KABUL
Hipotez 19	Türkiye’de televizyon ve gazetelere düşük düzeyde güven duyulmaktadır	KABUL

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Ali ÖZTÜRK	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Enstitü Adı	Fen Edebiyat Fakültesi
Anabilim Dalı	Sosyoloji
Programı	Sosyoloji
Makale ve Bildiriler	
1. ÖZTÜRK, Ali (2013). Bilgi Toplumunda Sosyal Medyanın Gerçeklik İnşası Gezi Parkı Örneği. <i>11th International Conference on Knowledge, Ecnomy and Management</i>. Valetta. Malta 2. ÖZTÜRK, Ali (2014). Yeni Medya ve Teşhircilik: Selfie Fenomeni Üzerinden Bir Tartışma. <i>V. European Conference on Social and Behavioral Sciences</i>, St Petersburg – Russia. 3. ÖZTÜRK, Ali (2017). Yeni Medyada Kimliğin Özgürlük ve Güvenlik Gerilimi. <i>The 2nd International Turkish – Algerian Conference</i>. Sakarya 4. ÖZTÜRK, Ali (2017). Organik Aydının İhanetini Cemil Meriç’le Aşmak. <i>Kültürden İrfana Cemil Meriç Sempozyumu</i>. Sakarya.	